

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI
CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂȚI,
LUMINA ȘI DESĂVÎRȘI

Volumul VI

SIMEON NOUL TEOLOG

Cele 225 de capete teologice și practice;
Capetele morale; Cuvântările morale întâi și a cincea.

NICHITA STITHATUL

Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire
și despre cunoștință; Vederea raiului.

TRADUCERE, INTRODUCERE ȘI NOTE
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

BUCUREȘTI

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

1977

CELE 225 DE CAPETE TEOLOGICE ȘI PRACTICE,
CAPETELE MORALE
ȘI CUVÎNTĂRILE MORALE ÎNȚII ȘI A CINCEA
ALE SFÎNTULUI
SIMEON NOUL TEOLOG

Introducere

Viața, opera și învățătura sfântului Simeon Noul Teolog.

— Sfântul Simeon Noul Teolog a avut și are o mare influență asupra spiritualității ortodoxe și mai ales asupra monahismului. Când Irénée Hausherr publica, în 1928, pentru prima dată, în textul original, «Viața sfântului Simeon Noul Teolog» scrisă de ucenicul lui, Nichita Stithatul¹, un vizitator al Muntelui Athos spunea că nu există acolo autor mai citit ca acest sfânt și monahii îl copiază tot așa de mult ca și în trecut². Scrierile lui se bucuraseră de prețuirea lui Grigorie Sinaitul, care a avut o mare însemnătate în precizarea spiritualității isihaste în Sfântul Munte. Acela recomandase monahilor: «Citește mai ales scrierile despre liniște și singurătate ale lui Scărarul, ale sfântului Isaac, ale sfântului Maxim, cele ale Noului Teolog, ale ucenicului său Stithatul, ale lui Isihie, ale lui Filotei Sinaitul și cele care sînt în același duh. Pe celelalte lasă-le de o parte deocamdată, nu pentru că trebuie respinse, ci pentru că nu sînt folositoare acestui scop și abat duhul de la rugăciune»³.

Sfântul Simeon a fost unul dintre cei mai iubiți autori în spiritualitatea și teologia rusă, iar monahismul românesc a avut opera lui la îndemînă în numeroase manuscrise, care datează în traduceri de la sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX. Un apreciabil număr de astfel de manuscrise se găsesc în Biblioteca Academiei R. S. România și în diferite mînăstiri din Moldova.

Un manuscris cuprinzînd opera sfîntului Simeon, în două volume și datat de la 1804, se află în biblioteca Sfîntului Sinod, din București, sub cota nr. 11. El a aparținut Mînăstirii Căldărușani, de unde a trecut în biblioteca Internatului teologic din București sub cota 28, apoi în biblioteca Institutului teologic din București sub nr. 2251—2252. Opera sfîn-

1. *Vie de Siméon le Nouveau Théologien* (949—1022), par Nicétas Stethatos, în «*Orientalia Christiana*», vol. XII, nr. 45, 1928, p. 1—239.

2. *Op. cit.*, Introducere, p. XI.

3. P.G., CL, 1324-D.

tului Simeon din acest manuscris cuprinde 104 *Cuvinte*⁴. Traducerea este făcută la 1802 de Isaac Dascălul, ucenic al lui Paisie Velicicovschi; cuprinsul lui coincide cu manuscrisul din biblioteca Mănăstirii Neamțu, care cuprinde opera sfântului Simeon în trei volume sub nr. 60, 59 și 57⁵. Traducerea pare să fie făcută în parte după ediția în neogreacă a operei sfântului Simeon, tipărită în 1790 la Veneția de Dionisie Zagoraios, dar nu numai după ea. Căci nu are «Imnele», cuprinse în ediția lui Zagoraios ca partea a doua; apoi, ordinea *Cuvintelor* este alta decât în Zagoraios; în sfârșit, în ediția lui Zagoraios sînt numai 92 *Cuvinte* afară de «Imne». Dar manuscrisul de la biblioteca Sfântului Sinod are, ca și în ediția lui Zagoraios, la începutul lui, aprecierile sfântului Grigorie Palama, ale patriarhului Filotei de Constantinopol și ale mitropolitului Meletie al Atenei despre sfântul Simeon, apoi *Viața sfântului Simeon*, alcătuită de Nichita Stithatul și un *Cuvînt* introductiv despre opera sfântului Simeon, tot al lui Nichita Stithatul. O altă deosebire este faptul că în ediția Zagoraios lipsește *Cuvîntul despre cele trei chipuri ale luării-aminte și ale rugăciunii*, pe care-l cuprinde manuscrisul român (cum este *Cuvîntul* 101). Apoi în ediția Zagoraios după cele 92 *Cuvinte* sînt adăugate 181 *Capete practice și teologice* ale sfântului Simeon Noul Teolog, și după ele 40 *Capete* ale lui Simeon Evlaviosul, pe cînd în manuscrisul român, după cele 104 *Cuvinte*, urmează tot 181 *Capete lucrătoare și de Dumnezeu trăitoare* și 40 *Capete ale lui Simeon Evlaviosul*, dar se mai adaugă un număr de 38 «*alte Capete care în cărțile după care s-au tălmăcit Cuvintele și Capetele sfântului Simeon nu s-au aflat, care s-au tălmăcit din cea slovenească*».

Deci se pare că traducerea din acest manuscris românesc a fost făcută după mai multe manuscrise. Dacă traducerea nu s-a făcut după ediția Zagoraios, sau nu s-a folosit și ea — ceea ce pare probabil — s-a făcut înainte de apariția ediției Zagoraios. O chestiune de studiat ar fi dacă toate manuscri-

4. E descris de Pr. D. Fecioru, în *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române*, «Studii Teologice», XII (1960), nr. 1—2, p. 93—122.

5. Idem, *Manuscrisele din Biblioteca Mănăstirii Neamțu*, în manuscris.

sele române se reduc la aceeași traducere. Dar aceste probleme depășesc preocuparea noastră actuală; ea are o importanță pentru istoria traducerilor patristice în românește și pentru istoria limbii române.

Viața sfântului Simeon, scrisă de Nichita Stithatul, a fost tipărită în românește și în *Viețile Sfinților*, ediția din 1835, în volumul de pe luna octombrie, p. 258—284, sub titlul: *Viața și petrecerea celui între sfinți părintelui nostru Simeon Noului Bogoslov, care s-a scris de preacuviosul Nichita Stifat, ucenic*⁶.

Sfântul Simeon s-a născut în 949 la Galata în Paflagonia, dintr-o familie de mică noblete provincială. Încă din copilărie, a venit la Constantinopole, la un unchi, slujbaş la curtea împărătească, lângă care a dobândit o anumită învățătură.

După moartea unchiului său, în 963, Simeon încearcă, cu toate că era încă foarte tânăr, să intre în Mănăstirea Studion, unde are o primă întâlnire cu Simeon Evlaviosul care devine părintele lui duhovnicesc. De fapt, deși Simeon continuă să trăiască în lume pînă la 977, va rămîne toată viața sub influența lui Simeon Evlaviosul. În 976 Simeon revine în patria sa, unde-și reglementează chestiunile familiale, pentru a intra, cu un an mai tîrziu, în Mănăstirea Studion. Egumenul Petru îl încredințează lui Simeon Evlaviosul. Dar încă după un an, părintele său duhovnicesc îl conduce în Mănăstirea sfântul Mamas, unde îl recomandă egumenului de acolo, Antonie; acesta îl hirotonește preot în 980. Puțin după aceea, Antonie moare și Simeon e instalat în fruntea mînăstirii prin Decretul patriarhului Nicolae Hrisoverghi.

Acum începe pentru Simeon o perioadă de viață duhovnicească intensă, închinată rugăciunii și desăvîrșirii lăuntrice, dar și o activitate accentuată de ordin administrativ. El reface zidurile pe jumătate ruinate ale mînăstirii, dar și disciplina între monahi. Poate că din cauza acestei energice activități, a trebuit să facă față revoltei a vreo 30 de călugări pe care patriarhul Sinesie (996—998) îi trimite în exil.

La 1005, Simeon, dornic de o viață închinată și mai intens preocupărilor duhovnicești netulburate, cu învoirea patriar-

6. J. Hausherr, *Ibidem*, p. V, nota 2.

hului Serghie, se retrage de la egumenat. Paralel cu aceasta, el intensifică cultul părintelui său duhovnicesc, început de la 987, după moartea lui. Îi compune diferite imne și îi închină o zi de sărbătoare în fiecare an. Aceasta l-a adus în conflict cu Ștefan, fost mitropolit de Nicomidia, care îl pîrî la patriarh. Adus în fața Sinodului, Simeon fu condamnat la exil, în 1009.

S-a pus întrebarea : de ce Simeon a fost condamnat pentru acest cult al părintelui său duhovnicesc numai după 16 ani de practicare a lui ? Se poate deduce de aci că pizma lui Ștefan al Nicomidiei a avut de fapt un rol în această condamnare, cum afirmă Nichita Stithatul, ucenicul lui Simeon.

Debarcat la Chrysopolis (Scutari), pe malul răsăritean al Bosforului, Simeon se retrage într-un loc numit Palukiton unde se înălța un locaș de rugăciune închinat sfintei Marina. Reabilitat mai târziu de către patriarh, sfântul Simeon rămase totuși la sfînta Marina unde se formase un mic grup de monahi în jurul lui. El muri în această mică mînăstire la 12 martie 1022⁷.

Operele sfintului Simeon se împart în patru categorii :

1. *Cateheze*, în număr de 34. Din ele s-au format un număr de «Cuvîntări» (ed. Pontanus ; P.G. 120) și de «Cuvîntări alfabetice» (cod. Monac. 177)⁸.

2. *Cuvîntări teologice*, în număr de 3 și *etice*, în număr de 15⁹.

3. *Capete*¹⁰.

4. *Imne*¹¹.

7. J. Darrouzès A. A., *Syméon le Nouveau Théologien*, Chapitres théologiques, gnostiques et pratiques, în «Sources chrétiennes», nr. 51, Introducere, p. 7—9.

8. Editate de B. Krivochéin (trad. fr. de J. Paramelle, s.i.), tom. I—III, în «Sources chrétiennes» nr. 96, 104, 113.

9. Editate în text original și traduse în limba franceză de J. Darrouzès A. A., în «Sources chrétiennes», tom. I (*Cuvîntări teologice I—III, Cuvîntări etice I—III*) și tom. II (*Cuvîntări etice IV—XV*), nr. 122 și 129.

10. Editate și traduse în franceză de J. Darrouzès în «Sources chrétiennes» nr. 51, în număr de 225.

11. Editate de J. Koder și trad. în fr. de J. Paramelle și L. Neyrant, tom. I—III, în «Sources chrétiennes», nr. 156, 174, 196.

Data alcătuirii acestor scrieri e greu de precizat. Catehezele au fost compuse și ținute în timpul petrecerii sfântului Simeon la Mînăstirea Studion, după obiceiul acestei mînăstiri. Tot acolo a scris imne, lucrări exegetice și scrisori, care nu s-au păstrat. După demisia din postul de egumen, a alcătuit capetele despre virtuți și despre patimile opuse lor. În timpul cerței cu Ștefan al Nicomidiei, a alcătuit mai ales bucățile oratorice. Din timpul retragerii sale, Nichita menționează numai compunerea de imne ¹².

S-a spus că *învățătura sfîntului Simeon* se încadrează cu greu în tradiția părinților anteriori ; că ea e mai mult mărturia unei experiențe personale. În esență însă, învățătura lui se reduce la învățătura părinților anteriori. Avem la el aceeași învățătură despre curățirea de patimi, despre dobîndirea virtuților și a nepătimirii, ca prima treaptă a urcușului duhovnicesc, aceeași învățătură despre contemplarea nepătimașă a rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor prin care omul revine la starea naturii lui, învățătură precizată mai ales de sfîntul Maxim Mărturisitorul și considerată ca treapta a doua a urcușului duhovnicesc ; în sfîrșit, aceeași învățătură despre uniunea cu Dumnezeu sau cu Hristos prin Duhul Sfînt, care e, în toată tradiția duhovnicească patristică, treapta a treia și ultima a urcușului duhovnicesc ¹³.

Ceea ce formează o notă mai aparte în preocuparea sfîntului Simeon este accentul deosebit de puternic pus pe simțire, pe conștiință, pe lumină și pe iubire. Toate acestea stau într-o legătură între ele, dar și cu întreaga învățătură a părinților despre curățirea de patimi, sau despre virtuțile care culminează în nepătimire și în iubirea de Dumnezeu și în «vederea» Lui.

Este firesc ca unui protestant, cum a fost Karl Holl ¹⁴, să i se fi părut învățătura sfîntului Simeon despre o viață

12. J. Darrouzès A. A., *Introd. la «Chapîtres théologiques etc.»* p. 10.

13. Idem, *Syméon le Nouveau Théologien, Traités théologiques et éthiques*, tom. I, *Introducere*, p. 23.

14. *Enthusiasmus und Bussgewelt beim grichischen Mönchtum. Eine Studie zu Symeon den Neuen Theologen*, Leipzig, 1898, p. 30.

atît de duhovnicească, cum a fost cea trăită de el, cam stranie. Doctrina protestantă despre ruinarea totală și iremediabilă a naturii omenești prin păcat nu poate socoti posibile o purificare, o sfințire a credinciosului și o vedere a lui Dumnezeu. Este firesc, de asemenea, ca teologii catolici să fi găsit unele puncte din învățătura sfîntului Simeon anevoie de încadrat în «Ortodoxie». Căci ei pornesc în înțelegerea lor despre «Ortodoxie» de la doctrina catolică, după care Dumnezeu e cunoscut prin rațiunea care face deducții logice despre Dumnezeu de la distanță, dar nu printr-un contact al sufletului purificat cu Dumnezeu. Doctrina catolică despre eliberarea de păcate prin simpla absoluție juridică, acordată de preot în baza recunoașterii lor de către penitent, doctrină bazată pe modul general juridic prin care Hristos ne-a obținut mîntuirea, nu poate considera intrarea într-un contact nemijlocit al sufletului cu Dumnezeu, decît ca o grație specială, acordată unor anumite persoane, grație care nu e necesară pentru mîntuire ¹⁵.

Mulți au criticat afirmația sfîntului Simeon că orice creștin care vrea să se mîntuiască trebuie să ajungă la sfințirea sau la conștiința harului prezent în el de la Botez. Teologii catolici, deși au devenit în timpul din urmă mai înțelegători față de această afirmație, socotind-o încadrată în linia unui curent de spiritualitate sentimentală, reprezentat de Diadoh, Marcu Ascetul, Macarie ¹⁶, manifestă totuși, cel puțin unii dintre ei, anumite rezerve în ce privește valabilitatea acesteia pentru toți creștinii.

Dar dacă avem în vedere că, după sfîntul Simeon, «simțirea» sau «vederea» (contemplarea) lui Dumnezeu, se ivește în om pe măsura curățirii sale de păcate, care creștin nu e dator să se nevoiască pentru împuținarea păcatelor sale, ca o condiție pentru mîntuire? În orice caz aceasta este o

15. Darrouzès, *Chapîtres théologiques* etc., p. 35.

16. J. Hausherr, *Les grands courants de la spiritualité orientale*, în: «*Orientalia Christiana Periodica*», I, 1935, p. 126.

învățătură proprie Ortodoxiei, spre deosebire de protestantism care consideră că omul se mîntuiește prin simpla credință fără nici un efort de ieșire din starea de păcat, și spre deosebire, în oarecare măsură, chiar de catolicism, în care efortul de purificare e destul de puțin prețuit.

În orice caz, sfîntul Simeon nu cere o «simțire», o «vedere» maximă și egală de la toți creștinii. El face o deosebire între «simțirea» sau «vederea» lui Dumnezeu de aici și din viața viitoare și are o înțelegere pentru gradele mai reduse de «simțire» sau de «vedere» a lui Dumnezeu ale multor credincioși. În *Cuvîntul V moral*, foarte important din acest punct de vedere, el spune: *«Acum mărturisim și spunem că luăm arvuna măsurată a tuturor bunătăților, iar totul, nădărdum să luăm după moarte».*

În general, învățătura sfîntului Simeon despre «simțirea» sau «vederea» lui Dumnezeu încă în timpul vieții de aici se bazează pe distincția ce o face el între raționamentul asupra lui Dumnezeu și legătura nemijlocită pe care o are cu puterea lui Dumnezeu sufletul care înaintează în virtuți și a ajuns la anumite grade ale iubirii. Căci chiar în acestea este lucrătoare puterea lui Dumnezeu. Raționamentul face presupuneri despre Dumnezeu din auz. De aceea nu reprezintă adevărata cunoaștere. Adevărata cunoaștere e din «vedere». Prin «vedere», cel ce cunoaște sesizează o lumină care iradiază din cel cunoscut, o lumină materială dacă e un obiect sensibil, o lumină spirituală, dacă e un focar spiritual. Dar lumina aceasta e în același timp un sens, pentru că reprezintă o anumită particularitate a celui cunoscut. *«Iar cînd auzi despre lumină, să nu socotești că ea e numai cunoștință fără lumină».* Altceva e să cunoști un om din auzite și altceva e să-l cunoști din vedere. Aceasta e o cunoaștere în lumina lui. Tot așa, altceva e să cunoști pe Dumnezeu din auzite și altceva e să-L cunoști prin «lucrarea și puterea Preasfîntului Său Duh, sau a luminii» (*Cuvîntul V moral*).

Oricine năzuiește să-și împruțineze păcatele, să sporească în virtuți, cunoaște în sine puterea lui Dumnezeu, care-l

ajută în acest efort, deci «simte» pe Dumnezeu, sau «îl vede». Și tot cel ce vrea să se mîntuiască trebuie să se nevoiască pentru împuținarea păcatelor sale, pentru slăbirea obișnuințelor sale de a păcătui, pentru deprinderea sa de a face binele și de a-l imprima în ființa sa. E prea mult să se ceară aceasta credincioșilor ? Nicidecum.

Caracteristic pentru valoarea netrecătoare ce o acordă sfîntul Simeon persoanei, este accentul pus de el pe conștiința de sine, care rămîne în sfinți, în viața viitoare, ba chiar se clarifică la culme ; și odată cu ea conștiința despre ceilalți, sau cunoașterea lor. Dacă conștiința aceasta se estompează în extazul trecător din cursul vieții pămîntești, sau în starea dominată de patimi, ea se ascute la maximum în viața veșnică (*Cuvîntul I moral*). Numai în relație cu alte conștiințe și în ultimă instanță cu conștiința divină, care ne iubește și ne cere iubirea la maximum, se adîncește și conștiința proprie a credinciosului. Conștiința personală și comuniunea între persoane se promovează reciproc. Aceasta înseamnă că numai în lumina ce iradiază din alții, și în ultima analiză din Dumnezeu, se adîncește conștiința proprie a fiecăruia.

Despărțirea Bisericii din Apus de cea din Răsărit a fost efectul unei despărțiri a spiritului juridico-rațional, dezvoltat în Occident, de creștinismul duhovnicesc păstrat în Răsărit. Prin sfîntul Simeon Noul Teolog și prin sfîntul Grigorie Palama s-a pus în evidență directă această despărțire pe planul adînc al spiritualității. În Răsărit spiritualitatea a fost înțeleasă totdeauna ca contact nemijlocit al sufletului cu puterile Duhului Sfînt, pe baza ascezei purificatoare a întregului om, deci inclusiv a trupului. În Occident, «spiritualitatea» a fost înțeleasă tot mai mult ca o subtilă speculație rațională, ne preocupată de această purificare a trupului.

Sfîntul Simeon vede în spiritul duhovniciei integrale a creștinismului original și răsăritean relația intimă între suflet și trup (*Cuvîntul VI moral*).

Dăm în acest volum, ca exemplificare a acestor idei ale sfîntului Simeon, *Cuvîntul moral I și V*.

Dar, înainte de ele, dăm «Capetele» sfântului Simeon Noul Teolog. În *Filocalia greacă* se cuprind 153 de capete. Dintre ele, «Capetele» 1—118 sînt o culegere dintr-un număr mai mare de «Capete» ale aceluia ; Capetele 119—126 și ultimele două paragrafe, cuprinse sub *Cap. 153*, formează o grupă anonimă, neidentificată ; Capetele 127—152 sînt o parte din *Capetele lui Simeon Evlaviosul*, părintele duhovnicesc al sfîntului Simeon Noul Teolog. Această versiune urmează codicele din Vatoped nr. 667 (datînd din secolul XIV) care are aceleași Capete ca și codicele Coisl. nr. 292 (secolul XIV), adică Capetele 1—124. Dar Capetele lui Simeon Evlaviosul sînt adăugate din altă parte (Vatican 1436, sec. XVI, ff. 250—284, care cuprinde 100 Capete).

Partea cea mai numeroasă din manuscrise cuprinde însă un număr mai mare de capete sub numele sfîntului Simeon Noul Teolog, împărțite în trei grupe : 100 Capete practice și teologice ; 25 Capete gnostice și teologice și 100 Capete teologice și practice (Athen, B. N. 2612, sec. XIV ; Xenoph. 36, an. 1321 ; Vatoped 605, sec. XIII ; Bodl. Laud. 21, sec. XIV ; Bodl. Miscell. 318, sec. XIV ; Hierosol. S. Sepulcri 181, sec. XIII ; Hierosol. S. Sabae 407, sec. XIII ; Mosquensis 424 (Vladimir), sec. XIV ; Paris 1858, sec. XIV ; Paris 1610, sec. XIV, Paris suppl. gr. 28, sec. XV ; Scorial. U. III 2, sec. XIV ; Vatic. Ottobon. 436, an. 1435) ¹⁷.

Vom da în volumul de față aceste 225 de Capete, dar vom adăuga și Capetele 119—153 din *Filocalia greacă*, care nu se cuprind între acestea 225, pentru a rămîne fideli și tradiției acestei *Filocalii*.

Sînt în *Capetele* sfîntului Simeon unele recomandări (de exemplu I, 5, 14), care nouă celor de azi ni se par nepotrivite și greu de aplicat. De fapt, ele se adresează în mod mai special monahilor decît *Capetele* sfîntului Maxim Mărturisitorul. Dar chiar pentru monahi ele pot părea puțin nepotrivite cu situația de azi. De exemplu o «fugă de lume» e greu de rea-

17. J. Darrouzès A. A., *Syméon le Nouveau Théologien, Chapitres théologiques*, Introducere, p. 14—21.

lizat azi în mod total, cînd aproape în toate regiunile lumii s-a extins populația. Azi s-ar putea realiza mai degrabă o «fugă interioară de lume», mai bine zis, de ceea ce e rău și pasional în ea, adică o menținere în curăția de gînduri, chiar în întîlnirea cu oamenii. Aceasta ar fi o stare de «monahism interior», cum spune Evdokimov. E ceea ce realizează în mare măsură monahismul românesc, care în cea mai mare parte a lui rămîne în legătură cu credincioșii din lume. Dar însuși sfîntul Simeon dă o explicație pozitivă acestei idei, în Capetele în care recomandă activitatea și osîndește lenea. Căci el nu condamnă activitatea, ci grija, sau mai precis o anumită grijă care pune lucrurile pieritoare mai presus decît sufletul destinat veșniciei (Cap. I, 82, 87, 195). El recomandă înstrăinarea interioară de lume, nu pe cea simplu exterioară (Cap. I, 96 ; III, 69). , ,

Cele 225 de capete teologice și practice

**Ale celui între sfinți părintelui nostru Simeon Noul
Teolog egumenul Mînăstirii sfîntul Mamas de
Xirokerkos, una sută capete făptuitoare și de
Dumnezeu cuvîntătoare (practice și teologice).**

1. Dumnezeu nu este nicăieri pentru cei ce privesc trupește, căci e nevăzut. Dar pentru cei ce înțeleg duhovnicește este pretutindeni ; căci e de față, fiind în toate și în afară de toate. El este în toate și aproape de cei ce se tem de El (Ps. LXXXIV, 10), dar mîntuirea Lui e de parte de cei păcătoși (Ps. CXVIII, 155).

2. Amintirea lui Hristos luminează mintea și alungă dracii. Lumina Sfintei Treimi, strălucind în inima curată, o desparte pe aceasta de lume și pe cel părtaș de ea îl face să se umple încă de aici, pe cît e cu putință credinciosului, de slava viitoare, ca pe unul ce se află sub lucrarea harului, deși este încă ascuns sub acoperămîntul trupului.

3. Dacă, după trecerea celor văzute, nu mai este nimic altceva decît numai Dumnezeu, Care este și va fi, fără îndoială, cei ce se împărtășesc cu îmbelșugare de harul Lui în lumea aceasta, chiar dacă sînt încă pe pămînt, s-au unit în cea mai mare măsură cu veacul viitor, măcar că suspină încă împovărați de umbra și de greutatea lor.

4. Domnul nu ferește pe cei ce învață numai, ci pe cei ce s-au învrednicit mai întîi, prin lucrarea poruncilor, să vadă și privesc în ei înșiși lumina Duhului ce luminează și scînteiază. Căci datorită ei cunosc, prin ve-

derea ei adevărată, prin cunoașterea și lucrarea ei, cele despre care vorbesc și așa învață pe alții. E de trebuință, așadar, ca cei ce vor să învețe pe alții să fie ridicați mai întâi ei înșiși, cum s-a spus, ca nu cumva vorbind despre cele ce nu le cunosc, să piardă, prin rătăcire, pe cei ce se încred în ei și pe ei înșiși.

5. Cel ce nu se teme de Domnul nu crede că există Dumnezeu (Ps. XIII, 1). Dar cel ce crede că există se teme de El și păzește poruncile Lui. Iar cel ce zice că se teme de Dumnezeu, dar poruncile Lui nu le păzește, mincinos este (1 Ioan II, 4) și frica de Dumnezeu nu este într-însul. Căci unde este frica de Dumnezeu, e și păzirea poruncilor (Ps. CXI, 1, 4). Iar nefiind aceasta întru noi, și nici păzirea poruncilor, nu ne deosebim întru nimic de păgîni și de necredincioși.

6. Credința și frica de Dumnezeu și păzirea poruncilor Lui ne răsplătesc pe măsura curățirii noastre. Căci în măsura în care ne curățim, ne ridicăm de la frica de Dumnezeu la dragostea de El și înaintînd ne mutăm, așazicînd, de la frică la iubirea lui Dumnezeu. Și atunci auzim cuvîntul Lui : «Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este cel ce Mă iubește» (Ioan XIV, 21). Și așa adăugăm nevoințe peste nevoințe pentru a ne arăta iubirea prin fapte. Iar întîmplîndu-se aceasta, El însuși ne iubește, precum a făgăduit. Iar iubindu-ne, ne iubește și Tatăl Său la fel, venind înainte Duhul, Care împodobește casa noastră, ca prin întîlnirea ipostasurilor în noi, să ne facem locaș al Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh ¹⁸.

18. Duhul Sfînt are rolul de a ne pregăti casa ființei noastre, sau de a o face curată și deschisă pentru primirea Sfîntei Treimi. El întîmpină oarecum împreună cu noi pe Fiul și pe Tatăl. El se unește cu subiectul nostru, asumînd funcția de sensibilizare a noastră pentru Dumnezeu. De aceea Tatăl și Fiul, iubindu-ne pe noi, iubesc în același timp pe Duhul lor, iar noi, iubindu-l pe El, îi iubește oarecum, prin noi, însuși Duhul Lor cel Sfînt. Astfel sîntem ridicați în circuitul iubirii treimice, fără să ne confundăm totuși cu Duhul Sfînt și fără să confundăm persoanele Sfîntei Treimi.

7. Sălășluirea, întru curăție cunoscută și simțită, a Dumnezirii celei în trei Ipostasuri în cei desăvârșiți nu e împlinirea dorinței, ci mai degrabă început și cauză a unei dorințe mai puternice¹⁹. Căci din acel moment, ea nu mai lasă pe cel ce a primit-o să se potolească, ci ținându-l aprins pururea ca de un foc, îl împinge să se ridice spre flacăra unei dorințe și mai dumnezeiești. Căci neputînd mintea să afle o margine și un sfîrșit al Celui dorit, nu poate pune nici dorinței și iubirii sale vreo margine, ci silindu-se să atingă și să dobîndească capătul fără sfîrșit, poartă în sine pururea dorința nesfîrșită și iubirea nesăturată²⁰.

8. Cel ce a ajuns la acest capăt nu socotește că a aflat începutul dorinței sau al iubirii lui Dumnezeu în sine, ci socotește că nu iubește încă pe Dumnezeu, întrucît n-a putut ajunge să cuprindă plinătatea iubirii. De aceea, socotindu-se pe sine cel din urmă dintre toți cei ce se tem de Dumnezeu, se socotește din tot sufletul nevrednic chiar și de mîntuirea împreună cu ceilalți credincioși²¹.

19. Sfîntul Maxim Mărturisitorul și alți părinți au vorbit și ei de mișcarea spre sfîrșitul nesfîrșit în care se va odihni, dar nu se va satura sufletul, în viața viitoare. Dar sfîntul Simeon îi dă acestei mișcări un caracter de avînt aprins, infocat. El nu mai vorbește în termeni intelectuali despre mișcarea iubirii sufletului, ci în termeni plini de focul simțirii și al entuziasmului. Acest capitol și cel anterior redă ceea ce e mai caracteristic în spiritualitatea sfîntului Simeon Noul Teolog. Și el ne-a spus în capitolul II că nu face o prea clară distincție între ceea ce va simți sufletul în viața viitoare și ceea ce poate simți încă de aici.

20. Dorința sufletului ajunsă în nesfîrșitul iubirii dumnezeiești nu se stinge, ci e ținută mereu trează din cauza infinității în care se află și pe care niciodată nu o poate cuprinde întreagă. Totuși, întrucît ea nu mai tinde spre ceva care e dincolo de această infinitate, se spune și că dorința se odihnește acum în această infinitate.

21. Neajuns la capătul final al iubirii, socotește că n-a pus nici măcar început ei, așa este de departe iubirea pe care o are sufletul de plinătatea fără margini a iubirii. Și de aceea se socotește mai prejos de toți ceilalți credincioși, nevrednic chiar de mîntuire. Cel ce se află în realitate mai sus decît toți se socotește astfel mai prejos de toți. În acest sens a spus sfîntul apostol Pavel despre sine că cel dintîi păcătos este el.

9. «Toate sînt cu putință celui ce crede» (Marcu IX, 23). Căci credința se socotește în loc de dreptate (Rom. IV, 9). «Că sfîrșitul legii este Hristos» (Rom. X, 4). Iar credința în El îndreptează și desăvîrșește pe cel ce crede. Căci credința în Hristos, socotindu-se în locul faptelor legii și fiind întărită și arătîndu-se prin poruncile Evangheliei, face pe cei credincioși părtași de viața cea veșnică în Hristos însuși ²².

10. Credința ²³ este puterea care ne face să murim pentru Hristos de dragul poruncii Lui și să credem că moartea aceasta este pricina vieții. Ea ne face să socotim sărăcia ca bogăție, neînsemnătatea și umilirea, ca slavă și cinste adevărată ; iar cînd nu avem nimic, să credem că stăpînim toate (2 Cor. VI, 10), mai bine-zis că am dobîndit bogăția cunoștinței lui Hristos cea nepătrunsă (Efes. III, 8). Ea ne face să privim toate cele ce se văd, ca țărînă și fum.

11. Credința în Hristos ne dă puterea nu numai să disprețuim plăcerile vieții, ci și să suportăm și să răbdăm toată ispita care vine asupra noastră prin întristări, necazuri și nenorociri, pînă va vrea și ne va cerceta pe noi Dumnezeu. «Căci răbdînd, zice, am așteptat pe Domnul, și a luat aminte la mine» (Ps. XXXIX, 1).

12. Cei ce-și pun părinții, în vreo privință, mai presus de porunca lui Dumnezeu, nu au dobîndit credința în Hristos. Ei, desigur, sînt judecați și de conștiința lor, dacă au o conștiință vie a necredinței lor ²⁴. Căci e pro-

22. Credința în Hristos, unind sufletul cu Hristos și făcîndu-l deci părtaș de desăvîrșirea lui Hristos, îl ridică mai presus de orice dreptate dobîndită prin faptele legii. Căci Hristos e mai presus de lege și e izvorul unei puteri mai presus de cea pe care și-o dă omul însuși, voind să împlinească cerințele celei mai înalte legi.

23. Capitolul acesta și cele următoare pînă la cap. 29 inclusiv coincid cu cap. 1—20 din *Filocalia greacă*.

24. E o «necredință» a celor ce cred, dar socotesc că nu cred desul, din pricina nesirguinței pentru întărirea credinței prin fapte.

priu credincioșilor să nu calce în nici o privință porunca Marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

13. Credința în Hristos, Adevăratul Dumnezeu, naște dorința după cele bune și frica de chinuri. Iar dorința celor mai înalte și frica de chinuri, aduce păzirea întocmai a poruncilor. Păzirea întocmai a poruncilor învață pe creștini să-și cunoască neputința lor. Iar cunoașterea neputinței noastre adevărate naște aducerea aminte de moarte. Cel ce și-a făcut-o pe aceasta însoțitoare de viață va căuta cu osteneală să afle ce soartă va avea după ieșirea și plecarea din viața aceasta. Iar cel ce se străduiește să cunoască cele viitoare e dator, întîi de toate, să se lipsească de cele de acum. Căci cel ce e stăpînit de împătımirea față de acestea, pînă la cel mai neînsemnat lucru, nu poate dobîndi cunoștința desăvîrșită a aceloră. Iar dacă prin bunăvoința lui Dumnezeu va gusta puțin din ea, de nu va părăsi degrabă cele de care și în care este ținut prin împătımire și nu se va preda în întregime acestei cunoștințe, nemaiprimind să cugete de bunăvoie la nimic altceva afară de ea, se va lua de la el și această cunoștință pe care socotește că o are (Luca XIX, 26).

14. Lepădarea de lume și retragerea desăvîrșită, însoțită de înstrăinarea de toate mijloacele, obișnuințele, socotințele și de persoanele din viață, și lepădarea de trup și de voie se fac pricină de mare folos celui ce s-a lepădat în scurtă vreme așa de fierbinte.

15. Dacă fugi de lume, ia seama să nu dai sufletului mîngîieri la început și să o cercetezi pe aceasta, chiar dacă te silesc să faci aceasta toate rudeniile și toți prietenii. Căci pe ei îi îndeamnă la aceasta demonii pentru a stinge căldura inimii tale. Chiar dacă nu-ți vor putea împiedica cu desăvîrșire hotărîrea, ei o vor face cu siguranță mai moale și mai slabă.

16. Cînd te vei afla față de toate dulcele vieții cu suflet bărbătesc și neînduplecat, demonii înduioșează ru-

deniile și le fac să plîngă și să se jelească în fața ta pentru tine. Că acesta este adevărul, vei cunoaște dacă tu vei rămînea neclintit și în fața acestei ispite. Căci îi vei vedea pe aceia aprinzîndu-se deodată de mînie și de ură împotriva ta și depărtîndu-se de tine ca de un dușman, nemaivrînd să te vadă.

17. Văzînd supărarea ce s-a iscat pentru tine în părinți, frați și prieteni, să rîzi de dracul care a pus la cale să se facă acestea împotriva ta ; și cu frică și sîrguință multă, retrage-te și roagă pe Dumnezeu cu stăruință ca să ajungi degrabă la limanul Bunului Părinte, la Care ajungînd sufletul tău ostenit și împovărat, El îl va odihni. Căci multe pricini de primejdii și de ultimă pierzanie cuprinde marea vieții.

18. Cel ce vrea să urască ispitele lumii e dator să iubească pe Dumnezeu din tot sufletul și să-și aducă pururea aminte de El. Căci nimic altceva nu ajută, ca acestea, să părăsești toate cu bucurie și să te întorci de la ele ca de la niște gunoaie.

19. Nu vrei să mai rămîi în lume pentru pricini binecuvîntate sau neîntemeiate, ci îndată ce ai fost chemat, ascultă degrabă. Căci de nimic altceva nu se veselește Dumnezeu așa de mult ca de repeziciunea noastră ²⁵. Fiindcă mai mare este ascultarea imediată cu sărăcie, decît întîrzierea cu mulțime de bunuri ²⁶.

20. Dacă lumea și cele din lume trec toate, iar Dumnezeu este singur nestricăcios și nemuritor, bucurați-vă toți cîți ați părăsit pentru El cele stricăcioase. Iar stricăcioase sînt nu numai bogăția și banii, ci și toată plăcerea și bucuria de păcat este stricăciune. Numai po-

25. Dumnezeu vrea ca chemării la iubirea totală ce ne-o adresează să I se răspundă îndată, fără nici o șovăială.

26. Mai multă bucurie face lui Dumnezeu răspunsul imediat la chemarea Lui, chiar dacă nu ești pregătit, decît amînarea cu pretextul de a te pregăti. Fapta bună cerută de Dumnezeu trebuie săvîrșită imediat. Altfel te obișnuiești cu amînările și poate n-o mai împlinești niciodată. Sau, fapta bună pe care o poți face în împrejurarea aceasta, n-o mai poți face niciodată.

runcile lui Dumnezeu sînt lumină și viață. De toți sînt numite așa.

21. Dacă ai primit, frate, flacăra și alergînd ai ajuns din pricina ei la chinovie, sau la un părinte duhovnicesc, de vei fi îndemnat de el, sau de frații care se nevoiesc împreună cu tine, să te folosești de băi sau de mîncăruri, sau de alte mîngîieri pentru întărire, să primești acestea. Dar fii totdeauna pregătît pentru post, pentru pătîmire, pentru înfrînarea cea mai deplină. Că de vei fi îndemnat de părintele tău întru Domnul să te împărtășești de mîngîieri, să te afli ascultător aceluia, ca voia ta să nu o faci nici în aceasta. Iar de nu, rabdă cu bucurie cele ce ai vrut să le faci de bunăvoie, folosindu-te sufletește. Căci păzind aceasta, vei fi pururea întru toate postind și înfrînîndu-te și ca unul ce te-ai lepădat cu voia întru totul. Ba nu numai atît, ci vei păstra nestinsă și flacăra aflătoare în inima ta, care te silește să disprețuiești toate.

22. Cînd dracii vor face toate din partea lor și nu ne vor putea clinti sau împiedica de la ținta noastră cea după Dumnezeu, se vor furișa în cei ce fățăresc evlavie și vor încerca să împiedice prin aceia pe cei ce se nevoiesc. Mai întîi mișcați, chipurile, de dragoste și de compătîmire, aceștia îi vor îndemna pe cei ce se nevoiesc, să se odihnească spre a nu slăbi trupul și a cădea în lîncezeală. Pe urmă îi atrag la întîlniri fără folos, făcîndu-i să-și piardă zilele în ele. De va asculta vreunul dintre cei ce se nevoiesc și se va potrivi lor, se vor întoarce și vor rîde de pierderea lui. Iar de nu va asculta de cuvintele lor, ci se va păzi pe sine străin de toate, cu mintea adunată și înfrînată în toate, se vor aprinde de pizmă și vor face totul pînă ce îl vor alunga și din obște. Căci nu suferă slava deșartă cea necinstită să vadă în fața ei smerenia, lăudată.

23. Iubitorul de slavă deșartă suferă cînd vede pe cel smerit la cuget vărsînd lacrimi și folosindu-se îndoit, ca unul ce-și face pe Dumnezeu milostiv prin ele și îi silește pe oameni să-l laude fără voie.

24. Odată ce te-ai predat pe tine întreg părintelui tău duhovnicesc, să știi că ești ca un străin față de toate care te atrag în afară : oameni, lucruri și bani. Fără de el nimic să nu voiești să faci ori să împlinești în privința acestora. Dar nici să nu ceri de la el vreun lucru mic sau mare, dacă nu-ți va porunci el însuși, din propria socotință, să iei ceva, sau nu-ți va da el cu mîinile sale.

25. Să nu dai milostenie fără voia părintelui tău după Dumnezeu, din bunurile ce i-ai adus. Dar nici prin mijlocitor să nu voiești să iei ceva din ele, fără voia lui. Căci e mai bine să fii sărac și străin și să asculți, decît să risipești bani și să dai celor lipsiți, cînd te afli începător. Predă toate cu credință neștirbită hotărîrii părintelui duhovnicesc, ca în mîna lui Dumnezeu.

26. Să nu ceri și să nu iei nici un pahar cu apă, chiar de s-ar întîmpla să arzi, pînă ce nu te va îndemna, mișcat de la sine, părintele tău duhovnicesc. Strînge-te pe tine și constrînge-te în toate, încredințîndu-te și zicînd în gînd : «Dacă Dumnezeu vrea și ești vrednic să bei, va descoperi părintelui tău, și acesta îți va zice ție : bea». Și atunci bea cu conștiința curată, chiar de e la vreme nepotrivită.

27. Cel ce a cercat folosul duhovnicesc și a dobîndit credință nemincinoasă, luînd pe Dumnezeu ca martor al adevărului, și-a zis : «Mi-am pus în mine gîndul să nu cer părintelui meu nici să mîncînc, nici să beau, sau să mă împărtășesc de ceva fără el, pînă ce nu-i va da de știre Dumnezeu și îmi va porunci mie. Și făcînd așa, niciodată, zice, n-am fost împiedicat de la scopul meu».

28. Cel ce a dobîndit credință neîndoielnică față de părintele său după Dumnezeu, privindu-l pe el, socotește

că privește pe Hristos însuși ; și fiind cu el sau urmînd lui, crede cu tărie, că este cu Hristos sau urmează Lui. Unul ca acesta nu va pofti niciodată să vorbească cu altcineva. Nu va pune vreunul din lucrurile lumii mai presus de amintirea și de dragostea lui. Căci ce este mai mare și mai de folos în viața de față și în cea viitoare decît a fi cu Hristos ? Și ce este mai frumos și mai dulce ca vederea Lui ? Iar dacă se învrednicește și de grăirea Lui, scoate din aceasta, cu sirguință, viață veșnică.

29. Cel ce iubește din simțire lăuntrică pe cei care-l vorbesc de rău, sau îl nedreptătesc, sau îl urăsc și-l păgubesc, și se roagă pentru ei (Matei V, 44), ajunge în scurtă vreme la o mare sporire. Căci făcînd aceasta întru simțirea inimii, își coboară socotința în adînc de smerenie și în izvoare de lacrimi, în care se scufundă cele trei părți ale sufletului ²⁷. Acela urcă mintea în cerul nepătimirii și o face văzătoare și, prin gustarea bunătații de acolo, ajunge de socotește toate ale vieții de aici, gunoaie. Și însăși mîncarea și hrana n-o mai primește cu plăcere și des.

30. Credință ²⁸ neîndoielnică dovedește cel ce cinstește cu evlavie ca sfînt pînă și locul în care viețuiește călăuzitorul și părintele său. El ia praful de pe picioarele aceluia cu dragoste fierbinte în mîini să-l pună pe capul său și unge cu el pieptul său, ca și cu un leac curățitor al patimilor și al păcatelor sale. Iar de el nu îndrăznește să se apropie, nici să atingă vreo haină sau vreun acoperămint al lui fără voia sa ; dar atingînd ceva din ceea ce-i aparține aceluia, o face aceasta cu frică și cu respect, socotindu-se pe sine nevrednic nu numai de vederea și de slujirea lui, ci și de intrarea în chilia lui.

27. În gîndirea părinților, sufletul se alcătuia din : partea rațională, mînia și pofta. Toate capătă o mare sensibilitate pentru dușman, prin lacrimi.

28. Capitolele 30—36 lipsesc în *Filocalia greacă*.

31. Se leapădă mulți de viața aceasta și de lucrurile vieții, dar puțini se leapădă și de voile lor. Bine spune despre aceștia și cuvîntul dumnezeiesc : «Mulți chemați, dar puțini aleși» (Matei XX, 14).

32. Cînd șezi la masă cu toată obștea și toate ți se înfățișează ochilor minții ca o umbră și nu mai simți dulceața mîncărilor, ci sufletul întreg îți este uimit și plin de lacrimi, cunoaște că harul lui Dumnezeu ți le arată acestea astfel, pentru multa ta smerenie din frică, ca văzînd fapăturile lui Dumnezeu și cunoscînd slăbiciunea celor supuse simțurilor, să-ți aduni frica ta spre iubirea celor cunoscute cu mintea. Aceasta este cunoștința duhovnicească, de care auzi vorbindu-se, care se află la mijloc între frică și iubire și trage pe om pe ne-simțite și fără primejdie de la cea dintîi la cea de a doua ²⁹.

33. Nu poate dobîndi cineva altfel iubirea desăvîrșită și neclintită de Dumnezeu decît pe măsura cunoștinței duhovnicești ³⁰. Iar aceasta crește cîte puțin prin nevoința de fiecare zi cu fapta sufletului. Aceasta știînd-o apostolul a spus : «Din măreția și frumusețea zidirilor se cunoaște, prin asemănare, Făcătorul» ³¹.

34. Nimeni nu poate cunoaște cum se cuvine, cu ochii sensibili, mărimea cerului și lățimea pămîntului și rațiunile tuturor celorlalte. Căci cum va putea cineva înțelege cu ochii trupului cele ce întrec mintea și în-

29. Cunoștința duhovnicească a realităților duhovnicești nu e o cunoștință teoretică, rece, ci o cunoștință palpitantă, ce se mișcă între frică și iubire.

30. Există o proporție directă între iubire și cunoștința duhovnicească, întrucît în însăși cunoștința aceasta este iubire și în iubire cunoștință. Nimeni după sfîntul Ioan Evanghelistul n-a mai unit acestea două așa de mult în trăire, ca sfîntul Simeon Noul Teolog. Aceasta l-a și făcut «teolog».

31. Rom. I, 20. Iubirea unită cu cunoștința crește treptat din fapte. Căci faptele sînt manifestări ale iubirii și ale cunoașterii și le adîncesc pe acestea.

țelegerea ? Numai mintea curățită de gânduri ³² și eliberată de prejudecăți și luminată de mintea și de harul lui Dumnezeu va putea încerca cum se cuvine, după măsura luminării primite, să contemple făpturile.

35. Precum noaptea nu vedem cu ochii sensibili decât în locul acela unde aprindem lumina unui sfeșnic, iar toată lumea cealaltă rămîne pentru noi o noapte întunecoasă, la fel celor ce dorm în noaptea păcatelor, Bunul Stăpîn li se face o lumină mică, măcar că, Dumnezeu fiind, rămîne tuturor necuprins, crușînd neputința noastră. Și atunci deschizîndu-și omul ochii minții și privind firea celor ce sînt, cum n-a mai privit niciodată, se umple de uimire și-l podidesc, fără să vrea și fără durere, lacrimile, prin care se curățește cu al doilea botez ³³, cu botezul acela de care zice Domnul în Evanghelie : «De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra în împărăția cerurilor» (Ioan III, 5) ; și iarăși : «De nu se va naște cineva de sus» (Ioan III, 7). Spunînd «de sus», a dat să se înțeleagă nașterea din Duh.

36. Primul Botez are apa care preînchipuiește lacrimile, are mirul ungerii care e semnul premergător al mirului spiritual al Duhului, iar al doilea botez nu mai este chip al adevărului, ci este însuși adevărul ³⁴.

37. Nevoitorul ³⁵ trebuie să se sîrguiască să fie liber. El trebuie să se depărteze nu numai de faptele rele, ci și de gânduri și de înțelesuri contrare și să petreacă pururea în cugetări folositoare de suflet și duhovnicești, ca

32. «Gîndurile» (λογισμοί), de care trebuie să se curățească mintea, sînt speculațiile proprii, sau gîndurile pătimase la lucruri.

33. E o altă caracteristică a spiritualității sfîntului Simeon accentul pe care-l pune pe lacrimi, pe care le unește cu extazul cunoașterii realității duhovnicești.

34. Aceasta nu înseamnă că harul dumnezeiesc nu lucrează cu adevărat și în Botezul cu apă și în taina Mirungerii, ci numai că în aceste taine lucrează prin mijloace văzute și fără ca primitorul să simtă această lucrare, pe cînd prin lacrimile iubirii de Dumnezeu lucrarea dumnezeiască e simțită.

35. Capitolul acesta pînă la 69 exclusiv corespund cu cap. 21—52 din *Filocalia* greacă.

astfel să rămînă fără griji pentru cele ale vieții pămîntești.

38. Cel ce și-a dezbrăcat întreg trupul său, dacă-și are ochii acoperiți cu vreun vâl și nu vrea să-l ridice și să-l lepede, nu poate vedea lumina numai cu cealaltă parte dezvelită a trupului. Așa și cel ce a disprețuit toate celelalte lucruri și avuții și s-a izbăvit de patimile înseși, de nu-și va elibera ochiul sufletului de aducerile aminte lumești și de înțelesurile cele rele, nu va vedea vreodată lumina înțelegerii, pe Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos.

39. Precum este acoperămîntul așezat peste ochi, așa sînt gîndurile lumești și amintirile vieții așezate pe minte sau pe ochiul sufletului. Cîtă vreme deci vor fi lăsate acolo, nu vom vedea. Dar cînd vor fi ridicate prin aducerea aminte de moarte, vom vedea limpede lumina cea adevărată «care luminează pe tot omul ce vine în lume» (Ioan I, 9).

40. Cel ce e orb din naștere nu va cunoaște, nici nu va crede puterea celor din Scriptură ; dar cel ce s-a învrednicit vreodată să vadă va mărturisi că cele zise sînt adevărate.

41. Cel ce vede cu ochii trupești știe cînd e noapte și cînd e zi. Dar orbul nu știe de nici una. Asemenea și cel ce vede duhovnicește și privește cu ochii minții, dacă, după ce a văzut lumina cea adevărată și neapropiată, se întoarce din nepăsare la orbirea de mai înainte și se va lipsi de lumină, simte cu bună simțire lipsa aceleia, și-și dă seama din ce cauză i s-a întîmplat aceasta. Dar cel ce este orb din naștere nu știe nimic despre acestea, nici din experiență, nici din lucrarea de față, dacă nu prinde ceva prin auz, aflînd astfel despre cele ce nu le-a văzut niciodată. El va povesti altora despre cele ce a auzit, fără să știe nici el, nici auzitorii, despre ce lucru grăiesc între ei.

42. Este cu neputință să umpli și trupul cu mâncăruri pe nesăturate, dar să te îndulcești și duhovnicește de bunătatea cea cunoscută cu mintea și dumnezeiască. Căci pe cât își va sluji cineva mai mult pîntecele, pe atîta se va lipsi pe sine mai mult de acea bunătate. Și pe cât își va asupra mai mult trupul, pe atîta se va umplea mai mult de hrana și de mîngîierea duhovnicească.

43. Să părăsim toate cele de pe pămînt, nu numai bogăția și aurul și celelalte mijloace ale acestei vieți, ci și pofta față de ele să o alungăm cu desăvîrșire din sufletele noastre. Să urîm nu numai plăcerile trupului, ci și mișcările neraționale (animalice) ale lui, și să ne sîrguim să-l mortificăm prin osteneli. Căci prin el se lucrează cele ale poftelor și sînt aduse la faptă. Cîtă vreme este viu acesta, sufletul nostru va fi numaidecît mort și greu de urnit, sau cu totul de neurnit spre oricare poruncă dumnezeiască ³⁶.

44. Precum flacăra focului se ridică neîncetat spre înălțime, mai ales dacă întorci materia care întreține focul, așa și inima celui iubitor de slavă deșartă nu se poate smeri, ci cînd îi spui cele de folos pentru el, se înalță și mai mult. Căci muștrat sau sfătuit, el se împotrivește cu mînie, iar lăudat și lingușit, se înalță în chip păcătos.

45. Omul care este obișnuit să se împotrivească își este sieși o sabie cu două tăișuri, ucigîndu-și sufletul fără să știe și înstrăinîndu-l de viața veșnică.

46. Cel ce se împotrivește în cuvînt, este asemenea celui ce se predă pe sine cu voia dușmanilor împăratului. Căci contrazicerea este o cursă și are ca momeală apărarea, prin care fiind amăgiți, înghițim undița păcatului.

36. Sfîntul Simeon nu înțelege prin trupul mortificat, un trup incapabil de a se mișca spre fapte, ci un trup care nu se mișcă din inițiativa lui, ci din inițiativa cea bună a sufletului. E un trup nerobit patimilor, și disponibil pentru libertatea duhului. Într-un trup viu pentru patimi, sufletul e mort.

Prin aceasta e prins de obicei nenorocitul suflet, fiind apucat de limbă și de gîtlej de către duhurile răutății, care aci îl ridică la culmea mîndriei, aci îl prăvălesc în prăpastia păcatului, ca să fie apoi dus la judecată cu cei căzuți din cer.

47. Cel ce e disprețuit și batjocorit și suferă din cauza aceasta mult în inima sa, să cunoască din aceasta că poartă la sîn șarpele cel vechi. De va răbda deci în tăcere, sau va răspunde cu multă smerenie, l-a făcut pe acesta neputincios și i-a slăbit strînsoarea. Iar de va răspunde împotriva cu acreală, sau va grăi cu semeție, a dat putere șarpelui să-și verse veninul în inima sa și să-i roadă cu cruzime cele dinlăuntru ale sale. Prin aceasta îl va face de fiecare dată mai puternic, dîndu-i spre mîncare, îndreptarea sa spre cele bune și puterea nenorocitului său suflet. Aceasta îl va face să trăiască de aci înainte în păcat, și să fie mort cu totul pentru dreptate.

48. De voiești să te lepezi de toate și să te deprinzi cu viețuirea evanghelică, să nu te dai în seama unui învățător neîncercat sau pățimaș, ca nu cumva în loc de petrecerea evanghelică, să o înveți pe cea drăcească. Fiindcă învățăturile bune sînt de la învățătorii buni ; iar cele rele, de la cei răi. Căci, desigur, din semințe rele, ies roade rele.

49. Înduplecă pe Dumnezeu cu rugăciuni și cu lacrimi, ca să-ți trimită un călăuzitor nepățimaș și sfînt. Dar cercetează și tu dumnezeieștile Scripturi și mai ales scrierile cu învățături despre lucrare ale sfinților părinți, ca punîndu-le alătura de cele învățate și făptuite de învățătorul și înaintestătătorul tău, să le poți vedea și înțelege pe acestea ca într-o oglindă, și pe cele ce conglăsuiesc cu Scripturile să le iei în inimă și să le stăpînești cu cugetarea, iar pe cele mincinoase și străine să le dai la o parte și să le lepezi, ca să nu rătăcești. Căci să

știi că în zilele acestea mulți s-au făcut dascăli minciñoși și înșelători.

50. Tot cel ce nu vede, dar se încumetă să călăuzească pe alții, e un înșelător și duce pe cei ce-l urmează în prăpastia pierzaniei, după cuvîntul Domnului : «Orbul de va călăuzi pe orb, amîndoi vor cădea în groapă» (Matei XV, 14).

51. Orbul, față de Cel Unul, e orb în întregime față de toate. Iar cel ce vede pe Unul are vederea tuturor. El se reține de la vederea tuturor, dar are vederea tuturor, fiind în afară de cele văzute. Fiind astfel în Unul, le vede pe toate. Și fiind în toate, nu vede nimic din toate ³⁷.

52. Cel ce vede pe Unul, prin Unul se vede și pe sine și pe toți și pe toate. Dar fiind ascuns în toate, nu privește la nimic din toate ³⁸.

53. Cel ce nu a îmbrăcat chipul Domnului nostru Iisus Hristos, al Omului ceresc și Dumnezeu, peste omul rațional și mintal, cu bună simțire și întru cunoștință, e încă numai sînge și carne. El nu poate primi simțirea slavei duhovnicești prin cuvînt (rațiune), precum nici cei orbi din naștere nu pot cunoaște numai prin cuvînt (rațiune) lumina soarelui ³⁹.

37. Sfîntul Maxim Mărturisitorul declară că în Cel Unul sînt rațiunile tuturor. Deci cel ce-L vede pe Cel Unul, vede rațiunile tuturor în El. Sfîntul Simeon Noul Teolog plasează încă în viața aceasta puțința vederii tuturor în Dumnezeu, simultană cu ridicarea peste toate. Aceasta e o contemplare atotcuprinzătoare în simplitatea ei. Cine are intuiția întregului, le vede pe toate ale lui, fără să se piardă în privirea unei părți sau a alteia.

38. Amîndouă aceste capete sînt luate textual din *Cateheza XXVIII*, (*Catéchèses*, tom. III, în «*Sources chrétiennes*», nr. 112, p. 160). În *Filocalia greacă*, sînt date ca un singur capitol. Poate din faptul că în ediția din «*Sources chrétiennes*», sînt date ca două, suta întii are nu o sută, ci 101 capete.

39. Extras din *Cateheza XXVIII*, *ibidem*, p. 162. Sfîntul Simeon afirmă în chipul cel mai categoric că creștinul nu devine om întreg ca atare decît în măsura în care se întipărește în el chipul lui Hristos, Omul ceresc și Dumnezeu, prin simțire. Cuvîntul aici rămîne un cuvînt care comunică o rațiune teoretică cu care se și identifică. Nici prin acest cuvînt, nici prin această rațiune nu se ia contact cu realitatea însăși. Numai cuvîntul viu, comunicat nouă de cineva care crede, ne transmite

54. Cel ce aude, vede și simte astfel, cunoaște puterea celor zise, ca unul ce poartă chipul celui ceresc (1 Cor. XV, 49)⁴⁰, și a urcat la bărbatul desăvârșit, al plinătății lui Hristos (Efes. IV, 13). Și fiind așa, poate să și călăuzească bine, în calea poruncilor lui Dumnezeu, turma lui Dumnezeu. Dar cel ce nu cunoaște astfel și e altfel, e vădit că nu are nici simțurile sufletului deschise și sănătoase⁴¹. Acestuia mai bine îi va fi să fie călăuzit, decît să călăuzească cu primejdie.

55. Cel ce privește la învățătorul și povățuitorul său, ca la Dumnezeu, nu poate să-l contrazică. Iar dacă își închipuie și zice că le poate împăca pe amîndouă acestea, să știe că s-a rătăcit. Căci nu știe ce simțămînt au cei ai lui Dumnezeu față de Dumnezeu.

56. Cel ce crede că viața și moartea sa este în mîna păstorului său, nu-l va contrazice niciodată. Iar necunoașterea acestui lucru naște contrazicerea, care pricinuieste moartea spirituală și veșnică.

57. Înainte ca cel osîndit să primească sentința, i se dă puțința de apărare, ca să spună judecătorului despre cele ce a făcut. Dar după arătarea celor făcute și după sentința judecătorului, nu mai poate contrazice în nici un lucru mic sau mare pe cei rînduiți să aplice osînda.

58. Înainte de a se înfățișa monahul la această judecată și de a descoperi cele din lăuntrul său, poate fi mai este îngăduit să ridice contraziceri în unele lucruri, pentru că nu sînt cunoscute, iar în altele cu închipuirea că le poate ascunde. Dar după descoperirea gîndurilor și după arătarea vădită a lor, nu-i mai este îngăduit să

și viața lui, deci și viața lui Hristos, cînd viața lui e îmbibată de viața lui Hristos și cînd e primit cu credință. De aceea cere sfîntul Simeon ca Hristos să se imprime în rațiunea omului în mod simțit.

40. Din *Cateheza XXVIII*, *ibidem*, p. 160.

41. E o învățătură a părinților, aceea despre simțurile sufletului. Ele mijlocesc mai mult decît o cunoaștere rațională. Prin ele se realizează un contact al sufletului cu realitățile spirituale din preajma lui Dumnezeu.

contrazică pe judecătorul și stăpînitorul său după Dumnezeu, pînă la moarte. Căci monahul, înfățișîndu-se la început la această judecată și dezvăluindu-și cele ascunse ale inimii sale, s-a convins de la început, dacă a dobîndit oarecare cunoștință, că e vrednic de nenumărate morți ; dar crede că prin ascultarea și smerenia sa, se va izbăvi de toate pedepsele și chinurile, dacă cunoaște cu adevărat puterea tainei.

59. Cel ce păzește acestea neșterse în cugetul său nu se va împotrivi niciodată în inima sa cînd va fi certat, sau sfătuit, sau mustrat. Fiindcă cel ce cade în asemenea rele, adică în contrazicere și necredință față de părintele și învățătorul său duhovnicesc, se rostogolește jalnic în fundul și în prăpastia iadului (Prov. IX, 18), încă trăind; și se face casă satanei și a întregii lui puteri necurate, ca un fiu al neascultării și al pierzaniei (Efes. II, 2 ; Ioan XVII, 12).

60. Te îndemn pe tine, care ești fiu al ascultării, ca să întorci aceste îndemnuri neconținut în cugetul tău și să lupți cu toată sîrguința, ca să nu te cobori în relele amintite ale iadului, ci să te rogi fierbinte, în fiecare zi, lui Dumnezeu : «Dumnezeule și Doamne al tuturor, Cel ce ai stăpînirea peste toată suflarea și tot sufletul ; Cel ce singur mă poți tămădui, ascultă rugăciunea mea, a nevrednicului, și răpune pe dracul ce se află cuibărit în mine, omorîndu-l prin venirea Preasfîntului Tău Duh ⁴²; și pe mine, cel ce sînt sărac și gol de toată virtutea, învrednicește-mă să cad cu lacrimi la picioarele sfîntului meu părinte. Și atrage sufletul lui sfînt la milostivirea față de mine, ca să mă miluiască. Dăruiește, Doamne, smerenie inimii mele, și gînduri cuvioase, păcătoșului, care-ți făgăduiește să se pocăiască. Nu părăsi pînă la sfîrșit sufletul meu care Ți s-a supus odată și Ți s-a măr-turisit și Te-a ales pe Tine, în locul întregii lumi. Căci

42. Duhul rău e omorît de Duhul cel Bun și Sfînt ; împătîmirea și neliniștea, de nepătîmire și de pace ; neputința iubirii, de puterea iubitoare.

știi, Doamne, că vreau să mă mîntuiesc, măcar că deprinderea mea cea rea îmi stă piedică. Dar toate cîte sînt oamenilor cu neputință, Ție îți sînt cu puțință, Doamne»⁴³.

61. Cei ce au pus temelie bună, cu frică și cu cutremur, credinței și nădejdi, în curtea evlaviei, și și-au rezemat cu neclintire picioarele pe piatra ascultării de părinții duhovnicești, socotind cele poruncite de ei, ca ieșite din gura lui Dumnezeu, și zidindu-le pe acestea fără șovăire pe temelia aceasta a ascultării întru smerenia sufletului, izbutesc îndată să împlinească această mare și primă faptă : să se lepede de ei înșiși. Căci împlinind cineva voia altuia și nu pe a sa, înfăptuiește nu numai lepădarea de sufletul său, ci și răstignirea față de toată lumea⁴⁴.

62. Cel ce contrazice pe părintele său, face bucuria dracilor. Iar de cel ce se smerește pînă la moarte, se minunează îngerii⁴⁵. Căci unul ca acesta face lucrul lui Dumnezeu (Ioan VI, 28), asemănîndu-se Fiului lui Dumnezeu, Care a împlinit ascultarea de Părintele Său pînă la moarte, iar moartea, pe cruce (Filip. II, 4—11).

63. Frămîntarea multă și la vreme nepotrivită întuneacă și tulbură cugetarea și scoate din suflet rugăciunea curată și căința. Pe de altă parte, aduce oboseală în inimă și prin aceasta, înăsprire și învîrtoșare. Iar prin acestea caută dracii să ducă la deznădejde pe cei duhovnicești.

64. Ți se poate întîmpla uneori, monahule, să afli rîvnă și dor mare de desăvîrșire în sufletul tău, încît să dorești să împlinești toată porunca lui Dumnezeu și să nu cazi nici măcar în păcatul unui cuvînt deșert (Matei

43. Extras din Cuv. IV etic. (din *Traitées théologiques et éthiques*, în «Sources chrétiennes», nr. 129, p. 18).

44. De fapt, a te supune din inimă unuia singur, ca lui Dumnezeu, arată puterea generală a ta de a nu te mai afirma nici pe tine, nici lumea, împotriva iubirii.

45. Se minunează îngerii, căci acesta e cel mai tare.

XII, 37), ca să nu rămâi în urma niciunuia din sfinții de odinioară în faptă, în cunoștință și vedere. Dar te vezi totodată împiedicat de cel ce seamănă neghina descărăjării și nu te lasă să ajungi la o asemenea înălțime a sfințeniei, prin aceea că-ți strecoară astfel de gânduri și-ți zice : «Îți este cu neputință să te mîntuiești în mijlocul lumii și să păzești fără știrbire toate poruncile lui Dumnezeu». Atunci așează-te singur într-un colț, strînge-te în tine însuși și adună-ți gândul tău și dă un sfat bun sufletului tău și zi-i : «De ce ești întristat suflete al meu și de ce mă tulburi ? Nădăjduiește în Dumnezeu, că mă voi mărturisi Lui. Căci mîntuirea persoanei mele nu sînt faptele mele, ci Dumnezeuul meu. «Căci, cine se va îndrepta din faptele legii (Gal. II, 16) ? Nu se va îndrepta înaintea Ta nici un viețuitor» (Ps. CXLI, 2). Ci nădăjduiesc să mă mîntuiesc în dar, din credința Dumnezeuului meu, prin mila Sa negrăită. Mergi înapoia mea satano ! Domnului Dumnezeuului meu mă închin (Matei IV, 10) și Lui îi slujesc din tinerețile mele, Celui ce poate să mă mîntuiască numai cu mila Sa. Depărtează-te deci de la mine ! Dumnezeu, Cel ce m-a făcut pe mine după chipul și asemănarea Sa, te va zdrobi pe tine».

65. Dumnezeu nu cere de la noi oamenii altceva, decît numai să nu păcătuim. Iar acesta nu este lucrul legii, ci paza neslăbită a chipului și a cinstei noastre de sus. Ștînd în acestea potrivit cu firea, și purtînd haina strălucită a Duhului, rămînem în Dumnezeu și Dumnezeu în noi, fiind dumnezei și fii ai lui Dumnezeu prin înfiere, însemnați cu lumina cunoștinței de Dumnezeu ⁴⁶.

46. Ține de firea noastră să păstrăm în noi chipul lui Dumnezeu, sau relația cu Dumnezeu. Prin aceasta sîntem fii ai lui Dumnezeu și dumnezei, dar nu născuți din natura lui Dumnezeu, ci înfiați de El prin harul și voința Lui, dar și prin consimțirea și efortul voinței noastre. Ține de acordul activ al voinței noastre cu voința lui Dumnezeu să fim fii ai lui Dumnezeu, dar acordul acesta e cerut de firea noastră. Sfîntul Simeon nu cere înții fapte, ci înții iubire și încredere în Dumnezeu. Iar prin aceasta însuși Dumnezeu e cu noi și în noi. Datorită acestui fapt, nu încercăm să împlinim cu puterile noastre faptele legii, ci ne încredem cu iubire în Dumnezeu, Care ne dă însă puterea să iubim cu fapta.

66. Trîndăvia și greutatea trupului, născute în suflet din lene și negrijă, ne depărtează de la canonul obișnuit și aduc în cugetare întuneric și descurajare ⁴⁷. Prin aceasta se ivesc în inimă gânduri de frică și de hulire, încît cel ispitit de dracul trîndăviei nu mai poate nici măcar să mai intre în locul obișnuit al rugăciunii ⁴⁸, ci îi este lene și pregetă și gîndește lucruri nebunești împotriva Făcătorului a toate ⁴⁹. Cunoscînd deci pricina și izvorul de unde ți-au venit acestea, intră cu sîrguință în locul obișnuit al rugăciunii tale și căzînd la iubitul de oameni Dumnezeu, roagă-te din inimă cu suspine, întru durere și lacrimi, cerînd izbăvirea de povara trîndăviei și a gîndurilor rele ; și ți se va da degrabă ție, celui ce bați și stăruiești cu osteneală, izbăvirea de acestea.

67. Cel ce a dobîndit inima curată, a biruit frica ⁵⁰. Iar cel ce se curățește încă, aci o biruie, aci e biruit de ea. Dar cel ce nu luptă nicidecum, sau nu simte deloc că e prieten al patimilor și al dracilor și deci mai adaugă la boala slavei deșarte și boala închipuirii de sine, socotind că este ceva fără să fie nimic, sau e robul și prada fricii, tremurînd ca un prunc cu cugetul și avînd frică acolo unde nu este frică pentru cei ce se tem de Domnul ⁵¹.

68. Cel ce se teme de Domnul nu are frică de asaltul dracilor, nici de neputincioasele lor atacuri, dar nici de amenințările oamenilor răi. Fiînd în întregime ca o

47. Trîndăvia trupului se transpune în suflet, din negrijă. Din ele vin apoi în suflet descurajarea și întunericul. Deci între suflet și trup are loc o reciprocitate. Nu se poate neglija niciodată fără pagubă păzirea trupului în cele voite de Dumnezeu.

48. Sigur e vorba de locul spiritual al rugăciunii, de starea de rugăciune, de interiorul rugăciunii.

49. Acestea vin ca o justificare a lenii de a se ruga.

50. Rugăciunea este forța eliberatoare, prin întîlnirea efortului nostru de eliberare cu persoana supremă, ca izvor a toată puterea și libertatea.

51. Fricos e cel ce nu e curat în inimă. Acela nu poate intra întru libertate în relație cu altul. Curățenia inimii aduce libertatea relației cu alte persoane, deci și cu Dumnezeu.

flacăra sau ca un foc arzător, ce străbate zi și noapte de jur-împrejur locurile ascunse și întunecoase, pune dracii pe fugă. Căci fug mai degrabă aceia de el decît el de aceia, ca să nu fie arși de flacăra învăpăiată a focului dumnezeiesc ce țîșnește din el ⁵².

69. Cel ce umblă în frica de Dumnezeu, chiar dacă petrece în mijlocul oamenilor răi, nu se teme. El are în lăuntru său frica de Dumnezeu și poartă arma nebiruită a credinței, cu care poate să le îplinească pe toate, chiar și pe cele ce par grele și cu neputință celor mulți. El petrece ca un uriaș în mijlocul piticilor, sau ca un leu mugind în mijlocul cîinilor și al vulpilor, încrezîndu-se în Domnul. Cu tăria cugetului său îi lovește pe ei și înspăimîntă inimile lor, învîrtind cuvîntul înțelepciunii, ca pe un toiag de fier ⁵³.

70. Să nu te miri dacă, stăpînit de frică, tremuri temîndu-te de toate. Căci ești încă nedesăvîrșit și lipsit de tărie și te temi ca un prunc de mormoloci. Căci frica este o boală copilărească și vrednică de rîs a sufletului iubitor de slava deșartă. Față de acest drac să nu cauți să te folosești de cuvinte și de contraziceri. Căci cuvintele nu folosesc nimic sufletului care tremură și se clatină.

52. Cei ce se tem de Domnul nu sint lași, ci au curajul mărturisirii în fața lui Dumnezeu și a semenilor. Temerea de Dumnezeu e o sfială de a nu-L supăra, nu o lășitate. A se observa paradoxul: n-are frică cel ce se teme de Domnul. Temerea de Dumnezeu nu e ca frica din lume sau de ceva din lume; e o putere față de toate cele din lume, iar față de Dumnezeu nu e simțită ca o frică propriu-zis, ci ca o îndrăznire din iubire, împreună în același timp cu sfială. Temerea de Dumnezeu dă puterea de a întreprinde orice efort spre împlinirea voii Lui, adică a tot ce e bun. Nu e vorba însă de o deosebire a acestora prin cuvinte (temere, frică), ci de deosebirea a două stări sufletești, care pot fi indicate prin indiferent care din aceste două nume.

Focul de care se vorbește în acest capitol e entuziasmul iubirii de Dumnezeu, care are în sine cea mai deplină curăție. Termenii: foc, flacăra, sint termeni preferați de sfîntul Simeon, pentru a exprima puternica simțire a dragostei de Dumnezeu ce-L caracterizează.

53. Înțelepciunea este și o forță, sau e menținută printr-un efort în care se manifestă o forță. E forța gîndului la Dumnezeu, care prin aceasta e unit cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru a persista în cele bune, în cele proprii echilibrului vieții.

Lăsîndu-le pe acestea, smereşte cu toată puterea gîndirea ta şi vei vedea cum dispăre frica ⁵⁴.

71. Odată, cuprins fiind cineva de trîndăvie, avea mintea slăbită şi întunecată şi sufletul moleşit, încît puţin mai trebuia ca să fie lipsit de întristarea inimii şi să stingă în el flacăra duhului şi să se umple toată casa trupului său de fum ⁵⁵. Ba mai mult, se ivi în el o amorţeală a tuturor mădurelor, care-l ducea, din cauza moleşelii, la un somn fără măsură, încît era silit să lipsească şi de la slujbele obişnuite. El încercă să se împotrivescă acestora prin înfrînare şi veghere. Dar biruind somnul, inima lui se înăspri din mîndrie şi lipsindu-i de aici înainte întristarea, se strecură în el frica. Cînd o simţi pe aceasta în sine, ieşi din chilia sa la vreme nepotrivită şi plecînd la un loc retras şi întunecat, stătu acolo şi ridică mîinile şi se însemnă cu semnul crucii, iar ochiul sufletului şi-l înălţă spre Dumnezeu. Umilindu-şi astfel puţin gîndirea, îndată dracul fricii se depărtă puţin de la el. Dar dracul cumplit al slavei deşarte, mai puternic decît el, îi fură gîndul, vrînd să-l atragă şi să-l predea iarăşi dracului fricii. Înţelegînd el aceasta, se miră şi rugă fierbinte pe Dumnezeu să izbăvească sufletul lui din asemenea curse ale diavolului.

72. Mare şi anevoie de înţeles socotesc că este pentru toţi această împreună-lucrare, răutate şi uneltire a dracilor. Căci am cunoscut pe dracul fricii însoţindu-se şi lucrînd împreună cu dracul trîndăviei şi pe acesta din urmă ajutîndu-l pe cel dintîi şi întărind lucrarea lui ; de asemenea, pe cel dintîi sădind în suflet frica împreună cu învîrtoşarea, iar pe al doilea întărind întunecarea,

54. E demnă de remarcat această convieţuire între frică şi slava deşartă. Iubitorul de slavă deşartă tremură de părerile tuturor, chiar de ale celor mai neînsemnaţi oameni. De frica unor părerii care nu-ţi cultivă slava deşartă, nu vei putea scăpa contrazicînd pe cei ce nu recunosc meritele tale, ci acceptînd simţirea smereniei. În smerenie stă adevăratul curaj faţă de alţii.

55. E fumul care acopere vederea şi slăbeşte puterea de mişcare a sufletului, dar şi a trupului, spre cele bune şi reale.

moleșeala, învîrtoșarea și deznădejdea sufletului și a minții. Trîndăvia le este nevoitorilor o încercare menită să le pricinuiască smerenie.

73. Dracul trîndăviei obișnuiește să războiască, de cele mai multe ori, mai ales pe cei ce au înaintat în rugăciune, sau pe cei ce se sîrguiesc cu ea. Căci nici un altul dintre ceilalți draci nu are putere împotriva acestora. Acesta își are puterea fie dintr-o îngăduință de sus cu bun rost, fie, cum socotesc mai degrabă, își ia puterea împotriva noastră din niscăi stări necuvenite ale trupului ⁵⁶. Iar ceea ce vreau să spun este aceasta : mîncînd mult și încărcîndu-mi stomacul și adormind astfel prea sătul, această patimă a pus stăpînire pe mine și am fost biruit ; apoi înfrînîndu-mă iarăși peste măsură, mi-am făcut mintea întunecată și anevoie de mișcat și iarăși am căzut în aceeași patimă ⁵⁷. Cîteodată se întîmplă însă aceasta celor ce se nevoiesc și din amestecarea aerului, despre care nu știu să spun ceva sigur, sau din grosimea vîntului de miazăzi.

74. Trîndăvia este moartea sufletului și a minții ⁵⁸. Dacă Dumnezeu i-ar îngădui să lucreze împotriva noastră după puterea ei, nici unul dintre nevoitori nu s-ar mîntui vreodată. Datoria noastră este să i ne împotrivim cu toată puterea ce ne este dată, dar stă în puterea lui Dumnezeu să ne trezească în chip tainic și să ne arate în chip vădit biruitori ai ei. Căci e cu neputință ca, murind cineva, să învie fără ajutorul Celui ce s-a înviat pe Sine din morți.

75. Cînd mintea e furată de mîndrie și se înfundă în ea însăși și-și închipuie că este ceva prin sine însăși fiindcă se nevoiește, harul care o luminează în chip ne-

56. Puterea acestuia mai vine și din oboseala fără voie a trupului, ca și din aparența că el nu e un duh rău, că prin el nu se săvîrșește răul.

57. Excesul nu e bun nici într-o parte nici în alta. Aici are rolul important înțelegerea și dreapta socoteală.

58. Deși pornește de la trup, trîndăvia devine și o stare a sufletului și a minții.

văzut se depărtează de la ea și, lăsînd-o îndată goală, ea își dă seama repede de neputința ei. Căci patimile năvălesc asupra ei ca niște cîini turbați și caută să o sfișie. Atunci neștiind ce să facă și neavînd unde să alerge ca să se izbăvească, aleargă, prin smerenie, la Domnul care poate să o mîntuiască ⁵⁹.

76. Cel ce a ieșit deplin din lume se socotește pe sine ca fiind într-un pustiu neumblat (Ps. LXI, 1) și plin de fiare. De aceea, cuprins de o frică negrăită și de un cutremur de nedescris, strigă către Dumnezeu, ca Iona din chit și din marea vieții ; ca Daniil din groapa leilor și a patimilor furioase ; ca cei trei tineri din cuptorul focului lăuntric al poftei arzătoare ; ca Manase din statuia de aramă a trupului acesta pămîntesc și muritor. Iar Domnul auzindu-l îl izbăvește pe el din prăpastia neștiinței și a dragostei de lume, ca pe proorocul din chit, pentru ca să nu le mai dorească pe acestea ; îl izbăvește din groapa gândurilor rele ale poftei, care răpesc și rod sufletele oamenilor, ca pe Daniil ; din atacurile pătimășe ale focului care-i arde și îi slăbește sufletul și-l împinge cu sila spre fapte necuvenite, răcorindu-i sufletul cu roua Sfîntului Duh, ca pe israeliții aceia ; și de trupul acesta pămîntesc și greu și preapătimaș, păstrîndu-l neînjosit și nedoborît și făcîndu-l fiu al luminii și al zilei (1 Tes. V, 5) și învrednicindu-l să guste învierea încă de aici ⁶⁰.

77. Sufletul care stăruie în alipirea la starea înjosită a trupului și iubește plăcerile lui și ține la slava de la oameni, sau chiar dacă nu le caută pe acestea, e simțitor la adierea poftei, rămîne cu totul nemișcat și greoi spre

59. Mîndria este așezată de părinții duhovnicești mai vechi la sfîrșitul celorlalte patimi. Sfîntul Simeon Noul Teolog o pune, cel puțin pentru nevoitorii care s-au eliberat de patimi, la începutul nevoinței lor. De aceea leacul împotriva ei este, după el, smerenia, opusul mîndriei. Smerenia deschide sufletul din nou pentru Dumnezeu.

60. Acest capitol e luat în întregime din *Cuvîntarea IV etică* (*Traité théologiques et éthiques*, tom. II, în «Sources chrétiennes», nr. 129, p. 20).

orice virtute și poruncă a lui Dumnezeu, ca unul ce e îngreuiat și înlănțuit cu putere de relele amintite. Dar când, trezit de ostenele nevoițelor și de lacrimile pocăinței, scutură de la sine greutatea trupului și topește în șiroaiele lacrimilor cugetul trupesc și s-a ridicat mai presus de micimea celor văzute, se împărtășește de lumina curată și se eliberează de patimile care îl tiranizează. Atunci strigă și el îndată ca proorocul, către Dumnezeu: «Rupt-ai sacul meu și m-ai încins cu veselie, ca să cunosc slava Ta și să nu mă mîhnesc» (Ps. XXIX, 12—13).

78. Sfînta Scriptură ne dă să înțelegem că sînt trei locuri în care obișnuiește mintea să petreacă ⁶¹. Iar eu socotesc, mai degrabă, că sînt două. Prin aceasta nu învăț ceva contrar Scripturii — să nu fie — ci pentru că nu număr între început și sfîrșit, mijlocul. De pildă, cel ce se mută dintr-un oraș în altul și dintr-o țară în alta, nu va numi, pe drumul străbătut, celelalte orașe și țări, chiar dacă ar vedea în cursul drumului multe și minunate lucruri. Poporul care se mută din Egipt în pămîntul făgăduinței, și se așază în acesta, își amintește toate cele de pe drumul dintre ele și le descrie pe acestea tuturor, dar nu spune că s-a mutat de la prima cetate la a doua și de la a doua la a treia cetate sau țară, ci că s-a mutat de la robie la libertate, de la întuneric la lumină și din prinsoare a revenit în țara proprie. Tot așa mintea noastră, a oamenilor, obișnuiește să se mute de la împătîmire la nepătîmire, de la robia patimilor la libertatea duhului și de la închipuirea contrară firii, pe care legea o numește prinsoare, la înălțarea mai presus de fire ⁶², de

61. Sînt trei stări sau trepte ale minții. Dar acestea nu sînt simplu subiective, ci sînt stări produse de unele realități deosebite de noi.

62. Sfîntul Simeon nu cunoaște decît două stări ale omului: starea contrară firii și starea mai presus de fire. O stare neutră nu cunoaște. Ea poate fi cel mult o etapă trecătoare între cele două. De cîteva ori vorbește totuși de starea cea conformă firii. În starea aceasta omul se bucură și de ajutorul harului care e mai presus de fire. προληψις = «pre-judecata» (termen în textul original tradus de noi cu «închipuire») este o judecată ce și-o face cineva înainte de a se cunoaște cu adevărat pe

la marea agitată a vieții la starea senină cea din afara lumii, de la amărăciunea grijilor și supărărilor vieții la dulceața negrăită și la lipsa de grijă în privința oricărui lucru pămîntesc ; de la pofta, de la frămîntarea și de la tulburarea cu privire la multe, la alipirea deplină și la dragostea față de Cel Unul.

79. Mutarea minții de la cele văzute la cele nevăzute și de la cele ce cad sub simțuri la cele mai presus de simțuri pricinuieste uitarea tuturor celor lăsate în urmă. Pe aceasta ei o numesc cu dreptate locul liniștii. Învrednicindu-se mintea să se înalțe la el, nu va mai coborî iarăși de acolo, ca Moise după cele 40 de zile și nopți petrecute pe munte, ci încredințându-se că e bine acolo nu se va mai întoarce nicidecum spre cele de jos ⁶³. Ajuns încă de aici casa Treimii și el însuși în Treime, ca unul ce este în ea, se va sălășlui în Împărăția cerurilor. Căci iubirea îl va ține și nu-l va lăsa să cadă ⁶⁴.

80. Nu numai cel ce se liniștește singur (sihastrul) ⁶⁵, sau cel ce se află sub ascultare (în obște), ci și egumenul și întîistătătorul celor mulți și chiar cel ce slujește, trebuie să fie numaidecît fără griji, sau liberi de toate lucrurile vieții. Căci dacă ne predăm grijilor, călcăm porunca lui Dumnezeu care zice : «Nu vă îngrijiți de sufletul vostru, ce veți mîncă sau ce veți bea și cu ce vă veți

sine, sau înainte de a cunoaște cu adevărat lucrul despre care gîndește sau se pronunță. Ea e de fapt o închipuire. Ca atare ea e contrară firii, căci e pusă în mișcare de vreo pasiune. De aceea e izvorul multor greșeli.

63. De fapt cel ce a petrecut odată în lucruri mai înalte, nu mai are plăcere de cele de jos și chiar dacă coboară puțin la ele, tinjește după cele de sus. Comparația stării prezente mai rele, cu cea anterioară mai bună îi produce o tristețe și o nemulțumire continuă.

64. A fi în Treime înseamnă a fi în iubire. Sfîntul Simeon atribuie iarăși iubirii și nu contemplației rolul principal în menținerea sufletului în Dumnezeu. Iar iubirea aceasta de Dumnezeu, în care sufletul e ridicat, se explică prin iubirea celor trei Persoane dumnezeiești între Ele. Fiind așezat sufletul în acest leagăn al iubirii nesfîrșite și desăvîrșite între cele trei Persoane dumnezeiești nu mai poate cădea din el.

65. De aici și pînă la cap. 87 inclusiv, ed. din «Sources chretiennes» se întilnește iarăși cu *Filocalia* greacă, cap. 53—58, afară de cap. 82.

îmbrăca. Căci toate acestea le caută păgînii» (Matei VI, 25) ; și iarăși : «Vedeți să nu se îngreuneze inimile voastre de multă mîncare și de beție și de grijile vieții» (Luca XXI, 34).

81. Cel ce are gîndirea îngrijorată de lucrurile vieții nu este liber. Căci e stăpînit și rob de grija acestora, fie că se îngrijește de acestea pentru sine, fie pentru alții. Iar cel liber de acestea nu se îngrijește în chip lumesc nici pentru sine și nu se va îngriji nici pentru alții, fie că e episcop, fie că e egumen, fie diacon. Cu toate acestea, nu va sta niciodată fără lucru și nu va disprețui nici pe cei mai umiliți și mai mici, ci făcînd toate în chip bineplăcut lui Dumnezeu, va rămîne în toate neîngrijorat, toată viața ⁶⁶.

82. Există o grijă nefăptuitoare și o făptuire fără grijă, ca și dimpotrivă : o negrijă făptuitoare și o lene plină de griji ⁶⁷. Acestea le-a arătat și Domnul. Căci spunînd : «Tatăl Meu pînă acum lucrează, și Eu lucrez» (Ioan V, 17), și iarăși : «Lucrați nu pentru mîncarea pieritoare, ci pentru cea care rămîne spre viața veșnică» (Ioan VI, 27), n-a desființat activitatea, ci ne-a recomandat activitatea fără grijă ⁶⁸. Apoi spunînd iarăși : «Cine,

66. E necesar ca făcînd toate cele ce se cer de la noi, să nu le facem cu grija că reușita depinde numai de noi. Să păstrăm conștiința că toate sînt trecătoare. Cei ce se folosesc de lumea aceasta, să fie ca și cum nu s-ar folosi. Căci «trece chipul lumii acesteia» (1 Cor. VII, 31).

67. Prin această frumoasă distincție, sfîntul Simeon dovedește că nu condamnă activitatea, ci apăsarea sufletească ce o poate însoți. Să fii activ într-un chip degajat, ca o pasăre în zborul ei vesel, ca un artist, fericit în inaripata lui străduință de a găsi expresia justă a ceea ce contemplă. Aceasta e esența recomandării sfîntului Simeon.

68. De fapt, activitatea din iubire față de alții și de Dumnezeu produce în suflet o stare de negrijă lumească și-l duce la desăvîrșirea veșnică, pe cînd cea din grija egoistă de trup îl duce la pieire. Deci Domnul condamnă grija, dar nu recomandă neactivitatea. Mai mult chiar, el condamnă și lenea, mai ales pe cea însoțită de grijă. De aici rezultă că deși nu trebuie să considerăm lucrurile lumii eterne, totuși trebuie să socotim că activitatea sufletului în legătură cu ele, de dragul lui Dumnezeu și al altora, e un mijloc prin care sufletul sporește în desăvîrșire și ajunge la veșnicia fericită pentru care este rînduit. Dealtfel, și rugăciunea este o activitate.

îngrijindu-se, poate să adauge măcar un cot la statura sa ?» (Matei VI, 27), a desființat grija nefăptuitoare. Iar despre grija întrupată în fapte, zice : «Iar despre îmbrăcăminte și mâncare, ce vă îngrijiți ? Nu vedeți crinii câmpului și păsările cerului, pe cei dintîi cum cresc și pe cele din urmă cum sînt hrănite ?» (Matei VI, 28). Astfel, aprobînd pe una și dezaprobind pe cealaltă, Domnul ne învață cum să lucrăm cu grijă neîngrijorîndu-ne și cum, liberi de griji, să ocolim o activitate necuvenită ⁶⁹.

83. Nu dărîma casa ta, voind să o zidești pe a vecinului. Să știi că lucrul acesta e obositor și greu. Ia seama ca nu cumva hotărîndu-te la aceasta, să o dărîmi și pe a ta și să nu poți să o zidești nici pe a aceluia ⁷⁰.

84. Dacă n-ai dobîndit o desăvîrșită nepătimire față de lucruri și de bunurile vieții, să nu primești să te ocupi cu chivernisirea lucrurilor, ca să nu te prinzi în ele și, în loc să iei plata slujirii, să suferi osînda pentru hoție și fur de cele sfinte. Iar de ești silit la acestea, de întîistătătorul, să fii ca cel ce umblă cu focul care arde și să oprești momeala gîndului prin mărturisire și pocăință, ca să te păstrezi neatins prin rugăciunea întîistătătorului ⁷¹.

85. Cel ce n-a ajuns nepătimitor, nu știe ce este nepătimirea, ba nici nu poate crede că este cineva astfel pe pămînt. Căci cel ce nu s-a lepădat mai întîi de sine (Matei XVI, 24) și nu și-a golit cu bucurie sîngele său pentru

69. Ceea ce cere Domnul în fond e împlinirea unei activități cuvenite și reținerea de la cea necuvenită. Cea dintîi trebuie să o facem într-un sens cu toată grija, dar în alt sens neîngrijorați. Iar pe cea de a doua să o evităm, mai ales cînd o facem fără grijă, adică cu neglijență, sau cu nepăsare de mîntuirea sufletului. Există deci grijă și grijă. Există deci grijă bună și grijă rea, precum există negrijă bună și negrijă rea.

70. Muștrîndu-l pe altul pentru greșeli, poți să-ți înăsprești sufletul tău și să înaintezi la ură împotriva aceluia. Astfel nu-l zidești nici pe acela și te înrăiești și pe tine.

71. Mărturisind ispita care ți-a venit de a lua din cele chivernisite ale Bisericii, sau ale minăstirii, vei căpăta de la duhovnic întărire să respingi ispita.

această viață cu adevărat fericită, cum va bănuî că a făcut cineva acestea ca să dobîndească nepătimirea ? La fel și cel ce-și închipuie că are Duhul Sfînt neavînd nimic, auzind de lucrările Duhului sălășluite în cei ce au de fapt pe Duhul Sfînt, nu va crede că există cineva în generația de azi lucrat și mișcat de Duhul dumnezeiesc sau ajuns la vederea Lui în chip conștient și simțit, asemenea apostolilor lui Hristos și sfinților de altădată. Căci fiecare judecă din starea ce o are el, și pe cele ale aproapelui, fie că e vorba de virtute, fie de păcate.

86. Altceva este nepătimirea sufletului și altceva nepătimirea trupului ; cea dintîi sfințește și trupul prin strălucirea ei și prin revărsarea de lumină a Duhului ; iar cea de a doua singură nu poate să folosească prin sine întru nimic pe cel ce o are ⁷².

87. Altceva este nemișcarea mădulelor sufletești și trupești și altceva dobîndirea virtuților. Cea dintîi aparține firii, cea de a doua pune rînduială în mișcările naturale ⁷³.

88. A nu pofti ceva din plăcerile și dulcelețurile lumii nu este egal cu a dori bunătățile veșnice și cerești. Altceva este aceasta și altceva e aceea. Cele dintîi le disprețuiesc mulți. De cele de al doilea, puțini oameni s-au îngrijit ⁷⁴.

72. Extras din Cuv. IV etc., *op. cit.*, p. 12. Pentru sfîntul Simeon virtutea nu este o simplă pasivitate, ci o punere în ordine a mișcărilor sufletești și trupești, pentru buna folosire a lor în favoarea deprinderii unei virtuți. Prin aceasta spiritualitatea creștină se deosebește net de cea budistă. Nemișcarea puterilor trupești și sufletești poate aparține firii slăbite, sau dezamăgite de pe urma dezordinii pătimase a mișcărilor lor. Căci slăbirea sau dezamăgirea pot apărea în creatură, care n-are de la sine ființa, ci e din nimic și ca atare înaintează cînd rămîne de sine spre nimic. Dar punerea în rînduială a mișcărilor firii e un efort care învinge înclinarea mișcărilor firii spre trîndăvia dezordinii și spre nimic.

73. Extras din aceeași cuvîntare. *Ibidem*.

74. Extras din aceeași cuvîntare, *op. cit.*, p. 14. Continuînd ideea din capitolul anterior, sfîntul Simeon spune că dorirea bunătăților veșnice e mai mult decît nedorirea plăcerilor pămîntești. Virtutea e o dorire pozitivă a bunătăților veșnice și prin aceasta depășește o fire ajunsă la nemișcare prin voința de a nu răspunde răului cu rău, sau prin dezabuzare

89. A ocoli și a nu căuta slava de la oameni nu este tot una cu a dori slava de la Dumnezeu. Căci e multă deosebire între aceste două lucruri. Cea dintâi au respins-o mulți și dintre cei stăpîniți de patimi ; pe cea de a doua, puțini s-au învrednicit să o primească și cu multă osteneală ⁷⁵.

90. Nu e tot una a te mulțumi cu o haină modestă și a nu dori un veșmînt strălucitor, cu a te îmbrăca în lumina lui Dumnezeu. Acesta este un lucru și acela altul. Atrăși de mii de pofte, unii disprețuiesc cu ușurință poftirea unui veșmînt ; dar în lumina lui Dumnezeu se îmbracă acei care o caută neobosiți prin toate nevoințele și se fac fiii luminii și ai zilei în împlinirea poruncilor ⁷⁶.

91. Altceva este vorbirea smerită și altceva cugetarea smerită ; altceva este smerenia și altceva este floarea smereniei ; altceva este rodul acesteia și altceva dulceața frumuseții lui, și altceva decît acestea, urmările ce decurg din el. Dintre acestea, unele atîrnă de noi, altele nu atîrnă de noi. Cele ce atîrnă de noi sînt : să cugetăm toate, să ținem seama de toate, să spunem și să facem toate cîte ne duc la smerenie ; dar sfînta smerenie și celelalte însușiri ale ei, harismele și lucrările ei, sînt darul lui Dumnezeu și nu atîrnă de noi. Dar de ele

și slăbire. Ea e un efort de ridicare a firii la cele mai presus de fire. Nu se cere desființarea dorinței ca putere a firii, ci îndreptarea și întărirea ei spre cele continuu mai înalte.

75. Cuv. IV etc., *op. cit.*, p. 12. Se face aici o deosebire analoagă cu cea din cele două capete anterioare, între pesimismul celor ce s-au scîrbit, prin dezamăgiri sau prin cinismul patimilor, de slava de la oameni, și între cei ce doresc, într-un elan pozitiv, slava curată de la Dumnezeu cel înfinit. Aici se crede în Dumnezeu cel personal, acolo e un fel de panteism, odată ce persoana omenească se topește în esența universală. Aici se crede într-un Dumnezeu personal, Căruia credinciosul vrea să-I placă, și în a plăcea lui Dumnezeu constă slava dorită de la El, care este totodată o depășire a egoismului.

76. Cuv. etc. cit., *op. cit.*, p. 14. Aceeași idee ca în cele trei capete anterioare. Dar aci sfîntul Simeon dă și o explicare proprie a deosebirii între lipsa unei patimi și posesiunea unei virtuți contrare : lipsa unei patimi poate proveni din angajarea intensă în alte patimi.

nu se va învrednici nimeni, dacă nu a semănat toate semințele care atîrnă de el ⁷⁷.

92. Altceva este a nu ne revolta față de necinstiri, de batjocuri, de încercări și necazuri, și altceva a ne arăta mulțumiți de ele și a ne ruga pentru cei ce ne fac acestea. Altceva este a iubi din suflet pe aceștia și altceva a întipări, pe lîngă aceasta, în mintea noastră fața fiecăruia din ei și a-i îmbrățișa fără patimă ca pe niște prieteni adevărați, cu lacrimi de iubire sinceră, fără să se afle în acea clipă nici o urmă a vreunei supărări în noi. Iar lucrul mai mare decît cele spuse este ca în timpul însuși al ispitelor să aibă cineva, în chip neschimbat, aceeași bună simțire egală pentru cei ce-l batjocoresc în față, îl calomniază, îl judecă, îl osîndesc, îl înjură și-l scuipă în față, și pentru cei ce iau în afară înfățișarea prieteniei, dar pe ascuns fac aceleași lucruri fără să se poată însă ascunde de fapt. Dar neasemănat mai mare lucru decît toate acestea, socotesc că este ca cineva să uite cu desăvîrșire cele ce le-a suferit și să nu-și aducă aminte de ceva din ceea ce i s-a întîmplat, fie că lipsesc, fie că sînt de față cei ce l-au supărat, ci să-i primească și pe aceștia la fel ca pe prieteni, în convorbiri și la masă, fără nici o gîndire la cele întîmplate ⁷⁸.

93. Nu e același lucru a-ți aduce aminte de Dumnezeu și a-L iubi pe Dumnezeu. Nici a te teme de Dumnezeu și a păzi poruncile Lui ⁷⁹. Altceva sînt acestea și altceva acelea. Dar amîndouă sînt proprii celor desăvîrșiți și nepătimitori.

94. Altceva este nepăcătuirea și altceva lucrarea poruncilor ⁸⁰. Cea din urmă este proprie celor ce se nevoiesc și viețuiesc după Evanghelie, iar cea dintîi este proprie celor ce au dobîndit prima nepătimire.

77. Cuv. etic. cit., *op. cit.*, p. 16.

78. Cuv. etic. cit., *ibidem*.

79. Cuv. etic. cit., *op. cit.*, p. 18. Poți să te temi de Dumnezeu și să nu treci această temere în fapte.

80. Cuv. etic. cit., *op. cit.*, p. 16.

95. Liniștea nu e, desigur, una cu nelucrarea⁸¹. Nici tăcerea nu e una cu liniștea⁸². Altceva e fiecare din acestea. Nelucrarea este proprie celor ce nu voiesc să cunoască împărtășirea de bunătățile lui Dumnezeu, nici să împlinească ceva din cele bune. Lucrarea poruncilor este proprie celor ce se ocupă neîncetat cu cunoștința lui Dumnezeu și stăruiesc în înțelegerea cuvîntului înțelepciunii lui Dumnezeu și cercetează adîncurile Duhului și sînt introduși în tainele minunate ale lui Dumnezeu. Iar liniștea este proprie celor ce săvîrșesc lucrarea minții cu luarea aminte a unei cugetări pline de atenție la gînduri.

96. Nu este același lucru retragerea (din lume), ca mutarea dintr-un loc în alt loc și adevărata înstrăinare⁸³; ci altceva și altceva. Cea dintîi este a celor ce luptă și a celor ce, din cauza lenii, sînt purtați de o cugetare nestărnită, sau din cauza unui prisos de căldură doresc lupte și mai mari. Iar a doua este a celor ce s-au răstignit lumii (1 Cor. II, 10) și lucrurilor lumii și doresc să fie pururea numai cu Dumnezeu și cu îngerii și nu se întorc deloc spre cele omenești.

97. Altceva este a te împotrivi vrăjmașilor și a lupta împotriva lor și altceva a-i birui și a-i supune și a-i omori cu desăvîrșire. Primul lucru e propriu luptătorilor și vitejilor în cele ale nevoinței ; al doilea e propriu celor nepătimitori și desăvîrșiți⁸⁴.

98. Toate acestea sînt fapte ale sfinților ce umblă în lumina nepătimirii. Dar cei ce înțeleg că sînt în afara

81. Liniștea este ceva pozitiv, este o bucurie. Nelucrarea e neactivitate și nu iradiază din ea putere, ci îndeamnă la pasivitate și deci la tristețe. Poți să fii activ în liniște și poți să fii neactiv fără să ai liniște. Căci lipsa de mișcare e contrară firii.

82. Din Cuv. etic. cit., *ibidem*. Poți să taci în afară și în suflet să n-ai liniște.

83. Din Cuv. etic. cit., *ibidem*. Deci mai presus de fuga exterioară din lume, e cea care mintuiește, sau înstrăinarea interioară de ceea ce e rău în ea.

84. Extras din Cuv. etic. cit., op. cit., p. 18. Cel nepătimitor nu mai e mișcat de nici un răspuns contrar la răul dușmanului, ci-l copleșește și-l desființează cu neclintirea în iubire.

lor, să nu se lase amăgiți, nici să-și amăgească sufletele lor, ci să știe că ei umblă zadarnic, ca într-un întuneric ⁸⁵.

99. Mulți s-au supus acestor nevoințe, unul pentru un motiv, altul pentru alt motiv. Dar foarte puțini sînt cei ce au săvîrșit osteneala lor cu frică și cu dragoste firească de Dumnezeu. Singuri aceștia, ajutați de har, izbutesc în scurtă vreme în lucrarea virtuții și se întind spre cele spuse. Ceilalți sînt lăsați, cum s-a spus, «să rătăcească în loc neumblat și nu pe cale» (Ps. CVI, 40) ⁸⁶, potrivit cuvîntului: «Și i-am trimis pe ei după uneltirile inimilor lor, merge-vor întru meșteșugirile lor» (Ps. LXXX, 11) ⁸⁷.

100. Cel ce a dobîndit experiența acestora prin sîrguința cea mai bună va cunoaște puterea (înțelesul) celor spuse. Iar cel ce e altfel, va cunoaște înțelesul din afară al celor spuse, dar despre înțelesul lor duhovnicesc, care se cunoaște cu înțelegerea, nu va avea decît idei teoretice, sau mai bine zis va plăsmui în cugetarea lui chipuri mincinoase, fiind foarte departe de ele, ca un om ce se amăgește.

101. Cînd te-ai ridicat, prin multe osteneli și sudori deasupra micimii trupului și te-ai dezbrăcat de trebuințele lui, îl vei purta ușor și duhovnicește, ca pe unul ce nu va simți nici foame nici sete. Atunci vei privi mai bine, ca prin oglindă (1 Cor. XIII, 12) ⁸⁸, pe Cel mai presus de minte și cu ochii tăi spălați de lacrimi vei vedea pe Cel pe Care nimeni nu L-a văzut vreodată (Ioan I,

85. Extras din Cuv. cit., *op. cit.*, p. 16. Aceștia umblă mult, însă umblă în întuneric și nu reușesc să iasă din el.

86. A umbla în întuneric neînaintînd spre scopul firesc al vieții noastre, înseamnă a nu umbla pe drum, căci orice drum duce undeva, duce la un scop.

87. Extras din Cuv. cit., *op. cit.*, p. 18. Aceștia și-au făcut propriile lor planuri, nu urmăresc planurile lui Dumnezeu.

88. Trupul lui a devenit transparent ca o oglindă prin care cel duhovnicesc se vede pe sine și vede pe Dumnezeu.

18)⁸⁹. Și avînd sufletul rănit de iubirea Lui, vei înfi-ri-
 ripa un cîntec amestecat cu lacrimi⁹⁰. Atunci să-ți aduci
 aminte de mine și să te rogi pentru smerenia mea, ca
 unul ce ești unit cu Dumnezeu și ai o îndrăznire neîn-
 fruntată față de El.

Ale aceluiasi, 25 de alte capete ale cunoștinței și ale cuvîntării de Dumnezeu (gnostice și teologice)

1. Nici celui ce teologhisește nu i se potrivește pocă-
 ința, nici celui ce se pocăiește, teologia. Căci pe cît sînt
 de departe răsăriturile de apusuri (Ps. CII, 12), pe atîta e
 mai înaltă teologia decît pocăința⁹¹. Căci precum se vaită
 un om aflat în boală și neputințe, sau precum strigă un
 cerșetor îmbrăcat în zdrențe, așa face cel ce se află în
 pocăință și săvîrșește cu adevărat faptele pocăinței. Iar
 cel ce teologhisește este asemenea celui ce petrece în
 curțile împărătești îmbrăcat în strălucirea vestmîntului
 împărătesc și vorbește neîncetat cu împăratul ca un in-
 tim al lui și aude de la el în fiecare moment poruncile
 și voile lui⁹².

2. Sporirea în cunoștința de Dumnezeu se face pri-
 lej și pricină a necunoașterii tuturor celorlalte, ba chiar
 și a lui Dumnezeu. Și mărimea luminii Lui e o nevedere

89. Lacrimile fac ochii curați și de aceea capabili să vadă esența
 tainică a lucrurilor și pe Dumnezeu prin ele.

90. Starea aceasta de mare înduioșare și bucurie pentru Dumnezeu
 își găsește o expresie nu numai în lacrimi, ci și în ritmul unei melodii.

91. Avem aci sensul patristic al teologiei, ca fiind contemplație a lui
 Dumnezeu, atinsă pe treptele înalte ale curăției și nepătimirii. Cel ce
 trăiește desăvîrșit în Dumnezeu, văzîndu-L cu mintea, nu mai simte
 nici trebuință de pocăință, căci uită pînă și de starea sa, fiind ieșit întreg
 în Dumnezeu pe Care-L vede.

92. Adevărata teologie e nu numai vorbirea despre Dumnezeu, ci
 dialog cu Dumnezeu, simțire puternică și responsabilă a prezenței Lui per-
 sonale și revendicatoare.

desăvârșită ; iar simțirea supradesăvârșită a luminii Lui mai presus de simțire, e o nesimțire a tuturor celor ce sînt în afara ei ⁹³. Căci simțirea care nu cunoaște, nu află și nu înțelege deloc ce sînt, de unde, unde, care și cum sînt cele în care se află, neavînd putere să știe acestea, cum va fi simțire ? Cum nu vor fi acestea mai degrabă mai presus de simțire ? Iar mintea care-și simte nepuțința ei, cum nu va fi nesimțitoare față de cele mai presus de simțire ? «Căci cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit» (1 Cor. II, 9) ⁹⁴, cum vor fi supuse simțirii ?

3. Domnul care ne dăruiește nouă cele mai presus de simțire ne dă și o altă simțire mai presus de simțire prin Duhul Său, ca să simțim în chip mai presus de fire darurile și harismele Lui mai presus de simțire, prin toate simțurile, în chip clar și curat ⁹⁵.

4. Tot cel ce e nesimțitor față de Unul, e nesimțitor față de toate, precum cel ce are simțire față de Unul le simte pe toate și este în afară de simțirea tuturor. El le simte pe toate și nu e stăpînit de simțirea lor ⁹⁶.

5. Cel surd față de cuvîntul lui Dumnezeu e surd față de orice glas, precum cel ce aude cuvîntul lui Dumnezeu le aude pe toate ⁹⁷. Acesta este surd, pe de altă parte, față de orice glas. El le aude pe toate și nu aude pe nici una, decît pe acelea care își spun cuvintele în Cu-

93. Se afirmă aci caracterul apofatic, sau mai presus de cunoaștere al cunoașterii lui Dumnezeu, conform lui Dionisie Areopagitul și sfintului Grigorie de Nisa.

94. Extras din Cateheza XXVIII ; *op. cit.*, p. 158—160, unde e în legătură cu cap. I, ed. cit., p. 51—52.

95. Există o simțire mai presus de simțire. Sufletul nu se află pe acea treaptă într-o insensibilitate. Ea e o sensibilitate spirituală și are drept cauză lucrarea Sfintului Duh. Dar e lucrătoare și prin simțurile trupului, cum a fost cazul cu apostolii pe Tabor.

96. Sfintul Simeon Noul Teolog se dovedește în tot scrisul lui un teolog al simțirii mai presus de simțire. Dar această simțire nu-i un sentiment pur, ci un contact total al ființei noastre, sensibilizată de Duhul, cu Dumnezeu.

97. Acela vede și aude în toate cuvîntul lui Dumnezeu.

vîntul ⁹⁸, și nici pe acestea, ci numai Cuvîntul care grăiește fără glas, în glasuri ⁹⁹.

6. Cel ce aude, vede și simte astfel, cunoaște puterea (înțelesul) celor spuse. Iar cel ce nu o cunoaște, este vădit că nu-și are simțurile sufletului clare și sănătoase. Și fiind așa, încă n-a cunoscut că a fost zidit ca văzător al zidirii văzute și pentru a fi introdus în cea cunoscută cu mintea ¹⁰⁰, ci, «fiind așezat într-o astfel de cinste, s-a alăturat și s-a asemănat cu animalele fără minte și purtătoare de povară» (Ps. XLVIII, 13). Și asemănat cu ele, rămîne astfel, neîntors, nerechemat, sau neridicat la prima cinste, după darul economiei Domnului nostru Iisus Hristos (Efeseni III, 2—7), Fiul lui Dumnezeu ¹⁰¹.

7. Fiind jos, nu cerceta cele de sus ; iar înainte de a ajunge sus, nu te ocupa prea mult cu cele de jos, ca nu cumva lunecînd să cazi din amîndouă, mai bine-zis să te pierzi cu cele de jos.

8. Cel ce a fost ridicat de împărat din cea mai de jos sărăcie la bogăție și a fost îmbrăcat cu o mare cinste și împodobit cu o haină strălucitoare și i s-a poruncit să stea în fața lui, privește pe împăratul cu mare dor și îl iubește ca pe binefăcătorul lui, iar haina cu care a fost îmbrăcat o cinstește cum se cuvine, și demnitatea și-o

98. Nu aude nici un cuvînt ca stînd de sine, sau ca răsunînd de sine, ci fiecare cuvînt este identificat pentru el cu Cuvîntul lui Dumnezeu.

99. Extras din Cateheza cit., *ibidem*. Numai prin faptul că auzim în mod real Cuvîntul lui Dumnezeu, ca un cuvînt căruia trebuie să-i răspundem, auzim real toate cuvintele Lui prin lucruri și prin oameni, ca pe niște cuvinte care ne scot din izolarea și egoismul nostru și trebuie să le răspundem. Propriu-zis în toate cuvintele e un singur Cuvînt personal Care ni se comunică, ne revendică și simțim că trebuie să-l răspundem prin viața, prin faptele noastre.

100. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *Cuv. 38, 11* ; P.G. 36, 324-A. Omul a fost făcut ca subiect cunoscător și văzător al celor cunoscute și văzute, într-o legătură ontologică cu ele, cum e Logosul divin cu rațiunile Sale, care prin creație devin rațiunile lucrurilor.

101. Extras din Cateheza cit., *op. cit.*, p. 160—162. Sfîntul Simeon vorbește și de niște simțuri sau de o sensibilitate a sufletului, care s-a tocit prin cădere. Cine aude și vede prin ele, cunoaște «puterea» realității spirituale, nu numai înțelesul ei, pentru că prin ele se pune în legătură cu acea realitate și ea, fiind personală, iradiază putere din ea.

cunoaște. Iar de bogăția dată lui își dă seama. Așa și monahul care s-a retras cu adevărat din lume și de la lucrurile din ea și a venit la Hristos, chemat printr-o bună simțire, și a fost ridicat la înălțimea vederii duhovnicești prin lucrarea poruncilor, cunoaște fără rătăcire pe Dumnezeu și înțelege limpede schimbarea săvârșită cu el. Căci vede pururea harul Duhului care luminează de jur-împrejur, care poate fi numit haină și purpură împărătească, sau mai bine-zis e Hristos însuși, dacă cei ce cred în El s-au îmbrăcat în El (Rom. XIII, 14) ¹⁰².

9. Cel ce s-a îmbogățit cu bogăția cerească, adică cu prezența și sălășluirea Celui ce a zis : «Eu și Tatăl vom veni și locaș ne vom face întru el» (Ioan XIV, 23), știe în cunoștința sufletului de ce mare har s-a împărtășit și ce mare comoară poartă în inima lui. Căci vorbind cu Dumnezeu ca și cu un prieten, stă cu îndrăznire în fața «Celui ce locuiește în lumina cea neapropiată» (1 Tim. VI, 16) ¹⁰³.

10. Fericit este cel ce crede acestora ! De trei ori fericit este însă cel ce se străduiește să dobândească cunoștința celor spuse prin făptuire și prin sfințite nevoințe ! Dar este un înger, ca să nu spun mai mult, cel ce se ridică prin contemplare și cunoștință la înălțimea acestei stări și aproape de Dumnezeu, ajuns ca un fiu al lui Dumnezeu.

11. Cel ce stă la țărmurile mării vede noianul nesfârșit de apă, dar marginea lui nu o poate vedea, ci numai o parte oarecare. La fel cel ce s-a învrednicit să privească oceanul nesfârșit al slavei lui Dumnezeu și să-l

102. Acest capitol corespunde cu cap. 59 din *Filocalia* greacă. Sfântul Simeon care a fost «spătarul cubicular» la curtea împăratului Vasile II folosește des imagini de la curtea împărătească. El socotește harul energiei necreate ce izvorăște din Hristos, ca o haină a lui Hristos, în care e îmbrăcat, sau ca pe Hristos însuși, dacă Hristos este în energia ce iradiază din El.

103. Deși Dumnezeu este nevăzut, simțirea prezenței Lui este atât de puternică, încît sfântul Simeon declară că se simte ca în fața Lui.

vadă în chip înțelegător, îl vede nu atîta cît este, ci cît e cu puțință ochilor înțelegători ai sufletului său ¹⁰⁴.

12. Cel ce stă lingă mare, nu o privește numai pe aceasta, ci și intră atîta cît voiește în apele ei. Așa și cei ce voiesc, dintre cei duhovnicești, pot să se împărtășească și să contemple, prin cunoștință, lumina dumnezeiască, pe măsura dorinței de care sînt purtați ¹⁰⁵.

13. Cel ce stă la țărmurile mării, atît timp cît se află în afara apelor, le vede pe toate și privește peste noianul apelor, dar cînd începe să intre în apă și să se scufunde în ea, pe măsură ce se afundă, părăsește vederea celor din afară. Așa și cei ce au ajuns la împărtășirea de lumina dumnezeiască : pe măsură ce înaintează în cunoștința dumnezeiască, se scufundă tot mai mult în neștiință ¹⁰⁶.

14. Cel ce a coborît în apa mării pînă la genunchi, sau pînă la briu, vede toate cele din afara apei în chip clar ; dar cînd se coboară în adînc și a ajuns întreg sub apă, nu mai poate vedea ceva din cele de afară, decît numai atîta că e întreg în adîncul mării ¹⁰⁷. Așa li se înîmplă și celor ce cresc prin sporire duhovnicească și urcă în desăvîrșirea cunoștinței și a contemplației.

15. Cînd cei ce înaintează spre desăvîrșirea duhovnicească sînt luminați în parte, adică primesc o lumină

104. A se observa cum sfîntul Simeon aseamănă cu un ocean chiar numai slava lui Dumnezeu ; de ființa lui Dumnezeu nici nu îndrăznește să vorbească.

105. Contemplarea luminii dumnezeiești nu e despărțită, pentru sfîntul Simeon, de împărtășirea de ea, potrivit învățaturii lui despre simțurile sufletești prin care omul duhovnicesc intră în contact cu realitatea dumnezeiască, așa cum intră orice om prin simțurile trupului în contact cu lumea materială.

106. De la capitolul 11 pînă la capitolul 19 inclusiv e redată ideea sfîntului Grigorie de Nissa : «Aceasta este a vedea cu adevărat pe Dumnezeu : a nu afla niciodată o saturare a dorinței ...căci nu se va socoti vreodată că se poate îmbrățișa firea nevăzută» (*Despre viața lui Moise*, în P.G. 44, col. 404). Dar sfîntul Simeon pune în relief și ideea scumpă lui, că cel ajuns în oceanul dumnezeiesc nu mai vede nimic în afară de el, dar în el vede toate. Proprie lui este și imaginea oceanului și a apelor.

107. Deci nu-și pierde conștiința identității sale.

numai în minte, atunci ei oglindesc slava Domnului în chip înțelegător și sînt introduși în cunoștința înțelegerii și în taina descoperirii, fiind ridicați de la contemplarea celor ce sînt la Cel ce e mai presus de cele ce sînt (de făpturi).

16. Cei ce se apropie de desăvîrșire și nu o văd încă decît în parte sînt înspăimîntați înțelegînd nesfîrșirea și necuprinderea celor ce le văd. Căci, pe măsură ce pătrund în lumina cunoștinței, primesc cunoștința neștiinței lor. Dar cînd realitatea spirituală le apare încă în chip neclar și li se arată ca într-o oglindă și e luminată numai în parte, ea va binevoi să se facă văzută și mai mult și să se unească prin împărtășire cu subiectul iluminat, luîndu-l întreg în sine, cînd acest subiect va fi scufundat întreg în adîncul Duhului ca în sînul unui abis de nesfîrșite ape luminoase ; atunci el urcă în chip negrăit la desăvîrșita neștiință, ca unul ce a ajuns mai presus de toată cunoștința ¹⁰⁸.

17. Cînd mintea e simplă, sau goală de orice înțeles și intră întreagă în lumina dumnezeiască, simplă ¹⁰⁹, fiind acoperită de ea, nu mai are să afle altceva în afară de lumina în care este, ca să fie mișcată spre înțelegerea acelui altceva, ci rămîne în abisul luminii dumnezeiești, nemaiîngăduindu-i-se să privească nicidecum în afară ¹¹⁰. Aceasta este ceea ce s-a spus : «Dumnezeu este lumină» (1 Ioan I, 5) și lumina supremă și odihna de orice vedere pentru cei ce au ajuns în ea.

108. Știința și cunoștința implică posesia parțială a realității, sau transformarea ei la starea de obiect, ceea ce înseamnă delimitarea ei.

109. E simplitatea de ocean a dumnezeirii, în care se cuprind rădăcinile transcendente ale tuturor într-un chip nediferențiat, iar ea însăși ca izvor al lor, e infinit mai mult decît toate.

110. Se redă aci o idee a sfintului Maxim Mărturisitorul care zice : «În nemărginire se odihnește toată mișcarea celor ce se mișcă în mod natural, pentru faptul că nu există în ea nici o distanță sau interval, neavînd deci unde, cum și spre ce să se miște, întrucît are pe Dumnezeu, Care hotărînicește chiar și nemărginirea, Care hotărînicește toată mișcarea, ca sfîrșit în calitate de cauză» (*Ambigua*, în P.G., 91, 1217). Dar sfîntul Simeon folosește copios imaginea luminii și dă acestei imagini un caracter emoțional.

18. Minteaa pururea în mișcare devine nemișcată și cu totul fără gînduri cînd e acoperită întreagă de întunericul dumnezeiesc și de lumina dumnezeiască ¹¹¹. Dar e în stare de contemplație și de simțire și de gustare a bunătăților în care se află ¹¹². Căci adîncul Sfîntului Duh nu e ca adîncul apelor mării, ci e adîncul apei vii a vieții veșnice (Ioan IV, 10) ¹¹³. Toate cele în care mintea ajunge, după ce străbate cele văzute și cugetate, sînt de neînțeles, de netilcuit și de necuprins. Ea se mișcă și se întoarce numai în ele în chip nemișcat ¹¹⁴, viețuind în viața mai presus de viață, fiind lumină în lumină și nu lumină de sine. Căci nu se privește atunci pe sine, ci pe Cel mai presus de sine și slava de acolo făcînd-o străină de cunoașterea sa, se are pe sine însăși întreagă neștiută ¹¹⁵.

19. Cel ce a ajuns la măsurile desăvîrșirii, este mort fără a fi mort, viețuind în Dumnezeu în Care se află și neviețuind luiși (Rom. XIV, 7). E orb ca cel ce nu vede din fire. El a ajuns însă mai presus de orice vedere naturală, ca unul ce a primit ochi noi și neasemănat mai buni și mai presus de cei ai firii. El e nelucrător și nemișcat, ca unul ce a împlinit toată lucrarea sa. E fără gînduri, ca unul ce s-a ridicat la unirea mai presus de înțelegere și se odihnește acolo unde nu mai e vreo lucrare a minții, sau vreo mișcare de aducere

111. Sfîntul Simeon identifică întunericul dumnezeiesc al lui Dionisie Areopagitul cu lumina dumnezeiască. De altfel însuși Dionisie înțelegea prin întunericul de pe Sinai «preamulta lumină». Ajunsă aci mintea rămîne cu o mișcare receptivă, nu creatoare, cu o mișcare stabilă în același sens, nu cu o mișcare ce trece de la un lucru la altul.

112. Precum se conciliază întunericul cu preamulta lumină, așa se conciliază mintea golită de gînduri cu starea ei de contemplare și de gustare a bunătăților dumnezeiești. Căci în oceanul dumnezeiesc cel simplu sînt toate.

113. Și unde e viața veșnică, e și viața sufletului omenesc.

114. Identificarea stabilității cu mișcarea sufletului ajuns în Dumnezeu o făcuse și sfîntul Grigorie de Nissa (*Despre viața lui Moise*, P.G. 44, 405-C) și sfîntul Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*, P.G. 91, 1221).

115. Minteaa devine prin lumina dumnezeiască altfel decît e prin natura ei, de aceea își devine ei însăși un mister neînțeles.

aminte, spre vreun gînd sau spre vreun înțeles. Căci neputînd înțelege sau cunoaște cele neînțelese și cu neputință de cuprins, se odihnește, așa zicînd, în ele. Iar odihna aceea e nemișcarea ne-simțirii fericite, care e totodată desfătarea în simțirea neîndoielnică și fără străduință a bunătăților negrăite ¹¹⁶.

20. Cel ce nu s-a învrednicit să ajungă la o astfel de măsură a desăvîrșirii și în posesiunea unor astfel de bunuri să se învinovătească numai pe sine și să nu spună, pentru a se dezvinovăți, că lucrul acesta este cu neputință, sau că desăvîrșirea se dobîndește, dar în chip neștiut. Ci să cunoască, încredințat de dumnezeieștile Scripturi, că lucrul e cu putință și adevărat, înfăptuindu-se prin lucrare și împlinindu-se în chip conștient. Căci fiecare se lipsește pe sine de aceste bunătăți pe măsura neîmplinirii și nelucrării poruncilor ¹¹⁷.

21. Mulți citesc Sfintele Scripturi, iar unii, citindu-le, le și aud ¹¹⁸. Dar puțini dintre cei ce le citesc pot cunoaște drept puterea și înțelesul celor citite. Aceștia declară uneori că cele spuse de Sfintele Scripturi sînt cu neputință, alteori le socotesc cu totul de necrezut, sau le iau ca alegorii în sens rău. Pe cele spuse pentru timpul de față le socotesc ca avînd să se împlinească în viitor, iar pe cele spuse despre cele viitoare, le iau ca deja întîmplate și ca întîmplîndu-se în fiecare zi. Și astfel nu e o judecată dreaptă în ei, nici o pătrundere adevărată a lucrurilor dumnezeiești și omenești.

22. Dumnezeu a făcut de la început două lumi : una văzută și alta nevăzută. Dar e un singur împărat al lucrurilor văzute care poartă în el trăsăturile celor două

116. E bucuria de darurile primite fără osteneală, fără efort, dar care le întrec pe toate cele dobîndite prin efort.

117. Extras din sfîrșitul Cuv. X etic.; *Traités théol.*, tom. II, p. 336. E o învățătură scumpă sfîntului Simeon că bunurile dumnezeiești se posedă în chip conștient. De fapt dacă nu avem conștiința lor, nici nu le avem.

118. E vorba de auzirea cu sufletul, adică cu un simț al sufletului.

lumi, în latura cea văzută și cugetată¹¹⁹. Potrivit cu aceste două lumi, strălucesc doi sori, cel văzut cu simțurile și cel cugetat. Și ceea ce e soarele acesta în cele văzute și supuse simțurilor, aceea este Dumnezeu în cele nevăzute și neînțelese cu mintea. Căci El este și se numește Soarele dreptății (Maleahi IV, 2 ; III, 20). Iată deci doi sori, unul cunoscut cu simțurile și unul cugetat cu mintea, precum sînt și două lumi, așa cum s-a spus. Și dintre cele două lumi, una, adică lumea supusă simțurilor cu toate cele din ea, este luminată de soarele acesta cunoscut cu simțurile și văzut, iar cealaltă lume, adică cea cunoscută cu mintea și cele din ea, primește lumina și strălucirea de la Soarele cugetat al dreptății. Deci cele supuse simțurilor și cele cunoscute cu mintea sînt luminate în chip despărțit : cele dintii de soarele cunoscut cu simțurile, iar cele din urmă de Soarele cunoscut cu mintea. Cele din urmă nu au nici o unire sau cunoștință sau comuniune cu cele supuse simțurilor.

23. Singur omul din toate cele văzute și cugetate a fost zidit de Dumnezeu ca o ființă îndoită, avînd trup alcătuit din patru elemente : din simțire și suflare, prin care participă la aceste elemente și trăiește în ele, și din suflet înțelegător și nematerial și necorporal, unit în chip negrăit și neînțeles cu acestea și amestecat cu ele în chip neamestecat și neconfundat¹²⁰. Iar acestea sînt omul cel unul, animal muritor și nemuritor, văzut și nevăzut,

119. Acesta e omul.

120. Sfîntul Simeon nu putea să nu sufere influența timpului său, în multe privințe care nu țin propriu-zis de credința creștină. Făcînd abstracție de ideea celor patru elemente componente ale lumii materiale, idee proprie timpului său, el se mai resimte și de înțelegerea simplistă a celui timp în privința unirii dintre trup și suflet. Astăzi ne dăm seama de taina cu mult mai complexă a acestei uniri. De altfel însuși sfîntul Simeon dă dovadă că e conștient de dificultatea problemei cînd adaugă pe de o parte simțirea și suflarea la cele patru componente ale trupului, iar pe de alta declară că prin ele se unește sufletul cu trupul. Sensibilitatea și suflarea sînt marea taină a existenței umane. Aparțin ele materiei? Aparțin sufletului? E greu de a le atribui unuia sau altuia în mod separat. În sensibilitate se întîlnesc sufletul și trupul.

sensibil și inteligibil, văzător al zidirii văzute, cunoscător al celei cugetate. Precum cei doi sori își împlinesc în chip despărțit lucrările în cele două lumi, așa și în omul cel unul : unul luminează trupul, Celălalt sufletul și fiecare soare comunică lumina sa, prin participare, părții luminate de el, după puterea de primire a ei, fie în chip mai bogat, fie în chip mai sărac ¹²¹.

24. Soarele supus simțurilor e văzut, dar nu vede. Soarele cunoscut cu mintea e și văzut de cei vrednici, dar și vede pe toți și mai ales pe cei ce-L văd pe El. Cel cunoscut cu simțurile nu vorbește, nici nu dă cuiva putere să vorbească. Cel cunoscut cu mintea vorbește prietenilor Lui și dăruiește tuturor puterea să vorbească ¹²². Cel supus simțurilor, strălucind în grădina supusă simțurilor, usucă numai umezeala pământului cu căldura razelor lui, dar nu și îngrașă plantele și semințele. Cel cunoscut cu mintea, arătându-se în suflet, împlinește lucrurile următoare : usucă umezeala patimilor și curăță murdăria produsă de ele și dă grăsime pământului sufletului, din care se hrănesc plantele virtuților îmbibate de rouă.

25. Soarele supus simțurilor răsare și luminează lumea cunoscută cu simțurile și toate cele din ea, pe oameni, fiarele, animalele și orice altceva, peste care-și întinde în chip egal lumina sa. Apoi apune și lasă în întuneric locul pe care l-a luminat. Cel cunoscut cu mintea

121. Fără îndoială, deși fiecare soare luminează în mod direct partea omului corespunzătoare lui, totuși lumina Soarelui spiritual se reflectă din suflet și asupra trupului, iar lumina soarelui văzut produce bucurie și sufletului. Căci omul, deși e din două părți, e totuși unul. În om se realizează unirea între cele două lumi. Aceasta o va spune sfântul Simeon în capetele următoare.

122. Soarele spiritual dă putere sufletelor să vorbească, întrucât vorbindu-le el însuși le mișcă la răspuns. El e Subiectul suprem, care se adresează subiectelor făcute după chipul Lui. El e Cuvîntul cuvîntător, de unde pornesc toate cuvintele de chemare și din care-și iau mișcarea de răspuns toate cuvintele de răspuns ale subiectelor create. Această convorbire leagă subiectele create de Dumnezeu și luminează toate creaturile în același timp.

strălucește pururea și a strălucit, încăpînd întreg în toate în chip neîncăput. Dar e deosebit de cele create de El și e întreg despărțit în chip nedistanțat de acestea, fiind întreg în toate și nicăieri ; întreg în creaturile văzute întregi și întreg în afară de ele ; întreg în cele văzute și întreg în cele nevăzute ; e prezent întreg pretutindeni și nu e întreg nicăieri și nicidecum ¹²³.

Ale aceluiași, una sută capete de Dumnezeu cuvîntătoare și făptuitoare (teologice și practice)

1. Hristos este începutul (1 Cor. XV, 13), mijlocul și sfîrșitul ¹²⁴. Căci e în toate : în cele dintîi (Col. I, 18) și în cele mijlocii și în cele din urmă ca în cele dintîi. Pentru că nu este în El vreo deosebire oarecare între acestea, precum nu este nici barbar, nici scit, nici elin, nici iudeu, ci toate și în toate este Hristos (Col. III, 11).

2. Sfînta Treime, străbătînd prin toate de la cele dintîi și pînă la cele din urmă, ca de la capul unui trup pînă la picioare, le strînge pe toate, le lipește, le unește și le leagă de sine și, unindu-le astfel, le face tari și de nedesfăcut ¹²⁵. Ea se face cunoscută în fiecare dintre ele, Una și Aceeși, Care este Dumnezeu, în Care și cei din

123. Aceste trei ultime capete au intrat în prefața «Stoglavei», colecție de hotărîri ale Sinodului din 1551 de la Moscova. A se vedea la E. Duchesne, *Le Stoglav et les cents chapîtres*, Paris, 1920, p. 4—5. După J. Darrouzès, *Chapîtres théologiques etc.*, p. 79.

124. Sfîntul Maxim spune : «Dumnezeu este începutul, mijlocul și sfîrșitul celor ce sînt» (*Cap. gnostice* I, 5), dar și că : «Dumnezeu nu este pentru Sine, pe cît e cu puțință să știm noi, nici început, nici mijloc, nici sfîrșit» (II, 2). Hristos însă s-a făcut prin întrupare începutul, mijlocul și sfîrșitul vieții noastre celei noi.

125. Sfînta Treime, ca diversitate de Persoane în unitatea ființei, se face principiu de menținere a unității tuturor în diversitate.

urmă sînt cei dintîi și cei dintîi sînt cei din urmă (Matei XX, 16)¹²⁶.

3. Pe toți credincioșii, noi credincioșii trebuie să-i vedem ca pe unul și în fiecare din ei trebuie să vedem pe Hristos și să avem atîta dragoste față de el, încît să fim gata să ne punem sufletul propriu pentru el¹²⁷. Nu trebuie să numim sau să socotim pe vreunul rău, ci pe toți să-i vedem, cum am spus, ca buni. Chiar dacă ai vedea pe vreunul tulburat de patimi, să nu urăști pe fratele, ci patimile care îl războiesc. Iar dacă îl vezi tiranizat de pofte și de gînduri greșite, să ai și mai multă milă de el, ca nu cumva să fii și tu ispitit (Col. VI, 1), ca unul ce te afli supus schimbărilor materiei nestatornice¹²⁸.

4. Precum cetele înțeleghătoare ale puterilor de sus sînt luminate de Dumnezeu după treptele lor, de la cea dintîi la a doua și de la aceasta la alta și așa mai departe, revărsarea luminii dumnezeiești trecînd la toate, așa și sfinții, fiind luminați de dumnezeieștii îngeri și legați și uniți prin legătura Duhului, se fac de aceeași cinste cu îngerii și se întrec cu ei¹²⁹. Căci ei vin din neam în neam (Isaia IX, 27), prin sfinții ce i-au precedat, lipindu-se de aceia prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, prin care sînt luminați asemenea acelor, primind harul lui Dumnezeu prin participare. Astfel alcătuiesc ca un fel de lanț de aur, fiecare din ei fiind ca un inel ce se leagă de celălalt prin

126. Același Dumnezeu, fiind și în cele din urmă, le face și pe acestea ca pe cele dintîi. Din faptul că Dumnezeu sau Hristos e și în cele din urmă, sfîntul Simeon scoate concluzia că în fond și cele din urmă sînt cele dintîi și invers.

127. Sobornicitatea Bisericii își are temeiul în faptul că în fiecare credincios este Același Hristos, deci în fiecare credincios sînt toți credincioșii.

128. Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă*.

129. Faptul că lumina dumnezeiască trece prin îngeri la sfinți, nu-i lasă pe sfinți mai prejos de îngeri. Căci lumina dumnezeiască trecînd de la îngeri la sfinți nu se împușinează, ci li se împărtășește acestora întreagă. Trecerea aceasta nu face decît să înfăptuiască legătura între îngeri și sfinți.

credință, prin fapte și prin iubire, încît alcătuiesc în Dumnezeu cel Unul un șir ce nu se poate rupe ușor ¹³⁰.

5. Dacă cineva e fals prin fățarnicie, sau pătat prin fapte, sau rănit ușor prin vreo patimă, sau are vreo mică lipsă din negrijă, nu se numără cu cei întregi, ci se leapădă ca nefolositor și lipsit de tărie. Aceasta, pentru ca nu cumva în vremea întinderii să facă legătura lanțului să se rupă și să introducă o distanță între cei nedistanțați și o întristare în amîndouă părțile, cei dinainte suferind pentru cei de după ei, iar aceștia, pentru despărțirea de cei dinainte ¹³¹.

6. Cel ce nu năzuiește cu iubire și cu dorință puternică să se unească prin smerita cugetare cu cel din urmă dintre sfinți, ci păstrează o mică neîncredere în el, nu se va uni niciodată deloc nici cu el, nici cu sfinții dinții care au precedat, chiar dacă ar socoti că are toată credința și toată iubirea față de Dumnezeu și față de toți sfinții ¹³².

7. Plînsului după Dumnezeu îi premerge smerenia și îi urmează o bucurie și o veselie negrăită. Iar din smerenie după Dumnezeu răsare nădejdea mîntuirii. Căci cu cît se socotește cineva pe sine din suflet mai păcătos decît toți oamenii, cu atît crește, împreună cu smerenia și nădejdea care înflorește în inima lui, încredințîndu-l că prin ea se va mîntui.

130. Trecerea luminii de la îngeri la sfinți e ca trecerea pildei și puterii de sfințenie de la sfinții dinainte la cei de după ei. Aceasta e o tradiție vie, care asigură unitatea între generații. Același Hristos e în cei dinții și în cei din urmă, făcîndu-i pe cei dinții ca pe cei din urmă și pe cei din urmă ca pe cei dinții. Sfîntul Simeon dă revărsării luminii de la îngeri la sfinți și de la sfinții dinainte la cei de după ei un sens de tradiție.

131. Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă*. Patimile rup lanțul tradiției vii a sfinților, care constituie un fel de coloană vertebrală a Tradiției vii a Bisericii.

132. Cine rupe legătura cu sfîntul cu care e în legătură nemijlocită rupe prin aceasta legătura cu toți sfinții de mai înainte. Prin el se va introduce o întrerupere în lanțul tradiției, cu grele urmări pentru Hristos. Pentru menținerea tradiției se cere smerenie și iubire față de înaintași, precum ruperea tradiției e pricinuită de mîndrie și de lipsa de iubire.

8. Cu cât coboară cineva mai mult în adîncul smereniei și se recunoaște ca nevrednic de mîntuire, cu atîta se întristează mai mult și varsă șiroaie de lacrimi. Iar pe măsura acestora, țîșnește în inima lui bucuria, iar împreună cu ea izvorăște și crește nădejdea, care face încredințarea despre mîntuire mai puternică ¹³³.

9. Fiecare trebuie să se cerceteze pe sine și să se cunoască, pentru a nu se încrede nici numai în nădejdea singură fără plînsul și smerenia duhovnicească, nici în smerita cugetare și în lacrimi, fără nădejdea și bucuria ce urmează aceloră ¹³⁴.

10. Există o părută smerenie din lene, din neglijență și dintr-o lipsă de nădejde a conștiinței, pe care cei ce o au o socotesc pricinuitoare de mîntuire. Dar nu este, căci nu are plînsul pricinuit de bucurie, însoțit cu ea.

11. Există un plîns fără smerenie duhovnicească și acesta e socotit de cei ce plîng astfel ca un plîns curățitor de păcate. Dar închipuindu-și aceasta, se amăgesc în zadar. Căci sînt lipsiți de dulceața Duhului, ivită în chip tainic în cămara înțelegătoare a sufletului (Ps. XXXIII, 9). De aceea unii ca aceștia se și aprind repede de pofta față de lume și nu pot să disprețuiască în chip desăvîrșit lumea și cele din lume. Iar cel ce nu poate disprețui acestea în chip desăvîrșit și n-a dobîndit o deslipire din suflet față de ele nu poate dobîndi nici nădejdea sigură și neîndoielnică a mîntuirii sale. E purtat de îndoială, neîncetat, ici și colo, nepunînd temelia de piatră (Luca VI, 48).

133. Viața duhovnicească e împletită din contraste, ca și viața în păcat. Plăcerea păcatului e însoțită de chinul părerii de rău. Întristarea pentru păcat care merge pînă la plîns, naște bucuria, căci ea pune începutul vieții celei noi.

134. Cu acest capitol începe un șir de capete de aplicare pilduitoare a unui discernămint subtil al unor stări sufletești, care pot avea diferite conținuturi, cu toată aparența de identitate.

12. Plînsul este îndoit în lucrările lui. Unul este ca apa, care stinge prin lacrimi văpaia patimilor și curățește sufletul de întinăciunea pricinuită de ele ; altul ca focul, care face viu, prin prezența Sfîntului Duh și reaprinde și încălzește și face înfocată inima și o înflăcărează de dragostea și de dorul lui Dumnezeu.

13. Observă și cunoaște lucrările ce se ivesc în tine din smerenie și din plîns și cercetează folosul ce ți se adaugă din ele la vreme potrivită. Pentru cei începători aceasta înseamnă lepădarea a toată grija pămîntească, dezlipirea și renunțarea la părinți și la prieteni, părăsirea grijii și disprețuirea tuturor lucrurilor și bunurilor, nu numai pînă la un ac, ci și pînă la trupul însuși.

14. Precum cel ce pune pămînt pe o flacără ce arde în cuptor o stinge pe aceasta, la fel grijile vieții și împătîmirea de cel mai neînsemnat și mai mic lucru sting căldura aprinsă la început în suflet ¹³⁵.

15. Cel ce s-a lepădat cu bucurie și într-o deplină simțire a inimii de lucrurile din afară și de oameni și de toate cele ale vieții și a uitat de ele a sărit peste împătîmire ca peste un zid și e ca un străin față de lume și față de toate cele din ea. El își adună mintea sa și-și concentrează gîndul și cugetarea numai la pomenirea morții. De aceea se gîndește la judecată și la răsplată și e cu totul stăpînit de acestea, pătruns de o frică negrăită din pricina acestor gînduri și a cugetării la ele.

16. Cel ce poartă în sînul său frica de judecată e ca un osîndit legat în lanțuri pe scena acestei vieți. De aceea, arată ca unul ce e tîrît de frică ca de un călău, și dus pe drumul spre moarte, negîndind la altceva decît la chinul său și la durerea pe care va avea să o sufere din pedeapsa veșnică. Purtînd în inimă acest gînd, frica ce

135. Începătorii trebuie să pună deosebită rivnă în dezlipirea lăuntrică de grijile lumești. După ce au progresat, au dobîndit această dezlipire, chiar dacă sînt între lucruri.

e întreținută de el nu-l lasă să se îngrijească de nici un lucru din cele omenești. Aflindu-se astfel neîncetat ca un pironit pe lemn, și stăpînit fiind de dureri puternice, nu-și poate îndrepta ochii spre fața cuiva și nu face nici un caz de cinstea sau de necinstea de la oameni. Căci socotindu-se vrednic de toată necinstirea și disprețuirea, nu-l interesează batjocurile ce vin asupra lui.

17. Cel ce poartă în sine frica morții are silă de toată mîncarea, băutura și podoaba hainelor. El nu mănîncă pîinea și nu bea apa cu plăcere, ci împlinește trebuința trupului atîta numai cît ajunge pentru a trăi ¹³⁶. Acela va lepăda toată voia sa și se va face rob tuturor, nedeosebind între cele poruncite ¹³⁷.

18. Cel ce s-a dat pe sine, de frica chinurilor, rob părinților după Dumnezeu, nu va alege poruncile care ușurează durerea inimii lui, nici pe cele care dezleagă legătura fricii lui. Nu va asculta nici de cei ce-l îndeamnă spre acestea cu prietenie, sau cu lingușire, sau cu poruncă, ci va alege mai degrabă pe cele ce-i sporesc frica și va vrea pe cele ce-i strîng legătura și va iubi pe cele ce-i dau putere călăului (fricii). El va stărui în acestea, neașteptînd să ia dintr-odată slobozire din ele ¹³⁸. Dar nădejdea izbăvirii face osteneala mai ușoară, ceea ce este mai folositor celui ce se căiește fierbinte ¹³⁹.

19. Tuturor celor ce încep să viețuiască după Dumnezeu, le este folositoare frica chinurilor și durerea ce se naște din ea. Iar cel ce-și închipuie că poate pune început fără durere și fără lanțuri și fără călău (frică),

136. Aceasta e metoda de a satisface cerințele strict necesare ale vieții, fără a aluneca spre păcat. Așa a făcut Hristos.

137. Corespunde cap. 64 din *Filocalia greacă*. Acela va evita însă săvîrșirea păcatului, chiar dacă i se poruncește.

138. El nu se va lăsa convins de argumentele celor ce voiesc să-i ușureze frica de chinurile veșnice și durerea pentru ele. Dacă filozoful german Heidegger socotește că existența ființei omenești e frămîntată permanent de grijă, în spiritualitatea creștină existența este stăpînită de frica de chinurile veșnice.

139. Corespunde cap. 65 din *Filocalia greacă*.

nu numai că-și așază temelia faptelor sale pe nisip, ci își închipuie chiar că-și poate face casa în aer, fără temelie, ceea ce este într-un tot cu neputință. Căci durerea aceasta naște toată bucuria și lanțul acesta rupe toate lanțurile păcatelor și ale poftelor și călăul acesta nu pricinuiește moarte, ci viață veșnică ¹⁴⁰.

20. Cel ce nu va vrea să scape și să fugă de durerea născută din frica de chinurile veșnice, ci se va lipi cu toată hotărîrea inimii de ea și-și va strînge și mai mult legăturile ei, pe măsura acestei hotărîri va înainta mai repede și se va înfățișa înaintea feței Împăratului împărătilor. Iar întîmplîndu-se aceasta, îndată ce va privi ca printr-o ceață spre slava Aceluia, i se vor dezlega lanțurile, iar călăul lui, sau frica, va fugi departe de la el, și durerea din inima lui se va întoarce în bucurie și se va face izvor care izvorăște la vedere neîncetat și-roaie de lacrimi, iar în minte, liniște, blîndețe și dulceață de negrăit. Ba îi va da și bărbăție și-l va face să alerge slobod și neîmpiedicat spre toată ascultarea poruncilor lui Dumnezeu (Ps. CXVIII, 32). Acestea sînt cu neputință celor începători, dar le sînt proprii celor ce au ajuns, prin înaintare, spre mijloc. Iar celor desăvîrșiți, izvorul acesta li se face lumină, inima schimbîndu-li-se și prefăcîndu-li-se fără de veste ¹⁴¹.

21. Cel ce are în lăuntru lui lumina Duhului Sfînt, cade cu fața la pămînt neputînd să o privească și strigă cu spaimă și cu frică multă, ca unul ce a văzut și a pătimit un lucru mai presus de fire, de cuvînt și de înțelegere. El este asemenea unui om căruia i s-au aprins de undeva mădularele de un foc, în care arzînd și ne-

140. Corespunde cap. 66 din *Filocalia greacă*. Se accentuează aici un mare paradox: durerea naște bucurie; călăul fricii duce la viață. Pentru că acestea sensibilizează și întăresc spiritul, nu-l lasă în somnolență și în lipsa de tărie. În aceasta stă faptul că prin cruce se ajunge la viață.

141. Corespunde cap. 67 din *Filocalia greacă*. Izvorul lacrimilor se face izvor de lumină. Se vede prin lacrimile acestora lumina din ei. Cel ce nu poate plînge pentru păcat rămîne încruntat și întunecat.

putînd răbda căldura văpăii (Ieremia XX, 9), se poartă ca unul ce a ieșit din sine¹⁴². Neizbutind nicidecum să devină iarăși al său și copleșit neîncetat de lacrimi și răcorit de ele, el aprinde focul dorului și mai tare. Ca urmare, varsă și mai multe lacrimi și, spălîndu-se în mulțimea lor, fulgeră de tot mai mare strălucire¹⁴³. Iar cînd s-a aprins în întregime și s-a făcut ca o lumină¹⁴⁴, se împlinește ceea ce s-a spus : «Dumnezeu unit cu dumnezeii și cunoscut de ei», și anume atît de mult cît s-a unit cu cei cu care s-a unit și s-a descoperit celor ce-L cunosc¹⁴⁵.

22. Pe cît voiește Dumnezeu să se facă cunoscut de noi, pe atîta se și descoperă. Și pe cît se descoperă, pe atîta e văzut și cunoscut de cei vrednici. Dar nu e cu putință să pătimească cineva și să vadă așa ceva, dacă nu s-a unit mai întîi cu Preasfîntul Duh, după ce a dobîndit prin dureri și sudori o inimă smerită, curată, simplă și zdrobită.

23. Înainte de plîns și de lacrimi, nimeni să nu ne amăgească cu vorbe deșarte (Efeseni V, 6), nici să nu ne amăgim pe noi înșine. Căci încă nu este în noi pocăință, nici adevărată părere de rău, nici frică de Dumnezeu în inimile noastre, nici nu ne-am învinovățit pe noi înșine, nici n-a ajuns sufletul nostru la simțirea judecății viitoare și a chinurilor veșnice. Căci dacă ne-am fi învinovățit pe noi înșine și am fi dobîndit acestea și am fi ajuns la ele, îndată am fi vărsat și lacrimi. Iar fără de acestea, nici învîrtoșarea inimii noastre nu se va putea înmuia vreodată, nici sufletul nostru nu va

142. Este extazul, în care omul a plecat de la sine, absorbit de lumina și de focul Duhului Sfînt. Acesta face trupul transparent și fierbinte pentru că și sufletul e fierbinte. El e focul entuziasmului curat.

143. Un alt paradox : din răcoarea lacrimilor se aprinde focul unui și mai mare dor de Dumnezeu. Și invers.

144. Aceasta e o stare de deplină transparență spirituală prin Duhul Sfînt și prin întărirea la culme a spiritualui omenesc.

145. Corespunde cap. 68 din *Filocalia greacă*. Sfîntul Simeon descrie aci o stare de extaz din cele trăite de el.

dobîndi smerenie, nici nu vom izbuti să ne facem smeriți. Iar cel ce nu s-a făcut astfel, nu se poate uni cu Duhul cel Sfint ¹⁴⁶. Și cel ce nu s-a unit cu Duhul acesta prin curăție, nu poate să ajungă la vederea și cunoștința lui Dumnezeu și nu e vrednic să se învețe tainic virtuțile smereniei ¹⁴⁷.

24. Cel ce voiește să-l învețe meșteșugul vorbirii și filozofia pe cel ce abia a învățat să silabisească literele nu numai că nu-i va folosi întru nimic, ci îl va face mai degrabă să se descurajeze și să se dezguste, din pricina neputinței minții lui de a cuprinde înțelesul celor spuse. Tot așa cel ce spune începătorilor despre cele ale desăvîșirii și mai ales celor mai greoi, nu numai că nu-i va folosi cu nimic, ci îi va și face să se întoarcă la cele din urmă. Căci privind la înălțimea virtuții și înțelegînd cît de departe este de culmea ei și socotind că lui îi este cu neputință să urce spre vîrfurile ei, va disprețui și începuturile făcute de el, ca nefolositoare, și se va scufunda în deznădejde.

25. Cînd cei ținuți și stăpîniți încă de patimi vor auzi că cel desăvîșit după Dumnezeu se socotește pe sine mai lipsit de curăție decît orice om și decît orice animal și orice fiară și că atunci cînd e batjocorit se bucură, cînd e bîrfit bine cuvîntează, cînd e prigonit rabdă și se roagă pentru dușmanii lui cu lacrimi și întru durerea inimii, rugîndu-se lui Dumnezeu pentru ei, la început nu cred că sînt lucruri așa de mari și încearcă să se facă pe ei deopotrivă cu acela. Pe urmă, dați pe față de Sfintele Scripturi și copleșiți de sfinții care le-au dovedit acestea cu fapta, mărturisesc că nu pot să ajungă la ele. Iar cînd aud că fără împlinirea acestora este cu neputință să se mîntuiască, atunci, ne-

146. Prin lacrimi, inima înmuind învîrtoșarea ei se deschide Duhului.

147. Corespunde cap. 69 din *Filocalia* greacă.

vrind să înceteze cu totul să facă răul și să se pocăiască de păcatele lor, îi prinde deznădejdea.

26. Cei mai mulți cinstesc ca nepătimitori și ca sfinți, pe cei ce fățăresc virtutea și altceva arată în pielea obrazului și altceva sînt după omul din lăuntru, și anume plini de toată nedreptatea, pizma, viclenia și răul miros al plăcerilor. Ei socotesc așa, pentru că nu au ochiul sufletului curățit, nici nu sînt în stare să-i cunoască pe aceia din roadele lor. Iar pe cei ce petrec în evlavie și virtute și în nerăutatea inimii, care sînt sfinți cu adevărat, îi socotesc, în chip greșit, ca pe oamenii de rînd, și trec pe lîngă ei disprețuindu-i și îi țin de nimic ¹⁴⁸.

27. Unii ca aceștia cinstesc ca învățător și ca om duhovnicesc mai degrabă pe cel guraliv și arătos. Iar pe cel tăcut și cu grijă la cuvinte îl țin de prost și mut ¹⁴⁹.

28. Cei trufași la cuget și bolnavi de mîndria diavolului se întorc de la cel ce vorbește în Duhul Sfînt, socotindu-l trufaș la cuget și mîndru. Căci cuvintele lui mai degrabă îi pleznesc decît îi străpung ¹⁵⁰. Dar pe cel ce boscorodește din burtă și din fițuici și îi minte cu privire la mîntuirea lor, îl laudă și îl primesc. Astfel, nu este nimeni între unii ca aceștia care să poată deosebi și vedea lucrul bine și așa cum este ¹⁵¹.

29. «Fericiți, zice Dumnezeu, cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8). Dar inima curată nu o poate înfăptui nici o virtute, nici două, nici zece, ci toate împreună fiind, așa zicînd, ca una singură și dusă pînă la capătul din urmă ¹⁵². Dar nici acestea nu pot face singure inima curată, fără venirea și

148. Corespunde cap. 70 din *Filocalia greacă*.

149. Corespunde cap. 71 din *Filocalia greacă*.

150. Cei mîndri socotesc mîndri pe oamenii duhovnicești, pentru că aceștia nu primesc să se coboare la glume și la fapte ușuraticе.

151. Corespunde cap. 72 din *Filocalia greacă*.

152. Lipsa unei singure virtuți ține inima pătată și o singură pată se simte în toate virtuțile, tulburîndu-le.

lucrarea Duhului. Căci precum fierarul își poate arăta meșteșugul prin uneltele sale, dar fără lucrarea focului nu poate isprăvi nimic, așa și omul toate le face și se folosește de virtuți ca de niște unelte, dar fără venirea focului dumnezeiesc, ele rămân fără rod și fără folos, neizbutind să curățească pata și întinăciunea sufletului ¹⁵³.

30. Acolo unde este smerenia adâncă, acolo sînt și lacrimi îmbelșugate. Iar acolo unde sînt acestea, acolo e și prezența Duhului cel închinat. Iar acolo unde e Acesta, acolo se ivește toată curăția și sfințenia în cel ce se află sub lucrarea Duhului și acestuia i se face văzut Dumnezeu și Dumnezeu privește la el. «Căci la cine voi privi, zice, decît la cel blind și liniștit și temător de cuvintele Mele?» ¹⁵⁴.

31. Omul poate lupta împotriva patimilor sale, dar nu le va putea dezrădăcina nicidecum. Și a primit puterea de a nu face răul, dar nu și puterea de a nu se gîndi la el ¹⁵⁵. Dar evlavia constă nu în a face numai binele, ci și în a nu gîndi cele rele. Deci cel ce gîndește cele rele nu poate dobîndi inimă curată. Și cum ar putea? Căci e întinată de gîndul rău, ca o oglindă de noroi ¹⁵⁶.

32. Eu am înțeles că inima curată constă nu numai în a nu fi tulburat cineva de vreo patimă, ci și în a nu cugeta vreun rău sau ceva al vieții, atunci cînd vrea, ci a avea în sine numai amintirea lui Dumnezeu printr-o

153. Cap. 73 din *Filocalia greacă*. Singur Dumnezeu este cu adevărat curat în chip desăvîrșit și poate curăți inima omului cu focul iubirii aprins de El în inimă.

154. Darrouzès, *op. cit.*, p. 89, dă la notă: Isaia LXII, 2. Dar în acel loc nu se află aceste cuvinte.

155. Mîntea, mereu în mișcare, e mai greu de stăpînit decît măduarele trupului.

156. Desigur, nu e vorba numai de un gînd teoretic la rău, ci de un oarecare gînd ispititor. Dar acest gînd, dată fiind puterea lui de influență, numai prin prezența lui Dumnezeu în om poate să nu mai dureze în om.

iubire neînfrînată. Căci numai în lumina curată vede ochiul în chip curat, neașezîndu-se în calea privirii nimic¹⁵⁷.

33. Nepătimirea spun că constă nu numai în a fi în afară de lucrarea patimilor, ci și în înstrăinarea de amin-tirea lor. Și nici numai în aceasta, ci și în a ne goli min-tea noastră de închipuirea lor, în așa fel, ca atunci cînd voim, să ne ridicăm mai presus de ceruri, ajungînd în afară de toate cele văzute și supuse simțurilor. Atunci e ca și cînd simțurile noastre ar fi încuiate și mintea noas-tră ar fi pătruns la cele mai presus de simțuri, ducînd prin puterea ei cu sine simțurile, ca un vultur aripile sale.

34. Mintea fără simțuri nu-și arată nicidecum lu-crările sale și nici simțurile pe ale lor fără minte¹⁵⁸.

35. Inimă curată este și se zice aceea care nu află în sine nici o închipuire sau gînd lumesc, care e atît de dăruită lui Dumnezeu și de unită cu El, că n-are nici o amintire, nici a lucrurilor supărătoare ale vieții, nici a celor pricinuitoare de bucurie, ci petrece în contem-platție ca în al treilea cer, și e răpită în rai (2 Cor. XII, 2—4), și vede arvuna bunătăților făgăduite sfinți-

157. De aci vedem că «lumina» de care vorbește atît de mult sfîntul Simeon constă în curăția inimii și a privirii. Curăția aceasta o are omul numai cu ajutorul lui Dumnezeu, sau numai venindu-i de la El. Ea e acolo unde nu se intercalează nici un alt gînd între om și Dumnezeu. Inima curată e acolo unde s-au dezhădăcinat chiar gîndurile rele din suflet.

158. Prin această afirmare sfîntul Simeon risipește orice răstălmăcire a gîndirii sale, că ar admite o despărțire a minții de simțuri în lucrarea ei. Spiritul transfigurează lucrarea simțurilor, nu se dispensează de ea. Dar nici lucrarea simțurilor nu poate fi cugetată fără spirit. Omul e uni-tate de suflet și trup în actele, în gîndurile și în sentimentele sale. Dar sfîntul Simeon spune și mai mult: omul care nu mai are nici un gînd rău în sine își înalță și simțurile la «cer», adică vede și prin ele lumina dumnezeiască, sau taine spirituale mai presus de lucrurile pămîntești. Căci aceste taine se văd totuși prin lume sau prin trup devenite transpa-rente. Aceasta pentru că simțurile lui au devenit apte pentru aceste taine și sînt copleșite de minte și prin mintea lui de lucrarea Duhului Sfînt. Mintea și simțurile au devenit în acest caz o unitate cunoscătoare pe un plan mai înalt. Omul cunoaște ca o ființă totală realitățile superioare.

lor și se face martorul bunurilor veșnice, pe cât e cu putință firii omenesti. Acesta e semnul adevărat al inimii curate și dovada sigură prin care cunoaște cineva și măsurile curăției și se vede pe sine însuși ca într-o oglindă ¹⁵⁹.

36. Precum cel ce se află în afara casei nu vede pe cei aflători înăuntrul ei, așa nici cel răstignit lumii (Gal. VI, 14), sau mort ei, nu mai are vreo simțire a lucrurilor din lume.

37. Precum trupul mort nu are nici o simțire, nici a trupurilor vii, nici a celor ce zac moarte împreună cu el, așa nici cel ce a ajuns în afara lumii, în Duh, și e împreună cu Dumnezeu, nu poate avea vreo simțire a lumii sau vreo împătimire de lucrurile ei, măcar că e supus trebuințelor trupului.

38. Există o moarte înainte de moarte și o înviere a sufletelor înainte de învierea trupurilor, prin lucrare, prin putere, prin experiență și prin adevăr. Când cugetul muritor a fost desființat de mintea nemuritoare și starea de moarte, alungată de viață, sufletul se vede pe sine în chip vădit ca înviat din morți, precum se văd pe ei înșiși cei ce se scoală din somn. Și recunoaște pe Dumnezeu care l-a înviat. Iar cunoscându-L pe El și mulțumindu-I, se ridică mai presus de simțuri și de toată lumea, plin de o plăcere negrăită, și face să se odihnească în sine toată mișcarea cugetătoare ¹⁶⁰.

159. Inima curată face transparent pe om sie însuși. Pînă ce inima e pătată, omul nu se poate cunoaște pe sine însuși pentru că nu-și este transparent nici sieși, cum nu este nici altora. Se interpune între el și sinea sa indefinită preocuparea de altceva inferior și mărginit. Inima curată e profunzimea abisală a omului, redescoperită. Căci nu se mai interpune nici un gînd despre vreun obiect limitat între el și această profunzime. Omul se cunoaște acum ca ceea ce este el propriu-zis în indefinitul lui, care, întrucît e deosebit într-o anumită privință de indefinitul altor oameni, e totuși definit într-un anumit fel. Dar profunzimea abisală credinciosul nu și-o poate descoperi decît cînd ea se deschide în profunzimea infinită a lui Dumnezeu în care subzistă.

160. Sufletul, detașat de diferite gînduri limitate conforme obiectelor lor, se vede pe sine deosebit de gîndurile trecătoare, deci nemuritor.

39. Unele stări sînt pricinuite de noi, altele ni se dau de Dumnezeu. În măsura în care ne curăţim, prin osteneli şi sfinţite sudori, sîntem luminaţi prin lumina lacrimilor de pocăinţă. Şi în măsura în care ne luminăm, ne curăţim prin lacrimi. Lucrul din urmă (curăţirea prin lacrimi) îl aducem noi de la noi înşine ; cel dintîi (luminarea) ni se dă şi-l primim de sus.

40. Mulţi aducînd cele ale lor nu au primit cele ce vin de obicei de la Dumnezeu. Aceasta se vede din cele ce au făcut şi au păţit Cain şi Esau. Căci dacă cineva nu aduce ale sale într-o stare de suflet evlavioasă, cu credinţă fierbinte şi cu multă smerită cugetare, Dumnezeu nu va căuta la el şi nu va primi cele aduse. Iar dacă nu sînt împlinite acestea, nici El nu va da în schimb ale Sale celui ce a adus ale lui astfel.

41. Lumea e moartă pentru sfinţi şi cei din ea la fel pentru ei. De aceea văzînd, nu văd faptele lor cele bune şi auzînd, nu pot înţelege (Matei XIII, 13) cuvintele lor dumnezeieşti grăite în Duhul Sfînt. Dar nici cei duhovniceşti nu pot primi în ei faptele cele rele sau cuvintele pătimăşe ale oamenilor lumeşti sau răi, ci văzînd şi ei cele din lume, nu le văd şi auzînd cele ale oamenilor lumeşti, rămîn cu simţirea ca şi cînd nu le-ar auzi. Şi astfel nu se înfăptuieşte nici o părăşie a acestora cu aceia, sau a aceloră cu aceştia ¹⁶¹.

Aceasta e una cu trezirea la adevărata conştiinţă de sine. Dar aceasta se iveşte împreună cu conştiinţa de Dumnezeu. El se trezeşte la conştiinţa nemuririi sale, întrucît îşi cunoaşte persistenţa sa faţă de gîndurile trecătoare. Acest suflet se bucură de învierea sa înainte de învierea trupului, prin lucrare, prin putere, prin experienţă şi prin adevăr. Văzînd pe Dumnezeu, încetează lucrarea lui cugetătoare trecătoare, rămînînd cu lucrarea lui netrecătoare, căci Dumnezeu e mai presus de cugetarea care face efortul de a defini şi pune în legătură obiectele variate şi definite şi prin aceasta recurge la nişte categorii mai prejos de cugetarea minţii îndreptată neschimbat spre Dumnezeu cel infinit şi spre sinea sa indefinită.

161. Aceasta nu înseamnă că nu pot conlucra unii cu alţii în lucrurile necesare vieţii pămînteşti. Mai mult chiar, de aci se vede că pentru sfîntul Simeon nepărăşia celor curaţi cu lumea înseamnă numai neprimirea cuvintelor, gîndurilor şi faptelor rele din ea. Dar ei tocmai prin

42. Despărțirea între lumină și întuneric e clară și un amestec între ele este cu neputință. «Căci ce părtașie are lumina cu întunericul, zice, sau ce parte are credinciosul cu necredinciosul?» (2 Cor. VI, 15). Tot așa e de mare depărtarea și despărțirea între cei ce se află în Duhul Sfânt și cei ce nu se află în El. Cei dintâi au petrecerea în cer (Filip. III, 20), căci au ajuns, încă de aici, din oameni, îngeri. Iar cei din urmă șed încă în întunericul moștenit și în umbra morții (Ps. CVI, 10 ș.u.), pironiți de pământ și de lucrurile de pe pământ. Cei dintâi sînt în lumina înțelegătoare și neînserată; ceilalți sînt luminați numai de lumina supusă simțurilor; cei dintâi se văd pe ei înșiși și văd și pe cei apropiați; ceilalți, văzîndu-se pe ei înșiși și văzînd și pe cei apropiați murind în fiecare zi, nu știu că sînt oameni și că mor ca oamenii (Ps. LXXXI, 7); iar neștiind, nu cred că va fi o judecată și o înviere și o răsplătire pentru cele săvîrșite de fiecare în viața de aici.

43. Dacă Duhul Sfânt este în tine, fără îndoială vei cunoaște, din lucrările Lui ce se săvîrșesc în tine, cele ce spune despre El apostolul. Căci zice: «Unde e Duhul Domnului, acolo este libertatea» (2 Cor. III, 17); și: «Trupul e mort pentru păcat, iar Duhul viază pentru dreptate» (Rom. VIII, 10); și: «Cei ce sînt ai lui Hristos viața și-au răstignit împreună cu patimile și cu poftele ei» (Gal. V, 29). Căci cîți în Hristos s-au botezat, sînt în Duhul Sfânt (Ioan VII, 33), ca unii ce au îmbrăcat pe Hristos întreg (Gal. III, 27) și s-au făcut fii ai luminii (Luca XVI, 8) și umblă în lumina neînserată (1 Ioan I, 7). Și văzînd lumea, nu o văd și auzind ale lumii, nu aud (Matei XIII, 13). Căci precum s-a scris despre oamenii trupești că văzînd, nu văd și auzind despre lucrurile dumnezeiești, nu înțeleg, nici nu pot primi

aceasta pot lucra la curățirea și la ridicarea celor din lume. Deci poate exista, în vederea acestui scop, o legătură a lor cu ceilalți oameni. Ba sfîntul Simeon o cere aceasta în alte locuri cu toată puterea.

cele ale Duhului, căci nebunie sînt pentru ei acestea (1 Cor. II, 14), așa să înțelegi și despre cei ce au în ei pe Duhul Sfînt : trup au, dar nu sînt în trup. «Căci voi, zice, nu sînteți în trup, ci în duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi» (Rom. VIII, 9). Ei sînt morți lumii, și lumea, lor. «Căci mie, zice, lumea s-a răstignit și eu lumii» (Gal. VI, 14).

44. Cel ce cunoaște aceste semne și stări minunate lucrîndu-se în sine este cu adevărat purtător de Dumnezeu și de semne, avînd pe Dumnezeu, sau pe Însuși Duhul cel Preasfînt locuind în el, vorbind și lucrînd în el cele spuse de Pavel. Iar cel ce nu a cunoscut încă acestea în sine, să nu se amăgească, căci este încă trup și sînge, adică acoperit de întunericul poftelor trupului ¹⁶². Iar trupul și sîngele nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu, care este Duhul Sfînt (1 Cor. XV, 20).

45. De la dumnezeiescul Botez primim iertarea păcatelor săvîrșite și ne eliberăm de vechiul blestem și ne sfințim prin venirea Sfîntului Duh. Dar harul desăvîrșit, după cuvîntul : «Voi locui și voi umbla întru ei» (2 Cor. VI, 16), nu-l primim atunci. Aceasta e a celor ce s-au întărit în credință și arată acest har prin fapte. Căci după ce ne-am botezat, abătîndu-ne spre fapte rele și de rușine, lepădăm cu totul și sfințirea însăși. Dar prin pocăință și mărturisire și lacrimi primim pe măsura lor, mai întîi iertarea păcatelor săvîrșite și, prin aceasta, sfințirea și harul de sus ¹⁶³.

46. De la pocăință ne vine spălarea întinăciunii faptelor rușinoase. După ea primim împărtășirea de Duhul Sfînt. Dar nu în chip simplu, ci după credința, simțirea și smerenia celor ce s-au pocăit din tot sufletul. Însă numai după iertarea deplină a păcatelor de mai înainte,

162. Așa cum sfîntul Simeon identifică curăția cu lumina, tot așa identifică necurăția poftelor și a patimilor, cu întunericul. Cea dintîi dă puțină vederii lui Dumnezeu, cea din urmă nu.

163. Cap. 74, *Filocalia* greacă.

primită de la părintele care ne-a luat asupra sa. De aceea bine este să ne pocăim în fiecare zi, pentru porunca ce s-a dat. Căci îndemnul : «Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor» (Matei III, 2), ne arată lucrarea aceasta ca fiind fără hotar ¹⁶⁴.

47. Harul Preasfintului Duh s-a dat sufletelor logodite cu Hristos, ca o arvună. Și precum fără arvună, femeia nu are asigurare că se va înfăptui vreodată unirea ei cu bărbatul, așa nici sufletul nu primește încredințare sigură că va fi împreună cu Stăpînul și cu Dumnezeuul său în veci, sau se va uni cu El tainic și de negrăit și se va bucura de frumusețea neapropiată a Lui, dacă nu primește arvuna harului Lui și nu-l dobîndește în sine întru cunoștință ¹⁶⁵.

48. Precum scrisorile de învoială, dacă nu primesc iscăliturile unor martori vrednici de crezare nu fac sigură arvuna, tot așa, înainte de împlinirea poruncilor și de dobîndirea virtuților, nu e sigură iluminarea harului. Căci ceea ce sînt martorii pentru învoieli, aceea este lucrarea poruncilor și virtuțile pentru arvuna Duhului. Datorită acestora primește fiecare prin arvună încredințarea mîntuirii viitoare ¹⁶⁶.

49. Întii învoielile se scriu, așa zicînd, prin lucrarea poruncilor, apoi se pecetluiesc și se iscălesc de către virtuți. Abia atunci își dă mirele Hristos, sufletului mireasă, inelul, adică arvuna Duhului ¹⁶⁷.

164. Cap. 75. *Filocalia greacă*. Pocăința nu are hotar. Căci mereu putem înainta în cele bune, părăindu-ne rău de nedesăvîrșirea dinainte.

165. Cap. 76, *Filocalia greacă*. «Întru cunoștință», înseamnă în chip conștient, simțit. Frumusețea lui Hristos este pe de o parte neapropiată, căci nu poate fi cuprinsă, pe de altă e simțită. E cunoștință și neștiință. Chiar subiectul semenului, pe de o parte îl sesizăm, pe de altă ne rămîne transcendent și de nedefinit.

166. Cap. 77, *Filocalia greacă*.

167. Cap. 78, *Filocalia greacă*. Poruncile împlinite se înscriu în ființa noastră, virtuțile își pun pecetea pe ea. Arvuna Duhului vine ca o primă lumină de sus în ființa noastră, producînd o primă transparență a ei pentru Dumnezeu și o primă unire a ei cu El. Duhul este inelul lui Hristos, legătura începătoare cu Hristos.

50. Precum mireasa înainte de nuntă primește de la mire numai arvuna, iar zestrea convenită și darurile făgăduite, așteaptă să le primească după nuntă, așa și mireasa, care e Biserica credincioșilor și sufletul fiecăruia dintre noi, primește întâi de la mirele Hristos numai arvuna Duhului, iar bunătățile veșnice și Împărăția cerurilor așteaptă să le primească numai după plecarea de aici. Dar prin arvună are încredințarea că va primi bunătățile convenite în învoială în chip nemincinos ¹⁶⁸.

51. Se întâmplă uneori că mirele întârzie în vreo călătorie, sau e ocupat cu alte treburi, și de aceea hotărăște să amâne nunta. Dacă mireasa se va mînia și, disprețuind dragostea lui, va șterge sau va rupe hîrtia de învoială, va cădea îndată din nădejdlile ce le are în mire. Așa se întâmplă și cu sufletul. De va zice cineva dintre cei ce se nevoiesc : pînă cînd sînt dator să mă ostenesc ? Și drept urmare va slăbi din ostenelile nevoiței și, prin neglijarea poruncilor și prin părăsirea pocăinței neîncetate, va șterge și va rupe, așa zicînd, învoielile, va cădea îndată cu totul și din arvuna și din nădejdea în Dumnezeu ¹⁶⁹.

52. Dacă mireasa își întoarce către altul dragostea de la mirele cu care s-a învoit, și se împreună cu acela, pe față sau în ascuns, nu numai că nu mai poate spera să primească de la mire nimic din cele făgăduite ei, ci are să aștepte cu dreptate și pedeapsa și ocară prevăzută de lege. Tot așa se întâmplă și cu noi. Dacă-și întoarce careva dragostea datorată mirelui Hristos, spre pofta vreunui alt lucru, pe față sau în ascuns, și inima lui e ținută de acel lucru, se face urît mirelui și ne-

168. Cap. 79, *Filocalia greacă*.

169. Cap. 80, *Filocalia greacă*. Odată arvuna primită, nu trebuie stat pe loc, ci trebuie înaintat, adică trebuie cultivată. Altfel are loc o adevărată cădere din dragostea față de mire.

vrednic de unirea cu El ¹⁷⁰. Căci a zis : «Îi iubesc pe cei ce Mă iubesc» (Prov. VIII, 17) ¹⁷¹.

53. Arvuna este, pentru cei ce au dobândit-o, negrăită, înțeleasă în chip neînțeles, ținută fără să fie stăpînită ¹⁷², văzută în chip nevăzut, vie și grăitoare, în mișcare și mișcînd pe cel ce a dobândit-o, zburînd din chivotul în care se află pecetluită și aflîndu-se iarăși în chip neașteptat în lăuntrul lui ¹⁷³. În felul acesta face pe cel ce a dobândit-o să nu socotească nici prezența ei sigură, nici plecarea ei fără întoarcere. Și așa neavînd-o, este ca cel ce o are, și avînd-o, cel ce a dobândit-o se simte ca cel ce nu o are ¹⁷⁴.

54. Se întîmplă ca cineva stînd noaptea în casă cu toate ușile închise, dacă va deschide o mică fereastră și va fi luminat deodată de un fulger strălucitor, nesuportînd ochii această strălucire, se apără, închizînd îndată ochii și se retrage în sine. Tot așa cînd sufletul e închis în cele supuse simțurilor, de se va apleca (Cînt. Cînt. II, 9) vreodată cu mintea spre cele din afară de acestea ca printr-o fereastră, luminîndu-se de fulgerul arvunii din ele, adică al Duhului Sfînt, și nesuportînd raza luminii neacoperite, simte o spaimă în minte și se adună întreg în sine, refugiindu-se ca într-o casă în cele cunoscute cu simțurile și omenești.

55. Din aceste semne trebuie să cunoască fiecare dacă a primit arvuna Duhului de la mirele și stăpînul

170. S-a rupt comuniunea lăuntrică dintre suflet și Hristos.

171. Cap. 81, *Filocalia greacă*. Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu iubește pe cel ce premerge cu iubirea lui, ci pe cel ce răspunde iubirii Sale. Căci nu poate intra în inima celui ce nu și-o deschide iubirii Sale.

172. Ții iubirea cuiva, dar nu o stăpînești, căci depinde și de libertatea aceluia.

173. Aci ți se pare că ai iubirea celuilalt, aci că n-o mai ai. Numai după consolidarea în ea, ai asigurarea statornică a ei.

174. Credința, harul, stările duhovnicești nu sînt ca niște obiecte fixe și tangibile. Ele dau într-un anumit moment convingerea prezenței lor, în altul parcă nu mai sînt. Principal e ca din momentul din urmă să nu tragi concluzia că nu va reveni momentul dinții și să-ți faci din aceasta o concluzie definitivă de gîndire și comportare.

Hristos. Și dacă a primit-o, să se sîrguiască să o țină ¹⁷⁵. Iar dacă nu s-a învrednicit încă să o primească, să se sîrguiască să o primească prin fapte bune și prin pocăința cea mai fierbinte și să o păzească prin lucrarea poruncilor și prin dobîndirea virtuților ¹⁷⁶.

56. Acoperișul fiecărei case se ține prin temelii și prin cealaltă parte a clădirii ; iar temeliiile se așază, ca trebuincioase și folositoare, pentru a purta acoperișul. Astfel nici acoperișul nu poate sta fără temelii și nici temeliiile nu-s de vreo treabă sau de vreun folos, fără acoperiș. Așa și harul lui Dumnezeu se păstrează prin lucrarea poruncilor, iar faptele poruncilor se pun ca temelii pentru harul lui Dumnezeu ; și nici harul Duhului nu poate rămînea în noi fără lucrarea poruncilor, nici lucrarea poruncilor fără harul lui Dumnezeu nu e de vreo trebuință sau de vreun folos ¹⁷⁷.

57. Precum casa fără acoperiș, lăsată așa din negrija zidarului, nu numai că nu e de nici o treabă, ci face și zidarul de rîs, așa și cel ce pune temeliiile lucrării poruncilor și ridică zidurile virtuților înalte, de nu va primi și harul Duhului Sfînt întru vederea și cunoștința sufletului, este nedesăvîrșit și compătimit de cei desăvîrșiți. El s-a lipsit de har pentru una din aceste două pricini : sau pentru că n-a avut grijă de pocăință, sau pentru că nefiind iscusit la adunarea poruncilor, care e un material nesfîrșit, a lăsat ceva afară din cele ce ne par nouă neînsemnate, dar sînt de trebuință la clădirea casei virtuților. Astfel fără ele, n-a putut să-și acopere casa prin harul Duhului ¹⁷⁸.

175. Să o țină ca iubire activă, nu statică.

176. Cap. 82, *Filocalia greacă*. Să o păzească deci printr-o înaintare cu fapta și prin întărirea ei în virtuți.

177. Cap. 83, *Filocalia greacă*. Harul nu se menține unde nu se lucrează poruncile lui Hristos. Harul e putere activă, e iradiere, nu e ceva static.

178. Cap. 84, *Filocalia greacă*. Materialul e nesfîrșit, în sensul că sufletul niciodată nu sfîrșește a se desăvîrși, dar și în sensul că el mereu trebuie să fie în lucrare. Altfel se prăbușește în moarte, în inerție, la

58. Dacă Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu s-a coborât pe pământ ca să ne împăce prin Sine pe noi cei ce eram dușmani ai Părintelui Său (Rom. V, 10), și să ne unească în chip conștient cu Sine prin Duhul Său cel Sfânt și de o ființă, cel ce cade din acest har, de care altul va avea parte ? Cu siguranță acesta nici n-a fost împăcat cu Dumnezeu, nici n-a dobândit unirea cu El prin împărtășirea Duhului ¹⁷⁹.

59. «Va pune cineva foc în sîn, zice înțeleptul, și nu-și va arde hainele ?» (Prov. VI, 27). Iar eu zic : Cine nu va arde și nu se va umplea de strălucire și nu va răspîndi și el fulgerele dumnezeirii, pe măsura curățirii și a împărtășirii de foc, dacă va primi în inimă focul ceresc neacoperit ? Căci împărtășirea urmează curățirii, iar curățirea urmează împărtășirii.

60. Cel ce se împărtășește de Duhul dumnezeiesc se izbăvește de poftele și de plăcerile pătimase, dar de trebuințele trupesti ale firii nu se desparte ¹⁸⁰. Ca unul ce e slobozit de legăturile poftelor pătimase și e unit cu slava și cu dulceața nemuritoare, se silește neîncetat să fie sus și să petreacă cu Dumnezeu ; și să nu se depărteze nici pentru o clipă de vederea Aceluia și de desfătarea de care nu se mai satură. Dar ca unul ce e închis în trup și în stricăciune, e tras și purtat și el de acestea și se întoarce spre cele pămîntești. Însă atunci atîta întristare are din pricina acestora, cîtă are sufletul păcătosului cînd se desparte de trup ¹⁸¹.

61. Precum pentru iubitorul de trup și de viață, de plăceri și de lume, despărțirea de acestea este moarte, așa pentru iubitorul de curăție și de Dumnezeu, de cele

orice nivel ar fi ajuns. Și atunci nu mai are acoperiș potrivit cu el, care constă propriu-zis din infinitatea deschisă a lui Dumnezeu.

179. Cap. 85, *Filocalia greacă*.

180. Important e ca afectele să fie ținute în frîu, să nu se lunece la păcat prin ele. Dulceața spirituală a vieții în Duhul Sfînt îl face pe unul ca acesta să nu simtă trebuința plăcerilor legate de satisfacerea poftelor.

181. Cap. 86, *Filocalia greacă*.

netrupești și de virtute, moarte cu adevărat este despărțirea cea mai mică a cugetării de acestea. Cel ce privește lumina supusă simțurilor, dacă va închide puțin ochii, sau i se vor acoperi de altcineva, se necăjește și se întristează și nu poate peste tot, să rabde aceasta, mai ales dacă privea la anumite lucruri de trebuință sau interesante. Dar cu cât mai virtuos nu se va întrista și nu se va necăji cel ce e luminat de Duhul Sfint și privește cu trezvie și cu înțelegere, fie că priveghează, fie că doarme, bunătățile acelea «pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit» (1 Cor. II, 9), la care doresc și îngerii să privească (1 Petru I, 12), de va fi smuls de cineva de la vederea lor? Căci el socotește aceasta, pe drept cuvânt, moarte și înstrăinare de viața veșnică¹⁸².

62. Omul fiind îndoit, adică avînd alcătuirea din suflet și trup, lumea a fost creată pentru el de asemenea ca văzută și nevăzută. Și fiecăreia din aceste părți i s-a rînduit în chip potrivit ei unele din faptele și din grijile noastre. Dar am înțeles că lucrul acesta este adevărat și cu privire la vederi și la vise. Cele ce ocupă sufletul, sau cele în care petrece el în stare de veghe, acelea rețin închipuirea și cugetarea lui și în somn. De se îngrijește de lucruri omenești, e preocupat de ele și în închipuirile viselor. Iar de cugetă la cele dumnezeiești și cerești, se va afla și în vis cu gîndirea în acestea, după spusa proorocului: «Și tinerii vor avea vedenii» (Ioil III, 1). Dar fiind în acestea, sufletul nu va fi înșelat, ci va vedea lucruri adevărate și i se vor încredința descoperiri¹⁸³.

63. Cînd partea poftitoare a sufletului e împinsă spre patimile desfătărilor și spre plăcerile vieții, tot pe

182. Cap. 87, *Filocalia greacă*.

183. Așa cum visele cu conținuturi pămîntești au legătură cu cele trăite de fapt, așa au și cele referitoare la realitățile dumnezeiești o legătură adevărată cu ele, întrucît au fost trăite în stare de trezvie.

acestea le vede sufletul și în vis. Iar cînd iuțimea sau mînia sufletului e înfuriată împotriva semenilor, visează atacuri, războaie și lupte între șerpi și certuri ca la judecată cu dușmanii. Cînd, în sfîrșit, rațiunea lui se înalță prin trufie și mîndrie, își închipuie răpiri înaripate în aer, șederi și domnii pe tronuri înalte, pășiri înaintea poporului în fruntea unora care luptă.

64. Numai vederile acelea sînt adevărate, care nici n-ar trebui să se numească visuri, ci vederi. Ele sînt proprii acelor a căror minte a devenit simplă, prin sălășluirea Duhului, și liberă de toată supărarea și robia patimilor ; a căror cugetare se mișcă în jurul celor dumnezeiești și se gîndește la răsplătirile viitoare ; a căror viață mai presus de viața celor vii este fără griji, netulburată, liniștită, curată, plină de milă, de înțelepciune, de cunoștința cerească și de roadele bune cultivate de Duhul. Ale celor ce nu sînt așa, sînt mincinoase și încurcate și totul e o înșelătorie vădită ¹⁸⁴.

65. Mulți au fericit viața pustnicească, alții pe cea de obște, sau în chinovie. Alții doresc să stea în fruntea poporului, să îndemne, să învețe și să ridice biserici, hrănindu-se din acestea în chip felurit trupește și sufletește. Eu nu aş socoti pe nici una din acestea mai bună decît pe alta. Nici n-aş spune că una e vrednică de laudă, iar alta de ocară. Ci în toată privința și în toate lucrurile și faptele, cu totul fericită este viața cea pentru Dumnezeu și după Dumnezeu ¹⁸⁵.

66. Viața oamenilor se alcătuiește din felurite științe și meșteșuguri ; unul îndeletnicindu-se cu una, altul cu alta, fiecare aduce partea sa și astfel oamenii își dau și primesc între ei, în timpul vieții, împlinind trebuin-

184. Mintea celor în care s-a sălășluit Duhul a devenit simplă, pentru că în ea totul e armonios și concentrat în Duhul ; în ea nu sînt îndoieli, sfîșieri, contraziceri, schimbări de metode și ținte fără siguranța că sînt mai bune ca cele dinainte și că vor duce în mod neîndoielnic la succes cum n-au dus cele dinainte.

185. Cap. 88, *Filocalia greacă*.

țele trupești ale firii. Așa se poate vedea și între oameni duhovnicești : unul se îndeletnicește cu o virtute, altul cu alta, toți alergînd din diferite părți spre aceeași țintă ¹⁸⁶.

67. Ținta tuturor celor ce se nevoiesc după Dumnezeu este să placă lui Hristos, Dumnezeului nostru, și să primească împăcarea cu Tatăl prin împărțășirea de Duhul și să dobîndească mîntuirea prin aceasta. Căci în aceasta stă mîntuirea fiecărui suflet și a fiecărui om. Neîmplinindu-se aceasta, deșartă e osteneala și lucrarea noastră și fără rost e toată calea care nu duce la aceasta pe cel ce aleargă pe ea ¹⁸⁷.

68. Cel ce a părăsit toată lumea și s-a retras în munte, pentru liniștire, dar de acolo scrie celor din lume, pentru a atrage atenția, pe unii fericindu-i, iar pe alții lingușindu-i și lăudîndu-i, este asemenea celui ce s-a despărțit de femeia desfrînată, ispititor îmbrăcată și foarte rea, și s-a dus în țară depărtată, ca să scape pînă și de amintirea ei, dar pe urmă uitînd de ținta pentru care a venit acolo, dorește să scrie celor ce petrec și se murdăresc cu desfrînata aceea, fericindu-i. Prin aceasta arată că, dacă nu cu trupul, cel puțin cu inima și cu mintea se împărțășește de bunăvoie de patima lor, încuviințînd amestecarea lor cu ea ¹⁸⁸.

69. Pe cît sînt de vrednici de laudă și de fericiți cei ce petrec în lume, dar își curățesc simțirile și inimile de toată pofta cea rea, pe atîta sînt de vrednici de ocară și de osîndă cei ce petrec în munți și în peșteri, dar își doresc laudele și fericirile de la oameni ¹⁸⁹. Aceștia vor fi ca niște preacurvari înaintea lui Dumne-

186. Cap. 89, *Filocalia greacă*.

187. Cap. 90, *Filocalia greacă*. Învățătura aceasta despre mîntuire este cu totul deosebită de învățătura apuseană a unei justificări pur juridice a omului prin echivalentul morții lui Hristos.

188. Cap. 91, *Filocalia greacă*.

189. Deci sfîntul Simeon admite și puțința unei vieți curate în lume. Nu depărtarea externă de lume, ci detașarea lăuntrică de ceea ce e rău în ea, este lucrul hotărîtor.

zeu, Care cercetează inimile noastre. Căci cel ce pofteste să se audă în lume despre viața, despre numele și despre petrecerea lui, desfrînează față de Dumnezeu, ca poporul de odinioară al iudeilor, cum zice David (Ps. CV, 39) ¹⁹⁰.

70. Cel ce s-a lepădat fără șovăieli de lume și de cele din ea, din credința în Dumnezeu, crede că Domnul e milostiv și îndurat și primește pe cei ce vin cu pocăință la El. Iar știind că prin necinstire cinstește pe robii săi, prin sărăcia cea mai de pe urmă îi îmbogățește și prin ocări și disprețuiri îi slăvește, iar prin moarte îi face părtași și moștenitori ai vieții veșnice, se grăbește prin acestea ca un cerb însetat (Ps. XLI, 2) spre izvorul cel nemuritor. El urcă prin acestea în sus ca pe o scară, pe care urcă și coboară îngerii (Fac. XXVIII, 12), care vin în ajutorul celor ce urcă. Iar la capătul de sus al scării stă Dumnezeu, așteptînd hotărîrea și sîrguința noastră după putere ¹⁹¹, nu pentru că se desfată să ne vadă ostenind, ci fiindcă Iubitorul de oameni voiește să ne dea plata Sa ca pe o datorie ¹⁹².

71. Pe cei ce vin fără șovăire la El, Domnul nu-i lasă nicidecum să cadă, ci, văzîndu-i slăbiți în putere, conlucrează cu ei, îi ajută, întinzîndu-le mîna puterii Sale de sus și-i aduce iarăși la Sine. Îi sprijinește pe față și în ascuns, în chip știut și neștiut. Aceasta, pînă ce urcă toată scara și se apropie de El și se unesc întregi cu El întreg și uită de toate cele pămîntești, fiind cu El acolo sus, dacă în trup sau afară de trup (2 Cor. XII, 2),

190. Cap. 92, *Filocalia greacă*.

191. Această scenă e pictată pe zidul din afară al Minăstirii Sucevița din Bucovina.

192. Cap. 93, *Filocalia greacă*. Dumnezeu ne acordă o demnitate, cerîndu-ne să dăm și noi niște osteneli pentru bunătățile ce ni le va dărui. Căci voiește să ni se facă prin aceasta dator, voiește să ne dea un oarecare drept la aceste bunătăți. Nu voiește să ne încarce cu ele ca pe niște obiecte pasive, ci să creștem la capacitatea de a fi purtătorii lor în mod activ, sau de a ni le asimila ca subiecte.

nu ştiu, şi petrecînd împreună cu El şi bucurîndu-se de bunătăţile tainice ¹⁹³.

72. E cu dreptate, ca întii să ne punem grumajii noştri sub jugul poruncilor lui Hristos şi să nu ne înfurîem, nici să ne tragem îndărăt. Ci să păşim drept şi cu rîvnă pînă la moarte sub ele, şi să ne înnoim pe noi înşine, raiul cel cu adevărat nou al lui Dumnezeu, pînă ce Fiul va veni împreună cu Tatăl, prin Duhul Sfînt, şi se va sălăşlui în noi. Iar atunci, cînd îl vom dobîndi întreg, sălăşluit în noi ca Învăţător, oricăruia dintre noi i-ar porunci şi orice slujbă i-ar încredinţa, să o ia asupra sa şi să o îplinească cu bucurie, după voia Lui. Dar nu se cade să o cerem înainte de vreme, nici să primim a o lua cînd e dată de oameni, ci să stăruim în poruncile Stăpînului şi Dumnezeului nostru şi să aşteptăm hotărîrea lui Dumnezeu ¹⁹⁴.

73. După ce am primit o slujbă în lucrurile dumnezeieşti şi ne-am cîştigat cînte în ea, de vom fi îndemnaţi de Duhul să trecem la altă slujbă sau lucrare sau făptuire, să nu ne împotrivim. Căci Dumnezeu nu vrea să fim leneşi, nici să rămînem în una şi aceeaşi lucrare în care am început, pînă la sfîrşit, ci să înaintăm şi să ne mişcăm continuu spre izbîndirea în cele mai mari, potrivindu-ne voii lui Dumnezeu şi nu voii noastre ¹⁹⁵.

74. Cel ce şi-a făcut moartă voia sa e cu totul fără voie. Dar nici una dintre cele ce sînt şi vieţuiesc şi se mişcă nu e fără voie, afară de cele nesimţitoare şi nemîşcate. Plantele, măcar că se mişcă şi cresc, nu spunem că-şi fac mişcarea şi creşterea printr-o voie naturală, căci sînt neînsufleţite. Dar tot ce e însufleţit are şi o voie naturală. Deci cel ce şi-a omorît prin nevoinţă şi sîrguinţă voia sa şi s-a făcut cu totul fără voie a ieşit

193. Cap. 94, *Filocalia greacă*.

194. Cap. 95, *Filocalia greacă*.

195. Cap. 96, *Filocalia greacă*.

din firea sa și, prin faptul că nu mai voiește nimic, nu mai poate lucra nimic, nici bine nici rău.

75. Cel ce se sîrguiește să-și omoare voia sa e dator să facă voia lui Dumnezeu ; și în loc de voia sa, să așeze în sine pe cea a lui Dumnezeu ; pe aceasta să o sădească și să o altoiască în inima sa ¹⁹⁶. Pe urmă să ia seama cu grijă dacă cele sădite și altoite încolțesc din rădăcinile lor din adînc și dacă cele lipite și unite s-au făcut un singur pom ; apoi dacă au crescut, au înflorit și au făcut rod frumos și dulce. Întîmplîndu-se aceasta, nici el însuși nu mai deosebește pămîntul care a primit sămînța și rădăcina, de mlădița aceea neînțeleasă, negrăită și de viață purtătoare care a fost altoită în ea ¹⁹⁷.

76. Celui ce-și taie voia sa pentru frica lui Dumnezeu îi dăruiește Dumnezeu voia Lui, într-un chip așa de tainic, încît nici el nu știe. Și o păstrează neștersă în inima sa și-și deschide ochii înțelegerii ca să o cunoască pe ea și primește putere ca să o îplinească. Iar acestea le lucrează harul Sfîntului Duh. Căci fără El nu se face nimic ¹⁹⁸.

77. Cînd vom împlini cu toată tăria, rîvna, hotărîrea și pornirea nereștinută cele ce ne-a învățat și poruncit Dumnezeu în chip tainic și neștiut, fără să nesocotim nimic, atunci ni se va descoperi în chip arătat ca unor credincioși ascultători, ca unor ucenici și prieteni adevărați, cum s-a descoperit odinioară sfinților Săi ucenici și apostoli și tuturor celor ce au crezut prin ei în numele Lui. Și atunci vom deveni fii ai lui Dumne-

196. Deci el nu trebuie să rămînă nelucrător ca lucrurile nesimțitoare, ci să-și unească voia sa cu voia lui Dumnezeu, care aduce un adaos de mare putere voii sale. Aceasta se vede din cele spuse în continuare de sfîntul Simeon.

197. Cap. 97, *Filocalia greacă*. Așa cum altoiul face un singur pom cu tulpina în care s-a altoit, așa și harul cu firea în care s-a sădit, sau voia lui Dumnezeu cu voia omului în care s-a imprimat, fac un singur întreg. Căci omul își omoară voia sa prin voia proprie și prin aceasta și-o îplinește și întărește în același timp.

198. Cap. 98, *Filocalia greacă*.

zeu după har, cum zice Pavel : «Cîți sînt povățuiți de Duhul lui Dumnezeu, sînt fii ai lui Dumnezeu ; iar de sînt fii, sînt și moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos» (Rom. VIII, 14, 17).

78. Nici unul din cei ce s-au învrednicit să fie cu Dumnezeu, în unitatea Duhului, și să guste bunătățile Lui tainice, nu mai iubește slava dată lui de oameni, dar nici aurul sau îmbrăcămintea sau pietrele socotite prețioase de cei fără de minte ; nu se mai lipește cu inima de bogăția trecătoare, nu mai vrea să fie cunoscut de împărați și de stăpînitori care nu stăpînesc, ci sînt stăpîniți de multe ; nu mai vede în acestea ceva mare și înalt, nici nu le mai socotește pricinuitoare de mai mare slavă celor ce se apropie de ele ; nu va mai prețui nimic altceva din cele lăudate și strălucitoare pentru oameni. Ba nu va mai socoti ceva rău nici căderea cuiva din bogăție în sărăcie și de la stăpînirea și puterea cea mai mare și de la demnitatea cea mai vestită, la ultima lipsă de slavă și de cinstire.

79. Dacă ai primit iertarea păcatelor tale, fie prin mărturisire, fie prin îmbrăcarea schimei sfinte și îngerești, cîtă dragoste, mulțumire și smerenie nu trebuie să-ți pricinuiască aceasta ? Că fiind vrednic de nenumărate pedepse, nu numai că te-ai izbăvit de ele, ci te-ai învrednicit și de înfiere, de slavă și de Împărăția cerurilor. Acestea depănîndu-le în cuget și amintindu-ți-le pururea, fii gata și pregătește-te să nu necinstești pe Cel ce te-a cinstit și ți-a iertat nenumărate greșeli. Ci slăvește-L și cinstește-L prin toate lucrurile tale, ca și El să te slăvească în schimb și mai mult pe tine, pe care te-a cinstit mai mult decît toată zidirea văzută și te va numi prieten adevărat al lui Dumnezeu ¹⁹⁹.

80. Cu cît este mai de preț sufletul decît trupul, cu atît e mai înalt omul rațional decît lumea. Nu lua sea-

199. Dumnezeu te-a făcut prieten, adică te-a ridicat la un dialog intim cu El și-ți dăruiește tot ce are și El prin aceasta.

ma la mărimea fapturilor din ea, ca să le socotești, omule, pentru aceasta, pe ele mai de preț ca tine. Ci căutînd la harul ce ți s-a dat și cunoscînd demnitatea sufletului tău mintal și rațional, laudă pe Dumnezeu, Care te-a cinstit mai presus decît toate cele văzute ²⁰⁰.

81. Să luăm aminte cum slăvim pe Dumnezeu. Căci nu se slăvește alt fel de către noi de cum a fost slăvit de către Fiul ²⁰¹. Fiindcă prin acelea prin care a slăvit Fiul pe Tatăl Său, prin acelea a fost slăvit și Fiul de către Tatăl. Și aceleași trebuie să le facem și noi cu sîrguință, ca prin aceleași să slăvim pe Cel ce primește să se numească Tatăl nostru cel din ceruri și să fim slăviți de El cu slava Fiului în Care a fost înainte de a fi lumea prin El (Ioan XVII, 5) ²⁰². Iar acestea sînt : crucea, sau mortificarea lumii întregi, necazurile, ispitele și orice altceva din pătimirile lui Hristos. Purtîndu-le pe acestea întru răbdare multă, urmăm lui Hristos în patimile Sale și slăvim prin ele pe Tatăl nostru și Dumnezeu, ca fii ai Lui prin har și ca împreună-moștenitori cu Hristos ²⁰³.

82. Sufletul care nu s-a izbăvit cu desăvîrșire și cu bună simțire de alipirea și de împătîmirea de cele văzute nu poate purta fără întristare pricinile de întristare ²⁰⁴ și uneltirile venite lui de la draci și de la oameni. Ci fiind legat prin împătîmire de lucrurile ome-

200. Cap. 100, *Filocalia greacă*. Oricît de mari ar fi lucrurile și lumea, ele sînt numai obiecte ale omului, dăruite lui de Dumnezeu, ca semn al iubirii Lui. Ba Dumnezeu îi dă omului daruri și mai mari decît lumea : se dă pe Sine însuși ca cel mai bun prieten. Aceasta e slava cu care cînstăște Dumnezeu pe om.

201. Fiul a slăvit pe Tatăl ca om într-un chip exemplar pentru noi. De aceea s-a făcut om. L-a slăvit renunțînd la Sine și predîndu-se Tatălui desăvîrșit prin pătimiri și prin moarte.

202. Dacă noi slăvim pe Tatăl, cum L-a slăvit Fiul ca om, și Tatăl ne slăvește pe noi cum îl slăvește pe Hristos ca pe Fiul Său cel veșnic, făcut om.

203. Cap. 101, *Filocalia greacă*.

204. Acesta e lucrul esențial : să porți fără întristare cele ce ți se pricinuesc cu scopul ca să te întristeze și să te facă prin aceasta să

nești e mușcat de pagubele de bani și se supără de pierderile unor lucruri și-l dor cumplit durerile venite în trupul său ²⁰⁵.

83. Dacă și-a dezlegat cineva sufletul de dorirea și de poftele lucrurilor supuse simțurilor și l-a legat de Dumnezeu, nu numai că va disprețui banul și lucrurile din jurul lui și, păgubit de ele, se va arăta fără întristare, ca față de niște lucruri străine, ci și durerile venite asupra trupului său le va răbda cu bucurie și cu mulțumirea cuvenită. Căci el vede pururea, ca dumnezeiescul apostol, că «omul din afară se strică, iar cel din lăuntru se înnoiește zi de zi» (1 Cor. IV, 10). Altfel nu se pot purta cu bucurie necazurile cele după voia lui Dumnezeu. Căci e de trebuință, în acestea, de cunoștință desăvârșită și de înțelepciune duhovnicească. Iar cel lipsit de acestea umblă în întunericul deznădejzii și al neștiinței, neputînd să vadă cituși de puțin lumina răbdării și a mîngîierii ²⁰⁶.

84. Tot cel ce se socotește învățat în știința matematicii nu se va învrednici vreodată să privească și să cunoască tainele lui Dumnezeu, pînă ce nu va voi mai întii să se smerească și să se facă nebun (1 Cor. I, 20), lepădînd, odată cu părerea de sine, și cunoștința pe care a adunat-o ²⁰⁷. Căci cel ce face aceasta și urmează, cu credință neîndoielnică, înțelepților în cele dumnezeiești, și e povățuit de aceștia, va intra împreună cu ei în cetatea Dumnezeului celui viu. Și călăuzit și luminat de Duhul dumnezeiesc, vede și învață cele ce nici unul din-

păcătuiești, dovedind că ești legat de lumea aceasta și nu ai încredere desăvârșită în Dumnezeu. ^{205.} Cap. 102, *Filocalia greacă*.

^{206.} Cap. 103, *Filocalia greacă*. În răbdare și mîngîiere e o lumină, e vederea celor mai presus de viața aceasta. Numai aceasta dă putere de răbdare și aduce mîngîiere.

^{207.} Propriu-zis nu se poate pierde și nu trebuie pierdută, ci cel ce o are trebuie să se socotească ca și cînd n-ar avea-o. Să nu se mindrească cu ea.

tre ceilalți oameni nu le-a văzut și nu le poate vedea și afla vreodată. Atunci ajunge să fie învățat de Dumnezeu ²⁰⁸.

85. Ucenicii oamenilor îi socotesc nebuni pe cei învățați de Dumnezeu. Căci aceștia, fiind afară de lumina dumnezeiască și neputînd vedea minunile din ea, pe cei ce sălășluiesc în lumină și văd și învață cele din ea îi socotesc rătăciți, cîtă vreme ei înșiși sînt departe și nepărtași de bunătățile tainice ale lui Dumnezeu ²⁰⁹.

86. Cei ce sînt plini de harul lui Dumnezeu și desăvîrșiți întru cunoștința și înțelepciunea de sus numai de ea vor să se apropie și să vadă pe cei din lume, ca să le pricinuiască vreo răsplătire prin aducere aminte de poruncile lui Dumnezeu și prin facerea de bine, socotind că poate vor auzi, vor înțelege și se vor îndupleca ^{209 b}. Fiindcă cei ce nu sînt purtați de Duhul lui Dumnezeu (Rom. VIII, 14) umblă întru întuneric și nu cunosc nici unde merg (Ioan XII, 35), nici în ce porunci se poticesc. Poate, ridicîndu-se din închipuirea de sine care îi stăpînește, vor primi învățătura adevărată a Duhului Sfînt. Și auzind fără știrbire și nestrîmbată voia lui Dumnezeu, se vor pocăi și, împlinind-o, vor primi vreun dar duhovnicesc. Iar dacă nu pot să li se facă acelora pricinuitori ai vreunui astfel de folos, plîngînd învîrtoșarea inimii lor, se întorc la chiliile proprii, rugîndu-se zi și noapte pentru ei ²¹⁰. Căci pentru altceva nu ar fi în stare să se întristeze niciodată cei ce sînt ne-

208. Cap. 104, *Filocalia greacă*. În Dumnezeu sînt și cele învățate de el într-o armonie cu toate cele neștiute. Căci El e mai presus de toate. Iar în lumina Lui se înțeleg mai bine și cele necunoscute încă.

209. Cap. 105, *Filocalia greacă*. Textul grec e mai dezvoltat.

209 b. Deci ei nu trebuie să se țină cu totul în afară de legătura cu ceilalți oameni. Iar acestora nu li se cere să uite știința lor, ci să cunoască pe Dumnezeu și să încadreze știința lor parțială în lumina totală a lui Dumnezeu, în care sînt toate.

210. Iubirea lor va fi continuu lucrătoare și pentru acești oameni, deci pentru toți.

încetat împreună cu Dumnezeu, și sînt mai mult decît plini de tot binele ²¹¹.

87. Sînt și acum oameni nepătimitori, sfinți și plini de lumina dumnezeiască, ce petrec în mijlocul nostru și și-au omorît așa de mult mădularele lor de pe pămînt (Colos. III, 5), dinspre toată necurăția și pofta pătimășă, încît nu numai că nu cugetă sau nu pornesc să facă de la ei vreun rău, dar nici îndemnați de alții nu rabdă vreo schimbare a stării de nepătimire pe care au dobîndit-o ²¹². I-ar ști pe aceștia, dacă ar cunoaște cuvintele dumnezeiești citite și cîntate de ei, cei ce se fălesc cu nepăsarea față de acestea și nu cred celor ce învață întru înțelepciunea Duhului, despre lucrurile dumnezeiești. Căci, dacă s-ar afla în cunoștința desăvîrșită a Sfintei Scripturi, ar crede în bunătățile grăite și dăruite nouă de Dumnezeu. Dar nefiind părtași ai acestor bunătăți, din închipuirea de sine și din nepăsare, îi clevelesc, fără să creadă, pe cei ce s-au împărtășit și învață despre ele ²¹³.

88. Care este scopul economiei întrupării lui Dumnezeu-Cuvîntul, vestit în toată dumnezeiasca Scriptură și citit de noi, dar nepătruns ? Nu e decît acela ca, împărtășindu-se de ale noastre, să ne facă pe noi părtași de ale Sale. Căci Fiul lui Dumnezeu de aceea s-a făcut Fiu al omului, ca să ne facă pe noi oamenii fii ai lui Dumnezeu, ridicînd după har neamul nostru la ceea ce este El după fire, născîndu-ne de sus în Duhul Sfînt și introducîndu-ne îndată în Împărăția cerurilor ; mai bine zis, dăruindu-se să o avem pe aceasta înlăuntrul nostru (Luca XVII, 21) ²¹⁴, ca să nu avem numai nădejdea

211. Cap. 107, *Filocalia greacă*. Aceasta e singura întristare a celor ce se află în fericirea fără lipsuri a petrecerii dumnezeiești. Nici acolo ei nu uită de frații lor care-și primejduiesc viața veșnică.

212. Aceștia sînt oameni cu neputință de influențat în rău.

213. Cap. 106, *Filocalia greacă*.

214. Fiul lui Dumnezeu, fiind în același timp Fiul Omului, unindu-se cu noi, ne face și pe noi fii ai lui Dumnezeu după har. Sălășluindu-se prin aceasta în lăuntrul nostru cu Duhul Său Preasfînt, pe Care

de a intra în ea, ci avînd-o încă de acum, să strigăm : «Viața noastră e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu» (Colos. III, 3) ²¹⁵.

89. Botezul nu ia de la noi libertatea voinței și puterea de a ne hotări prin noi înșine, ci abia el ne dăruiește libertatea, ca să nu mai fim stăpîniți silnic și fără să vrem, de diavolul. De aceea, după Botez, atîrnă de noi, fie să stăruim de bună voie în poruncile lui Hristos, Stăpînul nostru, în Care ne-am botezat, și să umblăm pe calea celor poruncite de El, fie să ne abatem de la această cale dreaptă, întorcîndu-ne prin faptele rele la protivnicul și vrăjmașul nostru, diavolul ²¹⁶.

90. Cei ce se supun după Sfîntul Botez, voii celui rău, și împlinesc cele voite de el, se înstrăinează de sfîntul sîn al Botezului, după cuvîntul lui David (Ps. LVII, 4). Căci nu ne schimbăm, nici nu ne mutăm din firea în care am fost zidiți, ci fiind zidiți buni de Dumnezeu (căci Dumnezeu nu a făcut răul), și rămînînd ne-schimbați prin firea și prin natura în care am fost zidiți, cele ce le alegem și le voim prin socotința de bună-voie, pe acelea le și facem, fie bune, fie rele. Căci precum cuțitul nu-și schimbă firea sa, fie că e folosit de cineva spre rău, fie spre bine, ci rămîne fier, așa și omul lucrează și face, precum s-a zis, cele ce le vrea, dar nu iese din firea sa ²¹⁷.

91. Nu ne mîntuim miluind pe unul, dar ne trimite în foc disprețuirea unuia. Căci cuvintele : «am flămînzit și am însetat» (Matei XXV, 35), nu s-au spus pentru o singură dată, nici pentru o singură zi, ci pentru în-

L-a primit și ca om, aduce în noi Împărăția cerurilor, care e acolo unde e Duhul Sfînt.

215. Cap. 108, *Filocalia greacă*. Mîntuirea constă în unirea cu Dumnezeu în Hristos, nu în vreo justificare juridică.

216. Cap. 109, *Filocalia greacă*. Botezul ne dăruiește sau ne pune în lucrare din nou libertatea, pentru că Hristos cu libertatea Lui față de păcat se sălășluiește în noi.

217. Cap. 110, *Filocalia greacă*. Sfîntul Simeon nu admite nici o alterare a firii omenești prin păcat.

treaga viață. Domnul și Dumnezeuul nostru a mărturisit că primește să fie hrănit, adăpat și îmbrăcat și celelalte, nu o dată, ci totdeauna și în toți, de către slugile Sale ²¹⁸.

92. Cum l-ar putea închide unii pe Cel ce se împarte neîmpărțit și Care este în același timp Dumnezeu întreg în fiecare dintre cei săraci ? Presupune deci că sînt o sută de săraci ca un singur Hristos. Căci nu s-a împărțit nicidecum Hristos (1 Cor. I, 13). Deci cel ce a dat la 99 cîte un obol, iar pe unul l-a înjurat, sau l-a lovit, sau l-a depărtat cu mîna goală, cui a făcut oare aceasta, dacă nu Celui ce a zis și zice pururea și va zice : «Întrucît ați făcut unuia din acești preamici, Mie Mi-ați făcut» (Matei XXV, 40) ²¹⁹.

93. Cel ce a dat milostenie la o sută, dar putea să dea și altora, și putea să adape și să hrănească încă pe mulți care l-au rugat și au strigat către el, însă i-a nescotit, va fi judecat de către Hristos, ca unul ce nu L-a hrănit pe El însuși ; fiindcă cel hrănit de noi, în fiecare dintre cei mici, este și în aceia în toți ²²⁰.

94. Cel ce dă astăzi tuturor toate cele spre trebuința trupului, dar mîine, putînd face aceasta, va nescoti pe niscai frați, și-i va lăsa să piară de foame, de

218. Cap. 111, *Filocalia greacă*. Se cere o stăruință continuă în a face binele. Căci numai așa ne zidim casa duhovnicească. Cu o singură piatră nu facem casa, dar cu o singură piatră, dacă lipsește, o putem strica, dacă nu o punem îndată la loc. În planul duhovnicesc acest lucru îl facem prin pocăință. Iubirea nu se întreține prin fapte discontinue, ci prin fapte continue.

Hristos e în toți fără excepție. Deci pe toți trebuie să-i iubim și prețuim ca să devină sinea noastră un întreg în iubire. Disprețuirea unuia e o rană în sufletul nostru și o singură rană duce la moarte.

219. Iubirea se cere arătată în mod continuu nu numai față de unul, ci față de toți. Căci în toți este Hristos. A excepta pe unul de la iubire, înseamnă pe de o parte a iubi, pe de altă parte a nu iubi pe Același Hristos ; înseamnă a-L iubi pe El îmbrăcat într-un fel și a nu-L iubi, arătîndu-se îndată după aceea îmbrăcat alt fel. Ne iubirea față de una din înfățișările Sale zădărnicește iubirea față de altă înfățișare a Sa. O iubire practică continuu față de toți, ca față de Același Hristos, e o iubire care-i prețuiește în același timp pe toți ca pe Același Hristos. A vedea în toți pe Hristos, e cea mai mare forță pentru solidaritatea umană.

220. Cap. 112, *Filocalia greacă*.

sete și de frig, L-a lăsat să moară și L-a disprețuit pe Acela care a zis : «Întrucît ați făcut unuia din acești preamici, Mie ați făcut» ²²¹.

95. Din acestea se poate cunoaște un lucru : cum își însușește Domnul toate ale săracilor și fraților noștri, zicînd celor drepti : «Mie Mi-ați făcut», iar celor de-a stînga : «Mie nu Mi-ați făcut». El nu vede numai pe cei miluiți de noi, nici numai pe cei nedreptățiți sau asupriți, sau supuși la mii de alte rele, ci și pe cei trecuți cu vederea. Căci și aceasta ajunge spre osînda noastră. Căci nu pe aceia, ci pe El îl trecem cu vederea, pe Iisus Hristos, Care și-a făcut toate ale Sale ale acelora.

96. El a primit să ia asupra Sa fața fiecărui om lipsit și să se unească pe Sine cu fiecare, ca nici unul dintre cei ce cred în El să nu se înalțe împotriva fratelui, ci fiecare, văzînd pe fratele și pe aproapele său, ca pe Dumnezeuul său, să se socotească pe sine atotpreamic față de frate, ca față de Făcătorul său ; și să-l primească și să-l cinstească întocmai ca pe Acela, și să-și deșerte toate averile spre slujirea lui, precum și Hristos și-a vărsat sîngele Său pentru mîntuirea noastră ²²².

97. Cel ce a primit porunca, să-l aibe pe aproapele ca pe sine însuși, e dator, desigur, să-l aibă așa nu numai într-o zi, ci toată viața. Și cel căruia i s-a poruncit să dea fiecăruia care cere, i se poruncește aceasta pentru toată viața sa. Și cel ce vrea ca alții să-i facă lui lucrurile bune pe care le voiește, acestea i se cer și lui să le facă altora ²²³.

98. Cel ce-l are deci pe aproapele ca pe sine însuși nu rabdă să aibă nimic mai mult ca aproapele. Iar dacă

221. Cap. 113. *Filocalia greacă*.

222. Cap. 114. *Filocalia greacă*. Trebuie să socotim pe fiecare ca pe Hristos Dumnezeu, pentru că Fiul lui Dumnezeu, făcîndu-se ipostas al firii noastre, s-a făcut ipostasul fundamental al tuturor oamenilor. Prin fața fiecăruia licărește fața Aceluiași Hristos ; prin apelul adresat nouă de fiecare ne adresează apelul său Același Hristos.

223. Cap. 115. *Filocalia greacă*.

are și nu dă cu inimă largă pînă ce se face și el sărac și asemenea cu aproapele, nu e împlinitor al poruncii Stăpînului ; la fel nu e nici cel ce, vrînd să dea tuturor celor ce cer, va respinge pe cineva din cei ce cer, pînă mai are un obol, sau o bucată de pîine²²⁴ ; nici cel ce nu face aproapelui cîte vrea ca altul să i le facă lui (Matei VII, 12). De asemenea, cel ce a hrănit, a adăpat, a îmbrăcat și a făcut toate celelalte fiecărui sărac și fiecărui frate preamic, dar a nesocotit pe unul singur și l-a trecut cu vederea, se va socoti și el ca cel ce l-a trecut cu vederea pe Hristos-Dumnezeu cînd flămînzea și înseta²²⁵.

99. Poate acestea vor părea tuturor greu de purtat. De aceea vor socoti întemeiat să zică întru ei : dar cine le poate face acestea toate, ca să ajute și să hrănească pe toți și să nu treacă cu vederea nicidecum pe vreunul dintre ei ? Dar să asculte pe Pavel, care strigă lămurit : «Dragostea lui Dumnezeu ne strînge pe noi, care judecăm aceasta ; că dacă unul a murit pentru toți, așadar toți au murit» (2 Cor. V, 14)²²⁶.

100. Precum poruncile cuprinzătoare au în ele pe toate celelalte mai restrînse, așa și virtuțile cuprinzătoare îmbrățișează în ele pe cele restrînse. Căci cel ce a vîndut averile sale și le-a împărțit săracilor și s-a făcut dintr-odată sărac a împlinit deodată printr-una toate poruncile restrînse. Fiindcă nu mai are trebuință să dea celui ce cere, sau să întoarcă fața de la cel ce vrea să se împrumute de la el (Matei V, 42)²²⁷. La fel și cel ce se roagă neîncetat ; a cuprins toate în aceasta, și nu

224. Jertfa adevărată e cea în care cineva se dăruiește total. Trebuie trăită aceeași predare totală în dăruirea tuturor bunurilor proprii, pe care a trăit-o Hristos în vărsarea singelui Său, în dăruirea totală a vieții Sale.

225. Cap. 116, *Filocalia greacă*.

226. Cap. 117, *Filocalia greacă*. În Hristos toți putem muri duhovnicește nouă înșine, jertfindu-ne total altora.

227. Cel ce dă tot ce are dintr-odată a împlinit printr-o singură faptă cerința iubirii și a jertfei totale și a înfăptuit în sine starea ei, pe care alții nu o înfăptuiesc niciodată prin faptele lor de milostenie mărunță.

mai trebuie să laude de șapte ori în zi pe Domnul (Ps. CXVIII, 64), sau seara, dimineața și la amiază, ca unul ce împlinește toate rugăciunile și cîntările, cîte trebuie să le facem după rînduială la vremea și ceasurile hotărîte. Asemenea și cel ce a dobîndit în sine, în chip conștient, pe Dumnezeu cel ce dă cunoștință oamenilor (Ps. XCIII, 10), a străbătut toată Sfînta Scriptură și a cules tot folosul din citire și nu va mai avea trebuință de citirea cărților ei. Căci cum ar mai avea o astfel de trebuință, cel ce L-a dobîndit ca împreună-grăitor ²²⁸ pe Cel care a însuflat dumnezeieștile Scripturi celor ce le-au scris și a fost învățat de Acela tainele de negrăit ale celor ascunse ? Acesta va fi el însuși altora o carte însuflată de Dumnezeu, purtînd scrise în el, de degetul lui Dumnezeu, taine noi și vechi (Matei XIII, 52), ca unul ce a împlinit toate și s-a odihnit în Dumnezeu de toate lucrurile sale, ajuns la desăvîrșirea originală ²²⁹.

228. Cel ce-L are pe Hristos împreună-grăitor se află cu El însuși într-un dialog direct. Ca atare, a depășit cuvintele Scripturii, aflîndu-se în relație nemijlocită cu Subiectul și cu Izvorul lor infinit mai bogat decît toate cuvintele pe care le rostește, sau care au fost scrise prin inspirația de la El.

229. Cap. 118, *Filocalia greacă*. E nu atît desăvîrșirea de la început, ci cea pe care o are în gîndirea lui Dumnezeu, care stă la originea lui.

Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul²³⁰

1. Frate, la începutul lepădării, sîrguiește-te să să-dești în tine virtuți frumoase, ca să te faci folositor și obștii și să te slăvească la sfîrșit Domnul. Să nu cîștigi îndrăzneală față de stareț, niciodată, cum am zis și mai înainte, nici să nu ceri cinstire de la el. Să nu-ți cîștigi prietenie cu cei mai mari, nici să nu dai tîrcoale chilia-lor lor, cunoscînd că prin aceasta nu numai că începe să se înrădăcineze în tine patima slavei deșarte, dar te și faci urît în ochii întîistătătorului. Căci se întîmplă totdeauna aceasta. Deci cel ce înțelege să înțeleagă. Ci șezi în chilia ta, oricum ar fi, în pace. Iar de la cel ce vrea să se întâlnească cu tine, nu te întoarce, din pricină de

230. Capetele 1—33 coincid cu cap. 120—152 din cele 153 date în *Filocalia greacă*, sub numele sfîntului Simeon Noul Teolog. Dar în edit. Zagoraïos și ms. român 2252 din Biblioteca Sfîntului Sinod, acestea, plus cele șapte care le urmează, sînt date ca ale lui Simeon Evlaviosul. Cap. 119 din cele 153 ale sfîntului Simeon Noul Teolog îl omitem. Despre el și despre cap. 1—7 publicate aci de noi, J. Darrouzès spune că sînt ale unui anonim, iar despre cap. 120—152 din cele 153 ale sfîntului Simeon Noul Teolog, sau 1—33 din cele date aci, recunoaște că sînt ale lui Simeon Evlaviosul (*Chapitres théologiques*, în «Sources chrétiennes», nr. 51, p. 13). Iar după tradiția ediției Zagoraïos și a manuscrisului român, cap. 1—7 din această colecție, prin legătura lor cu cele următoare, par să arate că de fapt sînt tot ale lui Simeon Evlaviosul. Noi nu dăm aci cap. 40 pentru că nu-l socotim util în această colecție, dar punem în locul lui, ca al 40-lea, cap. 153 din colecția lui Simeon Noul Teolog din *Filocalia greacă*. El e dat în Zagoraïos și în manuscrisul român ca al 181-lea cap. al lui Simeon Noul Teolog, dar pare să fie al unui anonim, cum spune Darrouzès (*ibidem*).

evlavie. Căci întâlnindu-te cu el cu gînd prietenesc, nu te vei vătăma, chiar dacă îţi este dintre duşmani. Iar dacă nu vezi în aceasta vreun folos pentru tine, trebuie să ţii seama de scopul celui ce vrea să se folosească de la tine.

2. Trebuie să ai totdeauna în tine frica lui Dumnezeu şi să cercetezi în fiecare zi, ce ai făcut bine, şi ce rău. Iar de cele bune să uiţi, ca nu cumva să cazi în patima slavei deşarte, iar faţă de cele potrivnice să te foloseşti de lacrimi împreunate cu mărturisirea şi cu rugăciune stăruitoare. Cercetarea să-ţi fie aşa : sfîrşindu-se ziua şi venind seara, cugetă întru tine : Oare cum am petrecut ziua, cu ajutorul lui Dumnezeu ? N-am osîndit pe cineva, nu l-am grăit de rău, nu l-am scîrbit, n-am căutat la faţa cuiva cu patimă, sau n-am fost neascultător celui mai mare în slujbă, şi nu mi-am neglijat-o pe aceasta ? Nu m-am mîniat pe cineva, sau stînd la rugăciunea de obşte, nu mi-am ocupat mintea cu lucruri nefolositoare, sau n-am lipsit de la biserică şi de la pravilă, îngreuiat de lene ? Dacă te găseşti nevinovat de toate acestea (ceea ce e cu neputinţă, «căci nimeni nu e curat de întinare, nici măcar o singură zi din viaţa lui» (Iov XIV, 4) şi nimeni nu se va lăuda că are inima curată), strigă către Dumnezeu cu multe lacrimi : Doamne, iartă-mi mie toate cîte am greşit cu lucrul, cu cuvîntul, cu ştiinţă şi cu neştiinţă. Căci multe greşim şi nu ştim.

3. În fiecare zi trebuie să vădeşti părintelui tău duhovnicesc tot gîndul tău, şi ceea ce-ţi va spune el, să primeşti ca din gură dumnezeiască, cu toată încredinţarea, şi să nu le spui acestea altcuiva, zicînd : întrebînd pe părintele asta şi asta, mi-a spus asta şi asta ; şi să descoşi cu acela dacă a spus bine sau dacă n-a spus bine, întrebîndu-te : ce trebuie deci să fac ca să-mi ajut?

Căci aceste cuvinte sînt pline de necredință față de părintele tău și vătămătoare de suflet. De obicei aceasta se întîmplă de cele mai multe ori începătorilor.

4. Trebuie să privești pe toți cei din obște ca sfinți, și numai pe tine să te socotești ca cel din urmă păcătos. Să gîndești că toți se mîntuiesc, numai tu singur vei fi osîndit în ziua aceea. Și cugetînd acestea, cînd stai la rugăciunea de obște să nu încetezi a plînge fierbinte, întru străpungerea inimii, fără să spui vreo vorbă celor ce se smintesc sau rîd de aceasta. Iar dacă te vezi pe tine alunecînd din pricina aceasta în slavă deșartă, ieși din biserică și fă-o aceasta în ascuns, întorcîndu-te degrabă iarăși la locul tău. Aceasta e bine să o faci în-deosebi începătorii, mai ales în vremea celor șase psalmi, a stihologiei, a citirii și a dumnezeieștii liturghii. Ia seama să nu osîndești pe cineva, ci pune-ți în minte că : toți cîți mă văd plîngînd astăzi, înțelegînd că sînt foarte păcătos, se roagă pentru mîntuirea mea. Cugetînd aceasta pururea și împlinind-o neîncetat, te vei folosi mult și-ți vei atrage harul lui Dumnezeu și te vei face părtaș de fericirea dumnezeiască.

5. Să nu te duci la chilia cuiva, afară de a starețului, și aceasta rar. Dacă vrei să-l întrebi despre vreun gînd, fă-o aceasta în biserică. Iar de la rugăciunea de obște, întoarce-te îndată în chilie, și apoi la slujba ta. După cină, punînd metanie înaintea starețului și cerîndu-i rugăciunea, aleargă iarăși degrabă, în tăcere, la chilie. Căci e mai bun un «Sfinte Dumnezeule», cu luare-aminte, înainte de culcare, decît o priveghere de patru ceasuri în convorbiri nefolositoare. Acolo unde este străpungerea inimii și plînsul duhovnicesc, acolo este și

luminarea dumnezeiască²³¹. Iar unde vine aceasta, se alungă trîndăvia și lîncezeala.

6. Să nu dobîndești o dragoste deosebită față de nici o persoană, mai ales față de un începător, chiar dacă ți se pare că are o viață foarte frumoasă și în afară de orice bănuială. Căci din duhovnicească, ea ți se preface de cele mai multe ori în pătimasă, și cazii în necazuri fără folos. De obicei aceasta se întîmplă mai ales celor ce se nevoiesc. Dar smerenia și rugăciunea neîncetată îi învață despre acestea. Căci nu e vreme să vorbim despre acestea cu de-amănuntul. Iar cel ce înțelege să înțeleagă.

7. Trebuie să te socotești pe tine străin de tot frațele care este în obște, și mai ales de cei cunoscuți din lume. Dar să iubești pe toți la fel²³². Iar pe cei evlavioși și nevoitori să-i privești ca pe sfinți. Dar pentru cei trîndavi socot că trebuie să te rogi mai stăruitor. Totuși, precum am arătat mai sus, socotindu-i pe toți sfinți, grăbește de te curățește de patimi prin plîns, ca, luminat de har, să-i vezi pe toți egali și să te împărtășești de fericirea celor curați cu inima.

8. Socotește, frate, că aceasta se numește retragerea deplină din lume : omorîrea deplină a voii proprii. Apoi nealipirea pătimasă și renunțarea la părinți, la membrii familiei și la prieteni.

9. Apoi lipsirea de toate ce le ai, dăruindu-le săracilor, potrivit cu Cel ce a zis : «Vinde-ți averile și le dă

231. Aceasta este o idee scumpă și sfîntului Simeon Noul Teolog. Se vede că a primit-o de la Simeon Evlaviosul.

232. E o condiție ca să iubești pe toți la fel, să nu te simți legat în mod deosebit de vreunul, în baza unei prietenii, care să ți-l facă mai apropiat inimii tale. În aceasta se amestecă totdeauna ceva de ordin inferior iubirii atotcurate.

săracilor» (Luca XII, 33) ; și uitarea tuturor persoanelor pe care le-ai iubit, fie trupește, fie duhovnicește.

10. Pe urmă mărturisirea tuturor celor ascunse ale inimii, săvîrșite de tine din copilărie și pînă în acest ceas, în fața părintelui duhovnicesc, sau a starețului, ca în fața lui Dumnezeu, Care cercetează inimile și rărunchii, știind că Iôan boteza cu botez de pocăință și toți veneau la el mărturisindu-și păcatele (Marcu I, 4). Căci din aceasta vine mare bucurie sufletului și ușurare conștiinței, după proorocul care zice : «Spune tu întîi păcatele tale, ca să te îndreptezi» (Isaia XLIII, 26).

11. Să sădești apoi în sufletul tău încredințarea că după intrarea ta în obște au murit părinții tăi și toți frații și să socotești ca tată și ca mamă pe Dumnezeu și pe întîistătător. Și să nu mai ceri ceva de la ei pentru vreo trebuință trupească ; iar dacă din purtare de grijă ți se trimite ceva de ei, primește și mulțumește pentru grija lor, dar dă ceea ce ți s-a trimis la cămara străinilor, sau la bolniță. Și fă aceasta întru smerenie. Căci nu e o faptă a celor desăvîrșiți, ci a celor preamici.

12. Să faci tot lucrul care e bun cu smerenie, gîndindu-te la Cel ce a zis : «Cînd veți fi făcut toate acestea, ziceți că slugi netrebnice sîntem, ceea ce eram dator să facem am făcut» (Luca XVII, 10).

13. Să te păzești să primești Sfînta Împărtășanie, avînd ceva împotriva cuiva, fie chiar cea mai mică ispită a vreunui gînd, pînă ce nu dobîndești împăcarea cu fapta. Dar și aceasta o vei învăța din rugăciune.

14. Să fii gata să primești în fiecare zi orice necaz, socotind că acestea îți aduc izbăvire de multele datorii

și să mulțumești Sfântului Dumnezeu. Căci din acestea dobîndește cineva îndrăznire neînfîntată, după marele apostol : «Că necazul lucrează răbdare, iar răbdarea cercare, iar cercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează» (Rom. V, 3). «Căci cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit» (1 Cor. II, 9), acestea sînt, după făgăduința cea nemincinoasă, cele ce vor fi date celor ce arată răbdare în necazuri, cu împreuna-lucrare a harului ; căci fără har nu se poate isprăvi nimic.

15. Să nu ții ceva din cele materiale în chilie, fie măcar toiag, afară de un coș, de o saltea de paie, de un cojocel și de o haină cu care te îmbraci. Dacă se poate, nici măcar ceva sub picioare. Căci s-a spus și despre aceasta un cuvînt. Dar cine înțelege să înțeleagă.

16. Să nu ceri starețului ceva din cele trebuincioase, afară de cele rînduite. Nici să nu ascuți de vreun gînd ispititor, ca să se schimbe ceva din cele ce ți se dă. Și oricum ar fi, primește-le cu mulțumire și fii bucuros de ele. Nu e îngăduit să vinzi ceva. Murdărindu-se haina, spal-o de două ori pe an. Cere, cu înfățișare de sărac și de străin, cu toată smerenia, haina altui frate, pînă cînd cea spălată a ta se usucă la soare. Apoi întoarce-i-o iarăși cu mulțumire. Asemenea și îmbrăcămintea de deasupra și orice altceva.

17. Să te ostenești după putere în ascultarea ta. Iar în chilie să stăruiești și în rugăciune împreună cu pocăință și cu luare-aminte și cu lacrimi dese. Și să nu-ți pui în gînd că azi te-ai ostenit cu prea multă prisosință și deci să scurtezi ceva din rugăciune din pricina osteneții trupesti. Căci îți spun ție că pe cît se silește cineva

pe sine în ascultare, lipsindu-se de rugăciune, pe atît să socotească că a pierdut mai mult. Și de fapt așa este.

18. Dar înainte de toate trebuie să iei parte la slujbele bisericești și să pleci cel din urmă, afară de mare nevoie. Mai ales la utrenie și la liturghie.

19. Trebuie să ai toată supunerea față de starețul tău, de care ai fost și tuns. Și să împlinești fără deosebire cele poruncite de el pînă la moarte, chiar dacă îți par cu neputință. Prin aceasta urmezi Celui ce s-a făcut ascultător pînă la moartea pe cruce. Dar nu numai față de stareț, ci și față de toată obștea fraților. Iar primind o slujire, să nu fii neascultător în ceva. Și dacă ceea ce ți se poruncește ar fi peste puterea ta, punînd metanie, cere scutire de aceasta. Iar dacă aceasta se respinge, socotind că «Împărăția cerurilor este a celor ce o iau cu sila și cei ce o silesc o vor răpi» (Luca XVI, 16), silește-te.

20. Să te miști cu umilință în fața întregii obști, ca un nevăzut și necunoscut și ca și cînd n-ai fi deloc. Cel ce viețuiește astfel, îndrăznesc să spun că făcîndu-se văzător ajutat de har, prezice multe. Unul ca acesta plînge mult și pentru scăderile altora. Rămînînd neîmprăștiat, întrucît nu suferă de împătımirea de cele materiale, nu va primi să alunece din dragostea duhovnicească și dumnezeiască, în acestea. Și nu e lucru de mirare că prezice. Căci aceasta vine de multe ori și de la draci. Totuși cel ce înțelege să înțeleagă. Dar dacă începe cineva să primească mărturisiri, poate se va lipsi și de acestea, fiind ocupat cu cercetarea gîndurilor celorlalți. Iar dacă din multă smerenie se va opri de la acestea, adică de la a sfătui și de la a asculta, va fi rea-

șezat iarăși în starea de mai înainte. Dar cunoștința acestora numai Dumnezeu o are. Eu, stăpînit de frică, nu îndrăznesc să vorbesc despre ele.

21. Să ai totdeauna mintea la Dumnezeu, în somn și în stare de veghe, la mîncare și în convorbiri, în lucrul mîinilor și în orice altă faptă, după cuvîntul proorocului : «Am văzut pe Domnul înaintea mea pururea»²³³. Dar să te socotești pe tine mai păcătos decît tot omul. Petrecînd timp îndelungat în acest gînd, se va ivi în înțelegerea ta o luminare vie asemenea unei raze²³⁴. Și cu cît o vei cere mai mult, cu mai multă luare-aminte și cu o cugetare neîmprăștiată, cu osteneală multă și cu lacrimi, cu atît ți se va arăta mai strălucitoare²³⁵. Iar arătîndu-ți-se, o iubești. Iar iubind-o, te curățești. Iar pe cel ce-l curățește, pe acesta îl face în chipul lui Dumnezeu, luminîndu-l și învățîndu-l să deosebească binele de rău. Dar să știi, frate, că e nevoie de multă osteneală, ajutată de Dumnezeu, ca să se sălășluiască aceasta în sufletul tău și să lumineze în el ca luna întunericul nopții²³⁶. Mai trebuie să fii atent și la atacurile gîndurilor de slavă deșartă și de închipuire de

233. Aceasta e conștiința neîncetată a prezenței lui Dumnezeu, un dialog permanent cu Dumnezeu, care e și o rugăciune neîncetată.

234. De aci se vede că iluminarea de care vorbește atît de mult sfîntul Simeon Noul Teolog și de care vorbește și Simeon Evlaviosul, dascălul său (ca și despre «dragostea dumnezeiască»), e de natură spirituală, fiind împreună cu gîndul permanent la Dumnezeu și cu smerenia.

235. Dacă sfîntul Simeon identifică uneori lumina cu curăția, aci dascălul său vede lumina legată de gîndul permanent la Dumnezeu ca un mijloc de curățire. Desigur, starea de curăție dobîndită sporește ea însăși lumina, cum se spune mai departe.

236. Avem aci afirmat cu trei secole înainte de isihasm, că lumina dumnezeiască se ivește în suflet prin permanentizarea gîndului la Dumnezeu. Prin isihasm s-a insistat doar cu mai multă putere că gîndul permanent la Dumnezeu e menținut în minte de rugăciunea neîncetată. Deci aceasta aduce lumina lui Hristos în inimă.

sine ; și să nu osîndești pe cineva, văzîndu-l că face ceva ce nu se cuvine. Căci dracii văzînd sufletul eliberat de patimi și de ispite, prin sălășluirea harului, aruncă în el unele ca acestea. Dar ajutorul de la Dumnezeu să fie în tine împreună cu pocăința neîncetată și cu copleșire de lacrimi. Ia seama însă să nu pătimești ceva din multa bucurie și pocăință. De aceea să nu socotești că acestea sînt din osteneala ta și nu din harul lui Dumnezeu. Căci atunci se vor lua de la tine și le vei căuta mult în rugăciune și nu le vei afla ; și vei cunoaște ce dar ai pierdut.

Dar fă, Doamne, să nu ne lipsim niciodată de harul Tău. Însă de ți se va întîmpla aceasta, frate, aruncă asupra lui Dumnezeu neputința ta și, ridicîndu-te și întinzînd mîinile, roagă-te, zicînd așa : «Doamne, miluiește-mă pe mine păcătosul²³⁷ și neputinciosul și nenorocitul și trimite peste mine harul Tău. Vezi, Doamne, la ce neputință și gînduri m-au adus multele mele păcate. Deși voiesc, Doamne, să socotesc pierderea mîngîierii ca venită de la draci și din mîndrie, nu pot, căci știu că cei ce împlinesc voia Ta se împotrivesc acelora. Dar eu care împlinesc în fiecare zi voia lor, cum nu voi fi ispitit de ei ? Sînt ispitit fără îndoială de multele mele păcate²³⁸. Și acum, Doamne, Doamne, dacă e cu voia Ta și spre folosul meu, să vină iar harul Tău în robul Tău, ca, văzîndu-l pe acesta, să mă bucur întru pocăință și plîns²³⁹, luminat de raza pururea luminoasă a

237. Avem aci în esență rugăciunea isihastă : «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul».

238. Simeon Evlaviosul pune pierderea harului mai mult pe seama sa, decît pe a demonilor.

239. Atît Simeon Noul Teolog, cît și dascălul său, Simeon Evlaviosul, cunosc tensiunea între aceste stări contrarii, care numai împreună condiționează stăruința în bine : bucuria și pocăința.

acestuia, păzit de gîndurile murdare și de tot lucrul rău și de toate greșelile mele, cele cu știință și cu neștiință. Și astfel să primesc, Doamne, plinătatea îndrăznirii către Tine, în necazurile ce vin asupra robului Tău de la draci și de la oameni și să primesc și tăierea vocii mele, cunoscînd bunătățile care așteaptă pe cei ce Te iubesc pe Tine, Doamne. Căci Tu ai zis, Doamne, că «cel ce va cere va lua și cel ce caută va afla și celui ce bate i se va deschide». Pe lîngă acestea, frate, stăruie rugîndu-te în cugetul tău, și în celelalte toate cîte ți le va da ție Dumnezeu, nemoleșindu-te din pricina trîndăviei. Și Dumnezeu cel bun nu te va părăsi.

22. Păstrează chilia pe care ai primit-o de la întii-stătător la început, pînă la sfîrșit. Iar dacă din pricina vechimii sau a dărîmării ei, vei fi tulburat în gînd, punînd metanie întii-stătătorului, fă-i cunoscut acest lucru cu smerenie. Și de te va asculta, bucură-te. Iar de nu, mulțumește și așa, aducîndu-ți aminte de Stăpînul tău care nu a avut unde să-și plece capul. Căci dacă l-ai tulbura de două sau de trei sau de patru ori cu aceasta, se naște îndrăzneala, apoi neîncrederea și la urmă disprețul. Dacă voiești, deci, să duci viață liniștită și pașnică, nu cere deloc vreo ușurare trupească de la stareț. Fă aceasta de la început și rabdă cu bărbăție să fii disprețuit și nesocotit de toți, după porunca Domnului.

Deci dacă voiești să-ți păstrezi încrederea și iubirea față de el și să-l vezi ca pe un sfînt, păzește aceste trei lucruri : nu cere vreo ușurare și nu-ți lua îndrăzneală față de el și nu te duce des la el, cum fac unii, pe motiv că sînt ajutați de el. Căci acesta nu e un lucru de laudă, ci omenesc. Nu te osîndesc nici dacă ascunzi de el tot gîndul ce se ivește în tine. Căci dacă păzești

acestea, vei trece neînvăluit marea vieții și vei socoti pe părinte, oricum ar fi, ca pe un sfânt. Iar dacă te vei apropia în biserică, ca să întrebi pe părintele tău despre vreun gând și vei vedea pe altul luîndu-ți înainte, pentru același lucru sau pentru altul, și părintele te va trece cu vederea, din pricina acestuia, să nu te întristezi, nici să gîndești ceva împotriva lui. Ci stai de-o parte cu mîinile încrucișate, pînă va isprăvi cu acela și te va chema. Căci părinții obișnuiesc uneori să facă să ni se întîmple acestea, poate și cu voia, spre cercarea și izbăvirea noastră de păcatele de mai înainte.

23. Să postești cele trei patruzecimi ^{239b} ; în cea mare în chip îndoit, afară de cele două mari sărbători și de sîmbătă și duminică, iar în celelalte două, fără o zi. Iar în celelalte zile ale anului, să mănînci o dată, afară de sîmbătă și duminică și sărbătoarea, dar nu ca să te sature.

24. Sîrguiește-te să fii chip folositor întregii obști spre toată virtutea, smerenia și blîndețea, milostivirea și ascultarea pînă și de cei mai neînsemnați ; chip de nemîniere, de neîmpătimire, de sărăcie și pocăință, de nerăutate și neiscodire, de simplitate în purtări și de înstrăinare față de tot omul, de cercetare a bolnavilor, de mîngîiere a celor necăjiți, de neîntoarcere de la cei ce au nevoie de vreun folos de la tine. Să nu o faci aceasta pe motivul convorbirii tale cu Dumnezeu. Căci mai mare este iubirea, decît rugăciunea ²⁴⁰. Să fim cu compătimire față de toți, neiubitori de slavă deșartă, ne-

239 b. Postul Crăciunului, al Paștilor și al sfinților apostoli cu al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, care se socotesc împreună ca a treia patruzecime, (n.n.).

240. Această afirmație a priorității iubirii, anulează orice acuză că monahii ar disprețui datoria față de oameni, retrăgîndu-se în contemplație. «Înstrăinarea» înseamnă pentru ei numai lipsa vreunui interes personal și a vreunei pasiuni în iubirea lor de oameni.

îndrăzneți, necertăreți, necerînd ceva de la întîistătătorul, niscăi slujbe sau altceva. Dă cinstire tuturor preoților. Să fii cu luare-aminte în rugăciune, într-o stare nemeșugită. Arată iubire față de toți. Nău te sîrgui să ispitești și să cercetezi Scripturile pentru slavă. Căci te va învăța rugăciunea cea cu lacrimi și luminarea cea din har.

De ești întăbat despre ceva din cele ce se cuvin, învătă cu multă smerenie din viața ta, ca din a altuia²⁴¹, cele cu privire la faptele îndumnezeitoare cu ajutorul harului. Învătă cu gînd neiubitor de slavă deșartă, oricine s-ar întîmpla să fie cel ce dorește să se folosească. Și să nu întorci de la gîndul său pe cel ce vrea să se folosească de la tine, ci primește greșelile lui, oricare ar fi ele, plîngînd și rugîndu-te pentru el. Căci acestea sînt dovada iubirii și a desăvîrșitei împreună-pătimiri. Să nu respingi pe cel ce vine la tine, pe motiv că nu vrei să te vatemă prin ascultarea unor astfel de lucruri. Căci cu ajutorul harului nu te vei vătămă. Dar ca să nu se vateme cei mulți, trebuie să ți se spună acestea în loc ascuns, chiar dacă ar fi să suporti ca om ispita vreunui gînd. Dar dacă vei fi un om cu har, nu te va supăra nicio dată nici aceasta. Și apoi am învățat că nu trebuie să căutăm ale noastre, ci ale altora, ca să se mîntuiască. Dar precum am spus înainte, trebuie să duci o viață neiubitoare de cîștig. Și să te socotești sub lucrarea harului, cînd te vei simți cu adevărat mai păcătos decît ești. Iar cum se întîmplă aceasta, nu știu să spun, numai Dumnezeu știe.

25. Cît privește orele de priveghere, trebuie ca două ore să citești și două să te rogi întru pocăință cu lacrimi,

241. Învățînd pe alții din experiența proprie, să nu o spui aceasta, ca să nu te lauzi și să cauți slava deșartă, ci să dai orice pilduire ca din viața altora.

urmînd pravila pe care o vrei. Dacă voiești, citește și cei 12 Psalmi și pe cel neprihănit și rugăciunea sfintului Eustratie. Acestea în nopțile cele lungi. Iar în cele scurte, fă rînduiala mai scurtă, după puterea dată ție de Dumnezeu. Căci fără ea nu poți săvîrși nici un bine, cum zice proorocul. Căci «pașii omului sînt îndreptați de Domnul» (Prov. X, 9). Dar chiar Domnul a spus : «Fără de Mine nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5). Iar fără lacrimi să nu te împărtășești niciodată.

26. Să mănînci cele puse înaintea ta, orice ar fi. De asemenea să bei vinul cu înfrînare, fără cîrtire. Iar dacă mănînci singur, din pricină de neputință, mănîncă legume crude cu untdelemn. Dacă vreunul dintre frați îți trimite ceva de mîncare, primește cu mulțumire și smerenie ca un străin. Și împărtășește-te din ce ți-a trimis, orice ar fi. Iar ce rămîne, trimite altui frate sărac și evlavios. Iar dacă te cheamă cineva la mîngîiere, împărtășește-te din toate cele puse înainte, dar puțin, păzind porunca înfrînării. Iar ridicîndu-te și punînd metanie în chipul străinului și al săracului, dă-i mulțumire zicînd : «Dumnezeu-Tatăl să-ți răsplătească, sfințite părinte». Ia aminte să nu vorbești ceva, chiar dacă ar fi de folos.

27. Iar dacă vreunul dintre frați a fost întristat fie de întîistătător, fie de iconom, fie de altcineva, și vine la tine, mîngîie-l așa : «Crede, frate, spre cercarea ta ți s-a întîmplat aceasta. Căci și mie mi s-a întîmplat de multe ori aceasta și m-am întristat și descurajat. Dar de cînd am fost înștiințat că acestea se întîmplă spre cercare, le port cu mulțumire. Fă așadar și tu așa. Și mai degrabă să te veselești de astfel de necazuri». Iar dacă acela ar începe să bîrfească, nici atunci să nu te schimbi. Ci mîngîie-l cum te va ajuta harul, căci sînt multe chi-

puri de dreaptă socoteală. Și ajută pe frate după cum îi înțelegi starea de suflet și gândurile lui și nu-l lăsa să plece netămăduit.

28. Iar dacă s-ar întâmpla ca un frate să fie bolnav și tu nu l-ai cercetat de mult, trebuie să-i trimiți mai înainte ceva, vestindu-i aceasta : «Crede, sfințite părinte, că abia azi am aflat despre boala ta și te rog de iertare». Iar apoi mergînd la el, pune metanie și, făcînd rugăciune, spune-i așa : cum ți-a ajutat Dumnezeu, sfințite părinte ! Apoi șezînd cu mîinile încrucișate, taci. Iar dacă sînt și alții de față, pentru cercetare, ia aminte să nu mai vorbești ceva, nici din Scriptură, nici din cele firești, mai ales dacă nu ești întrebant, ca să nu ai ne-caz pe urmă. Căci aceasta se întâmplă de cele mai multe ori fraților mai simpli.

29. Dacă se întâmplă să stai la masă cu frați evlavioși, să te împărtășești din cele puse înainte, fără deosebire, oricare ar fi ele. Iar dacă ai poruncă de la cineva să nu mănînci pește sau altceva, dar acestea sînt puse pe masă, dacă cel ce a dat poruncă e aproape, mergînd înduplecă-l să-ți îngăduie să guști. Iar dacă nu e de față, sau știi că nu-ți va îngădui, și totuși nu voiești să-i smintești pe frați, încredințează-i, după masă, aceluia ce-ai făcut, cerînd iertare. Iar dacă nu voiești să faci nici una din acestea, e mai bine să nu mergi la ei. Căci vei cîștiga două lucruri : vei alunga și pe dracul slavei deșarte și-i vei izbăvi și pe aceia de sminteală și de în-tristare. Iar de sînt din cei mai groși de simțire, păzește canonul. Dar e mai bine ca și în fața acestora să guști din toate cîte puțin. La fel, cu prilejul mîngîierii ce ți-o face cineva, potrivit apostolului care hotărăște «să se mănînce tot ce se pune înainte, nedeosebind nimic pentru conștiință» (1 Cor. X, 15).

30. Dacă în vreme ce-ți faci rugăciunea în chilie, bate cineva la ușă, deschide-i și șezînd vorbește-i cu smerenie despre ceea ce-l preocupă din cele ce-i sînt de folos. De e apăsător de vreun necaz, sîrguiește-te să-l ajuți, fie cu cuvîntul, fie cu lucrul. Apoi plecînd acela, închizînd ușa, reia-ți rugăciunea. Căci slujirea celor ce vin la tine este asemenea împăcării (Matei V, 24). Dar nu trebuie făcut așa cînd e vorba de lucruri lumești. În acest caz, isprăvește întîi rugăciunea și apoi vorbește cu el.

31. Dacă în vreme ce te rogi, îți vine vreo frică, sau vreo lovitură, sau strălucește vreo lumină, sau se întîmplă altceva, să nu te tulburi. Ci stăruie și mai întins în rugăciune. Căci se ivește o tulburare drăcească sau vreo frică sau vreo ieșire din sine (extaz), ca slăbind să lași rugăciunea și ca, ajuns la un astfel de obicei, să te facă pradă lui. Dar dacă săvîrșind rugăciunea, îți strălucește vreo lumină cu neputință de tălmăcit ²⁴², și sufletul ți se umple de o bucurie negrăită și de dorința celor mai înalte și încep să-ți curgă lacrimile însoțite de pocăință, cunoaște că aceasta este o vizită dumnezeiască și un ajutor dumnezeiesc. «Și dacă rămîne mult, ca să nu-ți vină ceva mai mult decît aceasta, prin faptul că ești stăpînit de lacrimi, îndreaptă-ți mintea spre ceva din cele trupesti și prin aceasta te vei smeri. Dar ia seama să nu părăsești rugăciunea de frica vrăjmașilor, ci așa cum în cazul cînd se sperie copilul de niște mormoloci, se refugiază în brațele mamei și ale tatălui, aruncînd frica de ei, așa și tu, alergînd prin rugăciune la Dumnezeu, scapă de frica lor.

242. Lumina dumnezeiască nu se poate exprima, pentru că nu are un caracter văzut, pentru că e spirituală și de un conținut cu neputință de definit. Dacă are un caracter văzut, exprimabil, nu e de la Dumnezeu.

32. Dacă în vreme ce şezi în chilie, venind vreun frate te va întreba despre vreun război trupesc, să nu-l respingi. Ci foloseşte-l cu pocăinţă din ceea ce-ţi va dărui harul lui Dumnezeu şi din ceea ce ai cîştigat din faptele tale şi apoi slobozeşte-l. Iar cînd iese, punînd metanie înaintea lui, spune-i : «Crede, frate, că nădăjduiesc în iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi deci că va fugi de la tine acest război, numai să nu dai înapoi şi să nu te moleşeşti». Iar după ce a ieşit acela, ridicîndu-te şi închipuindu-ţi războiul lui, înălţîndu-ţi mîinile cu lacrimi spre Dumnezeu, roagă-te cu suspine pentru fraatele, zicînd : «Doamne Dumnezeule, Cel ce nu voieşti moartea păcătosului, rînduieşte lucrul după cum ştii şi precum este de folos fratelui acesta». Şi Dumnezeu, cunoscînd încrederea aceluia în tine şi împreună-pătîmirea şi rugăciunea ta sinceră, va uşura, din iubire faţă de el, războiul lui.

33. Toate acestea sînt folositoare, frate, pocăinţei. Şi trebuie să le împlineşti cu inimă zdrobită, cu răbdare şi cu mulţumire. Căci sînt izvoare ale lacrimilor şi curăţitoare de patimi şi pricini ale Împărăţiei cerurilor. «Căci Împărăţia cerurilor este a celor ce o silesc şi cei ce o silesc, o vor răpi pe ea» (Matei XI, 12). Şi de vei împlini acestea, vei ieşi cu totul din vechile năravuri, ba poate chiar şi din atacurile gîndului. Căci întunericul se retrage din faţa luminii şi umbra din faţa soarelui. Dar de le va neglija cineva pe acestea la început, slăbindu-i gîndul şi făcîndu-se curios, se va lipsi de har. Şi atunci căzînd în patimile celor rele, îşi cunoaşte neputinţa sa, umplîndu-se de frică.

Dar nici să nu creadă cel ce reuşeşte că aceasta e rodul osteneţii sale, ci al harului lui Dumnezeu. Dar el

trebuie să se curățească după putere : «Întîi trebuie să te curățești și apoi să vorbești cu Cel curat». Căci curățîndu-se mintea, va primi iluminarea luminii dumnezeiești, care, chiar de ar primi-o toată lumea, nu se împuținează. Căci ea se sălășluiește în chip înțelegător în cei ce o vor dobîndi.

34. Cel ce a dobîndit acestea să ia seama la sine însuși și la atacurile gîndurilor, pentru că cel ce petrece în mijlocul oamenilor e cu neputință, socotesc, să le biruiască. Mai ales e cu neputință să biruiască atacul pizmei și al slavei deșarte acela care e lăudat de oamenii din lume pentru viața lui vrednică de laudă și pentru disprețuirea lucrurilor văzute. Pe lîngă aceasta, de multe ori cunoscînd sau văzînd sau auzind că cineva face ceva ce nu se cuvine, îl osîndește. De aceea unul ca acesta trebuie să ia aminte să nu iscodească cele ce zice, sau ce face starețul, sau slujitorii. Iar dacă, biruit de patimă, va gîndi sau va spune ceva necuvenit, să se îndrepte pe sine cu pocăință. Să ia aminte și la starea în biserică și la slujbe. Pentru că gîndurile slavei deșarte au obiceiul să tulbure pe cei virtuoși și în acestea, fie în cîntare, fie în rugăciunea în care mintea nu trebuie să umble de colo pînă colo, luînd seama că alți frați sînt împrăștiati și tulburați. Să înainteze cu luare-aminte în ritmul cîntării duhovnicești și să cînte cu mintea cele ale îngerilor. Să ia aminte să nu se facă arătat nimănui altuia decît lui Dumnezeu și să nu se lase ispitit de cei ce fac asemenea lucruri, nici ca să-i judece, nici ca să-i fericească. Dar acestea toate nu le vei putea ocoli, decît de te vei păzi în smerenie, în iubire, în mărturisire și în nepătimire.

35. Sîrguiește-te să nu superi pe cineva fie cu cuvîntul, fie cu fapta, ci să-i mîngîi pe aceia care sînt

supărați de alții, pe cît e cu putință. Și să nu socotești vreodată că ai biruit meșteșugirile diavolului și să cazi în slavă deșartă. Pentru că firea omenească nu poate să le biruiască, decît numai harul lui Dumnezeu. Deci, cei ce sînt supuși întîistătorului să le păzească toate acestea. Iar celor îndrăgostiți de liniște nu le pot spune nimic. Dar fiecare să cugete la cele ce le-am spus și la cele ce se cuvin celor ce se liniștesc, pentru că liniștea are nevoie de viața cea mai bine îndrumată.

36. Dacă ai cîștigat încredere și siguranță în vreun frate din obște, și-i mărturisești lui gîndurile tale, să nu încetezi, frate, vreodată să mergi la el și să-i împărtășești gîndurile care vin în fiecare zi și ceas. Toți ar trebui să meargă la stareț ca să se mărturisească. De aceea am spus aceasta, cu pogorămînt, fiindcă unii nu voiesc să vădească gîndurile lor starețului, din multă slăbiciune și din neîncrederea ce o au în el. Însă nu trebuie să colinzi de la unul la altul, ascultînd de vrăjmașul care-ți spune în ascuns că pricinuiеști povară mergînd des la fratele acela care primește gîndurile tale, sau că e rușine să-i înfățișezi de multe ori ale tale, ca să te faci prin aceasta să întrerupi mărturisirea, sau să mergi la altul. Pentru că dacă mergem la cel dintîi, vom cîștiga și mai multă încredere în el, și ne vom folosi mult și din viața și din cuvintele lui și nu vom fi osîndiți de nici un altul pentru viața noastră, ci vom fi lăudați de toți că păzim credința. Iar dacă neglijăm să ne mărturisim des păcatele noastre, cădem în patimi mai mari și ne rușinăm iarăși să le mai facem cunoscute și ne prăvălim în prăpastia deznădejdiei. Iar dacă mergem la alt duhovnic (lucru ce nu e îngăduit să-l facem), dacă duhovnicul e din aceeași obște, toți frații ne vor învinui că am călcat credința ce am avut-o în cel dintîi și vom fi foarte osîndiți de Dumnezeu. Dar și duhovnicul la care mergem ne va socoti că vom face la fel și

cu el. Iar noi obișnuindu-ne să trecem de la unul la altul, nu vom înceta niciodată să iscodim, ca să aflăm stîlpnici, sau zăvorîți, sau isihăști, și să mergem la ei să ne mărturisim și să ne facem necredincioși tuturor și să nu propășim, ci să cădem și mai mult în osîndă. De aceea sîrguiește-te să rămîi fără șovăială pînă la moarte la duhovnicul la care te-ai mărturisit de la început și să nu te smintești de el, chiar dacă ai vedea că desfrînează, căci tu nu te vei vătăma niciodată. Pentru că, precum am spus, de-l vei disprețui pe acela, și vei merge la altul, te vei face pricină de multe sminteli și vei judeca la fel și pe toți ceilalți și vei deschide întru tine cale de pierzanie. Ci, Doamne, Doamne, izbăvește-ne pe noi de toată necredința și iscodirea și ne acoperă cu harul Tău cel dumnezeiesc.

37. Iar de vei cîștiga ucenici care au încredere în tine, ca să-ți mărturisească ție gîndurile lor și îi vezi pe ei că vorbesc cu unii dintre frații mai evlavioși, să nu te smintești. Pentru că diavolul spune pe ascuns celor ce viețuiesc drept, că acești ucenici nu umblă cu sinceritatea inimii și cu simplitate, nici nu ne mărturisesc gîndurile lor cu adevărată încredere în noi, ci îi îndeamnă cu scop rău, prin fățărnicie, să vadă libertatea noastră și prin aceasta ne produc supărare și neîcredere în acești ucenici. Tu deci să nu arăți acest gînd pe care ți-l aruncă dracii, ci silește-te cu toată simplitatea și iubirea pentru Dumnezeu și pentru binele însuși, să îndrepti pe unii ca aceștia și să-i folosești sufletește și să socotești propășirea lor drept slava ta însăși.

38. Dacă vreunii dintre ucenicii tăi ajung la neîncredere în tine, gîndește-te de unde le-a venit aceasta. Pentru că aceasta vine din multe pricini : ea poate veni fie din slava deșartă, că au ajuns la propășire și de aceea au căzut în mîndrie, ca să nu mai primească să se

numească ucenici, ci să aibă demnitate de învățători ; fie pentru că, fiind grași și iubitori de trup, vreau să se mîngîie trupește ; fie pentru că l-a iubit pe vreunul prea mult și pe urmă a iubit pe altul și acela a căzut în pizmă ; fie pentru că acela dorește să fie hirotonit și tu l-ai împiedicat, pentru că, după mărturisirea lui, nu e vrednic să fie preoțit ; fie pentru că ai cinstit mai mult decît pe el, pe altul, care a venit la tine pe urmă, iar aceasta a pricinuit mare supărare aceluia care n-a reușit în ceea ce dorea, mai ales dacă a venit la tine în vîrstă fragedă și l-ai iubit mult după Dumnezeu ; sau poate că vreodată, ca să se înfrîneze de la patimi, i-ai făgăduiț să-i dai voie să se hirotonească (pentru că duhovnicii obișnuiesc de multe ori să facă astfel de făgăduieli de hirotonie tinerilor, ca să le taie cu totul înclinarea ce o au spre patimi din reaua obișnuință) și nădăjduind, potrivit făgăduinței, n-a reușit pentru nevrednicia lui și mușcat de pizmă aduce împotriva altui călugăr învinuiri pe care nu le poate nici asculta cineva, cu atît mai puțin să le spună.

Pe lîngă acestea, mai sînt, precum am spus, și alte feluri de neîncredere : cînd cineva cade din negrijă în învoiri cu păcatele, sau și în fapte păcătoase și se rușinează să le mărturisească, prins de slava deșartă și ascunzîndu-le ajunge încet, încet la neîncredere ; sau poate te-a văzut și pe tine stăpînit de patimi și te învinuiește. Iar semnul depărtării acestora de la tine sau de la propășire, îl vei avea din vederea feței lor. Iar dacă nu, din chipurile obișnuite ale prefăcătoriei. Pentru că chiar dacă e sfătuit, sau îndemnat, se prefăce că primește în auzul său sfaturile, dar în inima lui nu le primește. Ba se și supără din pricina lor, sau rîde de ele, sau chiar se înfurie. Iar dacă vreodată, vrînd să-l încerci, de este curat de patimi, îl îndemni, fie să se împărtășească, fie să intre în sfîntul altar, le face pe amîn-

două fără să deosebească, ca să nu-l învinuiești. Leacul acestora sînt rugăciunile din inimă și cu lacrimi către Dumnezeu și arătarea iubirii, sfatul des, ajutorul trupesc, convorbirile dese, uneori blînde și dulci, alteori întristate, aspre și muștrătoare, precum gîndești că vor auzi, sau își vor împlini moravurile.

39. Dacă un călugăr îți vorbește de unii frați că sînt evlavioși și îi laudă, tu taci. Iar de te va întreba de ei, răspunde cu smerenie : «Crede-mă, părinte, nu știu. Eu fiind un om simplu, vreau să-mi văd slăbiciunea mea. Pentru că toți, cu harul lui Dumnezeu, sînt sfinți și buni. Dar fiecare ceea ce seamănă, aceea va și sece-
ra». Nici să nu lauzi, nici să nu osîndești pe nici unul în parte, ci să lauzi pe toți. Mai ales, cînd în călugărul respectiv se va ivi vreun gînd că tu ai încredere în vreunul din aceia și se lasă stăpînit de acest gînd și se înstrăinează.

Cap aparte

40. Acest sfînt și fericit Simeon ²⁴³, întrebat odată cum trebuie să fie preotul, a răspuns zicînd : «Eu nu sînt vrednic să fiu preot. Dar am cunoscut, fără îndoială, cît de vrednic trebuie să fie cel ce va avea să slujească tainele lui Dumnezeu. În primul rînd, să fie curat nu numai cu trupul, ci și cu sufletul ; pe lîngă acestea, trebuie să nu fie părtaș la nici un păcat. În al doilea rînd, să fie smerit atît în purtarea din afară, cît și în simțirea din lăuntru a sufletului. Apoi cînd stă înaintea sfintei și sfințitei Mese, trebuie să vadă, fără îndoială, cu mintea pe Dumnezeu, iar cu simțurile, Sfintele așezate înainte. Dar nu numai acestea, ci e dator să-L

²⁴³. E vorba de Simeon Evlaviosul, autorul capetelor de mai înainte (9—34).

aibă în chip conștient²⁴⁴, sălășluit în inima sa, și pe În-suși Cel prezent în chip nevăzut în daruri, ca să poată aduce cererile cu îndrăznire. Și ca prieten care vorbește cu prietenul, să zică : «Tatăl nostru Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău», rugăciunea arătându-l ca avînd pe Cel ce e Fiul lui Dumnezeu prin fire, sălășluit în sine împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt²⁴⁵. Așa am cunoscut eu pe preoți. Iertați-mă părinți și frați».

Mai spunea și aceasta, ca despre altul, ascunzîndu-se pe sine și ocolind slava de la oameni, dar arătîndu-se pe sine însuși silit de iubirea de oameni. «Am auzit, zicea, de la un preot monah, care avea îndrăzneală față de mine, ca față de un frate iubit al lui : «Niciodată n-am liturghisit, fără să văd pe Duhul Sfînt, cum L-am văzut venind asupra mea cînd mă hirotoneau și mitropolitul spunea rugăciunea preotului și Evhologhiul stătea asupra capului meu nevrednic. Întrebat de mine, cum L-a văzut pe Acesta atunci și în forma cărui chip, a spus : «simplu și fără chip, dar ca lumină»²⁴⁶. Și fiindcă la început mă miram văzînd ceea ce niciodată n-am văzut și întrebîndu-mă ce poate fi aceasta, Aceasta mi-a spus în chip tainic, de parcă cunoșteam vocea : «Eu așa Mă pogor peste toți proorocii și apostolii și aleșii și sfinții de acum ai lui Dumnezeu. Căci sînt Duhul Sfînt al lui Hristos, Căruia I se cuvine slava și stăpînirea în veci. Amin».

244. Ideea despre conștiința prezenței (γνώσις) lui Hristos în inimă este, de asemenea, proprie sfîntului Simeon Noului Teolog și dascălului său Simeon Evlaviosul și ucenicului său Nichita Stithatul.

245. Numai unit prin har cu Fiul cel după fire, credinciosul se poate adresa Tatălui ca Tatălui său propriu, fiind înfiat în Fiul.

246. Altă idee comună a celor trei : Simeon Evlaviosul, sfîntul Simeon Noul Teolog și Nichita Stithatul.

Cuvîntări morale

Întîia cuvîntare morală a sfîntului Simeon Noul Teolog

Capitolele cuvîntării întîii : 1. Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam.

2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai.

3. Despre întruparea Cuvîntului și în ce chip s-a întrupat El pentru noi.

4. Cum se va reînnoi iarăși zidirea și vor fi «ceruri noi și un pămînt nou», după apostol.

5. Care va fi cea din urmă strălucire a zidirii ; și despre înger și suflet.

6. Cum se unesc cu Hristos și cu Dumnezeu toți sfinții și se fac una cu El.

7. Cum trebuie să se plinească lumea de sus și cum este acea lume și în ce chip se va plini.

8. Că de nu se vor naște și de nu se vor plini toți cei mai înainte rînduiți din neam în neam pînă la ziua cea din urmă, lumea de sus nu se va plini.

9. La cuvîntul Evangheliei : «Asemănatu-s-a Împărăția lui Dumnezeu cu un împărat». Și care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu.

10. Că toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvîntul lui Dumnezeu într-un chip apropiat Născătoarei de Dumnezeu și-L nasc pe El și El se naște în ei și ei se nasc din El ; și cum sînt fii și frați și mamă ai Lui.

11. La cuvîntul Evangheliei : «Și a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitați la nuntă și n-au voit să vină».

12. Că nu trebuie să cerceteze vreunul dintre cei neintroduși tainele ascunse ale Împărăției cerurilor, înainte de lucrarea poruncilor și de sporirea și desăvîrșirea în virtute.

Ceea ce a trebuit să răspundem și să spunem către cei ce se împotrivesc nouă și față de vorbăria amără a lor, prin care birfesc tot ce le iese înainte, chiar dacă e din cele mai de cinste, e destul și potrivit cu calea cea bună pe care Cuvîntul a călăuzit cuvîntul nostru²⁴⁷. Căci buna desfășurare a cuvîntului și săgețile lui care nimeresc ținta nu sînt de la noi, ci de sus și din însoțirea cu Duhul, prin Care toți pot înainta pe calea cea bună pînă la atingerea scopului urmărit.

Dar odată ce am isprăvit respingerea aceloră, trebuie să vedem, să cunoaștem și să cercetăm, urmînd dumnezeiescului Pavel, care sînt cele dăruite nouă de Dumnezeu, sau care e bogăția (Efes. I, 18) bunătății Lui față de noi, pe care ne-a dăruit-o de la începutul creației ; care e chipul formării noastre și cum am călcat porunca dată de sus și am căzut din acele bunătăți nemuritoare ; care este viața de acum și lumea aceasta sub care și după care se mișcă totul ; și care sînt cele ce sînt rînduite după acestea nouă, închinătorilor Treimii. Voi începe acum, punînd pe Dumnezeu ca început al cuvîntului.

247. Acest început se referă la «Cuvintele apologetice, antiretice și teologice» scrise mai înainte, după cum rezultă dintr-o notă marginală pusă de Nichita Stîlțatul, ucenicul sfîntului Simeon Noul Teolog, la începutul ediției *Cuvîntelor morale* (conform notei lui J. Darrouzès, *Syméon le Nouveau Théologien, Traité théologiques et éthiques*, tom. I, «Sources chrétiennes», nr. 122, 1966, p. 172—173).

1. Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam ²⁴⁸.

Dumnezeu nu a dat la început primilor oameni zidiți numai raiul, cum socotesc unii, nici nu l-a făcut numai pe om nestricăcios, ci cu mult mai mult și înaintea lui, tot pământul acesta pe care îl locuim și toate cele de pe pământ, ca și cerul și cele din el, aducându-le la ființă în cinci zile. În a șasea zi a zidit apoi pe Adam și l-a așezat pe el domn și împărat al întregii lumi văzute. Și nici Eva nu era atunci adusă la existență, nici raiul, ci numai lumea aceasta fusese creată ca un fel de rai, nestricăcioasă, dar materială și supusă simțurilor ²⁴⁹. Pe ea a dat-o, cum s-a spus, lui Adam și urmașilor lui, spre a se bucura de ea.

Dar să nu-ți pară aceasta un lucru ciudat, ci așteaptă urmarea cuvîntului, care-ți va dovedi aceasta în chip limpede prin însăși Sfînta Scriptură : «La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul. Iar pământul era nevăzut și netocmit» (Facere I, 1—2). Pe urmă, istorisind în amănunt toate celelalte fapte ale creației lui Dumnezeu, după ce spune : «Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a cincea» (Facere I, 23), adaogă : «Și a zis Dumnezeu : să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră și să stăpînească peste peștii mării și peste păsările cerului și peste animalele de pe tot pământul

248. Sfîntul Simeon nu descrie pe larg starea de la început a firii și a omului. Acestea sînt lucruri de taină, pe care noi nu le putem înțelege în starea în care ne aflăm acum. El se mulțumește să afirme caracterul incoruptibil al creației de la început, ca și al trupului omenesc. Totuși natura rodea îmbelsugat, iar trupul omenesc se împărtășea de rodirile naturii. Cum se împacă acestea între ele, noi nu putem înțelege. Noi sîntem obișnuiți să concepem incoruptibilitatea (nestricăciunea) de la început, ca ceva întru totul contrar stării coruptibile de acum. Dar probabil că starea incoruptibilă de la început a creației era într-o anumită măsură numai o potențialitate, care avea să se actualizeze cu timpul. În orice caz exista o mișcare în ea. Cum se împacă însă mișcarea cu incoruptibilitatea, ne e greu să înțelegem.

249. Ideea că lumea întregă a fost creată ca un rai, o preia și Nichita Stîlhatul în «Vederea raiului».

și peste toate cele ce se tîrăsc pe pămînt. Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat și femeie i-a făcut pe ei» (Facere I, 24—27). Spune bărbat și femeie, nu pentru că Eva era deja făcută, ci pentru că se afla împreună cu Adam în coasta lui. Iar aceasta o veți cunoaște mai limpede din cele ce urmează : «Și i-a binecuvîntat pe ei Dumnezeu zicînd: creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți pe el și stăpîniți peste peștii mării și peste păsările cerului și peste toate animalele de pe tot pămîntul și peste toate cele ce se tîrăsc pe pămînt» (Facere I, 28).

Vezi cum a dat Dumnezeu întreagă această lume, ca pe un rai, omului de la început ? Căci de ce alt pămînt vorbește, dacă nu de acesta în care locuim și acum, cum s-a zis, și nicidecum de altul ? De aceea adaogă zicînd : «Și a zis Dumnezeu : iată, v-am dat vouă toată iarba purtătoare de sămînță, care este pe fața pămîntului ; și tot pomul care are în sine rod purtător de sămînță va fi vouă spre mîncare și tuturor animalelor pămîntului și tuturor păsărilor cerului și tuturor celor ce se tîrăsc pe pămînt» (Facere I, 29—30). Vezi că toate cele văzute, cele de pe pămînt și din mare, le-a dat lui Adam și nouă urmașilor lui spre folosire și nu i-a dăruit lui numai raiul ? Căci toate cîte le-a spus lui Adam, ni le-a spus nouă, tuturor, precum Același Dumnezeu a spus mai pe urmă către apostoli prin Cuvîntul cel viu al Său, zicînd : «Cele ce le spun vouă, le spun tuturor» (Marcu XIII, 37). Căci El știa că neamul nostru se va înmulți pe pămînt, în mulțimi nesfîrșite și nenumărate. Și dacă, cu toate că am călcat porunca Lui și am fost osîndiți să viețuim în chip trecător și să murim, noi oamenii am ajuns la atîta mulțime, gîndește-te cîți ar fi trebuit să fie cei născuți de la creația lumii dacă n-ar fi murit ? Și ce viață și petrecere ar fi avut, dacă s-ar fi păstrat nestricăcios și nemuritor, într-o lume nestricăcioasă, dacă ar fi trăit o viață fără de păcat și fără supă-

rări, fără griji și fără osteneală ? Și cum s-ar fi înălțat prin înaintarea în păzirea poruncilor lui Dumnezeu și prin înfăptuirea gândurilor bune, în chip treptat, la o slavă și la o schimbare mai desăvîrșită, apropiindu-se de Dumnezeu și de luminile izvorîte din Dumnezeire ? Cum s-ar fi făcut sufletul fiecăruia mai strălucitor, iar trupul supus simțurilor și material s-ar fi prefăcut și preschimbat în nematerial și duhovnicesc și mai presus de toată simțirea ? ²⁵⁰ Dar și ce mare bucurie și veselie ar fi sporit în noi din conviețuirea noastră ? ²⁵¹ Fără îndoială o bucurie cu totul negrăită și neînțeleasă de gândurile noastre.

Dar să revenim la tema noastră. Deci lumea întreagă a fost dăruită, ca să repet cele spuse, lui Adam, ca o unică țară și ca un cîmp unic. Iar pe toate le-a făcut Dumnezeu în șase zile. Ascultă cum o spune aceasta în chip limpede Sfînta Scriptură. Căci după ce a spus : «Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat și femeie i-a făcut pe ei și i-a binecuvîntat pe ei» și celelalte, a adăugat zicînd : «Și a văzut Dumnezeu toate cîte le-a făcut și iată erau bune foarte. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a șasea» (Facere I, 31) ; «și a isprăvit Dumnezeu în ziua a șasea lucrurile Lui pe care le-a făcut și s-a odihnit Dumnezeu în ziua a șaptea de toate lucrurile Lui pe care a început a le face» (Facere II, 2—3). Apoi voind să ne învețe cum a făcut Dumnezeu pe om și din ce, repetînd pe scurt cuvîntul, zice iarăși : «Aceasta este cartea facerii cerului și pămîntului, cînd au fost făcute» (Facere II, 4). Și puțin mai departe : «Și a zidit Dumnezeu pe om țărîină din pămînt», care trebuie înțeleasă

250. Nematerial și mai presus de toată simțirea, prin coplășirea lui de spiritualitatea întărită de Duhul dumnezeiesc.

251. Dacă orice bucurie vine din comuniune, comuniunea desăvîrșită a omului fără păcat ar fi pricinuit o bucurie nesfîrșit mai mare decît orice bucurie pe care o cunoaștem.

aşa : a făcut Dumnezeu pe om, luînd ămărîna din pămînt. «Şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul spre suflet viu» (Facere II, 7).

După ce ne-a arătat modul creaţiei, Dumnezeu, asemenea unui împărat şi stăpînitor bogat, nu face pămîntul stăpînit de el ca o singură cetate înconjurată de ziduri, nici ca o singură casă închisă, ci despărţind moşia cea una în multe părţi, o parte o face să fie semănată, alta o orînduieşte ca vie, alta o lasă ca rezervă, iar într-o parte şi într-un loc plăcut şi frumos ridică clădirile, unde zideşte palate şi case, construieşte băi şi plantează grădini şi imaginează tot felul de locuri de desfătare, ridicînd în jurul tuturor un zid şi face chei şi porţi deschise şi închise. Dar nu se mulţumeşte nici cu aceasta, ci pune şi paznici, deşi nu se teme de nimeni, pentru ca locuinţa lui să fie şi mai strălucitoare şi mai felurită prin acestea toate şi închisă prietenilor nerecunoscători şi răi, ca şi slujitorilor răzvrătiţi, dacă se vor găsi vreunii dintre aceştia, iar prietenilor adevăraţi şi credincioşi şi chiar slujitorilor recunoscători să le fie neîmpiedicată intrarea în ea şi ieşirea din ea. Aşa a făcut şi Dumnezeu omului întii zidit. Căci, după ce a făcut toate din cele ce nu sînt şi a făcut pe om şi s-a odihnit în ziua a şasea de toate lucrurile Lui pe care a început să le facă, a sădit raiul în Eden la răsărit, pregătindu-l ca pe un palat împărătesc într-o parte a lumii şi a aşezat în el pe omul pe care l-a făcut.

Pentru ce, deci, nu a sădit raiul care trebuia să fie făcut în ziua a şaptea, ci l-a sădit pe el la răsărit după aducerea la existenţă a întregii creaţii ? Pentru că Dumnezeu, cunoscînd de mai înainte toate, a creat lumea într-o ordine şi într-o stare bine orînduită şi cele şapte zile le-a stabilit ca chip al celor şapte perioade (veacuri) ce aveau să se desfăşoare pe urmă, iar raiul l-a sădit după acestea, ca pe unul ce avea să însemne veacul

viitor²⁵². Dar pentru ce atunci Duhul Sfînt n-a unit ziua a opta, cu cele șapte zile dinainte ? Pentru că nu era potrivit să numere această zi în ciclul celorlalte, în care prima și a doua ș.a.m.d. pînă la a șaptea, repetîndu-se în cerc, alcătuiesc săptămînilor, ziua întîii revenind în acest ciclu de tot atîtea ori cîte săptămîni vor fi ; ci trebuia ca aceea să fie în afara acestora, ca una ce nu are început și sfîrșit²⁵³. Căci nu e o zi care nu e acum, ci va fi și-și va lua începutul în viitor, ci a fost dinainte de veacuri și este și acum și va fi în vecii vecilor. Dar se zice că va veni și ni se va descoperi la sfîrșit ca o zi unică, neînserată și fără sfîrșit, prin faptul că va veni la noi.

Ia seama, de altfel, că nu s-a scris : «A făcut Dumnezeu raiul», nici : «A zis : să fie, și s-a făcut». Ci : «l-a sădit Dumnezeu pe el și a făcut să răsară din pămînt tot pomul frumos la vedere și bun la mîncare» (Facere II, 9), avînd roade de tot felul, care nu se stricau și nu lipseau niciodată, ci erau totdeauna proaspete și dulci și procurau dulceață și desfătare primilor oameni creați²⁵⁴. Căci trebuia să se procure trupurilor lor nestricăcioase și o hrană nestricăcioasă. De aceea viața și petrecerea lor în mijlocul raiului era și ea lipsită de oste-

252. Raiul are deci și o semnificație eshatologică. E pus chiar în început sfîrșitul desăvîrșit și veșnic. Dacă lumea a fost făcută înainte de om, raiul a fost făcut după om, ca țintă spre care trebuia să înainteze omul și prin efortul lui. Adică raiul de la început trebuia să fie dezvoltat prin om într-un rai și mai desăvîrșit. Și toată creația trebuia să fie făcută ca acest rai.

253. Cele șapte zile reprezintă repetiția timpului, care nu poate ieși din el însuși prin sine, reprezentat ca un inel. Ziua a opta reprezintă veșnicia care e dincolo de timp și care n-are sfîrșit, căci nimic în ea nu are margini. Ea nu e o repetiție, în sensul trecerii de la un lucru la altul din același plan. Ci e infinitatea trăită continuu în mod integral. Ea e de aceea din alt plan, nu rezultă din ordinea timpului și a naturii ce se repetă prin trecerea de la un lucru finit la alt lucru finit și așa în continuu.

254. Deci prin transparența pămîntului oamenii dintîii se împărtășeau de dulceața fructelor raiului, sau ale veșniciei, ale unor fructe care nu se stricau, fiind în comunicare cu infinitatea.

neli și de frământări. Acest rai l-a înconjurat Făcătorul lui cu ziduri, așezînd o intrare prin care ei intrau și ieșeau.

2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai.

Deci Adam a fost zidit cu un trup nestricăcios, dar material și încă nedeplin duhovnicesc. Și a fost așezat de Făcătorul ca un împărat nemuritor în această lume nestricăcioasă ; nu spun numai în rai, ci în toată lumea de sub cer²⁵⁵. Dar le-a dat lor și lege, poruncindu-le ca numai din pomul acela să nu mănînce. El însă, disprețuind porunca, n-a crezut Făcătorului și Stăpînului, Care a zis : «În ziua în care veți mîncă din el, cu moarte veți muri» (Facere II, 17), ci au socotit mai vrednic de crezare pe șarpele viclean (Isaia XXVII, 1), care a spus : «Nu veți muri cu moarte, ci în ziua în care veți mîncă, veți fi dumnezei, cunoscînd binele și răul» (Facere III, 5) ; «și au mîncat din el» (Facere III, 6). Și îndată au fost dezbrăcați de veșmîntul nestricăcios și s-au îmbrăcat în stricăcios.

Văzîndu-se pe sine gol, Adam s-a ascuns și s-a în-cins cu frunze de smochin cusute, încercînd să-și acopere rușinea. De aceea cînd Dumnezeu îi zice : «Adame, unde ești ?» (Facere III, 9), el răspunde : «Am auzit glasul Tău și cunoscînd goliciunea mea, m-am temut și m-am ascuns» (Facere III, 10). Chemîndu-l la pocăință, Dumnezeu îi zice : «Cine ți-a spus că ești gol ? Nu cum-va ai mîncat din pomul, din care ți-am poruncit ca numai din el să nu mănînci ?» (Facere III, 11)²⁵⁶. Acela însă n-a voit să spună că a păcătuit ; dimpotrivă, a dat vina

255. Toată lumea era străbătută de lumina veșnică sau a prezenței lui Dumnezeu sau a raiului. Toată lumea era pe de o parte rai, pe de alta străbătută de rai. Lumea era în parte rai, putînd deveni rai deplin, și în parte se putea detașa de el. Omul folosindu-se de fructul pomului, ca de un fruct detașat de ambianța veșniciei, a început să se detașeze de rai.

256. Căderea din rai s-a produs întîi în planul conștiinței omului. El nu se mai simțea în rai.

pe Dumnezeu, Care le-a făcut toate foarte bine, zicînd : «Femeia, pe care mi-ai dat-o, ea mi-a dat și am mîncat» (Facere III, 12) ; iar aceea, la rîndul ei, a pus vina pe șarpe. Deci ne voind ei să se pocăiască și să cadă înaintea Stăpînului, sau să ceară iertare, Dumnezeu îi alungă și-i scoate din rai, ca dintr-un palat împărătesc și ca dintr-o casă preaîmpodobită, ca să viețuiască pe acest pămînt ca niște exilați și scoși peste graniță.

«Și îndată a pus o sabie de foc ca să păzească intrarea la pomul vieții» (Facere III, 24). Aceasta nu înseamnă că ei vor fi readuși iarăși, după refacerea lor, în același rai supus simțurilor și material. Nu în acest scop a fost păstrat el pînă acum ; nu pentru aceasta nu l-a blestemat pe el Dumnezeu²⁵⁷. Ci pentru că e tipul vieții viitoare și chipul veșnicei Împărății a cerurilor. Căci dacă n-ar avea acest rol de tip, ar fi trebuit să fie blestemat, ca unul în care s-a săvîrșit neascultarea lui Adam. Dar n-o face aceasta. O face însă cu tot pămîntul celălalt, fiindcă, precum am zis, era nestricăcios ca și raiul și producea de la sine toate. De aceea, pentru ca Adam cel ieșit de acolo să nu ducă mai departe o viață liberă de greutăți, de osteneli și de sudori, blestemă pămîntul acesta, zicînd : «Blestemat să fie pămîntul în lucrurile tale. În necazuri să te hrănești din el în toate zilele vieții tale. Spini și mărăcini să-ți răsără ție și să mănînci iarba cîmpului, rînduită fiarelor și dobitoacelor necuvîntătoare. În sudoarea feței tale să-ți mănînci pîinea ta, pînă ce te vei întoarce în pămîntul din care ai fost luat ; că pămînt ești și în pămînt te vei întoarce» (Facere III, 17—19).

257. Darrouzès spune că sfîntul Simeon credea, ca mulți din contemporanii săi, în supraviețuirea acestui rai sensibil, dar nu ca reședință a sfinților răposați (*op. cit.*, p. 186, nota 1). Dar din cele ce urmează se pare că raiul din care a fost scos Adam s-a păstrat nu numai în sensul acesta, ci și în înțelesul Împărăției lui Dumnezeu, care poate penetra din nou întreaga creație. De aceea raiul sensibil special nu mai are o importanță practică.

Pe drept cuvînt, trebuia deci ca cel ce fusese coborît prin neascultare la stricăciune și la moarte să locuiască un pămînt trecător și stricăcios și să se împărtășească din hrană asemănătoare, așa cum merita. Odată ce desfătarea îmbelșugată și viețuirea nestricăcioasă și neobositoare îl dusesese pe om la uitarea și la disprețuirea bunătăților date de Dumnezeu, pe drept cuvînt a fost osîndit să lucreze pămîntul în osteneală și sudoare și așa să-și procure cîte puțină hrană din el, ca unul ce se afla sub un epitrop. Așa l-a primit pămîntul blestemat mai întii și lipsit de rodirea de la sine de mai înainte, pe neascultător. În ce scop și pentru ce ? Ca, lucrat de el în sudoare și osteneală multă, să-i dea cele ce cresc din el, cu măsură, spre împlinirea trebuințelor lui ; iar nelucrat, să rămînă neroditor, dîndu-i numai spini și mărăcini. De fapt, ieșind Adam din rai, toată creația adusă de Dumnezeu la existență din cele ce nu sînt, văzîndu-l, n-a mai voit să i se supună neascultătorului. Soarele n-a mai voit să strălucească, și luna n-a mai voit să se arate, stelele n-au mai voit să se lase văzute, izvoarele n-au mai voit să țîșnească, rîurile n-au mai voit să curgă, aerul s-a strîns în sine să nu mai dea puțință de suflare celui ce-l bate ²⁵⁸, fiarele și toate animalele pămîntului, văzîndu-l pe om dezbrăcat de slava dinainte, l-au disprețuit și s-au înfuriat toate îndată împotriva lui. Cerul s-a mișcat, cu dreptate, ca să cadă oarecum asupra lui, și pămîntul n-a mai binevoit să-l poarte pe spatele lui.

Ce face atunci Dumnezeu, Care a făcut toate și l-a zidit și pe om ? Cunoșcînd mai înainte de întemeierea lumii că Adam va călca porunca și rînduind de mai înainte viața și refacerea lui din nașterea din nou, prin nașterea Fiului lui Dumnezeu, înfrîinează toate cu puterea, cu mila și cu bunătatea Sa și oprește pornirea tuturor fapturilor și le supune îndată omului pe toate, ca și în-

258. Ii lipsea naturii ajutorul energiilor necreate de sus, căci acelea se retrăseseră în cea mai mare parte.

inte²⁵⁹. El voiește ca zidirea să slujească omului, pentru care a fost creată, deși s-a făcut stricăcioasă pentru omul stricăcios. Căci voiește ca atunci cînd acesta se va reînnoi iarăși și se va face duhovnicesc, nestricăcios și nemuritor, eliberîndu-se și ea de robia stricăciunii, să se reînnoiască împreună cu el și să se facă întreagă nestricăcioasă și duhovnicească, după ce a fost supusă de Dumnezeu celui ce s-a răzvrătit și nu i-a slujit Lui. Aceasta a rînduit-o Preamilostivul Dumnezeu și Domn înainte de întemeierea lumii.

După ce Dumnezeu a rînduit acestea într-un chip înțelept, Adam alungat din rai a avut copii, și-a isprăvit viața și a murit. La fel și cei născuți din el. Oamenii de atunci, avînd proaspătă amintirea căderii, deoarece aflaseră despre ea de la Adam și Eva, cinsteau pe Dumnezeu ca pe un Stăpîn și se închinau Lui. De aceea Abel și Cain îi aduceau jertfe din avuțiile lor. Și Dumnezeu, scrie Scriptura, a luat aminte la aducerea și la jertfa lui Abel, dar nu și la cea a lui Cain. Cain cunoscînd aceasta, s-a supărat pînă la moarte și aceasta l-a dus la pizmuirea și la uciderea fratelui (Facere IV, 3—5). Dar după aceea Enoh a plăcut lui Dumnezeu și a fost mutat de aici de El (Facere V, 24), iar Ilie a fost înălțat în car de foc (2 Regi II, 11). Astfel, după hotărîrea dată contra lui Adam și a seminței lui, și după alungarea lui, pe fiii lui Adam care au plăcut Lui i-a cinstit cu mutarea și cu prelungirea vieții și i-a eliberat de stricăciune ; adică de întoarcerea în pămînt și de coborîrea la iad. Prin aceasta a arătat că dacă a făcut așa cu cei ce trebuiau să moară, sau, mai drept vorbind, să se preschimbe, de cîtă slavă și cinste și milă nu l-ar fi învrednicit pe Adam,

259. Dumnezeu, cuprins de milă, nu lasă făptura Sa umană într-o totală despărțire de mila și de un anumit har al Său, ci îi dă harul nădejzii viitoare mințirii și ține prin aceasta toate într-o legătură cu Sine, iar pe om, într-o anumită stăpînire asupra naturii, ca singura ființă conștientă și liberă capabilă să-și dorească mințuirea și să lucreze pentru ea, dezvoltîndu-se în cadrul naturii.

lăsându-l să petreacă în rai, dacă n-ar fi călcat porunca, sau, după ce a călcat-o, s-ar fi pocăit.

Astfel au cunoscut cei vechi pe Făcătorul lor, învățînd unii de la alții prin predanie, în cursul timpului, cele privitoare la Dumnezeu. Pe urmă, înmulțindu-se oamenii (Facere VI, 1) și întorcîndu-și cugetarea, din tinerețe, spre cele rele, au căzut în uitarea și necunoașterea Făcătorului lor și nu numai că au cinstit pe idoli și pe demoni ca dumnezei, ci și însăși zidirea dată lor de Dumnezeu spre slujirea lor au îndumnezeit-o, închinîndu-i-se ca lui Dumnezeu (Rom. I, 25). Și s-au predat pe ei la toată neînfrînarea și fapta necurată (Efes. IV, 19), întinînd pămîntul, aerul, cerul și toate cele de sub el prin faptele lor necuviincioase. Căci nimic altceva din toate celelalte nu murdărește pămîntul așa de mult și nu face așa de necurat lucrul curat al lui Dumnezeu, ca faptul de a-l îndumnezei și de a-i aduce închinare întocmai ca lui Dumnezeu, așezîndu-l în locul Făcătorului și Ziditorului. Astfel toată zidirea a fost murdărită și adusă la stricăciune de către oameni, prin îndumnezeirea ei și prin închinarea ce i s-a adus. Dar cînd a fost atins vîrfurile răutății și toți au fost închiși în neascultare (Rom. XI, 32), după dumnezeiescul apostol, Însuși Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu s-a pogorît pe pămînt ca să rezidească pe cel zdrobit, să facă viu pe cel omorît și să ridice făptura Sa din rătăcire.

Dar ia seama, te rog, întocmai la ceea ce spun. Căci cuvîntul ne va fi de folos atît nouă cît și rîndurilor viitoare de oameni. Dar trebuie să ne folosim de un chip oarecare pentru înțelegerea întrupării Cuvîntului și a nașterii Lui de negrăit din pururea Fecioara Maria și pentru cunoașterea cuvenită a tainei iconomiei ascunsă dinainte de veacuri (Efes. III, 9), spre mîntuirea neamului nostru.

3. Despre întruparea Cuvîntului și în ce chip s-a întrupat El pentru noi.

La facerea de odinioară a strămoașei Eva, Dumnezeu a luat coasta însuflețită a lui Adam și a zidit-o ca femeie. De aceea n-a mai suflat în ea ca în Adam, suflare de viață, ci a făcut partea pe care a luat-o din Adam, trupul întreg al femeii și pîrga Duhului, pe care au luat-o împreună cu trupul însuflețit, a făcut-o suflet viu deplin, făcînd deodată amîndouă părțile omului. La fel, luînd trup însuflețit din sfînta Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria, ca o mică pîrgă din frămîntătura firii noastre, adică din suflet și trup, Făcătorul și Ziditorul Dumnezeu a unit-o cu dumnezeirea Sa necuprînsă și neapropiată. Mai bine zis, unînd ființial cu ființa noastră întreg Ipostasul dumnezeirii Lui, a unit ființa noastră, în chip neamestecat, cu aceea, adică ființa omenească și ființa Sa, zidind ființa omenească ca templu sfînt Siesi. Astfel Însuși Făcătorul lui Adam s-a făcut om desăvîrșit în chip neschimbat și neprefăcut.

Căci precum din coasta aceluia a făcut, cum am spus mai înainte, femeia, așa din fiica Lui, din pururea Fecioara și Născătoare de Dumnezeu Maria, luînd trup fără de sămîntă, s-a născut în chip asemănător primului om creat, ca precum acela prin neascultare s-a făcut începutul nașterii întru stricăciune și spre moarte, așa Hristos, și Dumnezeu, prin împlinirea a toată dreptatea (Matei III, 15), să se facă pîrga rezidirii și nemuririi noastre întru nestricăciune. Aceasta vrea să o spună și dumnezeiescul Pavel, zicînd : «Primul om din pămînt e pămîntesc; al doilea om e Domnul nostru din cer. Precum e cel pămîntesc, așa sînt și cei pămîntești; și precum e cel ceresc, așa sînt și cei cerești» (1 Cor. XV, 47—48). Și iarăși : «Pîrga e Hristos, apoi cei ai lui Hristos» (1 Cor. XV, 22). Căci odată ce El a fost om desăvîrșit în suflet și trup, asemenea nouă în toate, afară de păcat

(Evr. IV, 15), comunicîndu-ne prin credința în El din dumnezeirea Lui, ne face și pe noi rudenii ale Lui, după firea și ființa Sa dumnezeiască.

E o taină nouă și minunată. Dumnezeu Cuvîntul a luat de la noi trupul pe care nu-l avea după fire și s-a făcut ceea ce nu era. Și împărtășește celor ce cred în El din dumnezeirea Sa, pe care n-a dobîndit-o nici unul dintre îngeri sau oameni vreodată și aceștia se fac dumnezei, adică ceea ce nu erau, prin lucrare și har. Așa le dăruiește lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu (Ioan I, 12). De aceea s-au făcut și se fac neîncetat și niciodată nu vor înceta să se facă fii ai lui Dumnezeu ²⁶⁰. Ascultă pe dumnezeiescul Pavel care îndeamnă : «Și precum am purtat chipul celui pămîntesc, să purtăm și chipul celui ceresc» (1 Cor. XV, 49). Atîtea despre acestea. Să continuăm deci iarăși cuvîntul nostru.

Deci Dumnezeu, Cel peste toate, a venit pe pămînt ca să rezidească și să înnoiască pe om prin prezența Sa și să binecuvinteze toată zidirea blestemată din pricina lui. În scopul acesta, ascultă cu luare-aminte, a dat viață și a făcut nestricăcios sufletul pe care l-a luat, dar trupul Său neprihănit și dumnezeiesc ²⁶¹, deși l-a îndumnezeit, l-a purtat încă stricăcios (coruptibil) și material ²⁶². Căci ceea ce mănîncă și bea, ostenește și asudă, e legat și lovit, atîrnat și pironit pe cruce, este în chip vădit stricăcios și material. Pentru că toate acestea sînt însușiri ale trupului stricăcios. De aceea a și murit și a fost așezat în mormînt. Dar cînd a înviat într-un nestrică-

260. Se afirmă aci o devenire a stării de îndumnezeire, care e și o anumită stare de incoruptibilitate. E un paradox care era propriu, se pare, și stării primordiale.

261. Dumnezeiesc în sensul că era al ipostasului dumnezeiesc și era îndumnezeit.

262. Poate trupul lui Iisus încă coruptibil (stricăcios), dar purtînd în el potența incoruptibilității, prin Duhul dumnezeiesc, ne ajută în parte să înțelegem starea de incoruptibilitate a trupului de la început al lui Adam, deși trupul lui Hristos ia coruptibilitatea odată cu afectele nepăcătoase intrate în fire prin păcatul lui Adam.

ciune, a înviat împreună și trupul însuși duhovnicesc, cu totul dumnezeiesc și nematerial ²⁶³. De aceea n-a rupt nici pecetea mormîntului cînd a ieșit din el. Ba a intrat și a ieșit și prin ușile încuiate, neîmpiedicat ²⁶⁴.

De ce n-a făcut îndată, împreună cu sufletul, și trupul pe care l-a luat, duhovnicesc și nestricăcios? Pentru că și Adam, mîncînd din pomul din care Dumnezeu îi poruncise să nu mănînce, îndată a trebuit să suporte, din neascultare, moartea sufletului, dar moartea trupului numai la mulți ani după aceea ²⁶⁵. De aceea a înviat și a readus la viață întii sufletul îndumnezeit, care a primit pedeapsa morții și apoi trupul. Căci Dumnezeu rînduise ca acesta, potrivit hotărîrii de odinioară, să se întoarcă prin moarte în pămînt, iar prin înviere să-și recapete nestricăciunea. În afară de aceasta, coborînd în iad, Hristos a eliberat din legăturile veșnice sufletele sfinților ținuți acolo și le-a înviat, așezîndu-le în loc de odihnă și de lumină neînserată, dar trupurile lor încă nu, ci le-a lăsat în morminte pînă la învierea de obște.

Deci taina aceasta nu s-a săvîrșit numai cu Hristos, în chipul amintit, ci pentru toată lumea, și cu fiecare din sfinții de odinioară și se săvîrșește fără încetare pînă acum. Căci primind Duhul Stăpînului și Dumnezeului nostru, ne facem părtași de dumnezeirea și de ființa Lui. Și mîncînd atotneprihănitul Lui trup, adică dumnezeieștile Taine, ne facem cu adevărat în chip deplin contrupești și înrudiți cu El, cum spune și dumnezeiescul Pavel însuși: «Sîntem os din oasele Lui și

263. Cu totul dumnezeiesc și nematerial era trupul lui Hristos, după înviere, ca copleșit de dumnezeire și de Sfîntul Duh.

264. Trupul lui Adam la început nu era în această stare. De aceea incoruptibilitatea lui trebuie să fi avut încă un caracter potențial.

265. Precum incoruptibilitatea trupului după Hristos este ceva ce se dezvoltă, așa și incoruptibilitatea lui dinainte de cădere a fost, se pare, ceva ce avea să se dezvolte. Dar incoruptibilitatea primordială potențială s-a putut dezvolta și într-o coruptibilitate tot mai mare care a sfîrșit în moarte.

carne din carnea Lui» (Efes. V, 30) ; sau iarăși : «Din plinătatea dumnezeirii Lui noi toți am luat și har peste har» (Ioan I, 16 și Colos. II, 9). Ajunși astfel, ne facem asemenea după har iubitorului de oameni Dumnezeu și Stăpînului nostru însuși, restabiliți și reînnoiți cu suflul ; și sîntem făcuți nestricăcioși și ca înviați din morți. Căci văzîndu-L pe Cel ce a binevoit să se facă asemenea nouă și fiind văzuți de El, ne-am învrednicit să ne facem asemenea Lui, așa cum se întîmplă cu cineva care vede de departe fața prietenului și vorbește cu el și i se adresează și aude glasul lui ²⁶⁶.

Astfel sfinții din veac, cei de odinioară și cei de acum, privind duhovnicește, nu privesc o formă, sau un chip, sau o reproducere, ci o lumină fără formă ²⁶⁷, precum și ei sînt lumină din lumina Duhului. Dar făcîndu-se astfel fiecare dintre sfinți, nu se face și trupul lui îndată nestricăcios și spiritual ; ci precum fierul ars de foc se împărtășește de lumina lui și leapădă îndată negreala sa, dar despărțindu-se de foc se face și se vede iar rece și negru, așa și trupurile sfinților, împărtășindu-se de harul unit cu sufletul lor sau cu focul dumnezeiesc, se sfințesc și arzînd se fac și ele străvezii și luminoase și se fac mult deosebite și cu mult mai de cinste decît celelalte. Dar cînd sufletul iese și se desparte de

266. Sfîntul Simeon dă o explicație spirituală procesului de asemănare a omului credincios cu Hristos. Privind mereu la Hristos și Hristos privind mereu la el și aflîndu-se într-o convorbire continuă, omul devine tot mai asemenea lui Hristos, căci imită chipul Lui, își însușește modul Lui de a fi și de a gîndi. Iar prin aceasta i se transmite omului puterea spirituală însăși a lui Hristos. Această idee constituie și o recomandare dată de sfîntul Simeon credincioșilor. Sfîntul Simeon înfățișează o hristologie practică, nu una teoretică.

267. Lumina lui Hristos văzută de sfinți nu are formă, ci e prezența Lui reală, dar cu neputință de definit, însă intens simțită și cunoscută ca lumină specifică a prezenței Lui însuși. Prezența aceasta spirituală are în ea caracterele tuturor însușirilor proprii ale lui Hristos : blîndețe, iubire, curățire, putere desăvîrșită etc. În felul acesta cel ce o simte știe că e prezența lui Hristos și nu a altcuiva și se face după chipul Lui.

trup, îndată se predau și trupurile acestea stricăciunii ²⁶⁸ și se desfac puțin câte puțin. Dar cele ce persistă ani îndelungați nu rămân nici total nestricăcioase și nu se fac nici total stricăcioase, ci mențin în ele atît semnele stricăciunii cît și pe ale nestricăciunii, fiind păstrate spre a fi făcute total nestricăcioase și înnoite la înviere ²⁶⁹.

În ce scop și pentru ce ? Pentru că nu se cuvenea să învie și să fie făcute nestricăcioase trupurile oamenilor înainte de înnoirea făpturilor; și precum a fost adusă întîi creația la existență în stare nestricăcioasă și apoi omul, tot așa trebuie să fie schimbată și mutată de la stricăciune la nestricăciune întîi creația, apoi împreună cu ea și odată cu ea să se înnoiască și trupurile descompuse ale oamenilor, pentru ca iarăși omul devenit spiritual și nemuritor să locuiască într-un loc nestricăcios și veșnic. Ca să vezi că acesta este adevărul, ascultă pe Petru, apostolul, care zice : «Va veni ziua Domnului ca un fur noaptea, în care cerurile arzînd se vor desface și stihiiile arzînd se vor topi» (2 Petru III, 10). Acestea nu se vor pierde, ci după topire se vor modela și preschimba într-o stare mai bună și veșnică. De unde o știm aceasta ? Din cuvintele aceluiași apostol, care adaugă : «Așteptăm ceruri noi și pămînt nou, potrivit făgăduinței» (2 Petru III, 13). Ce făgăduință și a cui ? Fără îndoială că a lui Hristos, Dumnezeuul nostru, Care a spus : «Cerul și pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece» (Matei XXIV, 35). Înțelegînd prin trecere schimbarea cerului, El zice : deși cerul se va schimba, cuvintele Mele vor rămînea neschimbate și neclintite. Aceasta a spus-o mai înainte și proorocul David :

268. De aci se vede că «stricăciunea» e înțeleasă de sfîntul Simeon ca descompunere deplin actualizată a trupului, sau ca moarte. Pînă nu ajunge la moarte, trupul sfinților, deși suferă schimbări în el — crește, mîncîncă, se odihnește, obosește — se bucură de o anumită «nesticăciune». E un alt element de care trebuie ținut seama în înțelegerea nestricăciunii trupului omenesc înainte de cădere. Dar despre această stare în parte stricăcioasă și în parte nestricăcioasă, vorbește sfîntul Simeon în continuare.

269. Aceasta se întîmplă cu moaștele sfinților.

«Și ca o haină le vei înfășura și se vor schimba, iar Tu același ești și anii Tăi nu se vor sfârși» (Ps. CI, 27—28). Ce este mai limpede decât aceste cuvinte? Dar să vedem cum se va reînnoi zidirea și cum va fi restabilită în frumusețea ei de la început?

4. *Cum va fi reînnoită toată zidirea și cum se va face «ceruri noi și pământ nou», cum zice dumnezeiescul apostol.*

Nici unul dintre credincioși nu va contrazice pe apostolul care vestește ceruri noi și pământ nou și nu va refuza să creadă pe Domnul, Care spune aceasta. Căci precum trupurile noastre, desfăcându-se, nu se întorc în ceea ce nu e nicidecum, ci se vor înnoi iarăși prin înviere, așa și cerul și pământul și toate cele din el, adică toată zidirea se va reînnoi și se va elibera de robia stricăciunii (Rom. VIII, 21). Și stihiile acestea se vor împărtași împreună cu noi de strălucirea de acolo și precum pe noi toți ne va proba focul (1 Cor. III, 13), după dumnezeiescul apostol, așa și toată zidirea se va reînnoi prin foc. Aceasta se poate afla din ceea ce scrie apostolul Petru: «Căci va veni, zice, ziua Domnului ca un fur noaptea, în care cerurile vor trece cu zgomot, iar stihiile arzînd se vor desface și pământul și lucrurile din el vor arde» (1 Petru III, 10). Vezi cum spune că toate se vor topi și modela din nou, sau se vor preschimba? De aceea adaugă, zicînd: «Deci dacă toate acestea se desfac, nu trebuie să viețuim noi întru sfînte petreceri și purtări evlavioase?» (2 Petru III, 11). Dar cum se vor desface? Așa cum un vas de aramă învechit și pătat și ros de rugină se dă focului de către meșter și e topit și astfel e făcut de către acesta iarăși nou, la fel și zidirea, odată ce s-a învechit și s-a pătat de păcate, va fi desfăcută de Făcătorul tuturor prin foc și se va topi și modela din nou și va fi făcută strălucitoare și neasemănat mai nouă decât cea care se vede acum.

Apostolul Petru după ce a scris astfel despre acestea, după puțin zice iarăși : «De aceea, iubiților, așteptînd acestea, străduiți-vă să vă aflați fără pată, în pace și socotiți îndelunga-răbdare a Domnului drept mîntuire, precum și iubitul nostru frate Pavel v-a scris vouă după înțelepciunea dată lui, cum vorbește despre acestea și în toate epistolele lui. În ele sînt unele lucruri anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le strîmbă, cum fac și cu alte scrieri spre însăși pieirea lor» (2 Petru III, 14—16). Aceasta o făceau nu numai cei de atunci, ci și cei mai mulți de acum, sau putem spune că aproape toți suferim de neștiință, toate amestecîndu-le, toate ale dumnezeieștii Scripturi strîmbîndu-le sau răstălmăcindu-le spre pieirea noastră, silindu-ne să avem și să facem dumnezeieștile Scripturi susținătoare ale patimilor, ale poftelor și ale pieirii noastre.

Dar să vedem ce spune și dumnezeiescul Pavel despre zidire și despre reînnoirea ei. El zice : «Socotesc că nu sînt vrednice pătimirile timpului de acum de slava ce ni se va descoperi nouă». Apoi adaugă : «căci nerăbdarea zidirii așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 18—19). El vede în «nerăbdare» așteptarea, dorința aprinsă, iar prin «descoperire» înțelege arătarea de la înviere. Căci în aceasta trebuie să se arate, prin prezența lui Hristos, fiii lui Dumnezeu și să apară frumusețea lor și ei întregi așa cum sînt (1 Ioan III, 2). Căci s-a scris : «Atunci dreptii vor străluci ca soarele» (Matei XIII, 43). Aceștia sînt fiii lui Dumnezeu cel drept²⁷⁰. Iar ca să nu înțelegi vreo altă creație, adaugă zicînd : «Căci deșertăciunii s-a supus zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus-o, spre nădejde» (Rom. VIII, 20).

Vezi că nu fără scop am zis că zidirea n-a mai voit să slujească lui Adam după neascultare, văzîndu-l că-

270. Fără o natură eliberată de procesele descompunerii, nici omul nu va putea fi readus într-un trup eliberat de aceste procese.

zut din slava dumnezeiască, ca unul ce s-a răzvrătit împotriva Făcătorului ? De aceea Dumnezeu, rînduind încă înainte de întemeierea lumii mîntuirea lui prin nașterea din nou, i-a supus lui zidirea, blestemînd-o ca, odată ce omul pentru care a fost creată s-a făcut stricăcios, să se facă și ea stricăcioasă, pentru ca să-i procure anual hrană stricăcioasă ; iar cînd va înnoi pe om și-l va face nestricăcios și nemuritor și duhovnicesc, să preschimbe întreaga zidire împreună cu el și să o facă veșnică și nematerială. Aceasta a arătat-o prin cele ce le-a spus : «Căci deșertăciunii a fost supusă zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus-o, spre nădejde». El zice că ea nu s-a supus de la sine omului, adică nu de bunăvoie a fost mutată la stricăciune și aduce roduri care se strică și odrăslește spini și mărăcini, ci ascultînd de porunca lui Dumnezeu, Care a hotărît aceasta întru nădejdea reînnoirii ei. Voind să facă acest lucru și mai limpede, apostolul zice : «Căci și zidirea însăși se va elibera de robia stricăciunii spre eliberarea fiilor lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 21) ²⁷¹.

Ai văzut că nu fără dreptate a spus că toată zidirea aceasta, la început, a fost adusă la ființă de Dumnezeu ca nestricăcioasă și în stare de rai, dar a fost strămutată la starea de stricăciune și de robie prin blestem, fiind supusă deșertăciunii oamenilor. Dar privește care va fi strălucirea ei din urmă.

271. Omul adevărat este fiul lui Dumnezeu. Iar un fiu capătă continuu de la tatăl daruri noi și pînă la urmă tot ce are și tatăl. Oamenii au această natură paradoxală: pe de o parte e creată, pe de alta e chemată să primească viața necreată a lui Dumnezeu prin har. Înălțimea la care sînt chemați să ajungă fiii creați ai lui Dumnezeu e dată în Fiul cel Unul-născut al Lui. Fiul cel Unul-născut făcîndu-se om și înviind ca atare, ne-a descoperit filiația noastră divină și înălțimea la care avem să ajungem. Căci Fiul intrupîndu-se, a ridicat în Sine și pe om la înălțimea filiației Sale divine. Dar relația între Tatăl și Fiul e o relație de iubire: Tatăl dă prin iubire totul Fiului, iar Fiul răspunde acestei dărnicii cu iubirea Sa. Creațiunea așteaptă această descoperire deplină a firii omului ridicată la o astfel de slavă, căci iubirea lui către Dumnezeu și arătarea întregii dărnicii a Tatălui față de el se va răspîndi și asupra ei.

5. Care va fi strălucirea de pe urmă a zidirii ?

Dar chiar cînd va fi reînnoită, zidirea nu va fi iarăși cum a fost adusă de Dumnezeu la existență la început, să nu fie! Căci se seamănă trup sufletesc (1 Cor. XV, 44), cum s-a spus, și nu se ridică un trup cum era cel al primului om creat înainte de neascultare, adică material și sensibil și schimbăcios, avînd lipsă de hrană materială²⁷², ci se scoală trup întreg înduhovnicit și neschimbăcios, cum era al Stăpînului și Dumnezeului nostru după înviere, adică al Celui de al doilea Adam și al Celui întîi-născut din morți, deci cu mult deosebit de acela. În același fel întreaga zidire se va face, la un semn al lui Dumnezeu, nu cum a fost creată, materială și supusă simțurilor, ci va fi prefăcută, la nașterea din nou, într-o locuință nematerială și duhovnicească mai presus de toată simțirea. De altfel, dumnezeiescul Pavel zice : «Nu toți vom adormi, dar toți ne vom preschimba într-o clipă, într-o clipeală de ochi» (1 Cor. XV, 40). Dar tot așa se va preschimba zidirea, arsă prin focul dumnezeiesc, ca să se împlinească cuvîntul proorocesc care spune : «Iar dreptii vor moșteni pămîntul» (Ps. XXXVI, 29) ; desigur nu un pămînt supus simțurilor — căci cum ar fi aceasta, odată ce aceia vor fi înduhovniciți ? — ci pămîntul devenit întreg, spiritual și nematerial²⁷³, ca, cei ce au dobîndit trupuri netrupești și au ajuns într-o simțire mai presus de simțire și, circumscriși fiind se vor face necircumscriși în cele necircumscrise să aibă o locuință vrednică de slava lor²⁷⁴.

272. Aci sfîntul Simeon precizează înțelesul limitat al nestricăciunii pe care o avea trupul în starea de la început. El avea să ajungă la actualizarea deplină a nestricăciunii și nemuririi, dar nu o avea de la început în această stare actualizată.

273. «Spiritual și nematerial», nu înseamnă lipsit total de materie, căci pămîntul rămîne pămînt, deci și trupul, care e făcut din pămînt; dar amîndouă spiritualizate, sau mai bine zis înduhovnite. În rîndurile următoare sfîntul Simeon prezintă starea aceea ca o stare paradoxală. Oamenii vor avea «trupuri netrupești», o «simțire mai presus de simțire».

274. «Trupurile netrupești» vor fi trupuri, dar coplesite de spiritul întărit de Duhul dumnezeiesc. Ele își vor menține lucrarea simțurilor,

Deci, înțelege o lume înduhovnicită și aflată mai presus de simțirea noastră ! Iar ceea ce este mai presus de simțire și duhovnicesc este desigur necuprins de noi și nevăzut. Și ceea ce este nevăzut și cu neputință de cuprins, cum ar putea spune cineva, dacă e sănătos la minte, că poate fi cuprins între margini ? Nimeni n-ar putea spune aceasta nicidecum.

Același lucru îl vom spune și despre îngerii. Căci și aceștia sînt într-un anumit fel trupești și circumscriși în comparație cu firea nematerială și netrupească a dumnezeirii, după cum s-a scris : «Trupuri cerești și trupuri pămîntești» (1 Cor. XV, 40)²⁷⁵. Cele din urmă sînt materiale, iar cele mai presus de noi, nemateriale. Și în alt loc : «Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Săi pară de foc» (Ps. CIII, 4). Dar dacă sînt duhuri slujitoare, atunci și mințile cerești sînt trimise spre slujire (Evrei I, 14), potrivit adevărului și lui Pavel, care ne introduce în aceste taine. Cînd îngerul dumnezeiesc e trimis de sus de Dumnezeu, ca să slujească poruncii dumnezeiești pe pămînt, părăsește cetele cerești și vine, după părerea generală, aproape de noi și de cele din lume. Iar dacă lucrul acesta pare conform adevărului, îngerul se arată prin aceasta circumscris și cuprins între margini. Căci în comparație cu firea cea dumnezeiască și necreată și cu totul netrupească și necircumscrisă, îngerii sînt creați și circumscriși, dar față de noi sînt cu totul netrupești, necuprinși și nevăzuți²⁷⁶.

dar înduhovnicită. Oamenii vor fi atunci circumscriși și în același timp necircumscriși, avînd loc o comunicare neîmpiedicată cu infinitatea lui Dumnezeu și o comuniune desăvîrșită între ei. Granițele între aceștia și Dumnezeu și între ei înșiși nu vor fi rigide, ci va avea loc o trecere cu mult mai intensă a energiilor lui Dumnezeu în oameni și a energiilor omenești, întărite de cele dumnezeiești, între oameni.

275. Desigur îngerii n-au în nici un fel trupuri materiale propriuzise, dar întrucît sînt într-un fel cu puțință de identificat, deci de «definit», se spune uneori despre ei că au «trupuri». Îngerul se definește mai ales cînd intră în contact cu noi.

276. Există deci o gradăție în ce privește necorporalitatea și puțința de sesizare și nelimitarea. Ceea ce pentru noi e cu totul netrupească, inse-

Același lucru îl vom spune despre suflet. În comparație cu Dumnezeu, Cel prin fire netrupesc, și cu îngerii, el este oarecum corporal și circumscris, dar numai pentru cel ce poate să-l lege și are putere să-l arunce împreună cu trupul în gheena focului (Matei X, 28). Pentru simțirea și vederea oricărei creaturi e cu totul netrupesc și de necuprins, neputînd fi nicidecum circumscris în locuri și spații cunoscute cu simțurile. Și să nu se minuneze nimeni auzind acestea ; să se gîndească cum îngerii netrupești intră și ies în chip nevăzut prin ușile încuiate și cum iau în același fel sufletele oamenilor. Dar să asculte și pe Domnul, Care zice : «Iar la învierea dreptilor, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu» (Matei XXII, 30) ; și pe Pavel care spune : «Seamănă-se trup sufletesc, scula-se-va trup duhovnicesc» (1 Cor. XV, 44). Să învețe din acestea, în chip sigur, că trupurile noastre se vor face duhovnicești și așa zicînd asemenea cu ale îngerilor, cînd vor învia din morți. Căci dacă se seamănă sufletești și se scoală duhovnicești, cum spune cuvîntul, și dacă în veacul viitor vom fi ca îngerii lui Dumnezeu, cum a

sizabil și necircumscris, în comparație cu Dumnezeu e corporal, sesizabil și circumscris. Dar corporalitatea înțeală astfel, ca o limitare în comparație cu Dumnezeu cel absolut nelimitat, nu e o corporalitate în sensul unei materialități mai subțiri. Ci o spiritualitate cu putere de manifestare mai restrînsă și deci mai definită, cum se spune ceva mai jos cu referire la suflet. Corporalitatea de diferite grade a spiritului creat constă numai în faptul că stă sub puterea nemărginită a Duhului dumnezeiesc, că simte presiunea favorabilă a Aceluia, că Acela poate exercita o presiune asupra spiritului creat. Aceasta nu înseamnă că spiritul creat nu se poate opune prin voință voinței lui Dumnezeu. Dar în același timp această opunere are asupra lui efecte defavorabile. El nu se bucură de o plînatate de viață, dacă se închide relației cu viața infinită a Duhului dumnezeiesc. El simte mărginirea sa, sau «corporalitatea» și puținătatea monotonă de viață de care suferă, dacă se închide infinității dumnezeiești. Pe lîngă aceea, sufletul omenesc are o anumită corporalitate prin împri-marea lui de realitatea trupului. Poate chiar îngerii au în ei o anumită imprimare a cosmosului, întrucît lucrează în el. Pe de altă parte, cînd sufletul omenesc sau spiritul îngeresc se deschide infinității dumnezeiești, ele se deslimează într-un anumit sens, căpătînd și o putere de iradiere a puterii dumnezeiești din ei în lumea întreagă. În acest înțeles ele pot fi în același timp circumscrise și necircumscrise.

spus Domnul, e vădit că vom fi asemenea lor, deși nu prin fire, ci prin cinstea primită. Iar trupești spune că sînt îngerii față de Dumnezeu, căci față de noi sînt nemateriali și nevăzuți. Iar dacă îngerii sînt așa, cu mult mai mult sufletele, potrivit definiției și legii comparației amintite.

Dacă vom fi deci astfel în starea învierii, cum a arătat cuvîntul, ce trebuință vor mai avea cei deveniți duhovnicești și mai presus de toată simțirea de aici, cei ce vor fi ca îngerii lui Dumnezeu, deși nu după fire, ci după vrednicia primită, de un pămînt și de o locuință cunoscută cu simțurile? Căci demnitatea îngerilor lui Dumnezeu și starea și dorința lor este să fie luminați de lumina primă și dumnezeiască, ei care sînt luminile de al doilea; e să vadă însăși slava și strălucirea luminii neapropiate și nesfîrșite și să se bucure de dumnezeirea negrăită și întreit ipostatică. Toată zidirea, cum am spus de multe ori — împreună cu raiul însuși — devenită întreagă spirituală, se va preschimba în locuință nematerială și nestricăcioasă, neschimbăcioasă, veșnică și înțelegătoare. Și cerul va fi neasemănat mai strălucitor, ca un alt cer nou și mai luminos decît cel văzut.

Iar pămîntul va redobîndi frumusețea cea neveștejită ca o verdeată netrecătoare, înfrumusețat de flori luminoase și de o mare felurime spirituală, în care locuiește, cum s-a spus, dreptatea (Matei XXII, 30). Soarele dreptății va străluci înșeptit (Evr. XII, 22), iar luna va străluci îndoit decît cerul strălucitor de acum. Stelele vor fi asemenea soarelui văzut de acum, oricare vor fi acestea și oricare ar fi înțelesurile ce li le vor da cei înalți cu gîndirea. Toate vor fi mai presus de cuvînt ca întrecînd toată înțelegerea. Căci vor fi spirituale și dumnezeiești și se vor uni cu lumea înțelegătoare și vor fi un alt rai înțelegător și un Ierusalim ceresc (Evr. XII, 22), asemănătoare celor cerești și unite cu ele, o moște-

nire de nerăpit a fiilor lui Dumnezeu, din care niciunul n-a moștenit și n-a locuit statornic cele de pe pământ și n-a devenit domn măcar al unei bucăți cît să pună piciorul (Fapte VII, 5). Căci toți am fost și sîntem și vom fi străini pe pământ, cum spune toată dumnezeiasca Scriptură.

Cînd deci toate cele de pe pământ se vor uni în întregime cu cele cerești, atunci și dreptii vor moșteni acel pământ reînnoit, pe care îl vor moșteni cei blînzi, fericiți de Domnul (Matei V, 5). Acum unele s-au unit cu cele cerești, altele se vor uni. Sufletele sfinților, cum am spus înainte, se lipesc de Dumnezeu încă fiind în trup, prin darul Duhului Sfînt și prin unirea cu El ; dar vor fi reînnoite și preschimbate și înviate din morți și restabilite în lumina neînserată și în slavă, după adormire. Dar trupurile lor încă nu, ci vor fi lăsate în morminte și în stricăciune, avînd să se facă și ele nestricăcioase la învierea cea de obște, cînd toată zidirea aceasta pămîntească, văzută și supusă simțurilor, se va preschimba și se va uni cu cele cerești, sau cu cele nevăzute și mai presus de simțuri.

Întîi va trebui să se împlinească acestea, apoi va veni cu slavă multă și cu putere (Matei XXIV, 30) preadoritul și preadulcele nostru Împărat și Dumnezeu Iisus Hristos, ca să judece lumea și să dea fiecăruia după faptele lui (Matei XVI, 27). După aceea, așa cum într-o casă mare, sau în palatul împărătesc sînt multe locuri de odihnă și de locuit și în amîndouă aceste feluri de locașuri preadumnezeiești este o mare felurime, așa va face și în noua creație multe împărțiri, dînd fiecăruia moștenirea lui după vrednicia lui și strălucirea și podoba ce i se cuvine pe temeiul virtuților și faptelor lui. Dar pentru că ei vor fi duhovnicești și străvezii și uniți cu acele dumnezeiești locașuri și locuri de odihnă, Împărăția cerurilor le va fi o singură locuință și așa se va

arăta tuturor dreptilor și nu vor vedea decît pe Împăratul pretutindeni. El va fi în fața fiecăruia și fiecare în fața Lui și va lumina în fiecare și fiecare va lumina în El ²⁷⁷. Vai însă celor ce se vor afla atunci în afara casei aceleia.

După ce am spus destule și cîte trebuie despre acestea, spre cunoștința celor ce nu încearcă să ni se împotrivească din duh de gîlceavă, să vă facem, după puțință, cunoscut și felul cum se unesc toți sfinții cu Hristos și se fac una cu El.

6. Cum se unesc toți sfinții cu Hristos și Dumnezeu

Toți sfinții sînt cu adevărat mădulare ale lui Hristos, Dumnezeu cel peste toate, și, cum s-a spus, sînt datori să se lipească de El (1 Cor. VI, 16) și să se unească cu trupul Lui, ca El să fie capul lor (Colos. I, 18), iar sfinții din veac și pînă la ziua cea mai de pe urmă să fie mădularele Lui, ca să fie cei mulți un trup al lui Hristos (1 Cor. XII, 27), ca un singur om. De aci urmează că unii împlinesc rostul mîinilor, lucrînd pînă azi și făcînd voia Lui preasfîntă, făcînd din cei nevrednici vrednici și cîștigîndu-i pentru El ; alții rostul ume-

277. Deși fiecare își va avea locașul său și strălucirea sa (propriu-zis locașul său e însăși strălucirea sa, care e strălucirea dăruită lui de Dumnezeu, potrivit însă cu persoana sa și cu nivelul la care a ajuns), adică nu se vor dizolva toți într-un ocean comun de lumină, totuși ei și locașurile lor își vor fi transparenți la culme, încît se vor bucura de cea mai deplină comuniune, nefiind stinjeniti de voința de a-și ascunde ceva. Căci nu vor avea în ei nimic rău, deci nimic de ascuns. Comuniunea aceasta o vor avea în Dumnezeu, Care va fi deplin deschis fiecăruia, pentru că fiecare va fi deplin deschis lui Dumnezeu. Un ocean de lumină fără locașuri deosebite, adică fără persoane deosebite, n-ar fi un ocean al luminii înțeleasă ca iubire. Numai păstrîndu-se deosebite, dar fiindu-și străvezii, lumina dumnezeiască universală va fi o lumină a iubirii, care nu poate avea loc decît între persoane deosebite. Transparența luminoasă a persoanelor e transparența gîndurilor bune și iubitoare, între ele. Propriu-zis locașul în care va locui fiecare va fi virtutea în care s-a distins el mai mult, sau înălțimea la care s-a ridicat prin virtute firea sa, sau modul în care s-a deprins fiecare în chip deosebit să-și arate atențiunea și iubirea față de Dumnezeu și de ceilalți oameni. Dar aceste virtuți, sau niveluri spirituale, sau moduri deosebite de atențiune fac ele înseși mai străvezii diferitele persoane între ele și față de Dumnezeu.

rilor, purtîndu-și greutatea unii altora (Gal. VI, 2), sau chiar pe cel pierdut (Luca XV, 6) aflat de ei, care înainte rătăcea pe munți și dealuri și locuri pe care nu le cercetează Domnul (Iezechil XIV, 6 ; Prov. XIX, 23 ; Matei XVIII, 12), și împlinind astfel voia Lui (Gal. VI, 2) ; alții, al pieptului, izvorînd celor însetați și flămînzi dreptatea Lui Dumnezeu (Matei V, 6), apa cea prealimpe a cuvîntului înțelepciunii și cunoștinței de negrăit, și procurîndu-le pîinea pe care o mănîncă Puterile de sus ale cerului (Ps. LXXVII, 25), ca unii ce se odihnesc la pieptul Lui și sînt iubiți de El ; alții, rostul pîntecelui, primindu-le toate în sînul lor prin iubire și purtînd în lăuntrul lor duhul mîntuirii și avînd în ei simțirea în stare să cuprindă tainele Lui, de negrăit și ascunse ; alții, rolul coapselor, purtînd în ei rodnicia înțeleșurilor vrednice de Dumnezeu ale teologiei tainice și născînd pe duhul mîntuirii pe pămînt (Isaia XXVI, 18), adică rodul și sămînța Duhului în inimile oamenilor prin cuvîntul și învățătura lor ; alții, rostul picioarelor, dovedind bărbăție și răbdare în încercări, după pilda lui Iov, și neabătîndu-se de la statornicia în cele bune, nici slăbind în ele, ci purtînd poverile darurilor Lui ²⁷⁸.

Astfel deci, trupul Bisericii lui Hristos e ținut în armonie și sfințit Lui din veac, păstrînd întregimea și neștirbirea în unirea fiilor lui Dumnezeu celor întîi-născuți, înscriși în ceruri (Evr. XII, 23). Căci către aceștia zice acum Dumnezeu : «Nu vă bucurați că dracii vi se supun», ceea ce produce în cei mai ușori mai degrabă mîndrie și părere de sine, «ci vă bucurați că numele voastre s-au scris în ceruri» (Luca X, 20). Iar că sfinții toți, fiind mădulele lui Hristos, se fac un trup al Lui, dar că se vor face și în viitor, voi încerca să o dovedesc și din Sfînta Scriptură. Mai întîi ascultă pe Însuși Mîntuitorul nostru și Dumnezeu, cum arată unirea nedesfă-

278. Isaia XXVI, 18. Darurile lui Hristos reprezintă în același timp poveri sau obligații de a lucra potrivit cu ele.

cută și nedespărțită cu El, cînd zice către apostolii Săi : «Eu sînt întru Tatăl și Tatăl întru Mine ; și voi sînteți întru Mine și Eu întru voi» (Ioan XIV, 26) ; și iarăși : «Dar nu Mă rog numai pentru aceștia, ci pentru toți cei ce vor crede prin cuvîntul lor în Mine, ca să fie toți una» (Ioan XVII, 20). Iar voind să arate felul unirii, zice iarăși : «Precum Tu, Părinte, întru Mine, și Eu întru Tine, ca și ei să fie una întru Noi» (Ioan XVII, 21). Făcînd aceasta și mai clar zice : «Și Eu slava pe care Mi-ai dat-o Mie am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una sîntem. Eu întru ei și Tu întru Mine ca să fie desăvîrșiți în Unul» (Ioan XVII, 22). Și după puțin : «Părinte, pe care Mi i-ai dat voiesc ca unde sînt Eu să fie și ei cu Mine, ca să vadă slava Mea, pe care Mi-ai dat-o Mie» (Ioan XVII, 24). Și iarăși : «Ca iubirea cu care M-ai iubit pe Mine, să fie întru ei și Eu întru ei» (Ioan XVII, 26). Ai văzut ce adînc de taine ? Ai cunoscut ce copleșire nesfîrșită de slavă covîrșitoare ? Ai înțeles că modul unirii e mai presus de minte și de toată înțelegerea ?

Ce minune, fraților, ce coborîre de negrăit a iubirii față de noi, a Iubitorului de oameni Dumnezeu ! Unirea pe care o are prin fire cu Tatăl Său, făgăduiește să o aibă prin har și cu noi, dacă vrem ; și noi o vom avea cu El la fel, dacă vom lucra poruncile Lui. Căci ceea ce are El prin fire cu Tatăl, aceea ne dă și nouă să avem cu El prin voință și prin har. Ce minune înfricoșătoare ! Slava pe care a dat-o Tatăl Fiului, ne-o dă și nouă Fiul prin harul dumnezeiesc. Și lucru și mai mare e că precum El este întru Tatăl și Tatăl este întru El, așa Fiul lui Dumnezeu este întru noi și noi, dacă voim, vom fi întru Fiul, prin har. Ce har nepătruns ! Iubirea cu care Dumnezeu și Tatăl a iubit pe Unul-Născut Fiul Lui, aceeași, spune, va fi întru noi și Însuși Fiul lui Dumnezeu va fi întru noi. Și pe drept cuvînt ! Căci odată ce s-a făcut rudenie cu noi prin trup și ne-a făcut pe noi împreună-părtași

ai dumnezeirii Sale, ne-a făcut pe toți rudenii ale Lui. De altfel, odată ce dumnezeirea împărtășită nouă prin comunicare este netăiată și nedespărțită, e numaidecît de trebuință ca și noi, cei ce sîntem părtași nedespărțiți la ea într-un singur Duh, să fim un trup cu Hristos.

Că acestea așa sînt, ascultă pe Pavel care zice : «Căci în Hristos Iisus nu este rob și liber, nu este iudeu și elin și scit, nu e barbar, ci Hristos este în toate și în toți» (Colos. III, 11). Vezi că nu a spus : «Ci toți sînt creștini», ci «Hristos» la singular, ca fiind un trup din multe mădulare. Căci spunînd mai întîi : «fiecăruia i s-a dat arătarea Duhului spre folos» (1 Cor. XII, 7) și înșirînd deosebirile darurilor, pe urmă același a adăugat iarăși : «Iar toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia îndeosebi, precum voiește» (1 Cor. XII, 11). Și făcîndu-ne cunoscute darurile date prin Duhul sfintelor mădulare ale lui Hristos, adaugă zicînd : «Căci precum trupul este unul și are multe mădulare, dar toate mădularele trupului celui unul, deși multe, sînt unul și deci sînt un trup, așa și Hristos. Căci într-un singur Duh noi toți ne-am botezat într-un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți am băut o singură băutură. Căci trupul nu este un mădular, ci multe» (1 Cor. XII, 12—14). Și iarăși, precum fiecăruia, cum am spus mai înainte, i se dă de Dumnezeu după vrednicie locul în preacuratele locașuri, așa și în trupul Bisericii fiecare va fi așezat în partea în care este vrednic²⁷⁹. Aceasta o arată după puțin același apostol în aceeași epistolă a lui : «Iar acum Dumnezeu a pus mădulare, pe fiecare dintre ele, într-un trup, precum a voit ; deci mădularele sînt multe, dar unul este trupul» (1 Cor. XII, 18, 20). Iar ca să arate și deosebirea mădu-

279. E vrednică de menționat această asemănare între Biserică și Împărăția cerurilor. În nici una nu se confundă mădularele, dar totuși formează un singur trup. Căci aflîndu-se în același Hristos, sînt și în Biserică și în Împărăția cerurilor în chip neconfundat, dar într-o comuniune tot mai deplină.

larelor și care sînt acestea și cine sînt, a zis : «Iar voi sînteți trup al lui Hristos și mădulare din parte. Și pe care i-a pus Dumnezeu în Biserică, mai întîi pe apostoli, în al doilea rînd pe prooroci, în al treilea rînd pe învățători, apoi puterile, darurile vindecărilor, ajutoarele, cîrmuirile, felurile limbilor» (1 Cor. XII, 27—28). Ai văzut deosebirea mădularelor lui Hristos ? Ai aflat care sînt mădularele Lui. Ascultă tot pe același apostol arătînd și unirea mădularelor, urmînd Stăpînului.

Acela a învățat că unirea pe care o are El cu Tatăl o avem și noi la fel cu El. Iar ucenicul și apostolul Lui a spus că ea e unirea pe care o are bărbatul cu femeia lui și femeia cu bărbatul ei. De aceea zice : «Femeilor, supune-ți-vă bărbaților voștri ca Domnului, că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos e cap Bisericii, și El este Mîntuitorul trupului» (Efes. V, 23). Și iarăși : «Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, precum și Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească și s-o înfățișeze Sineși Biserică slăvită, neavînd pată sau zbîrcitură, sau altceva de felul acesta, ci ca să fie sfîntă și neprihănită »(Efes. V, 27). Și puțin mai încolo : «Cel ce iubește pe femeia sa — ia aminte, te rog, la adîncimea cuvîntului ! — pe sine se iubește ; și nimeni nu și-a urît vreodată trupul său, ci-l hrănește și-l încălzește, precum și Domnul, Biserica, fiindcă mădulare ale trupului Lui sîntem, din carnea și din oasele Lui» (Efes. V, 28—29).

Vezi cum a arătat că precum Eva a fost luată din carnea și din oasele lui Adam și s-au făcut amîndoi un trup, așa și Hristos ni se dă nouă pe Sine spre împărțare de carnea și de oasele lui, pe care le-a arătat apostolilor, după ce a înviat din morți, zicînd : «Pipăiți și vedeți că duhul carne și oase nu are, cum Mă vedeți pe Mine avînd» (Luca XXIV, 39). Ne dă să mîncăm din acestea însăși (Ioan VI, 56) și ne face și pe noi una cu Sine prin această împărțare. Și voind să arate în chip

covîrșitor unirea noastră cu Dumnezeu, adaugă zicînd : «Pentru aceasta — adică pentru Hristos — va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa», adică de Biserică, «și vor fi amîndoi un trup» (Efeseni V, 21), adică trupul lui Hristos și al lui Dumnezeu.

Ca dovadă că acesta este înțelesul cuvîntului și nu le spunem acestea din judecata noastră, adaugă zicînd : «Taina aceasta mare este, iar eu vorbesc gîndind la Hristos și la Biserică» (Efes. V, 32).

Cu adevărat mare și mai mult decît mare este și va fi taina aceasta, căci comuniunea și unirea, intimitatea și rudenia ce o are femeia cu bărbatul și bărbatul cu femeia, aceeași o are în chip vrednic de Dumnezeu și mai presus de orice înțeles și cuvînt și Stăpînul și Făcătorul tuturor cu întreaga Biserică, ca și cu o femeie, unindu-se cu ea în chip neprihănit și mai presus de cuvînt, fiind și împreună-viețuind în chip nedesfăcut și nedespărțit cu ea, ca și cu una ce este preaiubită și preadragă. Așa și Biserica s-a lipit unindu-se cu preaiubitul ei Dumnezeu, ca un trup întreg cu Capul ei propriu. Căci precum trupul nu poate trăi fără capul concrescut cu el, așa nici Biserica credincioșilor, adică a fiilor lui Dumnezeu celor scriși în ceruri (Evr. XII, 23), nu poate fi un trup deplin și întreg al lui Dumnezeu, fără Cap, sau fără Hristos și Dumnezeu ; nu poate trăi viața adevărată și nepieritoare, dacă nu e hrănită în fiecare zi cu pîinea cea cerească (Matei VI, 11). Căci de la El vine tuturor celor ce-L iubesc puterea de a viețui și de a crește la starea de bărbat desăvîrșit, la măsura plinătății Lui (Efes. IV, 13).

Prin aceasta s-a lămurit în chip clar întrebarea pusă de cuvîntul nostru, cum sfinții de la început și pînă acum și pînă la sfîrșitul lumii, ajunși un trup cu Hristos, vor fi și în viitor cu Hristos și în Hristos. Să cercetăm acum și modul cum va trebui să se plinească

lumea de sus. Deschideți deci urechile și faceți mintea conducătoare să ia aminte la cele ce vor fi spuse, pentru că cuvîntul nostru va atinge la tot pasul întrebări privitoare la lucrurile dumnezeiești.

7. Cum trebuie să se plinească lumea de sus și ce este ea și în ce fel se va plini.

Trebuie să ne întrebăm mai întîi despre ce lume se spune că trebuie să se plinească și fără a cărei plinire nu va veni sfîrșitul, și ce este sfîrșitul însuși de care se vorbește. Eu socotesc că însăși Biserica lui Hristos și omul întreg este o lume înfrumusețată, în care se spune că locuiește și umblă Dumnezeu (2 Cor. VI, 16) și trimite razele strălucitoare ale darurilor Lui, ca Cel ce e Soarele dreptății (Maleahi III, 20). E Biserica de care știm că e numită și trupul și mireasa lui Hristos, cum zice Pavel, cel ce o conduce la mirele ei. «V-am logodit cu un bărbat, ca să vă înfățișez fecioară curată lui Hristos» (2 Cor. XI, 2). La fel spune dumnezeiescul David : «De față a stătut împărăteasa, la dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și felurit împodobită» (Ps. XLIV, 10). Deși spun mulți că aceasta s-a zis numai despre Născătoarea de Dumnezeu, dar se potrivește foarte bine și pentru Biserica Fiului ei și a lui Dumnezeu, cum vor arăta mai limpede cele următoare. «Aduce-se-vor în urma ei Împăratului fecioare, sau suflete. Sufletele apropiate ei se vor aduce Ție. Aduce-se-vor întru bucurie și veselie, aduce-se-vor Împăratului în locașul bisericesc» (Ps. XLIV, 16). Ce socotești că este locașul acesta ? Socotești oare că altul este locașul și altul Împăratul ? Nicidecum. Căci precum Hristos este Capul Bisericii și Dumnezeu, așa este El și locașul ei, precum și Biserica însăși este locașul Lui și o lume frumoasă, cum ne-au lămurit cele de mai sus²⁸⁰. Dar acestea trebuie să le

280. Hristos este în Biserică și Biserica în Hristos.

reluăm și să le spunem spre o dovedire mai cu prisos și mai amănunțită.

Care sînt acestea ? Cele ce Hristos și Dumnezeu însuși le-a spus către Tatăl Său despre credincioși și despre apostolii Săi înșiși : «Nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru toți cei ce vor crede prin cuvîntul lor în Mine, ca toți să fie una» (Ioan XVII, 20). Cum una ? «Precum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, ca și ei întru Noi, una să fie» (Ioan XVII, 21). Vezi că Același s-a făcut și Împărat și locaș sfînt al celor ce se mîntuiesc ? Află apoi și cum toți credincioșii sau Biserica, împărăteasa, și cei ce vor urma ei sînt locaș sfînt și lumea lui Dumnezeu și a Împăratului Hristos. Căci zice : «Eu în ei și Tu, Părinte, întru Mine, ca să fie desăvîrșiți întru Unul» (Ioan XII, 23). Și ce spune Pavel, ucenicul Lui ? «Nu știți că sînteți locașul sfînt al lui Dumnezeu și Duhul Lui cel Sfînt locuiește întru voi ?» (1 Cor. III, 16). Vezi cum consună cuvintele apostolului întocmai cu cele ale Domnului, arătînd și ele că Biserica e locaș sfînt și lumea Împăratului Dumnezeu ? Cunoaște că Același era Care vorbea în prooroci și în apostoli și Același este Care vorbește și acum în unii și în alții.

8. Dacă nu se vor naște toți cei mai înainte rînduiți din neam în neam pînă la ziua de apoi și nu vor ajunge la plinire, nici lumea de sus nu se va plini.

Deci trupul lui Hristos și mireasa Lui și lumea de sus și locașul sfînt al lui Dumnezeu este Biserica, iar mădularele trupului Lui sînt toți sfinții. Dacă e așa, dar nu toți au venit la existență, e vădit că nici trupul lui Hristos, nici lumea de sus, adică Biserica lui Dumnezeu nu s-a împlinit întreagă. Sînt azi în lume mulți care nu cred, sau și dintre cei ce cred în Hristos sînt mulți păcătoși și risipitori care trebuie să se schimbe făcînd pocăință, mulți neascultători care vor trebui să se facă

ascultători, mulți care vor avea încă să se nască și să placă lui Dumnezeu pînă la trîmbița din urmă. Trebuie deci să se nască și să fie aduși la existență toți cei mai înainte cunoscuți și să se plinească lumea mai presus de lume a Bisericii celor întîi-născuți, Ierusalimul întru cele cerești (Evrei XII, 22—29). Atunci va fi sfîrșitul și se va înfăptui plinătatea trupului lui Hristos de către cei mai dinainte rînduiți de Dumnezeu ca să fie în chipul Fiului Său (Rom. VIII, 29). Aceștia sînt fiii luminii și ai zilei Lui (1 Tes. V, 5).

Aceștia toți, care sînt mai înainte rînduiți și scriși și numărați, se vor adăuga și alipi la trupul lui Hristos. Atunci, ajuns întreg și nemailipsindu-i nici un mădular, se va împlini sau desăvîrși. Aceasta pare să se potrivească adevărului și apostolului Pavel, care spune : «Pînă ce vom ajunge toți la bărbatul desăvîrșit, la măsura vîrstei plinătății lui Hristos» (Efes. IV, 13). «Căci pe care i-a cunoscut de mai înainte, pe aceia i-a și rînduit de mai înainte ; iar pe care i-a rînduit de mai înainte, pe aceia i-a și chemat ; iar pe care i-a chemat, pe aceia i-a și îndreptat ; iar pe care i-a îndreptat, pe aceia i-a și slăvit, ca să fie în chipul Fiului Său» (Rom. VIII, 29—30).

Vezi cum sînt mai înainte rînduiți și mai înainte cunoscuți toți sfinții ? Vezi cum zice că i-a și scris pe aceștia ? Căci zice : «V-ați apropiat de Sion, de muntele și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de adunarea a zeci de mii de îngeri». Apoi adaugă : «Și de Biserica celor întîi-născuți, scriși în ceruri» (Evr. XII, 23). Dacă sînt scriși, e vădit că sînt și numărați, precum s-a scris : «Cunoaște Domnul pe ai Săi» (2 Tim. II, 19). Și cuvîntul evlavios zice : «Chiar și perii capului vostru sînt numărați» (Matei X, 30). Dacă perii capului nostru sînt numărați, cu cît mai mult noi ? Deci toți sfinții sînt mai înainte cunoscuți lui Dumnezeu, mai înainte rînduiți și numărați și scriși după nu-

mele lor în ceruri. Ca atare, ei sînt mădulare ale lui Hristos, care trebuie să se facă un trup al Lui și să se desăvîrșească în El. Prin aceasta cuvîntul a dovedit că atunci cînd toți aceștia vor fi adunați și se vor fi făcut un trup al lui Hristos, se va împlini lumea de sus, adică Ierusalimul cel ceresc care este Biserica celor întîi-născuți, sau întreg trupul Bisericii, al împărătesei lui Dumnezeu, care este trupul lui Hristos-Dumnezeu.

Unde sînt deci cei ce născocesc, în deșertăciunea cugetărilor lor (Efes. IV, 17), multe locașuri, spre pieirea lor ? Unde sînt cei ce zic : «Nu voim să intrăm în Împărăția cerurilor. Căci aceasta e prea mult. Ci voim să fim în loc de odihnă, și aceasta ne ajunge» ? Toți sfinții din veac trebuie să fie un trup cu Hristos ; și unde socotesc aceștia că vor fi, dacă se vor afla nevrednici de trupul acesta și se vor tăia de la el ? Dacă toată lumea se va reînnoi prin foc, în ce loc presupun ei că vor fi, ca să nu treacă prin foc și să nu fie cercați de el ? Cu adevărat s-au făcut deșerți în cugetările lor și inima lor nepricepută s-a întunecat. Căci spunînd că sînt înțelepți, s-au făcut nebuni (Rom. I, 22).

Dar să cercetăm acum care este nunta de taină a lui Dumnezeu. Deci să îndreptăm cuvîntul spre altă temă. Care temă ? Cea pe care caută s-o cunoască cei neintroduși : Oare se vor cunoaște în veacul viitor sfinții întreolaltă, cînd fiecăruia i se va da de Dumnezeu după faptele lui, sau nu ? (Rom. I, 22). Trebuie să începem întîi de la cuvintele evanghelice și așa cuvîntul înaintînd pe drumul drept va lămuri și acestea.

9. *La cuvintele Evangheliei : «Asemănatu-s-a Împărăția cerurilor» (Matei XXII, 1—14) ; și care este nunta de taină a lui Dumnezeu*

«Asemănatu-s-a, zice, Împărăția cerurilor, împăratului care a făcut nunți fiului său și a chemat pe mulți». De care împărat vorbește, dacă nu de Însuși Tatăl Său

și Dumnezeu ? Și cui altcuiva a făcut nuntă, dacă nu Fiului Său Unul-Născut și Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos însuși ? Dar cu cine sau cu ce împărat a primit Stăpînul și Împăratul tuturor să facă înțelegerea de căsătorie ? Fiecare din noi oamenii, cînd vrea să aducă o mireasă fiului său, se grăbește să ia pe fiica celui mai de vază și mai slăvit și mai bogat. Pe cine va găsi deci Dumnezeu deopotrivă cu El, ca să-și aducă Sieși mireasă de la el ? Căci zice proorocul : «Cel ce ține în mîna Lui marginile pămîntului și pe cei ce locuiesc în el, ca pe niște lăcuste» (Isaia XL, 22). Iar în alt loc : «Dumnezeu cel veșnic, Care a întocmit marginea pămîntului» (Isaia XL, 28) și a întemeiat pe nimic stîlpul lui (Iov XXXVIII, 4—6). Iar David zice : «Cel ce privește la pămînt și-l face să se cutremure» (Ps. CIII, 32). Deci Cel ce este așa, să vedem a cui fiică a luat ca mireasă și a făcut nunți Fiului Său. Vreți să aflați a cui ? Mărimea coborîrii Lui îmi ametește gîndul și mă cutremur să v-o spun. Dar încrezîndu-mă în bunătatea Lui, voi spune : și-a luat ca mireasă pe fiica celui ce s-a răzvrătit împotriva Lui și a celui ce a săvîrșit desfrînare și ucidere ; ca să spun așa, a unui desfrînat și ucigaș.

Vezi ce bunătate și coborîre de negrăit ? Vezi ce covîrșitoare iubire de oameni ? Vezi mărimea iubirii și a bunătății ? Învață deci de aci, tu cel ce-ți închipui lucruri mari despre tine, să te smerești și să fii modest și niciodată să nu te înalți asupra cuiva, chiar dacă ai fi cel mai mare împărat dintre împărați, cel mai vestit dintre conducători, cel mai bogat dintre toți bogații ; învață privind la Domnul tuturor, la Sfîntul sfinților, la fericitul Dumnezeu și singurul Stăpînitor, la Cel ce locuiește în lumina neapropiată (1 Tim. VI, 15—16), Care coboară astfel și-Și aduce mireasă Fiului Său Unul-Născut de la cel ce s-a răzvrătit, El, Cel nevăzut, Cel necuprins, Cel nepătruns, Făcătorul și Ziditorul tuturor, pentru tine și pentru mîntuirea ta.

Și cine e cel ce a săvârșit ucidere și desfrînare, pe a cărui fiică și-a ales-o Sieși ca mireasă ? David, fiul lui Iesei, care a omorât pe Urie și a preacurvit cu femeia lui (2 Reg. XI, 2—5). Pe fiica acestuia, pe Maria, pe preaneprihănită și preacurata Fecioară a ales-o El de mireasă. O numesc pe aceasta preaneprihănită și preacurată în asemănare cu noi oamenii de atunci, compărînd-o cu aceia și cu noi, robii ei ; față de Mirele ei însă și Părintele Aceluia, ea e om, dar e curată și preacurată și mai curată și mai neprihănită decît toți oamenii din toate neamurile. Pe aceasta a ales-o pentru Fiul Său și i-a făcut nunți. În ce fel ? Ascultă cu luare-aminte.

Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos a trimis pe unul din slujitorii Săi, pe arhanghelul Gavriil, din înălțimea cea sfîntă a Sa (Ps. CI, 20). Acesta coborînd, înfățișează fecioarei taina și-i spune : «Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine» (Luca I, 28). Și împreună cu cuvîntul, a intrat întreg Cuvîntul ipostatic și de o ființă al lui Dumnezeu și Tatăl în pîntecele Fecioarei, și prin venirea și împreună-lucrarea Sfîntului Său Duh, Celei de o ființă, a luat trup înzestrat cu minte și cu suflet din sîngele curat al ei și s-a făcut om. Aceasta e deci unirea de negrăit și nunta de taină a lui Dumnezeu ; și așa s-a făcut schimbul lui Dumnezeu cu oamenii, unindu-se în chip neamestecat cu ființa și cu firea noastră stricăcioasă și săracă Cel mai presus de fire și de ființă. Deci Fecioara a zămislit și a născut din două firi, în chip minunat, adică din dumnezeire și omenitate, pe Fiul cel Unul, Dumnezeu desăvîrșit și om desăvîrșit, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care n-a stricat nici fecioria ei și nu s-a despărțit nici de sînul părintesc.

Dar harul îmi dă și mă îndeamnă ca, pornind de la cuvîntul evanghelic, să cuget și la alt lucru, care se petrece pururea în chip tainic și în toți fiii luminii. Căci

de ce n-a spus : «A făcut nuntă Fiului Său», ci «nunți»? De aci îmi vine un gând nou. De ce ? Fiindcă cu fiecare dintre credincioșii și fiii zilei se săvârșește pururea aceeași nuntă în chip apropiat și fără mare deosebire. Cum și în ce fel ? Dumnezeu, unindu-se cu noi într-o nuntă preaneprihănită și preacurată, înfăptuiește în noi ceva ce întrece puterea noastră. Ce este aceasta ? Ascultă cu luare-aminte.

10. Toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvîntul lui Dumnezeu în chip apropiat cu Născătoarea de Dumnezeu și îl nasc pe El și El se naște în ei și ei se nasc din El. În ce fel sînt fii și frați și mame ale Lui.

Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, intrînd în pîntecele preasfintei Fecioare și luînd trup din ea și făcîndu-se om, s-a născut, cum am spus, om desăvîrșit și Dumnezeu desăvîrșit, fiind același amîndouă în chip neamestecat. Ia aminte deci : cum se petrece cu noi acest lucru mai mare ca noi ? Fiecare din noi oamenii credem în El, Fiul lui Dumnezeu și Fiul pururea Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu Maria și, crezînd, primim cuvîntul despre El cu credință în inimile noastre ; ca urmare mărturisindu-L cu gura și pocăindu-ne îndată din suflet de fărădelegile săvîrșite de noi mai înainte, precum a intrat Dumnezeu, Cuvîntul Tatălui, în pîntecele Fecioarei, așa Cuvîntul se află și în noi ca o sămînță ²⁸¹. Minunează-te, auzind această taină înfricoșătoare și primește acest cuvînt vrednic de credință cu toată încredințarea și credința.

281. Este o legătură între cuvîntul rostit de Cuvîntul dumnezeiesc și între acest Cuvînt ca persoană. Cînd e primit cuvîntul Lui cu credință vine în noi prin acest cuvînt Însuși Cel ce-l rostește ca persoană și crește în noi pe măsură ce credem și adîncim mai mult cuvintele Lui și ne facem asemenea Lui asimilîndu-L în conținutul Lui, comunicat nouă prin cuvînt. Prin cuvîntul rostit de Cuvîntul dumnezeiesc vine în noi însăși puterea persoanei Lui, care ne modelează după chipul Lui. Aci e o deosebire mare între ortodocși și protestanți. Ei despart cuvîntul rostit sau scris de Dumnezeu, de Cuvîntul lui Dumnezeu ca persoană și de puterea Lui.

Deci îl zămislim pe El nu în chip trupesc, cum L-a zămislit Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu, ci înțelegător și ființial. Și-L avem în inimile noastre pe În-suși Acela pe care L-a zămislit și Fecioara Maria, cum zice dumnezeiescul Pavel : «Dumnezeu, Care a zis să strălucească lumina din întuneric, Care a strălucit în inimile noastre spre luminarea cunoștinței Fiului Său» (2 Cor. IV, 6). E ca și cum ar zice : «El însuși a strălucit întreg în chip ființial întru noi». Și că acesta este înțelesul a ceea ce a spus, a arătat în cele următoare, zicînd : «Și avem comoara aceasta în vase de lut» (2 Cor. IV, 7), numind comoară pe Duhul Sfînt. În alt loc numește însă Duh și pe Domnul : «Căci Domnul, zice, este Duh» (2 Cor. III, 17). Iar acestea le spune, ca atunci cînd auzi de Fiul lui Dumnezeu să înțelegi și să auzi odată cu El și pe Duhul ; și cînd auzi iarăși de Duhul, să înțelegi împreună cu El și pe Tatăl, întrucît și despre Tatăl zice : «Duh este Dumnezeu» (Ioan IV, 24). Peste tot te învață nedespărțirea și deoființimea Sfintei Treimi și că unde este Fiul, acolo e și Tatăl, și unde e Tatăl, acolo e și Duhul, și unde e Duhul Sfînt, acolo e întreaga dumnezeire triipostatică, Dumnezeu cel Unul, Tatăl cu Fiul și cu Duhul Său, Cei de o ființă, «Cel ce e bine cuvîntat în veci. Amin» (Rom. I, 25).

Așadar, crezînd din tot sufletul și căindu-ne cu căldură, zămislim, cum s-a spus, pe Cuvîntul lui Dumnezeu în inimile noastre, ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare și curate. Și precum pe aceea, fiindcă era preaneprihănită, nu a topit-o focul dumnezeirii, așa nici pe noi nu ne topește dacă avem inimile curate și neprihănite, ci se face în noi rouă din cer și izvor de apă și rîu de viață nemuritoare²⁸². Că și noi primim la fel focul neîngustat al dumnezeirii, ascultă pe

282. Căldura sufletului curat, primind cuvîntul Cuvîntului, face sufletul ca o pastă moale în care ia chip în mod ușor însăși persoana Celui ce comunică cuvîntul.

Domnul zicînd : «Foc am venit să arunc pe pămînt» (Luca XII, 49). Care alt foc, dacă nu Duhul de o ființă cu dumnezeirea Lui, cu Care intră împreună și e împreună-văzut cu Tatăl și vine și El în lăuntrul nostru. După ce cuvîntul lui Dumnezeu s-a întrupat o singură dată din Fecioara Maria și s-a născut din ea trupește în chip de negrăit și mai presus de cuvînt, întrucît nu se mai poate întrupa sau naște trupește iarăși din fiecare din noi, ce face ? Ne împărtășește spre mîncare trupul Său preacurat, pe care l-a luat din trupul neprihănit al preacuratei Născătoarei de Dumnezeu Maria, născîndu-se din ea trupește. Și mîncînd acest trup al Lui, fiecare din noi cei credincioși, care îl mîncăm cu vrednicie, îl avem în noi, întreg, pe Dumnezeu cel întrupat, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Însuși Fiul lui Dumnezeu și Fiul preacuratei Fecioarei Maria, Care șade de-a dreapta lui Dumnezeu și Tatăl.

Aceasta potrivit cu însăși spusa Lui : «Cel ce mîncă trupul Meu și bea sîngele Meu, rămîne întru Mine și Eu întru el» (Ioan VI, 56). Dar nu provine niciodată din noi, sau nu se naște trupește și nu se desparte de noi. Căci nu se mai cunoaște după trup (2 Cor. V, 17), ca unul ce ar fi în noi ca un copil, ci este netrupește în trupul nostru, amestecîndu-se cu ființele și cu firile noastre în chip de negrăit și îndumnezeindu-ne, ca pe unii ce sîntem contrupești cu El și trup din trupul Lui și os din oasele Lui (Efes. V, 29)²⁸³. Acesta este lucrul cel mare al negrăitei iconomii și al coborîrii Lui mai presus de cuvînt, săvîrșit în noi ; aceasta e taina plină de toată înfricoșarea, pe care am șovăit să o descriu și am tremurat să o înfățișez.

Dar Dumnezeu pururea voiește să-Și descopere și să ne arate iubirea Sa față de noi, ca și noi, înțelegînd

283. Hristos este totuși «trupește» în trupul nostru. Dar sfîntul Simeon spune că e «netrupește», înțelegînd că e ca un trup coplesit de Duhul Său cel Sfînt.

și respectînd marea Sa bunătate, să voim să-L iubim pe El. De aceea, mișcat de Duhul care mișcă și luminează inimile noastre, am făcut aceste taine cunoscute prin scris, nu ca să dovedesc că vreun om este egal cu cea care L-a născut pe Domnul în chipul nașterii celei de negrăit — să nu fie ! — căci nu este cu puțință acest lucru. Pentru că alta este nașterea de negrăit cu trupul a lui Dumnezeu Cuvîntul din ea, și alta este cea care se săvîrșește duhovnicește din noi. Aceea, născînd pe Fiul și Cuvîntul întrupat al lui Dumnezeu, a născut taina zidirii din nou a neamului nostru și mîntuirea lumii întregi pe pămînt, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu, Care a unit cele despărțite cu Sine însuși (Efes. II, 14—15) și a ridicat păcatul lumii (Ioan I, 29). Iar aceasta, născînd în Duhul dumnezeiesc pe cuvîntul cunoștinței lui Dumnezeu, lucrează totdeauna în inimile noastre taina înnoirii sufletelor omenești și comuniunea și unirea cu Dumnezeu-Cuvîntul. Aceasta ne-o dă să înțelegem și cuvîntul dumnezeiesc care spune : «Prin care am luat în pîntece și am suferit durerile nașterii și am născut duh de mîntuire, pe care l-am născut pe pămînt» (Isaia XXVI, 18).

Scopul meu a fost să arăt iubirea Lui nesfîrșită și curată față de noi și că, dacă voim, noi toți ne putem face, în chipul amintit, mame, după cuvîntul Domnului nostru Iisus Hristos (și frați ai lui) ; și ne putem face deopotrivă cu ucenicii și apostolii Săi, nu după vrednicia aceloră, nici după călătoriile și ostenele ce le-au suportat, ci după harul lui Dumnezeu și după darul Lui pe care l-a vărsat peste toți cei ce voiesc să creadă și să urmeze Lui fără întoarcere. Căci Însuși El voiește aceasta, spunînd : «Mama Mea, zice, și frații Mei sînt cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l împlinesc pe el» (Luca VIII, 21).

Vezi cum a ridicat la cîntecul de mame ale Lui pe toți cei ce ascultă cuvîntul Lui și-l împlinesc pe el și

cum numește frați și rudenii ale Lui, pe toți aceștia ? Dar aceea a fost mamă a Lui în chip propriu, ca una ce L-a născut, cum am spus, pe Acesta, în chip de negrăit și fără bărbat, trupește. Iar sfinții toți îl au ca unii ce L-au zămislit pe El după har și după dar. Din Maica Lui preacurată a împrumutat trupul Său preacurat, dăruindu-i în schimb dumnezeirea — schimb minunat și nou ! Din sfinți nu ia trup, ci le împărtășește lor trupul Său îndumnezeit. Privește adâncul tainei ! Harul Duhului, sau focul dumnezeirii, este al Mântuitorului și Dumnezeuului nostru, din firea și din ființa Lui, iar trupul Lui nu este de acolo, ci din trupul preacurat și sfânt al Născătoarei de Dumnezeu și din sângele ei preaneprihănit, din care luîndu-l și l-a însușit, după cuvîntul evlavios : «Și Cuvîntul trup s-a făcut» (Ioan I, 14).

De aceea, Fiul lui Dumnezeu și al neprihănitei Fecioare împărtășește sfinților, cum s-a spus, din firea și ființa Tatălui celui împreună-veșnic, harul Său dumnezeiesc, precum zice prin Proorocul : «Și în zilele de pe urmă, voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul» (Fapte II, 16), se înțelege, cel credincios ; iar din firea și ființa celei ce L-a născut pe El în chip propriu și cu adevărat, trupul pe care l-a luat din ea.

Și precum din plinătatea Lui noi toți am luat (Ioan I, 16), așa și din trupul neprihănit luat din preasfînta Sa Maică, primim toți ; și precum Fiul ei și Dumnezeu s-a făcut Hristos și Dumnezeuul nostru, dar a fost și fratele nostru, așa și noi — o, negrăită iubire de oameni ! — ne facem fii ai Născătoarei de Dumnezeu, Maica Lui, și frați ai lui Hristos. Căci toți sfinții sînt aceasta prin nunta cea preaneprihănită și preanecunoscută săvîrșită cu ea și în ea, datorită căreia Fiul lui Dumnezeu e din ea și sfinții sînt din El. Căci precum Eva cea dintîi a născut din împreunare și din sămînța lui Adam și din ea și prin ea s-au născut toți oamenii, așa și Năs-

cătoarea de Dumnezeu, primind pe Cuvîntul lui Dumnezeu-Tatăl în loc de sămînță, L-a zămislit și L-a născut numai pe Unul-Născut din Tatăl dinainte de veci și Unul-Născut și întrupat din ea, în zilele de pe urmă. Și încetînd ea să zămislească și să nască, Fiul ei a născut și naște în fiecare zi pe cei ce cred în El și păzesc sfintele Lui porunci.

Căci odată ce nașterea noastră în stricăciune s-a făcut prin femeia Eva, trebuia ca nașterea noastră duhovnicească și nașterea noastră din nou să se facă prin bărbat, adică prin al doilea Adam și Dumnezeu. Privește potriveala rațională a lucrurilor : sămînța celui stricăcios a născut și naște fii stricăcioși și muritori ; iar Cuvîntul nemuritor și nestricăcios al Nemuritorului și Nestricăciosului Dumnezeu a născut și naște pururea fii nestricăcioși și nemuritori, după ce s-a născut El însuși din Fecioara, prin Duhul Sfînt.

Potrivit acestora, Maica lui Dumnezeu este Stăpîna și Împărăteasa și Doamna și Maica tuturor sfinților, iar sfinții toți sînt slujitorii ei, precum Maica este a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, sînt fiii ei, întrucît se împărtășesc din preacuratul trup al Fiului ei. Credincios este cuvîntul (1 Tim. I, 15 ; III, 1 ș.u.). Căci trupul Domnului este trupul Născătoarei de Dumnezeu. Și împărtășindu-ne din însuși trupul îndumnezeit al Domnului, mărturisim și credem că ne împărtășim de viața veșnică, dacă nu-l mîncăm pe acesta cu nevrednicie și deci mai degrabă spre osînda noastră.

Iar rudenii ale ei sînt sfinții în chip întreit. După un chip, pentru că au rudenia din același lut și din aceeași suflare, sau suflet ; după al doilea chip, pentru că au comuniune și părtășie cu ea, prin trupul luat din ea ; iar după al treilea, pentru că prin sfințenia ce se înfăptuiește în ei după Duh, fiecare are în sine prin ea pe Dumnezeul tuturor zămislit în sine, precum L-a avut și ea. Căci deși L-a născut și trupește, dar L-a avut întreg

în sine totdeauna și-L are și acum și pururea, și duhovnicește, și-L are la fel, în chip nedespărțit.

Aceasta e taina nunților, pe care le-a făcut Fiului Său Tatăl cel împreună-veșnic și de aceeași cinste. Și a chemat pe mulți și a trimis pe slujitorii Săi să-i cheme pe cei invitați la nunți și nu au voit să vină.

11. *La cuvîntul Evangheliei* : «*Și a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitați la nuntă și nu au voit să vină*» (Matei XXII, 3—14).

Cine erau trimișii ? Proorocii, zice. Cine, invitații ? Fiii iudeilor. Că ei erau atunci și au fost de la început invitați și nu au voit să asculte de ei. «Iarăși a trimis pe alți slujitori, zicînd : Spuneți celor invitați : Iată, am pregătit ospățul meu ; taurii și animalele îngrășate au fost înjunghiate și toate sînt gata. Veniți la nunți. Iar ei ne-luîndu-i în seamă, au plecat, unul la ogorul lui, altul la negustoria lui, iar ceilalți prinzînd pe slujitorii lui i-au batjocorit și i-au omorît». Despre ce slujitori vorbește ? De apostolii Lui. Și ce este ospățul ? Împărăția cerurilor, pe care a pregătit-o celor invitați, potrivit hotărîrii Lui de la întemeierea lumii (Rom. VIII, 28). Ce sînt taurii și animalele îngrășate ? Fiul Fecioarei și Dumnezeu, vițelul îngrășat de dumnezeire. Acesta este și taur, prin puterea cu adevărat de negrăit. Dar L-a numit la plural «tauri», pentru că trupul Lui cel sfînt se împarte în multe și fiecare parte din el este iarăși El întreg, fiind atît de puternic că răstoarnă pe toți dușmanii celor care-L primesc și le dă putere acestora ca să biruiască lumea și să poată să se facă fii ai lui Dumnezeu (1 Ioan I, 17). Miel se numește Atotneprihănitul Miel al lui Dumnezeu (1 Petru I, 19), Cel de un an (Levitic XII, 6), iar Berbec, ca Cel care poartă deasupra crucea ca niște coarne, prin care a dat vrăjmașului lovitura de moarte și pe care răstignindu-L ceilalți, L-au omorît. «Alți slujitori» sînt sfinții Săi apostoli, pe care i-a trimis, îndemnîndu-i

să nu umble în calea păgînilor și în cetatea samarine-
nilor să nu intre, ci să meargă mai bine la oile cele pier-
dute ale casei lui Israel (Matei X, 5—6). Dar aceia nu
i-au primit nici pe aceștia, ci pe unii i-au batjocorit și
bătut, pe alții i-au omorît, între aceștia fiind și Ștefan,
întîiul dintre mucenici (Fapte VI, 8 ș.u.). «Iar auzind
împăratul, s-a mîniat și trimițînd oștile lui i-a pierdut pe
ucigașii aceia și a ars cetatea lor». Aici vorbește de evreii
necredincioși pe care i-a și nimicit, aducînd prin venirea
romanilor asupra lor, pustiirea totală a țării lor. Dar
prin oștile lui înțelege și pe cei răi, trimiși spre pedepsi-
rea altor răi, cum zice Dumnezeu prin Moise : «Voi tri-
mite peste ei mînie și urgie, război de pedepsire prin în-
gerii răi» (Ps. LXXVII, 49).

Atunci zise slujitorilor săi : «Nunta este gata, dar
invitații nu erau vrednici. Mergeți la răspîntiile drumu-
rilor și pe care îi veți afla, chemați-i la nunți». Ai văzut
legătura lucrurilor ? Ai văzut potriveala pildei ? «Și ie-
șind, zice, slujitorii aceia la drumuri, i-au adunat pe
toți cîți i-au aflat buni și răi și s-a umplut nunta de
meseni». Căci apostolii, străbătînd lumea toată, au ves-
tit cuvîntul lui Dumnezeu și pe toți cei ce au ascultat
i-au adunat într-o unică credință, a cunoștinței de Dum-
nezeu, răi sau buni la năravuri, adică i-a preschimbat și
readus la virtute. Căci aceasta înseamnă «i-au adunat».
Dar și din cele ce urmează învățăm același lucru. Căci
zice : «Dar intrînd împăratul să vadă pe meseni, a văzut
acolo un om neîmbrăcat în haină de nuntă și i-a zis lui :
prietene, cum ai intrat aci neavînd haină de nuntă ? Iar
acela tăcea. Atunci a zis împăratul slujitorilor : legați-i
mîinile și picioarele și luați-l și aruncați-l în întunericul
cel mai din afară. Că mulți sînt chemați, dar puțini aleși».

Vezi cum zice că cei preaschimbați la moravuri au
fost adunați la masă, dar cei cu vreo viclenie sau răutate
oarecare, chiar dacă vor intra, iarăși vor fi scoși cu ru-

șine de către îngeri, pe care îi numește și slujitori. Deci mesenii de la nunți sînt sfinții. Iar cel ce nu are haină de nuntă, știu că unii socotesc că sînt cei ce și-au întinat trupurile lor numai prin curvie și preacurvie și uciderei. Dar nu este aceasta, ci vorbește de tot omul care se află sub o oarecare patimă sau păcat. Că acesta este adevărul, auzi de la Pavel care zice : «Nu vă înșelați : nici curvarii, nici preacurvarii, nici malahiții, nici sodo-miții, nici furii, nici lacomii, nici slujitorii la idoli, nici bețivii, nici bîrfitorii» — și voi adăuga : nici cei ce au ură sau pizmă față de vreun frate — «nu vor moșteni împărăția cerurilor» (1 Cor. VI, 9—10), nici nu vor avea parte de bucuria Domnului nostru Iisus Hristos. Vezi că toată răutatea și păcatul murdărește haina sufletului și ne scoate din Împărăție ?

12. Nu trebuie ca cineva din cei nedepriși să cerceteze tainele ascunse ale Împărăției cerurilor, înainte de lucrarea poruncilor și de înaintarea în virtuți și de desăvîrșire ; și că la a doua venire a Domnului toți sfinții se vor cunoaște unii pe alții.

Să lăsăm deci discuțiile deșarte și nefolositoare (Tit III, 9) și să nu ne grăbim să aflăm înainte de vreme cele ce țin de o vreme, ci să ascultăm mai bine de Domnul care zice : «Cercetați Scripturile» (Ioan V, 39). Cercetați-le și nu le iscodiți în discuții îndelungate. Cercetați Scripturile și nu faceți discuții în afara Sfintelor Scripturi. Cercetați Scripturile, ca să fiți învățați despre credință, nădejde și iubire. Despre credință, ca să nu fiți purtați de orice vînt după nesiguranța oamenilor fără reazim (Efes. IV, 14), ci întăriți-vă prin dogmele drepte ale Bisericii Apostolice și Universale și «drept îndreptați» (2 Tim. II, 15) cuvîntul ei. Dar nu numai aceasta, ci prin împlinirea poruncilor veți fi învățați să căutați și rodul credinței și folosul din ea, iar cînd veți putea afla acestea, atunci veți dobîndi și nădejdea nefăcută de ru-

șine și veți avea în ea și întreaga iubire față de Dumnezeu. Căci altfel, este cu neputință vreunui om să dobândească iubirea desăvârșită de Dumnezeu, decât prin credința neștirbită și prin nădejdea sigură și neîndoielnică. De ce, deci, uitînd să ne cercetăm pe noi înșine în privința acestora, și anume, dacă avem credință în Dumnezeu atîta cît El însuși, Judecătorul nostru viitor, zice că o va cere de la noi, iscodim cele mai presus de noi, cîtă vreme noi abia știm cele de la picioarele noastre ?

*Credință și fapte*²⁸⁴. — Iar care este credința pe care Dumnezeu o cere de la noi și pe care trebuie s-o avem în El, a arătat El însuși în Evanghelie, zicînd : «Cel ce voiește să vină după Mine să se lepede de sine și să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie» (Luca IX, 23) ; «Căci cel ce vine la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe frații săi, ba încă și sufletul său, nu poate fi ucenicul Meu» (Luca XIV, 26). Și iarăși : «Cel ce a aflat sufletul său», rămînînd alipit la cele spuse, «îl va pierde pe el» (Matei X, 39), «iar cel ce va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelia Mea», împlinind poruncile Mele, «îl va afla pe el în viața veșnică» (Marcu VIII, 35 ; Matei XVI, 25).

Ați auzit semnele credinței ? Vă ajung acestea, sau aveți nevoie să vi le reamintesc și pe cele următoare ? Dacă voiți să aflați că o astfel de credință cere Dumnezeu de la noi, încît crezînd în El să nu ne mai îngrijim deloc de viața de aici, aflați aceasta chiar de la Domnul, Care zice limpede : «Nu vă îngrijiți de ziua de mîine, ce veți mânca, sau ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca» (Matei VI, 25, 34). Și ridicîndu-ne cîte puțin spre cele mai desăvârșite, zice : «De te lovește cineva peste obrazul drept, întoarce-i lui și pe cel stîng ; și celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina ta, lasă-i lui și că-

284. Titlu în trad. fr., ed. Darrouzès, *Traité théol. et éthiques*, tom. I, p. 275.

maşa ta» (Matei VI, 39—40) ; «şi celui ce răpeşte ale tale, nu i le cere înapoi» (Luca VI, 30). Apoi cerînd prisos de credinţă peste prisos, ne porunceşte să ne rugăm pentru duşmanii noştri şi să iubim şi să facem bine celor ce ne urăsc pe noi şi să ne rugăm pentru cei ce ne prigonesc pe noi (Matei V, 44). Şi ne porunceşte să facem altele multe, din care să se arate credinţa noastră în El. Numai atunci trebuie să zicem că sîntem credincioşi. Căci fără acestea credinţa noastră este moartă (Iacob II, 20) şi noi înşine sîntem morţi ²⁸⁵.

Cercetează-te deci pe tine însuţi, tu căruia ți se cer acestea. Şi dacă te vei afla că nu ești lipsit de nimic din cele spuse, ci le împlinești toate cu prisosință, din inimă şi cu voință fierbinte, vei cunoaște că te ai în lumină pe tine însuţi şi nădejdea ce nu va fi făcută de ruşine ; nu cea care vine în cei pierduți din închipuirea de sine (2 Tes. II, 10) şi a cărei deşertăciune şi înşelăciune nu o poate recunoaște nici unul din cei ce o au, ci nădejdea cea bună şi adevărată, în lumina adevărată şi nefăcută de mîină ²⁸⁶. Iar în aceasta vei vedea purtată ca într-un car de heruvimi iubirea, care este Hristos ²⁸⁷. Dar de vei ajunge să o vezi, nu vei iscodi prin discuții nimic din cele viitoare şi nevăzute, ci vei închide şi gura altora (1 Tim. I, 3) şi îi vei îndemna să nu iscodească

285. Credința crește pe măsura faptelor și a virtuților. Credința este în ele înseși ca o credință vie și mereu mai puternică. Iubirea mereu sporită este o manifestare a credinței mereu sporite. Credința nu se poate separa de fapte, nici viceversa.

286. Nădejdea sigură vine din faptele credinței tari. Căci faptele, eliberîndu-ne de alipirea la lucrurile trecătoare, ne descoperă lumina realității netrecătoare care este Dumnezeu și siguranța vieții noastre netrecătoare în El. De aci se vede că prin lumina de care vorbește așa de mult, sfîntul Simeon înțelege intuiția clară și sigură a realității netrecătoare, deci adevărate a lui Dumnezeu, ca temei al duratei noastre veșnice.

287. În nădejdea sigură vezi ceea ce vei avea în viitor în chip deplin, adică unirea cu Hristos, izvorul tuturor bunătăților. Nădejdea îți aduce în orizont vederii pe Hristos ca izvorul iubirii nesfîrșite sau ca iubirea însăși. În același timp nădejdea te poartă spre ea prin fapte, prin desăvîrșirea ta sau prin creșterea ta în iubire, mergînd în întîmpinarea Celui de la Care îți vine iubirea. Te poartă cu avîntul cu care sînt purtați heruvimii spre Dumnezeu.

ceva, nici să discute despre acelea. Căci vei fi aflat prin cercare că toate acelea sînt de necuprins cu mintea și de negrăit cu cuvîntul.

Dar dacă n-ai împlinit cele ce te-ajută în primul rînd să te faci cunoscut ca credincios chiar de pe acum, și încă n-ai deplina nădejde și încredințare că te vei mîntui, și nici nu poți spune și tu ca sfîntul apostol Pavel: «Lupta cea bună m-am luptat, drumul am săvîrșit, credința am păzit, de acum mă așteaptă cununa dreptății, pe care mi-o va da Domnul, Judecătorul cel drept» (2 Tim. IV, 7—8), de ce iscodești să cauți să afli de se vor cunoaște sfinții unii pe alții în Împărăția Cerurilor, cînd, ajunși la contemplarea lui Dumnezeu cel peste toate, îl vom vedea pe El ? Ce folos vei avea din aceasta ? Spune-mi !

Am voit să aud și să aflu de la tine ce folos vei avea dacă ai să afli și ai să înveți de la noi despre bucuriile, slăvirile, desfătările și reșezările din Împărăția lui Dumnezeu, cîtă vreme ești osîndit, cum am spus, de conștiință, fiindcă n-ai păzit poruncile date ție de Hristos și de aceea nu ai parte cu Hristos ? (Ioan XIII, 8). Nici unul, în nici un fel. Ci îți vei pricinui mai degrabă o și mai mare osîndă, că, aflîndu-le acestea, le-ai disprețuit și n-ai voit să lepezi închipuirea de sine și să dobîndești smerenia. De altfel, răspunde liniștit la întrebarea ce ți-o pun cu blîndețe : de va cere un copil mic, care n-a învățat încă nici alfabetul, să i se explice gramatica și retorica, va primi oare vreun om stăpîn pe rațiune, să ia în seamă măcar cu un singur cuvînt nebunia lui și nu-l va respinge mai degrabă pe acela că gîndește lucruri nebunești și copilărești și cere fără judecată cele mai presus de puterea lui ? Iar dacă e drept și convenit lucru să facă așa în acestea, cu atît mai mult se cuvine să facă așa în cele mai presus de cuvînt, de minte și de înțelegere. Totuși, dacă cineva, care nu cunoaște nici măcar literele

scrisului, va auzi cele ce le-au scris elinii prin alte cuvinte și le va înțelege pe acestea ca pe cele spuse în dialectul propriu, nu e nici o mirare, dat fiind că aceia vorbesc despre cele supuse simțurilor și scrierile lor sînt scrieri deșarte despre lucruri deșarte.

Cele despre care întrebi tu, nu sînt, însă, de felul acesta. Dar ce sînt și cum ? Cum zice Proorocul David : «Și a aplecat cerurile și s-a pogorît și întuneric sub picioarele Lui» (Ps. XVII, 10). Ce este întunericul acesta ? Trupul Domnului, despre care Ioan, marele Înaintemergător al Lui, a spus mai pe urmă : «Căruia nu sînt vrednic să-I dezleg cureaua încălțămintelor» (Marcu I, 7). S-a coborît deci și a venit îmbrăcînd, în loc de întuneric, trupul²⁸⁸. Și iarăși : «S-a suit pe heruvimi și a zburat ; a zburat pe aripi de vînturi. Și a pus întunericul ascunziș al Lui. În jurul Lui, cortul Lui» (Ps. XVII, 11—12). Vezi că cercetarea ta nu se îndreaptă spre cele supuse simțurilor, ci spre cele dumnezeiești și necuprinse și nu ușor de înțeles de toți ?

Și dacă a pus negura și întunericul ascunziș al tainelor Lui și e nevoie de multă lumină de la Preasfîntul Duh spre înțelegerea tainelor ascunse, cum cercetezi cele ce nu poți să le afli, odată ce nu te-ai făcut locașul luminii dumnezeiești, fiind încă nedesăvîrșit și neluminat ? Și ca să nu bănuiești, ca unul ce șezi în întuneric (Matei IV, 16), că și Acela s-a ascuns, așezîndu-se în în-

288. Este interesantă asemănarea trupului Domnului cu un întuneric. Întunericul de care Dumnezeu era înconjurat pe muntele Sinai a fost interpretat de sfîntul Grigorie de Nisa și de Dionisie Areopagitul ca taina care înconjoară pe Dumnezeu. Așa s-a dezvoltat o întreagă teologie apofatică, care vorbește despre o cunoaștere a lui Dumnezeu prin necunoaștere. Trupul Domnului nu este el însuși o taină, dar acopere pe Fiul lui Dumnezeu ca pe o taină, devenind prin aceasta și el o taină. Dumnezeu în Sine însuși nu poate fi văzut. Dar în întunericul de pe Sinai și în trupul Domnului se simte prezența Lui. Întunericul și trupul sînt un acoperămint al prezenței lui Dumnezeu pentru cei ce nu au Duhul Sfînt care-i face capabili să cunoască prin ele pe Dumnezeu. Dar pentru cei ce, avînd Duhul, pot să-l cunoască prin acestea, ele au devenit transparente. Aceasta o spune sfîntul Simeon în cele ce urmează.

tuneric, proorocul David a spus : «În jurul Lui, cortul Lui». El numește cort ceea ce numește Pavel lumină. Căci spune : «Cel ce locuiește în lumina neapropiată» (1 Tim. IV, 16). Amîndoi atrag luarea aminte asupra necuprinderii și nemărginirii dumnezeirii Lui, nevoind să facă pe Dumnezeu circumscris. Ei spun aceasta, pentru că își îndreaptă cuvîntul spre cei ce iscodesc cu privire la El ²⁸⁹. Nu socotiți, o, voi cei fără de minte, că Domnul și Dumnezeu cel înălțat, intrînd (în cer) s-a ascuns în întuneric, ci este în slava Sa, în dumnezeirea care umple toate și e mai presus de toate, în care era și înainte de aceea.

Inchipuirile deșarte ale celor nedesăvîrșiți ²⁹⁰. — Iată, așadar, că ai aflat în treacăt, de la noi, tainele dumnezeiești și înfricoșătoare ale credinței noastre. Mai bine zis le-ai învățat de la Duhul Sfînt prin noi. Ai aflat că Dumnezeu s-a coborît pe pămînt și s-a suit iarăși la ceruri și a pus întunericul ascunzișul Lui. Căci nu trebuia să ni se arate împreună cu slava Tatălui, înainte de Judecată, ci trebuie să se întîmple aceasta numai atunci ; căci Tatăl Lui a pus și timpul întru a Sa stăpînire (Fapte I, 7). Deci dacă așa sînt tainele ascunse ale

289. Propriu-zis, întunericul în care e acoperit Dumnezeu e lumina. Numai noi sîntem acoperiți propriu-zis de întuneric, cînd sîntem pătimiși. Întunericul care-L acoperă pe Dumnezeu e prea multalumină pe care noi n-o putem cuprinde, cum a spus Dionisie Areopagitul. Lumina lui Dumnezeu e necuprindere, pentru că e prea mult de înțeles în ea, e un înțeles mai bogat într-o infinită măsură decît îl putem noi sesiza. Așa și trupul Domnului nu e întuneric ca trupul nostru cînd patimile lui îl fac netransparent pentru suflul din el. Dar se întîmplă că preamulta lumină, sau preabogatul înțeles al necuprinderii lui Dumnezeu să fie socotite de noi, cînd sîntem întunecați de patimi, ca întuneric, cum la fel poate fi socotit de noi, în acest caz, întuneric opac trupul străveziu al Domnului. Necuprinderea lui Dumnezeu și trupul Domnului pot avea deci ambele aceste caractere : de lumină și de întuneric. Depinde de noi ce caracter al lor scoatem în relief. Ele sînt întuneric pentru noi, întuneric complet pînă ce nu avem nici o rază a Duhului prin care să străbatem cu privirea suflatească dincolo de ele, și întuneric care se face străveziu în mod treptat pentru cei ce sporesc în Duhul pe Care îl primesc. Prin aceasta Dumnezeu ține seama de neputința noastră și de izbăvirea treptată de ea.

290. Titlu în traducerea franceză (op. c.).

Împărăției Cerurilor și nu s-a dat tuturor să le cunoască pe ele, după cuvîntul Domnului (Matei XIII, 11), pentru ce, odată ce ai fost lăsat să lucrezi poruncile Lui, isco-dești despre cele ascunse tuturor oamenilor? Căci auzi în fiecare zi pe apostol spunînd despre acelea «pe care ochiul nu le-a văzut, și urechea nu le-a auzit, și la inima omului nu s-au suit»; despre bunătățile «pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (1 Cor. XI, 9). Fiindcă înainte ca El să se înalțe la cer și să pună întunericul ascunzîș al Lui, ne-a dat sfintele Lui porunci, cum ar zice cineva ca niște unelte, iar credința în El ca un meșter. Astfel noi sîntem vase, credința meșter, iar poruncile unelte, prin care Cuvîntul meșter reface și înnoiește pe cei ce împlinesc poruncile Lui, ca prin lucrarea lor, curățîndu-ne, să ne luminăm de către Duhul, înaintînd în cunoștința tainelor Împărăției cerurilor.

Și precum uneltele fără meșter și meșterul fără unelte nu pot face nimic, așa nici credința fără împlinirea poruncilor și nici împlinirea poruncilor fără credință nu ne poate înnoi și plăsmui din nou, făcîndu-ne din vechi, noi. Dar cînd le vom dobîndi pe amîndouă în inima neșovăitoare și ne vom face vase de bun folos Stăpînului (2 Tim. II, 21), spre primirea Mirelui spiritual, atunci și Cel ce a pus întunericul ascunzîș al Lui ne va reînnoi prin darul Duhului Sfînt și ne va face din vechi, noi, ne va scula vii din morți, va tăia întunericul și va face să treacă prin el mintea noastră și se va pleca spre noi ca printr-o deschizătură (1 Petru I, 12) și ne va da să-L vedem, chiar dacă nu cu totul limpede, așa cum se poate vedea cercul soarelui sau al lunii. Cei ajunși aci învață din acestea — sau mai bine zis cunosc și înțeleg, încredințîndu-se că nu pot ajunge altfel la o oarecare împărtășire de bunătățile de negrăit ale lui Dumnezeu, decît dacă vor tăgădui toată lumea (1 Ioan II, 15) împreună cu voile celor din ea, prin toate poruncile lui

Dumnezeu²⁹¹, întru smerenia inimii și întru credința neîndoielnică, dintr-o voință susținută de tot sufletul. Mai mult decît atît, cei ce cred în Hristos, și mai ales pruncii care s-au botezat și care nu simt încă «darul harului lui Dumnezeu» (Efes. III, 7), vor trebui să străbată, întru veselia inimii și cu bucurie, ostenele pentru virtute, împreună cu toate încercările.

Tu deci, cel ce ai citit acestea, judecă-te pe tine nu întru închipuirea cunoștinței mincinoase (1 Tim. VI, 20) și întru făurirea de gînduri deșarte, ci întru frică și cutremur. Și de voiești să afli ce stare de viață ai, întreabă-ți sufletul și spune-i : «Suflete, ai păzit toate poruncile lui Dumnezeu, sau nu ?» Și deschizîndu-și gura conștiinței lui, îți va spune în chip sigur adevărul²⁹². Căci nu se va rușina de tine, ci te va înfrunta și-ți va arăta cele ce le-ai pus înainte și le ai în tine, fie bune, fie rele. Căci în conștiință vei afla, fie că ai iubit lumea, fie că ai slujit mai mult lui Dumnezeu, fie că ai căutat slava de la oameni, fie că ai dorit numai pe cea dată de Dumnezeu. Privind în tine însuți ca într-o cutie și pipăind conținutul și scoțînd una cîte una din cele așezate în ea, le vei cunoaște în chip limpede. Presupune deci că întîi e așezată acolo dragostea de mărire și de slavă deșartă, un fel de

291. Faptul că «tăgăduirea lumii» se face prin împlinirea poruncilor care sînt fapte de iubire curată pentru Persoanele lui Dumnezeu și persoanele semenilor, prin depășirea obiectelor, arată că se cere numai tăgăduirea acestei alipiri egoiste la obiecte, alipire care pune obiectele mai presus de persoane.

292. Una din trăsăturile teologiei sfîntului Simeon este că e o teologie a «conștiinței». Conștiința stă în legătură cu recunoașterea plină de simțire a stării păcătoase proprii. Fără ajungerea la această stare de conștiință, omul nu poate «simți» prezența lui Dumnezeu, nu poate avea o sensibilitate pentru ea. În acest sens trebuie înțeleasă «simțirea» harului de care vorbește sfîntul Simeon, ca o condiție a mîntuirii. Ea e pe de o parte o «simțire» a păcătoșeniei, pe de alta o simțire «a prezenței lui Dumnezeu» care ne ajută să ne recunoaștem păcatul și să ieșim din el, sporind prin aceasta în simțirea prezenței Lui. E o sensibilitate simultană și îmbinată pentru păcatul nostru și pentru prezența lui Dumnezeu. Nu poate fi una fără alta. «Simțirea» mai intensă a prezenței lui Dumnezeu echivalează cu «lumina» lui Dumnezeu, care e o cunoaștere clară a prezenței Lui și a stării proprii în fața Lui.

a plăcea oamenilor, dulcele laudelor de la oameni, veșmintul fățărniciei, sămînța ascunsă a iubirii de arginți și, simplu vorbind, multe de acestea așezate în ea, una acoperită de alta ; iar deasupra tuturor acestora să presupunem că e îngîmfarea — căci cunoștința, zice, îngîmfă (1 Cor. VIII, 1) — iar împreună cu ea, închipuirea de sine și părerea că ești ceva, nedîndu-ți seama că cel cu cugetul îngîmfat nu e nimic (Gal. VI, 3). Toate acestea, fiind adăugate la celelalte pe care le-am amintit înainte, spune-mi cum vei putea să le deosebești ? Vei spune, fără îndoială, că nicidecum.

Spune-mi, așadar, acum și aceasta. Poate că nu ești convins că peste inima ta ai așezat un fel de acoperămint din acestea ; poate nu crezi, cum nici evreeii nu cred, fapt pentru care-i mustră Pavel (Rom. VIII, 23 ; 2 Cor. III, 15). Și de aceea nu înlături acoperămintul acesta de pe inima ta, ca să vezi patimile ascunse sub el și să te milostivești de amărîtul tău suflet și să te grăbești să-l curăți și să speli ochii lui înțelegători și fața lui cu lacrimi fierbinți, aruncînd înapoia ta toată înțelepciunea și cunoștința din afară, după îndemnul lui Pavel, ca să te faci nebun lumii acesteia și să te faci înțelept în Hristos (1 Cor. IV, 10). Dar atunci, spune-mi, cum, odată ce ești nebun, îți voi descrie cele privitoare la Dumnezeu și la cele dumnezeiești, care sînt ascunse și nevăzute ? Nu mă vei disprețui tu însuși, ca pe unul care face un lucru fără rost, și nu vei zice în tine însuși cu dreptate : «Acesta e cu adevărat nebun, căci îmi povestește despre lucruri neînțelese întregii suflări de sub cer și întregii suflări ce se află deasupra cerului?» Căci cele ce vor avea să fie atunci, nici îngerii lui Dumnezeu nu le știu. Fiindcă dacă nu au cunoscut nici venirea Lui pe pămînt, cum, sau cînd avea să se coboare și să se facă om, cu cît mai mult nu pot cunoaște venirea Lui cea de pe urmă întru slavă, cînd va fi, cum va fi și care vor fi darurile ce le va împărtăși sfinților Lui ? Că acestea

așa sînt cu adevărat, a arătat Pavel zicînd : «Ca să se facă cunoscute acum începătorilor și stăpîniilor prin Biserica înțelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu» (Efes. III, 10). Ba a arătat și Domnul, spunînd despre venirea Sa că «Puterile cerurilor se vor clătina» (Matei XXIV, 29), adică se vor uimi și se vor minuna, văzînd deodată ceea ce, fără îndoială, n-au văzut pînă atunci. Iar dacă puterile cerurilor nu știu, cum îndrăznești să spui tu că sfinții nu se vor cunoaște unii pe alții în Împărăția lui Dumnezeu, cînd se vor împărtăși de vederea Lui ? Dar și tu, care-l contrazici, pe cel ce zice : «Ei trebuie să se cunoască numaidecît unul pe altul», întrebi : de unde o ști aceasta ?

*Cunoștința întreolaltă a sfinților*²⁹³. — O, neștiință și nebunie și întunecime ! Nu tremurați, nu vă temeți ? Căci din cuvintele voastre (Matei XII, 37) veți fi osîndiți de către Dreptul Judecător, Care nu caută la față. Căci către cei ce spun că sfinții nu se văd, nici nu se cunosc unii pe alții, ci îl văd numai pe El, fiind uniți întregi prin toate simțurile cu El întreg, se va adresa și va zice : «M-ați cunoscut voi ? Ați văzut lumina Mea ? M-ați primit în voi ? Ați cunoscut prin cercare însăși lucrările Duhului Sfînt, sau nu ?» Socotesc că nu vor îndrăzni să-I răspundă : «Da, Doamne». Căci dacă vor spune așa, le va răspunde : «Cum, dacă ați avut cunoștința acestora prin cercare, spuneți că cei ce Mă vor avea pe Mine în ei înșiși nu se vor cunoaște unul pe altul ? Eu sînt Dumnezeu cel nemincinos, Dumnezeu cel adevărat, Dumnezeu cel sfînt, Cel ce locuiesc întru sfinți. Cum locuiesc întru ei ? Precum am spus că Eu sînt întru Tatăl și Tatăl întru Mine, așa și sfinții sînt întru Mine și Eu întru ei (Ioan XVII, 21). Și precum Tatăl e întru Mine și Eu întru Tatăl Meu, așa voi fi locuind și întru toți sfinții și toți sfinții vor locui întru Mine». Dar

293. Titlu în traducerea franceză.

va mai zice către aceștia și următoarele : «Dacă deci Eu sînt întru sfinții Mei și sfinții Mei întru Mine, dacă Eu sînt întru Tatăl Meu și Tatăl Meu întru Mine și precum Mă cunoaște pe Mine Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl, e vădit că și sfinții Mă cunosc pe Mine și Eu pe sfinți și la fel sfinții trebuie să se cunoască unul pe altul». Iar ca să se facă acest lucru mai clar, ca să fie vădit și celor nesimțitori, trebuie să adăugăm a zice iarăși : întru toți sfinții va locui Același Hristos.

Cînd se vor deschide, deci, cărțile conștiinței fiecăruia, în inimile și conștiințele păcătoșilor se va afla închipuirea de sine, sau slava deșartă, sau erezia, sau invidia, sau pizma, sau altceva din acestea ; se va afla negrija, trîndăvia și neîmplinirea din toată inima a poruncilor lui Dumnezeu, de unde vine lipsa iubirii Lui. De aceea «ochii lor se vor întuneca și nu vor vedea» (Rom. XI, 20 ; Ps. LXVIII, 24) și vor fi rușinați și vor auzi : «Întrucît nu ați făcut una dintre poruncile Mele preamici, ci ați nesocotit-o, Mie nu ați făcut» (Matei XXV, 45 și V, 19).

Iar cînd se vor deschide cărților conștiinței sfinților — ia aminte ! — va străluci Hristos, Dumnezeu, Cel ascuns acum întru ei, cum a strălucit înainte de veci din Tatăl ²⁹⁴. Și sfinții vor fi asemenea Celui Preaînalt (Isaia XIV, 14). De unde știm aceasta ? Ascultă de Mîntuitorul însuși, spunînd aceasta : «Atunci dreptii vor străluci ca soarele» (Matei XIII, 14). Și ce alt chip sau soare e acesta, dacă nu Cel de Care am vorbit, Cel singur numit de El însuși Soarele dreptății (Mal. III, 20), Care singur va răsări și va străluci în drepti ? Aceasta o spune mai vădit ucenicul iubit al lui Hristos, care s-a odihnit pe pieptul Lui, zicînd : «Fraților, acum sîntem fiii lui Dumnezeu,

294. În subiectivitatea conștiinței sfîntului e implicată obiectivitatea prezenței lui Hristos, realitatea cea mai sigură și mai deplină. Această obiectivitate a prezenței lui Hristos accentuează caracterul nostru de subiect simțitor. Dimpotrivă, în conștiința păcătoșului nu e nici o realitate obiectivă, ci numai închipuirea de sine.

dar încă nu s-a arătat ce vom fi. Dar știm că atunci cînd se va arăta, asemenea lui vom fi» (1 Ioan III, 2). Dar o spune și Pavel : «Acum cunosc în parte, iar atunci voi cunoaște precum am fost cunoscut» (1 Cor. XIII, 12).

Deci sfinții sînt asemenea lui Dumnezeu și-L vor cunoaște pe Dumnezeu. Atîta cît i-a cunoscut Dumnezeu pe ei și precum cunoaște Tatăl pe Fiul și Fiul pe Tatăl, așa trebuie să se vadă și să se cunoască sfinții unii pe alții. Chiar și cei ce nu s-au văzut niciodată în această lume trupește, vor trebui să se cunoască atunci unii pe alții. Dacă e așa, cum nu vă rușinați să ziceți și să iscodiți și să învățați despre lucruri pe care nu le știți, ca unii ce v-ați fi îmbogățit cu cunoștința celor mai presus de noi și ați fi primit de sus slujba de învățători ? Căci precum Tatăl nu va fi lipsit niciodată de cunoștința Fiului și Fiul de a Tatălui, așa nici sfinții, ajunși dumnezei prin lucrare și avînd pe Dumnezeu locuind în ei, nu vor fi lipsiți niciodată de cunoștința între ei, și fiecare va vedea slava sa și slava celorlalți, precum Fiul pe a Tatălui și Tatăl pe a Fiului. Dar care și cum va fi slava sfinților ? Cea care este și a Fiului lui Dumnezeu. Căci zice : «Și Eu slava pe care Mi-ai dat-o Mie, le-am dat-ori, ca să fie una, precum Noi una sîntem» (Ioan XVII, 22). Vezi că slava dată Fiului dinainte de veci de Dumnezeu și Tatăl e dăruită de Fiul însuși, sfinților și aceștia sînt toți una ? ²⁹⁵

*Pilda celui închis*²⁹⁶. — Deci cei ce zic că sfinții ajunși la vederea lui Dumnezeu nu se văd și nu se cunosc unii pe alții umblă ei înșiși în întuneric și n-au ajuns la împărtășirea și la vederea și la cunoașterea lui Dumnezeu și vorbesc și dau mărturie de lucruri pe care

295. Creștinismul deschide oamenilor dorința și putința înlăturării separației între ei și Dumnezeu și a lor întreolaltă, prin Hristos. Ei vor fi dumnezei în Dumnezeu prin har sau prin împărtășire, adică nu de la ei.

296. Titlu în traducerea franceză.

nu le cunosc, nici nu le-au văzut vreodată. Ei zic că sfinții vor fi și atunci ca într-o ieșire din ei (extaz) ca și acum și uită de ei înșiși și de cei împreună cu ei. Socotesc însă că ei înțeleg greșit Scripturile, când gîndesc că sfinții din veac suferă și acum și în viitor aceeași schimbare și răpire. Cînd aud că sfîntul cutare, ajuns la vederea lui Dumnezeu și răpit cu mintea, a petrecut atîtea și atîtea zile și nopți fără a-și mai aminti nimic din cele pămîntești, ci a uitat, odată cu celelalte toate, și de trupul său însuși, rămînînd întreg lipit de cele de acolo cu sufletul întreg și cu toate simțirile, ei socotesc că tot așa se va întîmpla și atunci, adică în Împărăția cerurilor. Ei sînt într-o totală necunoaștere a tainelor dumnezeiești ale Duhului și ale lui Dumnezeu celui nevăzut, care sînt nevăzute, necuprinse și necunoscute de cei întunecați, și nu știu că răpirea aceasta a minții este proprie începătorilor, nu celor desăvîrșiți. Să luăm pilda unuia ce se află într-o închisoare întunecoasă, unde e luminat numai de lumina puțină a unui sfeșnic. El abia vede cîteva lucruri mici. El nu știe că există afară o lumină a soarelui, pentru că nu cunoaște deloc cele din afara închisorii, adică această lume văzută și lucrurile și fapăturile lui Dumnezeu, care nu i se pot descrie. Așa este și cel ce se află încă în temnița întunecoasă a simțirii comune și luminat de o cunoștință prea restrînsă. El abia primește o cunoștință redusă și cețoasă a credinței noastre, necunoscînd bunătățile veșnice ale lui Dumnezeu și cele viitoare, rînduite sfinților.

Să mai presupunem că șezînd acela mulți ani în acea închisoare neluminată, i se va întîmpla să i se facă o deschizătură în acoperișul închisorii și să vadă dintr-o dată albastrul cerului pe o mică suprafață și pe măsura deschizăturii făcute, albastru pe care niciodată nu l-a văzut și de o lumină atît de strălucitoare, cum n-a bănuțit vreodată că există. El va fi răpit de o uimire mare

și va fi ca ieșit din sine (extaz), ținînd multă vreme ochii în sus și minunîndu-se de ceea ce s-a petrecut dintr-odată cu el. Așa e și cu cel ce a ajuns dintr-odată la vederea luminii înțelegătoare, eliberat proaspăt de legăturile patimilor și ale simțurilor. El e uimit, și celor ce nu văd bine, pare ieșit din sine, adunîndu-și mintea la sine și minunîndu-se de vederea și de strălucirea ce i se arată. Urmărind asemănarea, vedem că acela, după ce privește des și în fiecare zi prin acea deschizătură și aceasta se lărgeste și luminează tot mai mult spațiul întunecos al închisorii, care rămîne timp îndelungat în lumină, prin obișnuința vederii luminii înlătură cîte puțin uimirea. E ceea ce se întîmplă și cu noi în fața soarelui ; prin obișnuința vederii îl privim cu mai puțină uimire, pe cînd dacă ni s-ar fi arătat dintr-odată, după ce nu l-am văzut timp îndelungat, ne-ar fi făcut să strigăm de uimire. În același fel înaintarea cîte puțin a sufletului, obișnuindu-l pe acesta cu vederea luminii spirituale, îl scapă de marea uimire și-l învață că există ceva mai desăvîrșit și mai înalt decît această stare de contemplație de aici ²⁹⁷.

Pe lîngă aceea, această lumină puțină l-a făcut, cînd a apărut, pe omul închis de la naștere, timp îndelungat, să cunoască că este într-o închisoare atotîntunecoasă ²⁹⁸ și să presupună că în afara ei sînt unele lucruri minunate, dar care sînt cu adevărat mai presus de gîndire și de înțelegere, putînd fi deplin înțelese numai cînd va fi scos afară din închisoare. Căci atunci va vedea lumina întreagă și pe toți cei din lumină. Tot așa gîndește-l și

297. Înlăturarea extazului nu înseamnă totuși înlăturarea unei alt fel de uimiri. E uimirea profundă în fața infinității inepuizabile a lui Dumnezeu.

298. Această închisoare e deosebită de cea a lui Platon. Ea are ceva pozitiv în ea. Are un rost pedagogic. În ea putem lucra pentru ieșirea la lumina deplină.

pe cel ce a ieșit de curînd din trebuințele trupului și a ajuns întreg afară de lume și de micimea celor văzute. Socotește, deci, lumea aceasta întreagă ca fiind cu adevărat o închisoare atotîntunecoasă și neluminată, iar lumina soarelui gîndește-o ca lumina unui sfeșnic. Lumina întreit ipostatică, de negrăit, nespusă, neapropiată, mai presus de toată înțelegerea, de tot cuvîntul și de toată lumina este în afară de acestea. Iar în lumina aceia sînt lucruri nevăzute și necunoscute, de negrăit și de netălmăcit celor aflați în această închisoare, măcar că unii le înțeleg și le văd oarecum prin Scripturi. Cei mai mulți, însă, nu știu nici măcar dacă există ceva în afară de acestea.

Să căutăm, deci, cu toată sîrguința, cu toată credința și cu tot dorul, nu să vedem lumina din afară a acestei închisori sau lucrurile din acea lumină și lume ; căci nici unul dintre cei ce le caută nu s-a învrednicit să le vadă, nici nu se va învrednici vreodată să le privească. Ci să păzim în primul rînd poruncile lui Dumnezeu, să ne pocăim, să plîngem, să ne smerim și celelalte cîte le-am spus înainte. Atunci ni se va deschide nouă o mică deschizătură în acest acoperiș văzut al cerului și se va arăta lumina nematerială și spirituală de deasupra lui. Pe aceasta văzînd-o, sufletul va ieși întreg, cu totul din sine, se va uimi întreg, văzînd minune nouă, minune străină, pe care pînă atunci n-a văzut-o. El stăruiește în ea ca răpit la cer și e silit să rămînă acolo și să înțeleagă ceea ce e neînțeles și s-o privească zile și nopți, să se învețe în fiecare zi că e o lumină neînserată, nesfîrșită și negrăită. De aceea nu mai vrea să se întoarcă la temnița aceasta și să vadă iarăși cele din ea.

Iar aceasta să o știi că e proprie începătorilor în evlavie, care s-au pregătit de curînd spre luptele pen-

tru virtute. După ce va stărui însă timp îndelungat în vederea aceasta, fără să știe cum, i se va deschide lui, nu știu, cerul, sau ochiul inimii, sau acesta mai mult decât acela, sub puterea acelei lumini și lumina aceea minunată și mai presus de strălucire va intra în lăuntrul casei sufletului său, adică a cortului lui, luminându-l pe măsura în care poate firea lui să suporte. Stăruind iarăși vreme îndelungată în ea, socotește această lumină obișnuită și pe sine, ca pe unul ce a fost totdeauna împreună cu ea. El învață să vadă, să înțeleagă și să pătrundă minuni peste minuni, taine peste taine și vederi peste vederi, fiind iluminat, ca să zic așa, în fiecare clipă, încît dacă ar vrea să le scrie, nu i-ar ajunge hîrtia și cerneala, ba i-ar lipsi, socotesc, și timpul ca să le descrie pe acestea în chip amănunțit. Mai bine zis, cum va putea descrie cele ce nu pot fi grăite, fiind cu totul de netălmăcit și de negrăit? De atunci el este ca în lumină, mai bine zis conviețuiește cu lumina și nu se mai află ca într-o ieșire din sine (extaz), ci se vede pe sine și cele privitoare la sine și vede pe cei apropiați în ce stări sînt. El prezice și preștie că atunci cînd va ajunge în afara acestei închisori și mai ales după înviere și va vedea lumina aceea neacoperită, atîta cită este, i se vor descoperi și bunătățile din ea, «pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe care le-a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (1 Cor. II, 9), prin lumina ce este acuma în el și de care e luminat. Căci nu vom fi lipsiți atunci de cunoaștere și de vedere, ci, cum a dovedit cuvîntul mai sus, ele vor fi mai degrabă pe măsura strălucirii și vederii luminii; recunoașterea și cunoștința ce-o avem unii de alții va fi tot mai deplină și mai curată în vecii vecilor, avînd loc într-o veselie și bucurie de negrăit ²⁹⁹. Aceasta

299. În paginile din urmă, sfîntul Simeon Noul Teolog a apărut ideea că sfinții în viața viitoare, trăind deplin în lumina dumnezeiască, nu

au dovedit-o prin fapte atît proorocii din Vechiul Testament, cît și mulți sfinți din Noul Testament, chemînd pe nume oamenii pe care nu i-au văzut niciodată și recunoscînd pe cei ce nu-i cunoscuseră.

*Indemn*³⁰⁰. — Deci cei ce spun că sfinții nu se cunosc și nu se văd unii pe alții, să se lase convinși prin acestea, să nu se ocupe cu lucruri de neînțeles, ci, de voiesc să asculte de mine, să fie atenți mai degrabă la ei înșiși și să nu înceteze să se judece pe ei înșiși. Iar voi, cei lipsiți de cunoștința tuturor celor spuse și neajunși la simțirea, la cunoștința și la experiența iluminării și a vederii dumnezeiești, cum nu tremurați să exprimați peste tot unele ca acestea ? Căci dacă va trebui să dăm socoteală de tot cuvîntul deșert (Matei XII, 36), cu cît mai mult nu vom fi întrebați despre acestea și nu vom fi pedeșiți ca unii ce am vorbit în deșert ? Căci cuvînt

sînt într-un extaz, în care au uitat de ei și de ceilalți, ci într-o stare de supremă conștiință de ei înșiși, de Dumnezeu și de ceilalți. Conștiința personală este o stare eternă. Îndumnezeirea și petrecerea în lumină echivalează cu o ridicare la conștiința deplină de sine, de Dumnezeu și de ceilalți. Sfîntul Simeon e profund personalist în gîndirea sa. Și în aceasta a tălmăcit insistent unul din aspectele principale ale creștinismului ; s-ar putea spune, cel mai principal și mai valoros și cu adevărat mîntuitor pentru credincios, opus teosofiilor orientale și religiilor naturiste și pan-teizante. De aceea pentru el starea din viața viitoare nu e nici măcar o stare de extaz, asemănătoare stărilor de extaz trecătoare din viața pămîntească. Ea e o stare de supremă luciditate. Dar luciditatea aceasta este în Dumnezeu. E luciditatea în iubirea nesfîrșită. E conștiința clară a tăiniei iubirii infinite, nu destrămarea ei sau limitarea ei. E, dealtfel, propriu iubirii autentice, în care fiecare din cei ce se iubesc, se cunosc la maximum unul pe altul și fiecare din ei pe sine însuși, să se bucure de iubirea celui alt, dar să se bucure deplin pentru că ea e nesfîrșită și nu i se pot cunoaște marginile. Conștiința de sine și de celălalt nu e înlăturată de entuziasmul iubirii, ci e adîncită. La fel conștiința de sine nu înlătură entuziasmul iubirii, ci îl promovează. Cunoașterea reciprocă, pe măsură ce sporește, produce bucurie mai mare și viceversa. Se poate spune deci că «lumina», de care vorbește atît de mult sfîntul Simeon, e lumina conștiinței. Valoarea conștiinței de sine e pusă de sfîntul Simeon într-o nouă lumină, cum n-a fost pusă înainte.

300. Titlu în traducerea franceză.

deșert nu e, cum ar bănuî cineva, numai cel nefolositor, ci și cel grăit de noi înainte de împlinirea faptelor poruncite și de cunoașterea lui Dumnezeu prin experiență (cercare). Când nu disprețuiesc slava de jos, nici nu sînt scîrbit de ea din suflet, ca de una ce e vătămătoare sufletului și mă lipsește de slava de sus, dar îndemn pe alții să se înfrîneze de la ea, nu va fi cuvîntul meu deșert și fără putere pricinuitoare de fapte și gol ? Și nu voi fi osîndit ca un mincinos ? Iar cînd, fără să fi primit harul Duhului întru simțire și cunoștință și fără să fi ajuns învățat de Dumnezeu (Ioan VI, 45), voi sări să tilcuiesc, fără rușine, Scripturile de Dumnezeu insuflate, și-mi voi lua rolul de învățător, folosindu-mă spre aceasta numai de cunoștința mincinoasă, va lăsa Dumnezeu acest lucru nemustrat și nu va cere pentru el socoteală de la mine ? Nicidecum. Iar de voiești, învață-te acestea și de la cele de jos și de la cele omenești. Spune-mi care dintre oameni, chiar dacă ar fi admirat de toți pentru înțelepciunea și cunoștința sa și pentru știința legilor, chiar dacă ar fi împodobit cu toată dreptatea și evlavia, va îndrăzni să șadă ca un judecător cu judecătorii și să se numească pe sine judecător și să legiuiască în cele ale altora, fără voia împăratului ? Iar dacă ar îndrăzni aceasta, va fi făcut de rușine de împărat și va fi pedepsit cu însăși asprimea legilor. O, nerușinare ! Pe împăratul pămîntesc nu îndrăznește nimenea să-l nesocotească și să-i răpească cinstea și demnitatea și să și le atribuie lui, iar tu nesocotești pe Împăratul ceresc ca pe un nimenea și îndrăznești să-ți însușești demnitățile apostolice fără încuviințarea și voia Lui ? Făcînd așa, socotești că Stăpînul va lăsa nepedepsită fapta ta ? Nicidecum !

Dar Tu, Doamne, dă-ne nouă să Te cunoaștem pe Tine și să ne temem după cuviință de Tine și să stăruim

în sfintele Tale voiri. Vă rog, aşadar, fraţilor, încetaţi cu iscodirile acestea şi grăbiţi-vă să vă curăţiţi sufletele voastre, prin pocăinţă şi lacrimi şi smerenie, ba şi prin împlinirea tuturor celorlalte porunci, «de toată întinăciunea trupului şi duhului» (2 Cor. VII, 1), ca să vă puteţi bucura de bunătăţile cele de acum şi de cele viitoare întru descoperirea şi simţirea şi vederea lor, prin harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava, stăpînirea, cinstea şi închinarea, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

A cincea cuvîntare morală ³⁰¹

Despre cei ce socotesc că au în ei pe Sfîntul Duh în chip neştiut, fără să simtă deloc lucrarea Lui ; şi despre cei ce zic că nu poate cineva dintre oameni să vadă în viaţa de aici slava Lui ; şi dovedire prin citate despre aceasta. Şi că nu e nici o pizmă în sfinţi, cînd încercăm să ne facem deopotrivă cu ei prin toată sirguinţa virtuoasă. Şi în ce fel vede cineva pe Dumnezeu ; şi că cel ce a ajuns la aceste măsuri vede, pe cît e cu putinţă, pe Dumnezeu şi e introdus încă de aici şi în bucuria ce se va da sfinţilor în viaţa viitoare ; şi că toate cite le-ar spune, sau le-ar face, sau le-ar scrie unul ca acesta, nu el, ci Duhul Sfînt e Cel ce le grăieşte (Matei X, 20), în el, le spune şi le scrie. Şi cel ce nesocoteşte sau răstălmăceşte cuvintele acestui om, păcătuieşte şi huleşte împotriva Duhului lui Dumnezeu, Care lucrează şi grăieşte în el.

Iată, mă îndrept iarăşi spre cei ce zic că au în ei Duhul lui Dumnezeu şi socotesc că L-au dobîndit pe Acesta în ei de la Sfîntul Botez şi cred că au această comoară, dar se recunosc cu totul uşori de povara Lui ; mă îndrept spre cei ce mărturisesc că nu au simţit nimic în Botez, şi gîndesc că harul lui Dumnezeu s-a sălăşluit în chip neştiut şi nesimţit în ei şi se află pînă acum în lăuntrul sufletului lor ; ba nu numai către aceştia, ci şi către cei ce zic că nu primesc niciodată vreo simţire prin contemplaţia şi descoperirea acestui dar, şi că l-au primit şi-l ţin în ei numai prin credinţă şi cugetare, nu prin

301. *Traité théologiques et éthiques*, Edit. J. Darrouzès, în «Sources chrétiennes», nr. 129, p. 78—119.

cercare (experiență), pe temeiul auzirii cuvintelor dumnezeiești.

Ca să încep de la cele spuse de ei, iată ce grăiesc acești înțelepți, care se socotesc pe ei înșiși învățați (Deut. I, 13) : «Cîți în Hristos v-ați botezat, zice Pavel, în Hristos v-ați și îmbrăcat» (Gal. III, 27). Ei bine ! Nu ne-am botezat și noi ? Deci dacă ne-am botezat, e vădit, cum zice apostolul, că ne-am și îmbrăcat în Hristos. Aceasta este prima afirmare și dovadă a lor.

Realitatea întrupării. — Ce va să zică aceasta, îi vom întreba nu noi, ci Duhul Sfînt. Spuneți ce este haina aceasta : Hristos ? Da, zic. Dar, ca să vorbesc ca un lipsit de minte către cei lipsiți de minte, Hristos este ceva, sau nu este nimic ? Este, vor răspunde fără îndoială, dacă nu și-au pierdut mintea cu totul. Dacă deci mărturisiți că este ceva, spuneți mai întîi ce este, ca să vă învățați pe voi înșivă să vorbiți nu ca niște necredincioși, ci ca niște credincioși. Ce altceva e deci Hristos, dacă nu Dumnezeu adevărat, făcut și om cu adevărat desăvîrșit ? Dacă o mărturisiți aceasta, spuneți-ne și pentru ce s-a făcut Dumnezeu om ? Fără îndoială, cum învață dumnezeieștile Scripturi și faptele trecute și cele ce se săvîrșesc în fiecare zi, deși poate voi, făcînd pe surzii, nu le luați la cunoștință, ca să facă pe om Dumnezeu (Ioan I, 12 ; Gal. IV, 5). Prin ce înfăptuiește El acest lucru ? Prin trup sau prin dumnezeire ? E vădit că prin dumnezeire. «Trupul, zice, nu folosește la nimic; Duhul este cel ce face viu» (Ioan VI, 63). Dacă deci prin dumnezeirea Sa a îndumnezeit întîi trupul pe care l-a luat, atunci și pe noi toți ne face vii nu prin trupul stricăcios, ci prin cel îndumnezeit, ca să nu-L mai cunoaștem pe El nicidecum ca om, ci ca pe Dumnezeu, Cel Unul, desăvîrșit în două firi — căci Unul e Dumnezeu. Căci stricăciosul a fost covîrșit de nestricăciune (1 Cor. XV, 54) și trupul, fără să fie nimicit de ceea ce e netrupesc,

a fost întreg preschimbat de acesta și a rămas neconfundat, amestecat în chip de negrăit și unit într-o unire neamestecată cu dumnezeirea întreită. Astfel ne închinăm unui singur Dumnezeu în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, ca să nu primească Treimea vreun adaos la număr prin întrupare, nici să sufere pătimire de la trup.

De ce spun acestea ? Ca, cunoscînd de la început cele ce le-ai mărturisit, întrebare de mine, să nu te abați, de la calea cea dreaptă a înțelegerii și să ne pricinuiști nouă întristare și sufletului tău o mai mare osîndă. Îți voi reaminti iarăși pe scurt cele spuse, ca să înțelegi mai ușor cele ce le voi spune. Deci Hristos există. Dar ce este El ? Dumnezeu adevărat și om cu adevărat desăvîrșit, Care s-a făcut om sau ceea ce nu era mai înainte, ca să facă pe om dumnezeu, ceea ce niciodată n-a fost. Ca atare ne-a îndumnezeit și ne îndumnezeiește pe noi prin dumnezeirea Sa și nu numai prin trupul Său. Căci acesta nu este despărțit. Ia aminte, deci, și răspunde-mi cu înțelegere la întrebare (Întel. Sirah V, 12). Dacă cei botezați au îmbrăcat pe Hristos (Gal. III, 27), Cine este Cel cu Care s-au îmbrăcat ? Dumnezeu. Deci cel ce a îmbrăcat pe Dumnezeu, nu va cunoaște cu înțelegerea³⁰² și nu va vedea ce a îmbrăcat ? Cel gol cu trupul, cînd

302. «Înțelegerea» (νοῦσις) nu înseamnă în gîndirea părinților ceea ce înseamnă pentru noi : o simplă înțelegere prin cugetare a unui anumit lucru. Ci participarea la o ordine obiectivă mai presus de simțuri. Pe aceasta se bazează toată concepția sfîntului Simeon despre «simțirea» realității spirituale, cu care intrăm în contact cu mintea sau cu înțelegerea. Întrucît mintea sau înțelegerea a pierdut pentru omenirea mai nouă, sensul de organ de «vedere», de «simțire» a unei lumi spirituale obiective, sau sensul de contact cu ea, poate că ar trebui să folosim mai mult termenii de «simțire a minții» și de «vedere» (contemplare), pe care îl foloseau de asemenea părinții, pentru actul de sesizare a realității obiective spirituale. Aceasta este un fel de capacitate de sesizare a realității spirituale cu toată ființa noastră. Simți prezența spiritului cuiva și caracterul lui prin ființă ca printr-un organ total care nu e identic deci cu rațiunea, sau cu cugetarea discursivă. E o «înțelegere» într-un alt sens, decît pur intelectual. E o înțelegere, care e în același timp o «simțire», un contact, al realității cunoscute în modul acesta, cum zice sfîntul Simeon. Părinții o considerau ca ținînd de minte, sau de spiritul uman, numind-o «înțelegere» în sensul acesta.

s-a îmbrăcat, simte și vede haina. Dar cel gol cu sufletul nu cunoaște pe Dumnezeu, dacă L-a îmbrăcat ? Dacă cel ce îmbracă pe Dumnezeu nu simte ce a îmbrăcat, atunci, după tine, nici nu este Dumnezeu ceva. Căci dacă ar fi, cei ce L-au îmbrăcat L-ar fi cunoscut. Căci dacă neîmbrăcînd nimic, nu simțim nimic, dacă ne îmbrăcăm în ceva, fie noi înșine, fie cu ajutorul altuia, simțim aceasta, dacă avem simțurile nevătămate. Numai morții cînd sînt îmbrăcați nu simt, și mă tem că cei ce spun aceasta sînt cu adevărat morți și goi.

Prezența Duhului. — Apoi zic că Pavel poruncește : «Duhul să nu-l stingeți» (1 Tes. V, 19). Dar zicînd aceasta și necunoscînd înțelesul celor spuse, își arată neștiința. Căci cel ce zice cuiva : «Să nu stingi lampa», nu despre lampa deja stinsă îi vorbește, ci despre cea care arde încă și a cărei lumină strălucește. Dar să le răspundem iarăși și la aceasta.

Ei bine ! Vedeți voi, peste tot, în voi înșivă Duhul arzînd și luminînd cum se cuvine ? La aceasta nu numai că nu răspund nimic, ci schimbîndu-și privirile și le întorc și se supără, ca și cînd ar auzi o blasfemie. Apoi făcîndu-se că întreabă cu interes și luînd un aer de blîndețe, răspund fără asprime : Cine ar îndrăzni să spună că L-a văzut vreodată pe Acesta, sau că L-a văzut peste tot ? Ia seama : «pe Dumnezeu, zice, nimenea nu L-a văzut vreodată» (Ioan I, 18). Ce întunecime ! Spune-ne, cine a zis aceasta : «Fiul Unul-Născut, Cel ce este în sînul Tatălui, Acela ne-a spus» (Ioan I, 18) ?

Adevărat spui și mărturia ta este adevărată, dar ea e împotriva sufletului tău. Căci dacă-ți voi arăta pe Același Fiu al lui Dumnezeu, spunîndu-ți că e cu putință aceasta, ce vei zice ? Pentru că zice : «Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl» (Ioan XIV, 9). Dar aceasta nu prin vederea trupului, ci prin descoperirea Dumnezeirii. Căci dacă vom înțelege aceasta săvîrșindu-se prin

vedere trupească, L-ar fi văzut pe Tatăl și cei ce L-au răstignit și L-au scuipat pe Domnul. În acest caz n-ar mai fi nici o deosebire între credincioși și necredincioși și nici un motiv de alegere a celor dintâi, ci toți ar fi dobândit și vor dobândi deopotrivă fericirea dorită. Dar nu este așa. Căci El însuși o spune, vorbind iudeilor : «Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, ați fi cunoscut și pe Tatăl Meu» (Ioan XIV, 7).

Condiția vederii lui Dumnezeu. — Că e cu putință a vedea pe Dumnezeu, atît cît e îngăduit omului să vadă, ascultă pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care zice iarăși : «Feriți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8). Ce vei zice la acestea ? Știi, cel ce nu crede în bunătățile din mîină și nu rîvnește să le aibă pe acestea, se va îndrepta spre cele viitoare și va răspunde zicînd : «Da, cu adevărat, cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu ; dar aceasta se va întîmpla în veacul viitor și nu în cel de acum». De ce și cum va fi aceasta, iubitule ? Dacă a spus că Dumnezeu poate fi văzut prin curăția inimii, desigur că atunci cînd se produce curăția îi urmează și vederea. Și dacă ai fi curățit-o vreodată pe aceasta, ai fi cunoscut ca adevărate cele spuse. Dar pentru că n-ai pus aceasta în inima ta (Fapte V, 4) și nici n-ai crezut că este adevărat acest lucru, ai disprețuit și curăția și ai fost lipsit de vedere. Dacă curăția se dobîndește aici, tot aici vei avea și vederea. Iar dacă spui că vederea e după moarte, vei pune fără îndoială și curăția după moarte și astfel se va întîmpla să nu vezi niciodată pe Dumnezeu, prin faptul că nu vei avea după moarte o lucrare, prin care să cîștigi curăția.

Dar ce spune Domnul : «Cel ce Mă iubește pe Mine va păzi poruncile Mele și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui» (Ioan XIV, 21). Cînd va fi arătarea Lui ? Aici sau în viitor ? Evident că aici. Căci acolo unde este pă-

zirea întocmai a poruncilor, acolo e și arătarea Mîntuitorului, și după arătare se ivește în noi și desăvîrșita iubire. Dacă nu se întîmplă aceasta, nu putem nici crede, nici să-L iubim pe El cum se cuvine. Căci s-a scris : «Cel ce nu iubește pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu, pe Care nu-L vede ?» (1 Ioan IV, 20). Nicidecum.

Invățătura și pilda sfîntului apostol Pavel. — Cel ce nu poate să iubească e vădit că nu poate nici să creadă. Ascultă pe sfîntul Pavel spunînd acestea : «Și acum rămîn acestea trei : credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare decît toate este dragostea» (1 Cor. XIII, 13). Dacă credința e legată de nădejde, iar nădejdea e urmată de dragoste, cel ce nu are dragoste nu a dobîndit nădejdea, iar cel lipsit de nădejde e vădit că e lipsit și de credință. Căci dacă nu există cauzele iubirii, cum poate exista iubirea ? Precum fără temelie nu poate sta acoperișul casei, așa fără credință și nădejde neîndoielnică, nu se poate afla iubirea de Dumnezeu în sufletul omului. Și cel ce nu are iubirea nu va avea nici un folos din celelalte virtuți și fără iubire nu se va folosi întru nimic, precum mărturisește însuși sfîntul Pavel în cele scrise. Iar despre vederea lui Dumnezeu încă de aici, ascultă iarăși pe sfîntul Pavel care zice : «Acum vedem ca în oglindă și ca în ghicitură, iar atunci, față către față» (1 Cor. XIII, 12). Și iarăși : «Acum cunosc în parte, iar atunci voi cunoaște precum am fost cunoscut» (1 Cor. XIII, 12). Dar acela era Pavel, zice acesta. Dar Pavel nu era întru toate om, asemenea nouă, pătimitor și împreună-rob cu noi? Dar cine este deopotrivă cu Pavel, o mîndrile și lipsitele de minte — zice acesta — că-l faci deopotrivă cu noi oamenii? Dar nu noi, ci însuși Pavel strigă cu glas mare zicînd : «Hristos a venit — auziți — să mîntuiască pe păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu» (1 Tim. I, 15). Deci el e primul dintre păcătoșii

mîntuiți. Fă-te tu al doilea, fă-te al treilea, fă-te al zecelea, fă-te, dacă voiești, de-un suflet cu miile și cu zecile de mii (Filip. II, 2) și te numără împreună cu Pavel. Și atunci vei cinsti pe Pavel, cum zice el însuși : «Faceți-vă următori mie, precum eu lui Hristos» (1 Cor. XI, 1) ; și iarăși : «Am voit să fie toți ca mine» (1 Cor. VII, 7).

Dacă vrei, deci, să-l ascuți pe Pavel, sau să-l cinstești, urmează-i, și fă-te și tu ca el prin credință. Și atunci îl vei cinsti cu adevărat și el te va primi pe tine și te va socoti ca pe slava sa și ca pe coroana laudei sale (1 Tes. II, 19). Căci în acest caz, convins de cuvintele lui și urmînd lui, te-ai făcut și tu următor lui și ca el. Iar de spui că e o necinstire a lui Pavel ca să se facă și altul deopotrivă cu el și de aceea neglijezi mîntuirea ta, disprețuind-o, să știi că mai degrabă te va respinge ca pe unul ce te-ai abătut de la dreapta cugetare și de aceea se va scîrbi de tine.

Voiesc să-ți dovedesc că mai mult îl vei cinsti pe el și-l vei bucura și-l vei slăvi, de vei putea să te faci mai mare chiar ca el și mai familiar lui Dumnezeu. Ascultă cum o afirmă el aceasta și o spune : «Aș fi dorit să fiu anatema de la Hristos pentru frații mei, rudeniile mele după trup» (Rom. IX, 9) ³⁰³. El se învoiește să fie despărțit cu totul de Hristos, ca să te mîntuiești tu. Și tu spui că se va socoti necinstit, dacă eu voi voi și mă voi sili să fiu ca el? Nu, frate, nu este pizmă la sfinții lui Dumnezeu, nu este întru ei poftă și dorință de președere, sau de slavă mai mare. Căci una este președerea în scaun și alta starea dorită și slava și bucuria și desfătarea iubită a celor ce s-au dovedit, din neam în

303. Între sfinți nu există pizmă. Fiecare dorește ca ceilalți să devină mai buni ca el. E ceva amețitor în declarația sfîntului Pavel, care ar fi fost gata să-și piardă mîntuirea sa, pentru mîntuirea rudeniilor sale după trup. Desigur aceasta nu se întîmplă în fapt. Chiar în această iubire totală față de alții, sfîntul se arată ca legat de Hristos în mod indisolubil, dat fiind că și Hristos are aceeași iubire față de oameni.

neam, prieteni și prooroci ai lui Dumnezeu : să vadă pe Dumnezeu. Iar cei ce-L văd pe El sînt izbăviți de toată pizma. Ei nu pot să privească și să se întoarcă spre ceva din cele ale vieții de aici, sau spre altcineva dintre oameni, sau să cugete la ceva ce nu le e potrivit. De aceea ei și rămîn în veac neschimbați și sînt de neîntors spre rău.

Cunoștința proorocilor și a apostolilor. — Dar te voi întreba, iar tu răspunde-mi cu înțelegere (Întel. Sirah, V, 12). De unde le știi acestea cei ce le-au scris ? Și acum de unde le știe cel ce scrie ? Spune tu, ca să nu-ți par iarăși că vorbesc pentru slava deșartă. Ale cui sînt aceste cuvinte ? Gîndește-te cu dreaptă judecată și te vei încredința și mă vei scăpa de discuții. Fără îndoială, sînt ale unui om, spui tu. Socotesc însă că nu prin auz se ajunge la vedere (Avacum II, 2). Ci rămîi auzind și nicidecum văzînd. Spui că aceste cuvinte sînt ale unui om ? Dacă sînt ale unui om, poți spune fără îndoială și ale cărui fel de om. Fiindcă omul nu e în stare să cunoască sau să tîlmăcească gînduri și dispoziții străine, ba nici măcar pornirile și stările animalului, sau starea lăuntrică a sufletului. «Căci nimenea nu știe ale omului, decît numai duhul omului care locuiește într-însul» (1 Cor. II, 11).

Iar dacă omului îi este greu să cunoască bine stările și pornirile animalelor necuvîntătoare, de unde și cum poate cunoaște cineva cele ale lui Dumnezeu, sau schimbarea și starea, ca să nu zic lucrarea ce se ivește în sfinți din vederea lui Dumnezeu ? De altfel dacă ale omului sînt cuvintele, ale lui sînt și înțelesurile. Iar înțelesurile în aceste cazuri nu trebuie numite înțelesuri, ci vederea celor ce sînt cu adevărat. Căci din vederea (contemplarea) acestora grăim. Trebuie să numim cele spuse mai degrabă descriere a celor văzute. Iar înțeles trebuie să numim gîndul ce se naște în minte privitor

la vreun lucru, sau o intenție fără existență reală, ca de pildă gîndul de a face vreun bine sau rău, care n-a fost încă făcut de noi și care de la înțeles trece în faptă. Deci înțelesul este începutul lucrului ce se va face de către noi, după cuvîntul : «Întîi gîndește puterile îngerești și cerești și gîndul se face faptă» ³⁰⁴.

Întîietatea vederii. — Ia seama că toate cuvintele și toată istorisirea noastră cu privire nu la niscui lucruri care nu există și sînt nearătate, ci la cele ce sînt deja făcute sau au să se facă, ne vin mai degrabă din vederea și contemplarea lor. Tot cel ce istorisește despre vreun lucru oarecare, de pildă despre o casă sau oraș sau palat, sau despre rînduiala și așezarea din el, sau despre vreun teatru și despre cele ce se petrec în ele, are neapărată nevoie să le vadă întîi și să afle cele din ele și apoi să grăiască cu socoteală și cu judecată. Ce înțelegere va avea el despre un lucru pe care încă nu l-a văzut ; și de unde și-l va procura, ca să-l înfățișeze ? ³⁰⁵. Spune-mi ce idee venită de la sine sau învățată, ce cugetare sau gîndire, născocire sau judecată va afla ca să grăiască cum se cuvine despre cele ce nu le știe ? E un lucru cu totul nerațional și un semn al lipsei de învățătură, a vorbi cineva despre lucruri pe care nu le știe sau nu le-a văzut ³⁰⁶. Dacă deci nimenea nu poate grăi sau istorisi despre cele văzute și pămîntești, dacă n-a fost însuși văzător al acelor lucruri, cum va putea grăi sau istorisi cineva

304. Sfîntul Grigorie de Nazianz, Cuv. 38, 9, P.G., 36, 320.

305. Iată că însuși sfîntul Simeon face o deosebire între înțelegerea sau înțelesul intelectual al lucrului fizic sau spiritual și «vederea» sau contemplarea lui, deși pe de altă parte atribuie «minții» și capacitatea contemplației «înțelegătoare» (νοεσις), cum am văzut mai înainte și cum vom vedea în rîndurile următoare. «Înțelesul», «înțelegerea» (νόημα, νόησις) vin numai după «vedere» sau «contemplare». Cele din urmă înseamnă contactul direct cu realitatea. Cu puțin mai înainte el atribuia același rol «simțirii». În total, sfîntul Simeon, ca și ceilalți părinți, vede în «mintea» și în lucrarea ei «înțelegătoare» atît funcția intelectuală de sesizare a înțelesului, cît și pe cea «văzătoare», «contemplativă», sau de «simțire» a realităților «inteligibile», obiective și ele.

306. Rațional cu adevărat e numai ceea ce e real.

despre Dumnezeu și despre lucrurile dumnezeiești și chiar despre sfinții și slujitorii lui Dumnezeu, ca să înfățișeze legătura deplină pe care aceia au avut-o cu Dumnezeu și ce este vederea lui Dumnezeu, care s-a produs în ei în chip de negrăit?³⁰⁷. Aceasta (vederea) produce în chip «înțelegător» (νοετικός) în inimile lor o lucrare de negrăit, deci cuvîntul omenesc nu dă putința de a spune ceva mai mult, dacă n-a fost luminat mai înainte de «lumina cunoștinței» (Osea X, 12), potrivit cu porunca dată.

Iar cînd auzi de «lumina cunoștinței», ca să te lămurim în toate, să nu presupui că e numai cunoștința celor spuse fără lumină. Căci n-a grăit numai de istorisire sau de cuvîntul cunoștinței, ci de «lumina cunoștinței», sau de «cunoștința luminii», adică de faptul că lumina aduce cunoștința în noi. Căci altfel nu poate cunoaște cineva pe Dumnezeu, decît în vederea (contemplarea) luminii trimisă din El. Cînd cineva istorisește unora despre vreun om, sau despre vreun oraș, el vorbește către ei despre cele ce le-a privit și le-a văzut, iar cei ce ascultă, întrucît n-au văzut pe omul sau orașul despre care aud, nu pot cunoaște numai din auz cele privitoare la acel om sau la acel oraș, ca cel ce le-a văzut și le istorisește. Tot așa nimenea nu poate grăi despre Ierusalimul de sus și despre Dumnezeu cel nevăzut, Care locuiește în el, despre, slava și persoana Lui și despre lucrarea și puterea Preasfîntului Duh, deci despre lumină, dacă nu vede mai întîi însăși lumina cu ochii sufletului și nu cunoaște întocmai iluminările și lucrările Lui în sine însuși³⁰⁸. Dar și cînd aude din dumnezeieștile Scripturi pe cei ce au văzut pe Dumnezeu grăind prin

307. Aceasta nu înseamnă că numai sfinții, care au avut vederi ale lui Dumnezeu, pot vorbi despre El, ci numai că toți ceilalți trebuie să se bazeze pe ceea ce «au văzut» sfinții. Prin aceasta sfîntul Simeon afirmă primatul revelației lui Dumnezeu și al experienței întru sfințenie.

308. Sfîntul Simeon pune în strînsă legătură «vederea» unui fenomen fizic sau spiritual (inteligibil) cu lumina emanată de ea.

ele, numai prin Duhul Sfînt e învățat despre ele. De aceea nici nu poate zice că a cunoscut pe Dumnezeu numai din auzirea aceasta. Căci pe Cel ce nu L-a văzut cum poate să-L cunoască ?³⁰⁹. Dacă singură vederea produce în noi cunoștința desăvîrșită a celui văzut de noi oamenii, cum ar produce în noi numai auzirea, cunoștința lui Dumnezeu ? Dumnezeu e lumină și vederea Lui e ca o lumină³¹⁰. Deci în vederea luminii ne e dată prima cunoștință că există Dumnezeu, precum și cu privire la om întîi e auzirea despre el, apoi vederea, și în vederea lui e dată cunoștința că există omul despre care am auzit. Dar înțelesul celor spuse nu se oprește nici aci. Căci oricîte ți-ar spune cineva din auz, despre un om cînd îl vezi pe acesta, nu-l poți cunoaște întocmai numai din auz și nu te poți încredința că este în-suși acela despre care ai auzit, ci sufletul tău e sfîșiat de îndoială și-l vei întreba pe el însuși sau pe altcineva care-l cunoaște, și numai atunci vei afla sigur că e în-suși acela³¹¹.

309. Deci cei ce aud vorbind despre lucruri dumnezeiești pe cei ce le-au văzut nu sînt condamnați să rămînă numai cu o cunoștință fără lumină sau fără contactul cu acele lucruri. Dacă au credință, lucrarea Aceluiași Duh, care a iradiat din Dumnezeu în cei ce L-au văzut, iradiază și în ascultători, punîndu-i în contact nemijlocit cu realitatea lui Dumnezeu. Credința însăși e semnul lucrării Duhului Sfînt în ei, desigur nu fără bunăvoința lor. Astfel revelația se prelungește nu numai ca sumă de cunoștințe despre Dumnezeu și de la Dumnezeu, ci ca experiență identică a realității lui Dumnezeu. În general o cunoaștere adevărată fără vedere, sau fără verificare prin vedere, nu e posibilă.

310. Dacă auzul singur nu produce în noi cunoașterea deplină a unui lucru, nici vederea ca vedere nu produce această cunoaștere. Ci vederea întrucît e vedere a luminii, adică a unei realități care în arătarea ei manifestă un sens, deci procură o cunoaștere.

311. Aci se pune și mai mult în relief insuficiența capacității de a face pe cineva cunoscut exact prin descriere. Această insuficiență ți apare mai ales cînd vezi pe cel descris. Există între descriere și vedere o incongruență. De aceea ai nevoie mai departe de cel ce ți-a descris pe cineva cînd acela apare, ca să-ți confirme că cel pe care-l vezi este chiar cel pe care ți l-a descris. E necesar un acord între mai mulți pentru stabilirea identității a ceea ce e văzut.

Întocmai așa se întâmplă și în ceea ce privește pe Dumnezeu cel nevăzut. Când îl vede cineva pe El descoperit, vede o lumină. Și se minunează văzându-L. Cine e însă, nu știe îndată ; dar nici nu îndrăznește să-L întrebe pe El. Cum L-ar întreba pe Cel la Care nici nu-și poate ridica ochii și pe Care nu-L poate vedea cât e de mare ? Căci privește cu cutremur și cu frică multă, oarecum numai spre picioarele Lui, știind doar în general că Cel ce s-a arătat în fața lui este Cineva. Și dacă mai există cel care i-a povestit înainte despre acestea, ca unul ce a cunoscut mai înainte pe Dumnezeu, mergînd la el îi spune : «Am văzut». Și acela îl întreabă : «Ce ai văzut, fiule ?». «O lumină dulce, părinte ; o lumină de așa fel, că nu am destulă pricepere pentru a-ți spune cum e». Și în vreme ce spune aceasta, inima lui saltă și palpită și se aprinde îndată de dorul Celui pe Care L-a văzut. Apoi începe iarăși să spună cu lacrimi fierbinți și multe : «Mi s-a arătat, părinte, acea lumină. Pereții chiliei mele au dispărut îndată și lumea a trecut, fugind, socotesc, de la fața ei (Ps. LXVII, 2). Am rămas numai eu, într-o însoțire cu lumina singură. Nu știu, părinte, de era și trupul meu atunci acolo. De am ieșit din el, nu știu, dar atunci nu știam de port trup și de sunt îmbrăcat în el. Aveam o bucurie de negrăit, care mă însoțește și acum și o iubire și un dor mare, încît s-au pornit din mine valuri de lacrimi în rîuri, ca și acum, precum vezi». Acela răspunzîndu-i, zice : «E Acela, fiule». La acest cuvînt, el îl vede din nou și puțin cîte puțin se curățește deplin, iar curățindu-se, capătă îndrăzneală și-L întreabă pe Acela și zice : «Dumnezeul meu, Tu ești ?» Și Acela îi răspunde și zice : «Da, Eu sînt Dumnezeu cel Care M-am făcut om pentru tine. Și iată te-am făcut pe tine, precum vezi și te voi face dumnezeu» ³¹².

312. Conform sfîntului Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice II*, 25 ; P.G. 90, 1163-B.

După ce va fi petrecut mai mult timp plîngînd, căzînd la pămînt și smerindu-se, începe să cunoască puțin cîte puțin pe Dumnezeu. Și ajuns aci, cunoaște «voia Lui cea sfîntă și bineplăcută și desăvîrșită» (Rom. XII, 2). Căci dacă nu-L vede pe El, ca să spun iarăși, nici nu poate să-L cunoască. Și dacă nu-L cunoaște pe El, cum va putea cunoaște voia Lui cea sfîntă ? ³¹³. Căci dacă privitor la oameni e cu neputință aceasta, cu atît mai mult privitor la Dumnezeu. De aceea, înaintînd și ajungînd din ce în ce mai familiar lui Dumnezeu, din cele ce se fac de către Dumnezeu cu el, cunoaște și cele ce le-a făcut cu toți sfinții de mai înainte și cîte le va face cu cei ce vor urma. Iar despre cununile și răsplătirile viitoare e învățat, fiind călăuzit tainic de Dumnezeu însuși, cunoscînd că acestea sînt mai presus de minte, de cuvînt și de înțelegere. Mai mult decît aceasta, el își dă seama limpede cum va fi el și împreună cu el toți sfinții după înviere. Dar nu le primește acestea acum, măcar că unii au socotit cu răutate că noi o spunem aceasta. Căci dacă am presupune că luăm acum totul, atunci după ei, negăm și învierea însăși, împreună cu judecata și cu răsplătirea, și lepădăm cu voia nădejdea celor viitoare. Dar noi nu gîndim și nu vorbim așa, ci supunem cu hotărîre anatemei și pe cei ce afirmă aceasta. Noi mărturisim și zicem deci că primim și acum cu măsură o arvună (2 Cor. I, 22) a bunătăților, dar totul nădăjduim să-l luăm după moarte, precum s-a scris : «Acum cunosc din parte ; iar cînd va veni totul, atunci ceea ce e din parte va înceta» (1 Cor. XIII, 12, 10). Și în alt loc : «Și acum sîntem copii ai lui Dumnezeu și încă nu s-a arătat ce vom fi ; dar știm că

313. Nu e vorba numai de voia generală a lui Dumnezeu, pe care o deducem cu mintea, ci de voia Lui din acel moment, voie care vrea ceva potrivit acelui moment atît cu cel care trebuie să împlinească această voie, cît și cu cei pentru care trebuie să împlinească voia lui Dumnezeu.

atunci cînd se va arăta, asemenea Lui vom fi» (1 Ioan III, 2).

Și ca să prefacem cuvîntul în întrebări și răspunsuri, să ne facem că întrebăm pe cel ce a spus aceasta : «De unde știi, preaiubite prieten al lui Hristos, că vei fi asemenea Lui ? Spune-ne, de unde ?» «De la Duhul, zice, Care ne-a dat nouă (1 Ioan III, 24) ; de la Acesta cunoaștem că sîntem copii ai lui Dumnezeu și că Dumnezeu însuși este întru noi, pentru că El însuși mi-a spus acestea cu un glas tainic». Dar să revenim la tema noastră.

Înțeles și înfățișare. — Am spus prima dată mai sus că numele de *înțeles* trebuie să fie întrebuintat cînd se naște în mintea noastră ideea despre un oarecare lucru bun sau rău, de pildă, ca să dobîndesc ceva, sau să fac un rău, sau un bine cuiva ; iar *înfățișare* și nu *înțeles* înseamnă a grăi despre lucruri, care s-au săvîrșit deja, sau au fost văzute. Apoi am spus iarăși : cum poate vorbi cineva despre lucruri, sau orașe, sau teatre pe care nu le-a văzut, sau cum poate descrie înfățișările sau chipurile, sau pozițiile lor ? Iar dacă totuși ar grăi despre ele, cu dreptate ar fi numit de către cei ce-l aud, scornitor de mituri. Proorocii și apostolii, care spun despre ziua Domnului și despre slăvita și înfricoșătoarea Lui venire, că va veni ca un fur noaptea (2 Petru III, 16 ; 1 Tes. V, 2) și ca durerea celei ce are să nască (1 Tes. V, 3) și că în foc se va descoperi (1 Cor. III, 13), de unde au aflat acestea ca să le spună ? Fără îndoială, sau le-au auzit de la cineva sau au fost ei înșiși văzători ai zilei aceleia. Căci cum au putut spune ceea ce n-au văzut sau n-au auzit pe alții spunîndu-le ? Iar dacă au auzit, spune-mi de la cine ? Căci ei nu spun totdeauna că le-au văzut ei înșiși și de aceea au spus, ci că au

auzit. Spune-mi deci, dacă știi, de unde le-au aflat acestea ? Iar dacă nu știi ce să spui, ascultă și cunoaște că au aflat acestea de la Duhul Sfânt, cum le-a spus și Domnul : «Iar cînd va veni Mîngîietorul (Ioan XV, 27), Duhul Sfânt pe Care îl va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța pe voi toate și vă va aduce aminte toate cîte vi le-am spus vouă» (Ioan XIV, 26). Iar că și cele ce nu li le-a spus lor Hristos, i-a învățat Duhul și li le-a spus cînd a venit, o spune Același : «Încă multe am a vă spune vouă, dar nu le puteți purta. Dar cînd va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul. Că nu va grăi de la Sine, ci cîte le va auzi le va grăi și cele viitoare va vesti vouă» (Ioan XVI, 12—14). Ai aflat de unde au învățat cei ce au scris despre ziua aceea și despre arătarea Domnului și despre cele rînduite să vină celor păcătoși și celor drepti ? Tot așa despre toate celelalte care nu se văd ne-au scris ei, ca unii ce le-au văzut, luminați prin Duhul.

Prezența Duhului. — Dar răspunde-mi la întrebarea : Ce este Sfîntul Duh ? Dumnezeu, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, după mărturisirea cea de obște. Tu deci, urmînd dogmelor Bisericii, zici la fel că Acesta e Dumnezeu. Deci zicînd și cugetînd că Acesta e Dumnezeu adevărat, Care purcede din Dumnezeu adevărat, recunoști că cei ce au pe Duhul Sfînt au, după mărturisirea de obște, pe Dumnezeu însuși rămînînd pururea în ei, așa cum a spus Hristos către apostoli : «Iar dacă Mă iubiți pe Mine, veți păzi poruncile Mele și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mîngîietor vă va da vouă, ca să rămînă cu voi în veac» (Ioan XIV, 15—16). Iată deci că ai fost învățat că Duhul rămîne și locuiește în veacuri nesfîrșite. Căci spunînd : «ca să rămînă cu voi în veac», arată că va fi veșnic și fără sfîrșit cu ei și că

e în chip nedespărțit cu ei în timpul de acum și în veacul viitor. Dar că dumnezeieștii apostoli și toți cîți L-au primit au și văzut pe Duhul Sfînt, ascultă ceea ce urmează : «Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede pe El, nici nu-L cunoaște, dar voi îl cunoașteți și la voi rămîne» (Ioan XIV, 17). Și ca să cunoști că și pe Hristos îl văd cei ce-L iubesc pe El și păzesc poruncile Lui, ascultă pe Domnul însuși zicînd : «Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este care Mă iubește. Iar cel ce Mă iubește pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui» (Ioan XIV, 21).

Cunoscut fie deci tuturor creștinilor că Hristos e nemincinos și Dumnezeu adevărat și că se arată, după mărturisirea cea de obște, celor ce-și arată iubirea față de El prin păzirea poruncilor Lui. Căci aceasta a spus-o El însuși. Iar prin arătarea Sa, El le dăruiește pe Însuși Duhul Sfînt și prin Duhul Sfînt iarăși El însuși și Tatăl Său rămîn în chip nedespărțit cu ei. Iar unii ca aceștia nu grăiesc nimic de la ei. Cel ce spune că aceștia grăiesc ceva de la ei spune că e cu puțință ca precum un om știe cele ale omului, la fel oamenii să știe cele ale lui Dumnezeu ³¹⁴. Dar atunci socotesc, fără îndoială, pe cei ce declară că grăiesc de la Duhul Sfînt, născocitori de mituri, ca pe unii ce nu sînt învățați de Duhul. Pe de altă parte ei spun că aceștia învață pe alții despre cele pe care nu le-au văzut sau auzit, din propriile lor raționamente. Dar trebuie știut că dacă aceștia trăiesc în conglăsuire cu de-Dumnezeu-purtătorii-părinți de mai înainte, vorbesc și ei în Duhul Sfînt și cei ce nu cred lor, sau îi bîrfesc, păcătuiesc față de Cel ce grăiește prin ei.

Ai fost învățat însă, iubitule, că Împărăția cerurilor este în lăuntrul tău (Luca XVII, 21), dacă voiești, și

314. Pe baza simplei judecăți, în sensul teologiei occidentale.

toate bunătățile veșnice sînt în mîna ta. Grăbește-te deci să vezi și să iei și să dobîndești în tine însuți bunătățile ce-ți sînt rînduite și să nu te lipsești de ele prin închipuirea că le ai. Plîngi, cazi la pămînt ; zi și tu acum, ca odinioară orbul (Luca XVIII, 35) : «Miluiește-mă, Fiule al lui Dumnezeu și deschide-mi ochii sufletului, ca să văd lumina lumii (1 Ioan IX, 5), adică pe Tine, Dumnezeule, și să mă fac și eu fiu al zilei (1 Tes. V. 5) dumnezeiești, și nu mă lăsa, Bunule, nepărtaș de dumnezeirea Ta. Arată-mi-Te, Doamne, ca să cunosc că m-ai iubit ca pe unul ce am păzit dumnezeieștile Tale porunci, Stăpîne. Trimite pe Mîngîietorul, îndurător, și peste mine, ca să mă învețe cele privitoare la Tine și să-mi vestească mie cele ale Tale, Dumnezeule al tuturor. Luminează asupra mea lumina cea adevărată (Ioan I, 9), Preamilostive, ca să văd slava Ta, pe care ai avut-o înainte de a fi lumea (Ioan XVII, 5), la Tatăl Tău. Rămîi, cum ai zis, și întru mine, ca și eu să mă fac vrednic să rămîn întru Tine în chip conștient și să Te dobîndesc în chip conștient întru mine. Binevoiește să iei chip în mine (2 Cor. IV, 16 ; 2 Tim. I, 1), Tu, Cel nevăzut, ca văzînd frumusețea Ta neapropiată, să port, Dumnezeule ceresc, chipul Tău și să uit toate cele văzute. Dă-mi slava Ta, pe care Ți-a dat-o Ție, Preamilostive, Tatăl, ca să mă fac asemenea Ție ca toți slujitorii Tăi, dumnezeu după har, și să fiu împreună cu Tine neîncetat, acum și pururea și în veacurile nesfîrșite. Amin».

Indemn. — Da, fratele meu iubit, crede și fii convins că așa și aceasta este credința noastră. Crede, frate, că aceasta este a te naște din nou (Ioan III, 4) și a te reînnoi și a viețui în Hristos. Sau nu auzi pe marele Vasile spunînd în cuvîntul său de îndemn la Florii : «Nu dorești, omule, să te vezi pe tine însuți ajuns din bătrîn

tînăr ?» (La Sf. Botez ; P. G. 31, col. 432 D). Și pe Pavel : «De e cineva în Hristos, e făptură nouă ; cele vechi au trecut, iată toate noi s-au făcut» (2 Cor. V, 17). Despre care «toate» se vorbește? Spune-mi. Oare s-a schimbat cerul sau pămîntul ? Oare soarele sau stelele sau marea? Sau s-a făcut nou și proaspăt ceva din cele ce se văd? N-o pot spune aceasta. Ci către noi și pentru noi a spus aceasta. Căci fiind morți, înviem la viață ; stricăcioși, ne mutăm la nestricăciune ; muritori, ne preschimbam spre nemurire ; pămîntești, ne facem cerești ; trupești și avînd nașterea din trup, ne facem duhovnicești, născuți din nou și rezidiți în Duhul Sfînt.

Acestea sînt, deci, fraților, zidirea nouă în Hristos. Acestea se săvîrșesc și se fac în fiecare zi cu creștinii adevărați și aleși, care se fac părtași în chip conștient de toate acestea în parte, încă în trup fiind, cum am spus adeseori. Mai mult, ei nădăjduiesc să le moștenească acestea și după moarte în chip deplin și neîndoielnic, ajungînd întregi în bunătățile întregi, de care s-au împărtășit aici. Căci sîntem învățați fără încetare că mîncăm și bem pe Hristos, că-L îmbrăcăm și-L vedem și iarăși că sîntem văzuți de El ; și știm că-L avem în noi și noi rămînem în El, că El e sălășluit în noi și noi sălășluiți în El, că El ni se face nouă casă și noi casă Lui, că noi sîntem fii ai Lui și El se face Tatăl nostru ; și că El e lumină și luminează în întuneric (Ioan I, 5). Apoi mai zicem că noi îl vedem pe El, după cuvîntul «poporul ce se afla în întuneric a văzut lumină mare» (Isaia IX, 1). Dar dacă toate acestea și celelalte le învățăm din dumnezeieștile Scripturi, precum s-a arătat, că se petrec în noi în timpul de față al vieții de aici, dar spunem că nu se petrec în noi nicidecum, sau se petrec, dar în chip tainic și fără

să simțim, fără să cunoaștem nimic din acestea, prin ce ne deosebim de cei morți ?

Nu vă predați pe voi unei astfel de credințe, ca să coboriți în prăpastia pierzaniei. Chiar dacă pînă acum n-ați nădărdit să cîștigați o simțire a acestor fel de bunătați și de aceea nu ați căutat-o, cel puțin de acum înainte, odată ce credeți că acestea sînt adevărate și în conglăsuire cu dumnezeieștile Scripturi, trecînd prin toate acestea, fiți încredințați că pecetea Sfîntului Duh (Efes. I, 13) ni s-a dat încă de aici în chip conștient celor ce credem. Și odată ce credeți, alergați, așa ca să luați (Filip. III, 12), luptați-vă, dar nu ca bătînd aerul (1 Cor. IX, 27). Și pe lîngă acestea, «cereți și vi se va da ; bateți și vi se va deschide» (Matei VII, 7), fie aici, fie în veacul viitor. Deocamdată primiți învățătura, deocamdată pocăiți-vă, faceți ascultare, postiți, plîngeți, rugați-vă. Prin acestea și prin unele ca acestea alergați, străduiți-vă, urmăriți, căutați, bateți, cereți, neîntorcîndu-vă spre nimic altceva, pînă ce veți lua, pînă ce veți apuca, pînă ce veți primi, pînă vi se va deschide și veți intra, pînă veți vedea în lăuntru camerei de nuntă pe Mirele, pînă veți auzi: «Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune» (Matei XXV, 21), pînă vă veți face fii ai luminii și fii ai zilei. Dar înainte de a fi văzut și luat și pătimit acestea, să nu vă amăgiți pe voi înșivă și să socotiți pe nedrept că sînteți ceva, nefiind nimic (Gal. VI, 3). Și să nu vă închipuiți, fiind căzuți din conștiință, că sînteți duhovnicești, înainte de a fi luat pe Duhul Sfînt. Să nu vă grăbiți, din această pricină, a primi, fără înțelepciune, gînduri străine și să urcați la egumenii și la posturi de conducere și să vă apropiați de preoție, fără frică, și să vă dedați fără rușine la zeci de mii de uneltiri pen-

tru a ajunge la mitropolii și la episcopii, ca să păstoriți poporul Domnului. Ci rogu-vă, luați aminte la voi, cugetînd la cele de sus, căutînd cele de sus și dorind cele de sus, neîngrijindu-vă de nimic din cele pămîntești, înainte de a-L fi luat pe Acela.

Da, rog iubirea voastră, să disprețuim toate relele văzute ; să ne scuturăm de toate cele trecătoare, să ne scîrbim de toate cele pătimase și vătămătoare, ca să dobîndim atît bunătățile cele de aici, cît și pe cele viitoare în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și cu Preasfîntul și Bunul și de viață făcătorul Său Duh, luminii celei întreit una, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CELE 300 DE CAPETE DESPRE FĂPTUIRE,
DESPRE FIRE ȘI DESPRE CUNOȘTINȚĂ
ȘI VEDEREA RAIULUI
ALE CUVIOSULUI
NICHITA STITHATUL

Introducere

Viața cuviosului Nichita Stithatul. — Nu există o biografie veche a lui Nichita Stithatul, căci nimeni nu i-a scris viața, cum a scris-o el pe a sfântului Simeon Noul Teolog, părintele său duhovnicesc. De aceea, chiar datele principale ale vieții lui nu se pot reconstitui decît cu aproximație. La această reconstituire ajută pentru prima fază a vieții lui Nichita Stithatul însăși «Viața sfântului Simeon», scrisă de el. Discuția lui cu cardinalul Humbert, cu ocazia proclamării Jespărțirii Bisericii de Apus de cea de Răsărit, la 1054, este un alt punct de reper pentru viața lui. Iar unele elemente din scrierile lui Nichita Stithatul, alcătuite la bătrînețe, permit unele concluzii aproximative, referitoare la partea din urmă a vieții lui.

O dată sigură indicată de Nichita Stithatul în «Viața sfântului Simeon», care ajută la stabilirea datei aproximative a nașterii sale, este anul 1022, ca an al morții sfântului Simeon Noul Teolog. Nichita Stithatul spune că la această dată deabia începuse să apară puful bărbii sale, deci putea să aibă vreo 17 ani. Ar urma deci că s-a născut pe la 1005³¹⁵.

Nichita ne informează în «Viața sfântului Simeon» că a intrat în Mînăstirea Studion la vîrsta de 14 ani, deci pe la 1019 și că a stat în legătură apropiată cu sfîntul Simeon,

315. «Viața sfîntului Simeon Noul Teolog» (nr. 133) publicată de J. Hausherr, S. I., în «Orientalia Christiana», vol. XII, nr. 45, 1928, p. 193. Deducerea acestui an al nașterii o face J. Darrouzès A. A. în *Nicētas Stethatos, Opuscles et Lettres*, «Sources chrétiennes», nr. 81, 1961. Introduction, p. 8.

înainte de moartea lui, vreo 2—3 ani. Sfântul Simeon, deși reabilitat, trăia în minăstirea sfânta Marina, întemeiată de el. În acest timp, sfântul Simeon compunea «Îmnele dragostei dumnezeiești», pe care le dădea lui Nichita ca să le copieze. Sfântul Simeon i-a dat lui Nichita sarcina să-i editeze scrierile ³¹⁶.

Nichita a neglijat sarcina aceasta, pînă ce nu i-a fost reamintită de sfântul Simeon însuși, într-o viziune, la 13 ani după moartea lui, deci la 1035. Darrouzès socotește că Nichita a purces imediat după acea dată la editarea scrierilor sfântului Simeon și apoi la scrierea «Vieții» lui ³¹⁷. Hausherr socotește că această «Viață» a fost alcătuită după 1052, cînd la 30 de ani după moarte, osemintele sfântului Simeon au fost aduse în minăstirea sfântul Mamas, de unde fusese exilat în timpul vieții. Căci în «Viața» sfântului Simeon se cuprinde și evenimentul aducerii osemintelor lui, care a avut loc, cum am spus, la 1052 ³¹⁸. Hausherr crede chiar că «Viața» a fost scrisă după iunie 1054, căci prezintă mutarea relicvelor sfântului Simeon ca un eveniment mai vechi. Faptul că în ea nu se află nici o aluzie la disputa lui Nichita cu Humbert, ar dovedi că Nichita ar fi retractat opoziția sa față de Humbert așa cum pretinde Humbert însuși ³¹⁹, sau că scrierea lui contra lui Humbert ar fi fost în versiunea ei originală foarte moderată ³²⁰.

Mai probabil ni se pare că această «Viață» e scrisă între martie 1052 și iunie 1054, sau că dacă a fost scrisă după aceea, Nichita n-a socotit de bine să amestece în ea elemente din viața proprie, prea străine de «Viața» sfântului Simeon.

316. J. Hausherr, *op. cit.*, *Viața*, nr. 135 și 131, p. 199, 189 și Introd., p. XXIII. J. Darrouzès, *Symeon le Nouveau Théologien, Traités théologiques et éthiques*, tom. I, Introd. p. 9, în «Sources chrétiennes», nr. 122, 1966.

317. J. Darrouzès, *Nicétas Stethatos, Opusc. et Lettres*, p. 8.

318. J. Hausherr, *op. cit.*, *Viața*, nr. 129, p. 187; Introd. p. XVII.

319. Humbert, *Commemoratio brevis*; P.G. 143, 1001.

320. J. Hausherr, *op. cit.*, Introd. p. XX.

După editarea operei sfintului Simeon Noul Teolog și alcătuirea «Vieții» lui și după participarea la disputa cu Humbert, la 1054, Nichita a continuat activitatea sa teologică pînă la adînci bătrîneți. În «Mărturisirea de credință», compusă puțin înainte de moartea sa, Nichita se prezintă ca egumen al Mînăstirii Studion și în același timp ca extrem de bătrîn ³²¹. În această calitate ar fi alcătuit o nouă rînduială (Hypotyposis) pentru mînăstirea sa, după Teodor Studitul ³²². Scrierea aceasta se cuprinde în același manuscris ca și prima. În cazul că a deținut de fapt postul de egumen al Mînăstirii Studion — și nu e nici un motiv să ne îndoim — data extremă pentru moartea lui ar fi anul 1092, căci la acel an postul de egumen al mînăstirii Studion e deținut de un Ioan. Avînd în vedere că la 1076 semna ca egumen al acestei mînăstiri Cosma, egumenatul lui Nichita ar cădea cîndva între 1076 și 1092 ³²³.

Scrierile cuviosului Nichita Stithatul. — Unele din scrierile lui Nichita Stithatul au caracter polemic, altele aghiografic, altele teologic, cu accentuată notă duhovnicească; altele au cuprins liturgic. La acestea mai trebuie adăugate scrisorile sale. Scrierilor polemice aparțin cele trei tratate contra latinilor : *Dialogul*, *Antidialogul* și *Sinteza despre Filioque* ³²⁴. Tot dintre scrierile polemice fac parte *Cuvîntările împotriva armenilor*. În cod. Mosquensis 433, f. 171 v — 190 v se cuprind patru din ele. O a cincea a publicat Hergenrother în : *Monumenta graeca ad Photium...* pertinentia, Ratisbonae, 1869, p. 139—154. Darrouzès crede că ele sînt anterioare tratatelor împotriva latinilor, deoarece se poate stabili un raport între

321. Editată de Darrouzès, *op. cit.*, p. 444—463.

322. P.G. 127, 973-D.

323. J. Darrouzès, *Nicétas Stéthatos*, p. 10.

324. Editate în tom. II, al lucrării lui Anton Michel : *Humbert und Kerularies, Quellen und Studien zum Schisma des XI Jahrhunderts*, Paderborn, 1930.

ele și o cuvîntare a lui Eutimie de Periblept, scrisă probabil pe la 1050 ³²⁵.

Dintre celelalte scrieri ale sale menționăm întii pe cele aghiografice. Pe lângă *Viața sfîntului Simeon*, publicată în forma ei scurtă, în care s-a păstrat, de Hausherr în : «*Orientalia christiana*», vol. XII, nr. 45, 1928, mai există o apărare a sfîntului Simeon *Contra acuzatorilor sfîntului*, păstrată fragmentar în manuscrisul Ivron 388. Ea e citată în prefața la «*Imnele dragostei dumnezeiești*», și e compusă tot de Nichita (P. G. CXX, 310—311). Dintre scrierile teologice-duhovnicești fac parte :

Cele trei sute capete practice, naturale și gnostice (P. G. CXX, 851 ș. u. și Filocalia greacă, 1893, vol. II, p. 175—226). Aceasta e scrierea cea mai cunoscută a lui Nichita.

Tot dintre scrierile teologice fac parte tratatele : *Despre suflet*, *Despre rai*, *Despre ierarhie* publicate de P. Hristou, G. Saccos și Mantzarides în Salonic, 1957 : Νικήτα Στηθάτου, Μυστικά συγγραμματα și după aceștia în limba greacă și în traducere franceză de J. Darrouzès, op. cit. p. 56—152, 154—227 și 292—365. O altă scriere *Despre limite*, e publicată pentru prima dată de Darrouzès, op. cit., p. 366—411. Tratatele «*Despre suflet*» și «*Despre rai*» sînt constituite în proporție de două treimi, din extrase din sfîntul Ioan Damaschin ³²⁶.

Scrierea «*Despre suflet*» se referă deseori la «*Cele 300 de capete*», reproducînd unele din ele. Deci a fost scrisă după ele. Cam în aceeași perioadă cu scrierea «*Despre suflet*» a fost alcătuită cea «*Despre rai*» și cea «*Despre ierarhie*», alcătuiind împreună un fel de trilogie. Toate trei aparțin unei perioade mai timpurii din viața lui Nichita, care a urmat după editarea scrierilor și a «*Imnelor*» sfîntului Simeon ³²⁷. În

325. J. Darrouzès, op. cit., p. 9—10.

326. Idem, op. cit., p. 36.

327. Idem, op. cit., p. 19.

perioada cea mai tîrzie a vieţii sale Nichita a alcătuit «Mărturisirea de credinţă» şi «Tratatul despre limite». Faptul că «Tratatul împotriva iudeilor»³²⁸ e vecin în manuscrisele care l-au transmis cu cele două scrieri amintite, îl face pe Darrouzès să plaseze alcătuirea lor în aceeaşi perioadă³²⁹.

Scrierilor liturgice le aparţin : *Despre briul diaconilor*, *Despre salutarea cu mîinile* şi *Despre Aliluia treptelor* (aflate în ms. Mosquensis 467). Cea dintîi dintre ele pare să stea în legătură cu reproşul ce-l făcea patriarhul Petru de Antiohia, încă înainte de 1054, patriarhului Cerularie, că admite diacônilor studii să poarte briul.

Ar trebui să mai existe o mare colecţie de *scrisori* ale lui Nichita, pentru că «scrisorile» publicate de Darrouzès, op. cit., p. 228—291, sînt luate din «a treia sută de scrisori»³³⁰.

Nichita Stithatul se resimte de influenţa sfîntului Simeon Noul Teolog în convingerea despre rolul mare ce-l are Sfîntul Duh în urcuşul duhovnicesc al credinciosului, ca şi în convingerea că propovăduirea este încoronarea acestui urcuş. Darrouzès spune : «Dar Nichita pare să fi avut un temperament cu totul diferit de al lui Simeon ; el e cu mult mai iubitor de construcţii logice, de simetrie, de ordine în expunere, cum dovedeşte alcătuirea organizată a tratatelor sale şi recurgerea la raţionament. Simeon este, dimpotrivă, cu mult mai entuziast, mai plin de imaginaţie şi mai mistic».

Totuşi nu trebuie accentuată prea mult deosebirea între sfîntul Simeon Noul Teolog şi Nichita. Deosebirea e mai mult de exprimare decît de conţinut. Nichita foloseşte mai mult categoriile intelectuale, filosofice, pe cînd sfîntul Simeon e mai pastoral, mai predicatorial, mai direct în exprimarea trăirii sale. La sfîntul Simeon simţirea e atît de puternică, încît ea se revarsă chiar în exprimare, pe cînd la Nichita e

328. Ed. Darrouzès, op. cit., p. 412—443.

329. Idem, op. cit., p. 13.

330. Idem, op. cit., p. 228—291.

mai prlucrată în categorii intelectuale. Dar Nichita redă foarte fidel gîndirea sfîntului Simeon, ca și tradiția părinților mai vechi, păstrată și la sfîntul Simeon. Căci această tradiție devenise un bun comun în teologia timpului său. Dar Nichita se resimte și de preocupările și controversele timpului său. Din acest punct de vedere el ne oferă o imagine destul de fidelă a acestui timp³³¹.

Publicăm în acest volum, pe lîngă cele 300 de capete, o traducere românească a «Vederii Raiului», căci în ea avem într-o formă sistematică doctrina pozitivă despre cosmos a sfîntului Grigorie de Nissa, a sfîntului Maxim Mărturisitorul, a sfîntului Ioan Damaschin, despre putința transfigurării cosmosului prin omul eliberat de patimi. Nichita Stithatul pune astfel în mod sistematic în lumină legătura dintre urcușul duhovnicesc al omului credincios și transfigurarea cosmosului.

331. Idem, *op. cit.*, p. 36, 39.

Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință

Suta întâi a capetelor despre făptuire ale preacuviosului Nichita Stithatul, monahul și prezbiterul din preasfânta mănăstire a studiilor, ucenicul sfântului Simeon Noul Teolog.

1. Socotesc că patru sînt cauzele virtuților îmbinate în treimea desăvîrșită, care au mișcat la această scriere de folos pe cel ce, pornit de la cea de la început, a trecut de curînd, de cea de la mijloc și a ajuns la treimea teologiei tainice. Cea dintîi este libertatea, adică nepătimirea sufletului, care a înaintat de la lucrarea ostenitoare la contemplarea naturală a zidirii și de acolo a intrat în întunericul cunoștinței lui Dumnezeu ³³². A doua, curăția minții prin lacrimi și rugăciune, din care se naște cuvîntul harului și izvorăsc undele înțeleșurilor. A treia este sălășluirea Sfintei Treimi în noi, din Care ies revărsările de lumină ale Duhului spre folosul fiecărui din cei curățiți, pentru dezvăluirea tainelor împărăției cerurilor și pentru descoperirea vistierilor lui Dumnezeu ascunse în suflet ³³³. A patra, este trebuința care silește pe tot cel ce a luat talantul cuvîntului cunoștinței, să-l propovăduiască ³³⁴, dată fiind amenința-

332. Acestea sînt cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc.

333. A doua corespunde cu a doua din treimea amintită, iar a treia, cu a treia din ea.

334. Această a patra treime e și o încununare a celor trei amintite. Treimea desăvîrșită a treptelor duhovnicești este: făptuirea, contemplația în duh a creațiunii și cunoștința mai presus de cunoaștere a Sfintei Treimi. Cel ce a ajuns la treapta din urmă nu e scutit de propovăduire,

rea lui Dumnezeu, Care zice : «Slugă vicleană și leneșă, trebuia să dai argintul meu zarafilor și eu venind așa fi luat al meu cu dobândă» (Matei XXV, 27). De aceasta temîndu-se și David, a zis : «Iată, buzele mele nu le voi împiedica, Doamne, Tu știi; dreptatea Ta n-am ascuns-o în inima mea ; adevărul Tău și dreptatea Ta le-am grăit. N-am ascuns mila Ta și adevărul Tău de la adunare multă» (Ps. XXXIX, 11).

2. Începutul vieții după Dumnezeu este fuga totală de păcatul din lume, tăgăduirea voilor sufletului și mutarea cugetului pămîntesc, prin care, înălțîndu-ne spre cugetul dumnezeiesc, ne facem din trupești duhovnicești, omorîți lumii cu trupul și înviați cu sufletul și cu duhul, întru Hristos.

3. Cunoștința nemincinoasă a sufletului despre Dumnezeu, credința simțită cu disprețuirea celor văturate, și făptuirea virtuții, despărțită de toată iubirea de sine, sint, după Solomon, frînghia întreită care nu va fi ruptă degrabă de duhurile răutății.

4. Prin credință nădăjduim să primim răsplățile ostinelilor ; de aceea și purtăm cu ușurință ostelile virtuților. Iar încredințați de Duhul dumnezeiesc, zburăm cu dragoste către Dumnezeu.

5. Cînd sîntem supărați de gînduri necurate, încă nu ne aflăm de partea celor ce lucrează cele rele. Acolo ne aflăm numai cînd sufletul s-a moleșit din încordarea lui, și mintea, din pricina unei viețuiri desfrîinate și fă-

ci deabia lui i se impune cu o necesitate supremă. Cea dintîi dintre aceste trepte este insufletită de aspirația spre nepătimire și ajunge la ea ; a doua este condusă de voința de curăție și ajunge la ea ; a treia tînde spre sălășluirea Sfintei Treimi în suflet și ajunge la ea ; a patra este necesitatea simțită de suflet de a propovădui cunoștința de Dumnezeu la care a ajuns. Aceasta este o preocupare esențială pentru Nichita. Toate aceste patru cauze și ținte se află concentrate în cel ce a ajuns la sălășluirea Sfintei Treimi în el. Toate îl îndeamnă deci la comunicarea cunoștinței la care a ajuns. Pentru că sint aspirații și ținte atinse, ele sint în același timp cauze ale virtuților amintite și virtuțile înseși. Dar aceste virtuți sint și cauze care mișcă pe cel ce a depășit treapta de mijloc să comunice sau să mărturisească cunoștința sa despre Dumnezeu.

ră grijă, are năluciri tulburi și cețoase, iar ostenelele virtuții lipsesc din pricina lenevirii la rugăciune și la cugetarea la Dumnezeu. Atunci chiar dacă nu lucrăm cele rele, luăm loc în rîndul celor ce s-au rostogolit de bună voie în plăceri.

6. Cînd frînele simțurilor conducătoare slăbesc, îndată se stîrnește răscoala patimilor și se mișcă lucrarea simțurilor supuse aceloră³³⁵. Pornirea dobitocească a acestor simțuri, dezlegate din lanțurile înfrînării, e prinsă de pricinile patimilor și paște în ele ca în niște pășuni aducătoare de moarte. Aceasta cu atît mai mult, cu cît dezlegarea se prelungește mai multă vreme. Căci pornirea aceasta nu rabdă să fie oprită de la împărtășirea de cele pe care le dorește prin fire, odată ce a fost slobozită din frîne.

7. Dintre simțuri, unele sînt raționale, ca vederea și auzul, și mai înțelepte și mai călăuzitoare decît celelalte. Iar altele sînt neraționale și dobitocești, slujind celor raționale, ca gustul, mirosul, pipăitul. Căci întîi vedem și auzim și apoi, mișcați de rațiune, ne atingem de lucrul din față, îl mirosim și îl dăm gustului. Cele trei simțuri din urmă sînt foarte dobitocești și cu totul supuse celorlalte două. De aceea pentru ele ostenesesc, cu deosebire, animalele și fiarele cele mai lacome și mai pornite spre împreunare. Toată ziua și toată noaptea, acestea caută nesăturate după mîncare, sau se reped spre împreunare.

8. Cel ce strămută lucrările simțurilor din afară spre simțurile din lăuntru — de pildă, vederea spre mintea care privește lumina vieții; auzul, spre înțelegerea sufletului; gustul, spre puterea deosebitoare a rațiunii; mirosul, spre cunoașterea minții; iar pipăitul îl strămută

335. Simțurile superioare, (văzul, auzul), nu trebuie să se lase scăpate din frîna rațiunii prezente în ele. Căci atunci vor fi scăpate din frîu și simțurile inferioare, care nu pot fi înfrinate decît prin mijlocirea înfrînării simțurilor superioare.

spre starea de veghe a inimii — acela petrece viață îngerească pe pământ. El este și e văzut ca om între oameni, dar petrece și e cunoscut ca înger între îngeri.

9. Prin mintea, care vede lumina vieții dumnezeiești, primim cunoștința tainelor ascunse ale lui Dumnezeu ; prin înțelegerea sufletului orînduim cu pricepere treptele gândurilor în inimă, deosebind pe cele mai rele de cele mai bune. Prin puterea de deosebire a rațiunii gustăm felurile înțelesurilor și pe cele răsărite din rădăcina amară, sau le prefacem într-un răsad dulce al sufletului, sau peste tot le lepădăm ; iar pe cele răsărite din altoiul cuvenit și verde le primim, robind toată cugetarea spre slujirea lui Hristos. Prin înțelegerea minții, mirosim mirul duhovnicesc al harului Duhului, umplîndu-ne inima de veselie și de bucurie. Iar prin inima veghetoare simțim cu bună înțelegere pe Duhul, Care răcoarește cu bunătatea de sus văpaia poftelor noastre, sau încălzește puterea noastră înghețată de gerul patimilor ³³⁶.

10. Precum trupul are cinci simțuri : vederea, auzul, gustul, mirosul și pipăitul, așa și sufletul are același număr de cinci simțuri : mintea, rațiunea, simțirea înțelegătoare, cunoștința și știința. Ele se adună în trei lucrări ale sufletului : mintea, rațiunea și simțirea. Prin minte primim înțelesurile ; prin judecată tilcuirile ; iar prin simțire, chipurile cunoștinței și gândurile dumnezeiești.

11. Cel a cărui minte deosebește bine înțelesurile gândurilor și-și însușește curat cugetările dumnezeiești, a cărui rațiune tilcuiește mișcările naturale ale întregii zidiri văzute, deslușind rațiunile fapturilor, a cărui sim-

336. Lucrările simțurilor nu se desființează, ci capătă un caracter spiritual, sau se umplu de o spiritualitate pe treptele mai înalte ale urcușului duhovnicesc. Se afirmă în aceasta unitatea de viață între spirit și trup. Nichita deosebește între minte, suflet (sau inimă, sau simțire) și rațiune sau judecată. Prin fiecare din acestea lucrînd Sfîntul Duh, prefăce gândurile și pornirile rele în bune. Dar psihologia lui Nichita e mult mai complexă, mai subtilă.

țire spirituală primește știința înțelepciunii și cunoștinței cerești, a ajuns mai presus de simțuri, trecînd prin iluminările Soarelui dreptății dincolo de simțire. El se bucură de desfătare cu cele nevăzute.

12. Puterile cuprinzătoare ale minții sînt patru : cuminenția, agerimea, înțelegerea și destoinicia. Cel ce unește pe acestea cu cele patru virtuți cuprinzătoare ale sufletului, însoțind cu cuminenția minții, cumpătarea sufletului ; cu agerimea, chibzuința ; cu înțelegerea, dreptatea ; cu destoinicia, bărbăția, și-a întocmit sieși, în chip îndoit, căruță de foc ce-l duce la cer ³³⁷ și din care luptă împotriva celor trei căpetenii și puteri generale ale oștirii patimilor : iubirea de argint, iubirea de plăceri și iubirea de slavă ³³⁸.

13. Cel ce a biruit iubirea de argint prin înțelegerea dreptății legiuite, care este împreună-pățimirea milostivă cu aproapele ; a stăpînit iubirea de plăceri prin cumpătarea cuminenției, care este înfrînarea generală ; iar iubirea de slavă a răpus-o, ca mai slabă, prin agerime și chibzuință, care este deosebirea lămurită a lucrurilor dumnezeiești și omenești, călcînd-o cu picioare sigure, ca pe ceva pămîntesc și fără nici un preț ; acela a biruit cugetul pămîntesc al trupului ³³⁹. El a făcut aceasta atît de deplin, încît s-a preschimbat în lege a Duhului vieții, și s-a făcut slobod de legea trupului, care-l tiraniza, încît poate zice : «Mulțumesc lui Dumnezeu, că legea Duhului vieții m-a slobozit de legea și de robia morții» (Rom. VIII, 2).

14. Cel ce caută slava oamenilor, care nu e nimic, ca și cînd ar fi, și îmbrățișează iubirea nesăturată de plăceri a sufletului și se ține de iubirea de argint prin lăco-

337. Prin virtuți nu ne deschidem numai spre ceilalți, ci ne și înălțăm spre cer. Cele patru virtuți cardinale sînt cei patru cai ai căruței cu care ne înălțăm spre cer.

338. Acestea înfundă pe om în sine și îl lipește de pămînt.

339. Mîntea sau înțelegerea nu are deci numai un rost teoretic, ci și un rost practic, altruist și plin de adevărata simțire.

mie, se face sau drăcesc prin închipuirea de sine și prin mândrie, sau dobitocesc prin plăcerile pîntecelui și a celor de sub pîntece, sau fiară celor apropiați prin iubirea lacomă și neomenoasă de argint. El cade din credința în Dumnezeu, pentru că primește slavă de la oameni, după cuvîntul Scripturii ; se abate de la neprihănire și curăție, pentru că-și aprinde cu lăcomia pîntecelui cele de sub pîntece și se supune pornirilor dobitocești ; și e scos afară din dragoste, pentru că se îngrijește numai de el și nu dă din avuțiile sale aproapelui lipsit. Astfel unul ca acesta se vedește ca o fiară cu multe fețe, alcătuită din multe laturi potrivnice între ele, neîmpăcat nici cu Dumnezeu, nici cu oamenii, nici cu dobitoacele.

15. Iuțimea, pofta și cugetarea minții ³⁴⁰, dacă stau în ele înseși și se mișcă potrivit cu firea, fac omul întreg și în chipul lui Dumnezeu, încît acesta se mișcă în chip sănătos și neabătut nicidecum de la temelia firească. Dar dacă se abat, contrar firii, de la ceea ce se cuvine și se clintesc de la fire, îl vădesc ca pe o fiară cu multe fețe, cum s-a zis, și alcătuită din multe laturi potrivnice între ele ³⁴¹.

16. Iuțimea este la hotarul dintre poftă și puterea rațională a sufletului, fiind fiecareia din acestea ca un fel de armă în mișcarea lor contrară firii, sau conformă firii. ³⁴². Pofta și rațiunea, mișcîndu-se potrivit cu

340. Iuțimea (minie) și pofta sînt în legătură cu mintea, deci mintea nu e cu totul rece și statică.

341. Îndumnezeirea are ca bază naturală mișcarea puterilor personale conform firii. Căci prin firea însăși noi ne aflăm în relație cu Dumnezeu și ne mișcăm potrivit relației adevărate cu El, dezvoltînd-o, așa cum aceeași fire ne cere să fim și să ne mișcăm în relația pozitivă cu semenii noștri. Atunci ne unificăm sau ne simplificăm, fiind mereu aceiași și urmărind în toate binele.

342. E depășită aci concepția că puterile sufletului sînt separate, sau lucrează separat. De altfel, o astfel de concepție n-a existat niciodată în practică. E vorba doar de un accent mai mare pe care-l are o putere sufletească într-o mișcare ce trece sau nu în faptă. Oricare mișcare e cugetată, dar nu numai cugetată, ci și animată de o simțire, de o dorință, de o pornire. Pofta în general animă mișcările tuturor puterilor sufletești. Iar iuțimea e arma lor. Ea e între gînd și poftă.

firea spre cele dumnezeiești, iuțimea este fiecareia din ele o armă a dreptății, împotriva șarpelui care le șoptește și le înfățișează numai împărtășirea de plăcerile trupului și bucuria de slava de la oameni. Dar abătîndu-se acestea de la mișcarea potrivită firii și prefăcîndu-și puterea în ceea ce e potrivnic firii și mutîndu-se de la îndeletnicirea cu lucrurile dumnezeiești spre cele omenești, iuțimea li se face arma nedreptății, spre păcat. Acestea se vor lupta în acest caz și se vor năpusti prin iuțime împotriva celor ce le înfrînează pornirile și poftele lor. Din această pricină iuțimea e mijlocul prin care omul se poate arăta sau făptuitor al celor bune, văzător și cunoscător de Dumnezeu, dacă se mișcă după fire, sau dobitocesc, sălbatic și drăcesc, dacă se abate spre cele potrivnice firii ³⁴³.

17. Nu va putea să se cunoască cineva pe sine, de nu-și va întoarce mai întîi puterile sufletului său, prin pocăință dureroasă și stăruitoare, ca să le facă așa cum ni le-a dat Dumnezeu de la început, cînd l-a zidit pe Adam și a suflat în el suflare de viață ³⁴⁴; nici nu va putea dobîndi gîndul neînfumurat, neiscoditor, neviclean, simplu, smerit, străin de pizmă, de clevetire, care e stăpîn peste patimi și robește toată cugetarea ascultării de Hristos. Nu-și va avea sufletul nici aprins și înflăcărat de dragostea lui Dumnezeu, nici stăpîn pe hotarele înfrînării, îndestulat cu cele ce se nimeresc și dornic de odihna sfinților. Iar dacă nu va dobîndi acestea, nu va putea dobîndi nici inimă blîndă, pașnică, nemînioasă, bună, negîlcevitoare, plină de toată mila și bucuria. Su-

343. «Despre suflet», Cap. 57, Ed. Darrouzès, *op. cit.*

344. Insul denaturat prin reaua folosire a puterilor nu este omul adevărat și nu se poate nici cunoaște ca ceea ce este cu adevărat; nu se poate cunoaște, pentru că un astfel de ins nu-și este străveziu în existență sa indefinită deschisă infinității divine, sau în lumina acestei infinități. Dar insul natural, astfel deschis infinității, nu e lipsit de poftă și de iuțime (mînie). Căci acestea sînt aripile sufletului.

fletul dezbinat astfel în el însuși și cu puterile tulburate nu va putea primi razele Duhului.

18. Cel ce n-a primit astfel înapoi frumusețea străvechii nobleți și nu-și reface neîncetat trăsăturile chipului Celui care l-a plăsmuit pe el după asemănarea Sa, cum va putea să se unească vreodată cu Acela, dacă s-a despărțit pe sine, prin neasemănarea trăsăturilor, și a ieșit din lumina Celui ce este lumină, atrăgându-și la sine ceea ce e potrivnic ? Iar neunindu-se cu Cel de la Care își are începutul ființării și de Care a fost adus la existență din nimic, unde va fi aruncat, odată tăiat de la Acela, ca un neasemenea cu Cel ce l-a făcut ? ³⁴⁵. O știu cei ce înțeleg, chiar dacă eu voi tăcea.

19. Cîtă vreme avem în noi materiile patimilor și îngrijim de bunăvoie pricinile lor, nehotărîndu-ne să le clintim pe acestea din loc, are tărie împotriva noastră și puterea lor, luîndu-și această tărie din noi. Dar dacă le lepădăm din noi și ne curățim inima prin lacrimile pocăinței, urînd și înșelăciunea celor văzute, ne facem părtași de venirea Mîngîietorului, văzînd pe Dumnezeu în lumină veșnică și fiind văzuți de Dumnezeu ³⁴⁶.

20. Cei ce au rupt lanțurile simțirii față de toată lumea, petrec slobozi de toată robia simțurilor, viețuind numai Duhului și grăind cu El, ca unii ce sînt mișcați de El. Prin El se unesc și cu Tatăl și cu Cuvîntul, cei de o ființă, și ajung un singur Duh, după Pavel. Aceștia nu numai că nu pot fi prinși de draci, ci le pricinuiesc acestora și spaimă, ca unii ce s-au împărtășit de focul dumnezeiesc și sînt ei înșiși foc.

345. Asemănarea se menține prin participare la Dumnezeu, nu prin simpla imitație. A fi asemenea cu Dumnezeu cel infinit, înseamnă a fi unit cu El, a-L avea întipărit real în sinea indefinită, care să și-o păstreze și dezvolte astfel.

346. Dumnezeu fiind persoană, nu-L vedem numai noi ca pe un obiect, ci ne vede și El. Faptul că-L vedem e semn că El însuși ne vede în acel moment. Căci nu-L vedem, dacă nu ni se deschide El însuși, prîvindu-ne.

21. Pipăitul nu-și are lucrarea numai într-o parte a trupului, ca celelalte simțuri, ci în tot trupul. Deci când atingem ceva fără trebuință, chiar din clipa simțirii moliciunii acelui lucru, mintea e clătinată de gânduri pătimase. Iar când ne păzim de atingerea celor moi, fără o trebuință necesară a firii, stăpînind simțirea, nu ni se tulbură simțurile sufletului ³⁴⁷.

22. Cînd mintea pătrunde în cele mai presus de fire, simțurile aflîndu-se în starea cea după fire, intră în chip nepătimaș în legătură cu pricinile lucrurilor, cercetînd numai rațiunile și firile lor și deosebind fără greșală lucrările și însușirile lor, neîmpătîmîndu-se și nemișcîndu-se cu plăcere spre ele în mod contrar firii ³⁴⁸.

23. Luptele și ostenelele duhovnicești nasc în suflet bucuria păcii, care pune stăpînire peste patimi ³⁴⁹. Deci ceea ce e anevoios și neplăcut celor ce se află sub stăpînirea simțurilor, aceea este ușor și preadulce sufletului

347. Potrivit unei vechi tradiții patristice, se afirmă existența unor «simțuri ale sufletului». Mintea se poate moleși ea însăși prin atingerea cu simțul pipăitului a unor lucruri moi. Există chiar o legătură între simțurile trupului și cele ale sufletului. Ultimele se pot converti în primele, sau le pot influența pe acelea.

348. «Despre suflet» cap. 52, edit. cit., p. 114. Atașarea afectivă și pătimasă de lucruri e contrară firii omului, care e făcut să stea și să înainteze, prin spiritul lui, în relația cu Dumnezeu, persoana și spiritul suprem. Omul nu e făcut pentru a se robi obiectelor, ci pentru a realiza prin ele o relație tot mai intensă cu persoanele. Însăși simțurile intră odată cu mintea într-o relație cu rațiunile lucrurilor, nemairămînînd atașată la suprafețele lor. Iar prin rațiuni cunoaște pe Dumnezeu ca persoană care le cugetă în folosul omului și a relației omului cu Sine. Are loc un fel de intuiție spirituală a simțurilor, prin care omul se pune în relație cu Dumnezeu.

349. Se produce deci în suflet o simțire contrară simțirii trupului. Simțirea durerii cu trupul poate produce o simțire de bucurie în suflet și simțirea plăcerii cu trupul, o simțire de tristețe în suflet. Mai precis, în suflet se produce o sfișiere. Are și el pe de o parte o plăcere de pe urma plăcerii trupesti, dar în el se ivește totodată o revoltă împotriva acestei plăceri care caută să-l cucerească cu totul. Aci intră rolul voinței, care se opune căderii sufletului într-o stare de robie sub pornirile trupesti și într-o stare de slujire a obiectelor, în loc de a fi liber pentru relația cu Dumnezeu și cu persoanele celorlalți. În baza unității de persoană, lucrările sufletești și trupesti nu pot fi despărțite, dar unele pot fi dominate de celelalte, sau poate apărea o sfișiere trăită de unitatea persoanei.

care ostenește și care a dobândit dorul de Dumnezeu prin sfințite sudori și este rănit de dragostea cunoștinței dumnezeiești. Căci acelora, ostenelile și luptele virtuții le sînt neplăcute și le par foarte aspre, ca unora ce sînt legați de tihna trupului și de veselile plăcerilor și nu s-au străduit să spele sărătura plăcerilor cu undele lacrimilor. Iar cei ce doresc și îmbrățișează virtutea, se scîrbesc de plăcerile ce pricinuesc durerea și se scutură de desfătarea și de iubirea de sine a trupului. Un lucru întristează sufletul acestora : slăbirea ostenelilor și domolirea luptelor. Deci ceea ce pricinuește acelora veselie trupească, aceea e pricină de întristare sufletului care și-a strămutat dorința spre cele dumnezeiești. Iar ceea ce pricinuește acestuia bucurie duhovnicească, ace-lora le prilejuiește suspine și durere.

24. Ostenelile par la început pricinuitoare de durere. Dar dacă începătorii stăruiesc în virtute și se întind spre treapta de mijloc, ostenelile li se descopere ca pricinuitoare de o anumită plăcere și de o liniște neînțeleasă. Iar cînd cugetul muritor al trupului e înghițit de viața nemuritoare, care izvorăște din sălășluirea Duhului în cei ce s-au întins cu adevărat spre sfîrșiturile (țintele) virtuților prin osteneli, ei se umplu de o bucurie și de o veselie negrăită, deschizîndu-li-se un izvor curat de lacrimi, întrucît se ivește de sus o undă dulce de căință.

25. Dacă vrei să intri în hotarele virtuții și să afli pe cea care duce fără rătăcire la Dumnezeu, să nu dai somn ochilor tăi, nici ațipire pleoapelor tale, pînă nu afli, prin multe nevoințe și lacrimi, loc de nepătimire sufletului tău ostenit ; și vei intra în locașul sfînt al cunoștinței de Dumnezeu ³⁵⁰. Iar prin înțelepciunea ipostatică a lui Dumnezeu vei străbate cu înțelegere pînă la ul-

350. Cunoștința de Dumnezeu, a adîncului liniștit al dragostei curate, nu poate fi aflată de sufletul pasionat și agitat de lucrurile parțiale. Nepătimirea e astfel condiția sau «locașul» adevăratei cunoștințe de Dumnezeu.

timele sfârșituri ale lucrurilor omenești³⁵¹ și disprețuind pe cele de jos, vei alerga și tu, însetat ca cerbii, către munții înalți ai vederii sufletești.

26. Cale grabnică spre înălțarea în virtute a începătorilor este tăcerea buzelor, închiderea ochilor și surzenia urechilor. Minteă primind astfel nelucrarea acestora și închizînd intrările de afară spre sine, începe să se cunoască pe sine și mișcările sale³⁵²; ea cercetează atunci îndată care sînt conținuturile gîndurilor ce plutesc pe marea cunoscută cu mintea și care sînt înțelesurile intrate prin porțița cugetării sale. Sînt ele curate și neamestecate cu semințe amare și vin de la îngerul luminii, sau sînt neghine amestecate și înecate în pleavă și aruncate de potrivnicul luminii? Stînd astfel ca un împărat în mijlocul gîndurilor și judecînd și deosebind pe cele bune de cele rele, pe unele dintre cele intrate le primește pentru depănarea și lucrarea sa și le așază în jîtnițele înțelegerii pentru a fi rumenite de focul Duhului și îmbibate de apa dumnezeiască, cu care apoi hrănindu-se, se împuternicește și se umple de lumină; iar pe celelalte le leapădă în adîncul uitării, scuturîndu-se de amărăciunea lor. Dar acest lucru îl poate face numai mintea aceea, care a apucat calea ce o duce fără rătăcire la ceruri și la Dumnezeu și s-a dezbrăcat de haina de plîns a patimilor întunecate.

27. Sufletul care a lepădat răutatea și cugetul iscoditor al îngîmfării păcătoase și și-a îmbogățit inima cu simplitatea și nerăutatea din sălășluirea Mîngîietorului³⁵³,

351. Numai alipit de înțelepciunea supremă, care e în același timp Persoana supremă, vei putea străbate la sfârșiturile lucrurilor, care se află chiar în această înțelepciune-persoană. Înțelepciunea ca ipostas ultim al tuturor ne întărește persoana noastră în înțelepciune, căci e fundamentul ultim al persoanei noastre.

352. Nelucrarea simțurilor dă odihnă minții din partea lucrurilor din afară. Ea se poate întoarce astfel spre ea însăși și se poate cunoaște ca ceea ce e în mod deosebit de conținuturile definite pe care le are în mod succesiv, fără odihnă.

353. Inima simplă e în același timp bogată, indefinit de bogată, pentru că în locul multelor dar mărginitelor chipuri ale lucrurilor de care

ajunge îndată al lui Dumnezeu și al său însuși³⁵⁴. Cele ce le vede și le aude, el le socotește vrednice de crezut și adevărate, fără să se îndoiască, ca unul ce s-a ridicat peste prăpăstiile înfricoșătoare ale necredinței și e purtat deasupra iadului pizmei³⁵⁵.

28. Tuturor virtuților le premerge credința din inimă, pe care o are cineva atunci când sufletul nu poartă în el o socotință îndoielnică, ci a lepădat cu desăvârșire iubirea de sine. Căci pe cel ce s-a gătit de curînd spre lupte, nimic nu-l împiedică așa de mult de la lucrarea poruncilor, ca atotreaia iubire de sine. Aceasta este piedica înaintării celor ce vor să se sîrguiască. Această le pune în minte boli și pătimiri ale trupului, greu de vindecat, prin care răcește căldura sufletului și-l înduplecă să se ferească de greutăți, ca fiind vătămătoare unei vieți care vrea să se simtă bine. Iubirea de sine este iubirea nerațională a trupului, care, făcînd pe monah iubitor de sine sau iubitor de suflet sau de trup, îl depărtează de Dumnezeu și de Împărăția Lui,

era alipită și plină astfel încît nu se mai vedea, s-a descoperit în ea însăși, avînd revărsată în ea nemărginirea vieții și înțelegerii Duhului, prin care le înțelege pe toate, dar nu se alipește de nici una din cele mărginite și nu se strînge în jurul nici uneia, luînd chipul ei mărginit.

354. Sufletul care a scăpat de obsesia lucrurilor și s-a predat lui Dumnezeu și-a dobîndit libertatea. El e deci al său însuși, fiind în același timp al lui Dumnezeu. Căci din libertatea iubirii lui Dumnezeu îi curge libertatea iubirii sale față de Dumnezeu, după al Cărui chip înfinit este și el indefinit. El îl iubește pe Dumnezeu nesilit, ci în pornire spontană și fericită de a depăși formele mărginite pe care le ia prin lucruri, ca să revină la starea sa proprie, la starea conformă firii sale. Prin iubirea sa răspunde iubirii cuceritoare a lui Dumnezeu, Care nu vrea să-l mărginească, precum nici sufletul nu vrea să se mărginească. În întîlnirea aceasta a celor două iubiri nu e nimic silnic.

355. Neîncrederea în toți și în toate deschide un adînc prăpăstios în fața sufletului, neavînd unde pune piciorul ca să se odihnească într-o realitate statornică și iubitoare și potrivită cu el, scăpat de nesiguranța și pustietatea sa, care îl mărginește în gradul suprem, despărțîndu-l de relația cu orice realitate indefinită, adică cu persoanele. Pizma ce o are față de alții face ca prăpastia aceasta, care este prăpastia nimicului, să ia și un caracter de iad, care își trimite chinul în lăuntrul sufletului însuși. Necredința ține pe ins deasupra unei prăpastii, pentru că pentru el nu e nimic, decît hăul neființei care-l înconjoară și-l amenință. Tocmai în mărginirea trăită în legăturile cu lucrurile, sau în sinea mărginită, se cascadează hăul nimicului.

după cuvîntul : «Cel ce-și iubește sufletul său, și-l va pierde» (Ioan XII, 25)^{355 b}.

29. Cel ce a început lucrarea poruncilor cu ostenală și a luat cu dragoste fierbinte pe umerii săi jugul ușor al nevoinței nu cruță sănătatea trupului, nu se sperie de asprimea ostanelilor pentru virtute, nu se lenevește în nevoințe, nu privește la vreunul care se poartă față de nevoințe cu nepăsare și trîndăvie, ci taie cu dor fierbinte brazda virtuților, prin orice pătimiri, căutînd numai la sine și la poruncile lui Dumnezeu. În fiecare zi el aruncă cu lacrimi în țarina sa vie semințele sale, pînă îi va răsări semănătura verde a nepătimirii și va crește pînă la spicul cunoștinței dumnezeiești și va rodi în grăunțele cuvîntului, făcîndu-l să poarte roadele dreptății sale.

30. Socotesc că de nicăieri nu-i vine sufletului o atît de grabnică și de întinsă sporire, ca din credință. Iar credință numesc, nu pe cea simplă în Dumnezeu și în Fiul Său cel Unul-Născut, ci pe cea plină de simțire, cu care cunoaștem că sînt adevărate făgăduințele lui Hristos, pe care le-a făgăduit și gătît celor ce-L iubesc pe El, ca și amenințările și muncile iadului, cele gătite diavolului și slugilor lui³⁵⁶. Această credință umple su-

355 b. Iubirea de sine îl face pe monah să fie șovăitor în credința care-l îndeamnă să pornească și să se țină pe calea nevoințelor pentru virtute. El socotește că rămîne astfel adăpostit de furtuni și de greutăți în portul comodității. În realitate, această neîncredere îi va face continuu griji și-l va lipsi de puțința de a se odihni de ele la sinul ferm și atot-iubitor al Părintelui Ceresc. Prin credință omul a aflat un teren solid sub picioarele lui : un teren dincolo de cele văzute, un teren dincolo de lucrurile schimbătoare, în Persoana de statornică și nesfîrșită iubire a lui Dumnezeu. Acest teren devine tot mai solid prin virtuți, pentru că prin virtuți își întărește omul legătura cu Dumnezeu. Omul însuși devine tot mai tare prin ele.

356. Credința nu înseamnă a admite teoretic existența lui Dumnezeu și întruparea Fiului Său, a opta pentru credință ca pentru o altă filozofie, ci a simți că scăparea ta pe veci depinde de ajutorul atotputernic al lui Dumnezeu, Care ne-a arătat în Hristos iubirea și mila Sa nesfîrșită. Ea înseamnă a tremura pentru mîntuirea ta și a face voia lui Dumnezeu

fletul războit, de nădejdea că va ajunge la starea sfinților, la fericita lor nepătimire, și-l îndeamnă să alerge spre culmea sfințeniei lor și să se facă împreună-moștenitor cu ei al Împărăției lui Dumnezeu. Încredințat astfel, se întinde cu sîrguință spre lucrarea poruncilor, neîndoiindu-se întru sine, ci urmînd ostenelilor aceloră și urmărind prin nevoiște asemănătoare, să dobîndească desăvîrșirea lor.

31. Starea din afară a feței obișnuiește să se schimbe împreună cu starea din lăuntru a sufletului. Căci chipul feței arată lucrarea pe care o are mișcarea minții lui, făcînd-o cunoscută celor ce privesc starea lui lăuntrică. Acest chip al feței potrivindu-se și schimbîndu-se împreună cu cele ce se lucrează în gînd, uneori se arată luminos, cînd inima se veselește de urcușurile ei spre Dumnezeu prin cugetările bune ; alteori se arată posomorît și întunecat, cînd inima e înăsprită de gînduri necuvenite ³⁵⁷. Căci cel stăpînit de diferite gînduri nu se poate ascunde de cei ce au simțurile sufletului deprinse să vadă. În unele cazuri se petrece o schimbare a dreptei Celui Preaînalt ; ea se face arătată acestora, ca una ce le este cunoscută și iubită. Căci datorită ei, aceștia, fiind născuți a doua oară de către Duhul, s-au făcut lumină și sare oamenilor. În alte cazuri se întîmplă o schimbare în starea puterilor sufletești și în tulburarea gîndurilor ; ea le este vădită în chip limpede celor ce au lepădat-o și poartă trăsăturile chipului

pentru a fi vrednic de ea, pentru a te uni cu Dumnezeu cel iubitor, singurul în Care este mîntuirea. Credința aceasta nu poate fi dezlegată de năzuința serioasă și ostenitoare spre sfințenie, spre curăția în relația iubitoare cu Dumnezeu. Ea e un fel de intuiție a realității celor făgăduite, un fel de confirmare a lor prin bunul simț, sau chiar printr-un fel de pregustare.

357. De aci provine transparența luminoasă a celor buni și a sfinților și fața întunecoasă a celor răi. În ochii lor se văd gîndurile lor, care, cînd sînt rele, fac fețele oamenilor întunecate, iar cînd sînt bune le fac luminoase. Iar în lumina feții sfinților se vede și lucrarea Sfintului Duh, Celui Atotbun, lucrare simțită de ei.

Fiului lui Dumnezeu, luminat de darurile dumnezeiești³⁵⁸.

32. Lucrarea din lăuntru se face sufletului fie pricină de cununi, fie pricină de pedepse și de chinuri veșnice. Dacă se îndeletnicește cu lucrurile dumnezeiești și cultivă locurile smeritei cugetări, primește ploaia de sus a lacrimilor și îngrijește de dragostea și de credința față de Dumnezeu și de împreuna-pățimire cu aproapele. Prin acestea, sufletul, refăcînd frumusețea chipului lui Hristos, se face lumină oamenilor și atrage cu razele virtuților privirile spre sine și mișcă pe toți spre preamărirea lui Dumnezeu³⁵⁹. Dar dacă răscolește și caută cele de jos și cele omenești și locurile de ocară ale păcatului, primind de jos răul miros și întunericul, cultivă ura și depărtarea de bine. Prin aceasta, refăcînd chipul pămîntesc și fără frumusețe al omului vechi, se face întuneric celor apropiați, și prin lucrarea și vorbirea străjilor (simțurilor) strică sufletele neformate și fără sprijin și stîrnește hulirea lui Dumnezeu. Astfel, după cum e gătit sufletul de moarte, așa își va afla și răsplata.

33. Cel ce cultivă gîndurile păcătoase își face privirile din afară întunecate și posomorîte. Limba lui e mută pentru laudele dumnezeiești și nu vine în întîmpinarea nimănui spre fericirea lui. Dar cel ce cultivă răsadurile bune și nemuritoare ale inimii are fața bucurioasă și luminoasă. Limba lui e cîntătoare la rugăciune și se face pe sine întreagă preadulce la cuvînt. În felul acesta este, și se face vădit celor ce văd bine, atît cel ce se află încă în robia patimilor necurate și petrece sub puterea silnică a legii cugetului pămîntesc, cît și cel eliberat de o asemenea robie de către legea

358. Mai ales sfinții văd stările oamenilor, pe cînd cei păcătoși nu văd lumina din sfinți, pentru că privirea ei îi face și mai întunecați.

359. Împreuna-pățimire cu alții și virtuțile ca deschideri spre alții îi face pe cei buni să lumineze și mai mult prin fețele lor.

Duhului. Căci după înțeleptul Solomon, «cînd se veselește inima, se luminează fața, iar cînd se află în întristări aceea, se posomorăște aceasta» (Prov. XV, 13).

34. Patimile săvîrșite cu fapta, cu fapta se și tămăduiesc. Căci precum neînfrînarea, plăcerea, lăcomia pîntecelui și viața nepăsătoare și fără rînduială înrădăcinează în suflet deprinderea pătimașă și îl duc la fapte necuvenite, așa strîmtorarea în înfrînare, ostenele și nevoințele duhovnicești aduc în el despățimirea și-l strămută de la patimă la nepățimire ³⁶⁰.

35. Cînd cineva, după nevointă ostenitoare și înținsă, se învrednicește, prin smerită cugetare, de mari daruri de la Dumnezeu, dar pe urmă e răsturnat de unde se află și e predat patimilor și dracilor care îl pedepsesc, să știe că s-a înălțat și și-a închipuit despre sine lucruri mari și s-a mîndrit asupra altora. Drept aceea, unul ca acesta nu va afla de nicăieri tămăduire și izbăvire de patimile și de dracii care i-au cuprins viața, decît de la alergarea, prin pocăință, la starea cea dintîi, și de la folosirea mijlocitorului celui bun, care este smerenia și cunoștința măsurilor sale ³⁶¹. Prin aceasta tot cel ce stă bine pe temelia virtuților se socotește pe sine mai prejos decît toată zidirea.

36. În fața lui Dumnezeu și a oamenilor care viețuiesc după Hristos, e un rău tot așa de mare a petrece cineva pătimaș în fapte de desfrînare și a se mîndri în duhul părerii de sine ³⁶². Căci precum cele făcute în as-

360. În aceasta stă rostul epitimiilor date de duhovnic în taina pocăinței. N-ajunge ca păcătosul să regrete teoretic faptele rele, ci întrucît acelea au izvorît dintr-o slăbire a firii sau din nисcai obișnuințe egale cu patimile, aceste obișnuințe trebuie vindecate tot prin fapte stăruitoare, prin fapte de putere a spiritului manifestat prin trup. De aceea faptele de pocăință sînt fapte tămăduitoare, întăritoare ale firii.

361. Acela trebuie s-o ia iarăși de la început, adică de la lupta cu patimile și de la străduința de sporire în virtute, ca să ajungă la treapta de la mijloc care e smerenia. Fără smerenie, temelia virtuților se prăbușește.

362. În amîndouă e aceeași uitare a omului de Dumnezeu, aceeași însingurare a lui, care îl duce la slăbirea puterii spirituale.

cuns ale celui dintîi e rușinos a le și grăi, așa și înălțările inimii celui de-al doilea sînt urîte înaintea lui Dumnezeu ³⁶³. Și precum pe cel dintîi îl leapădă Dumnezeu de la odihnă, pentru că e numai trup, cum zice Scriptura (Facere VI, 3), așa și cel din urmă e necurat înaintea Domnului, pentru că se mîndrește.

37. Nu orice patimă e și păcat cu fapta, ci altceva e păcatul cu fapta și altceva patima. Patima e ceea ce se mișcă în suflet, iar fapta păcătoasă ceea ce se vede în trup. De pildă, iubirea de plăceri, iubirea de argint, iubirea de slavă sînt patimi cumplite ale sufletului. Iar curvia, lăcomia de avere și nedreptatea sînt fapte păcătoase ale trupului. Pofta, mînia și mîndria sînt patimi ale sufletului, sau puterile lui în mișcarea împotriva firii. Iar preacurvia, uciderea, furtul, beția și orice altceva care se face prin trup, sînt fapte păcătoase și cumplite ale trupului.

38. Trei sînt căpeteniile cele mai generale ale tuturor patimilor ; și trei războaiele împotriva lor ; și trei cei ce se războiesc cu ele și biruiesc pe balaurul cu trei capete : al iubirii de plăcere, al iubirii de argint și al iubirii de slavă. Aceștia sînt : începătorul, cel din mijloc și cel desăvîrșit ³⁶⁴.

39. Lupta acestor trei împotriva celor trei căpetenii și puteri ale duhului stăpînitor nu e una și aceeași, ci alta și alta. Altfel se poartă lupta cu fiecare dintre aceste căpetenii, de către fiecare din cei ce se luptă împotriva lor și e înarmat în chip firesc cu dreaptă minie.

40. Cel ce s-a pregătit de curînd pentru nevoințele evlaviei și e începător în războiul cu patimile, toată bătaia și-o poartă împotriva duhului iubirii de plăcere și

363. E bine ca cel ce păcătuiește să-și mărturisească păcatele înaintea duhovnicului, cu căință, precum e bine ca virtutea să nu-i fie obiect de laudă. Dar de obicei se întîmplă altfel.

364. Începătorul biruiește iubirea de plăcere, cel din mijloc, iubirea de argint și cel desăvîrșit, iubirea de slavă.

se oștește cu putere împotriva lui prin toată greaua pătimire. El își usucă trupul prin foame, culcare pe jos, privegheri și rugăciuni de toată noaptea. Iar sufletul și-l frînge prin amintirea pedepselor din iad și prin cugetarea la moarte ; în sfîrșit, inima și-o curățește de întinăciunea însoțirilor și învoirilor³⁶⁵, prin lacrimi de pocăință.

41. Cel ce a înaintat cu nevoința de la început spre mijloc și și-a șters sudorile luptei împotriva duhului iubitor de plăcere, cu buretele primei nepătimiri, și a început de curînd să privească cu ochii descoperiți esențele lucrurilor, ridică armele credinței împotriva duhului necredincioasei iubiri de argint. El își înalță mintea prin gîndirea la lucruri dumnezeiești, își ascute rațiunea cu rațiunile zidirii și și-o lămurește descoperind esențele lor; iar sufletul și-l ridică prin credință de la cele văzute la înălțimea celor nevăzute și-l convinge că purtătorul de grijă al lucrurilor sale este în-suși Dumnezeu, Care a adus toate din neființă la ființă și toată nădejdea sa și-o pune în viața cea în Dumnezeu³⁶⁶.

42. Cel ce a trecut mijlocul prin vedere sufletească și prin nepătimire și s-a ridicat peste înșelăciunea simțirii legate de lume, și a pătruns de curînd cu rațiunea cunoștinței și a înțelepciunii ipostatice a lui Dumnezeu în întunericul cunoștinței de Dumnezeu, ridică, cu pu-

365. Însoțirea e starea de vorbă cu gîndurile ivite în minte ca ispite; învoirea e aprobarea lor.

366. E demnă de remarcat legătura pe care o face Nichita Stithatul între combaterea iubirii de argint și străduința celui de pe treapta de mijloc de a contempla esențele sau rațiunile lucrurilor, după depășirea iubirii de plăceri prin post, prin priveghere și prin rugăciuni. Cel ce contemplă rațiunile lucrurilor nu se mai lăcomește spre posedarea lor, căci vede originea acestor rațiuni în Dumnezeu și vede pe Dumnezeu ca purtător de grijă al lor. Dar aceasta înseamnă a vedea lucrurile prin credință în Dumnezeu, nu ca realități de sine stătătoare. Cel ce s-a curățit de pofta de plăceri a dobîndit prima nepătimire; cel ce privește fără lăcomie la esențele lucrurilor în Dumnezeu a ajuns la a doua nepătimire. Amîndouă întăresc nădejdea în Dumnezeu.

terea smeritei cugetări, armele împotriva duhului iubirii de slavă³⁶⁷, străpungându-și (umilindu-și) sufletul prin sfințite descoperiri și făcându-l să verse lacrimi fără durere. Iar cugetul lui îl biruie prin amintirea neputinței omenești și-l înalță prin înțelesurile cunoștinței dumnezeiești³⁶⁸.

43. Prin posturi, privegheri, rugăciuni, culcare pe jos, prin ostenelile trupului și prin tăierea voilor noastre întru smerenia sufletului, facem nelucrător duhul iubirii de plăcere. Iar prin lacrimile pocăinței îl legăm și, închizându-l în temnița înfrînării, îl punem în nemîșcare și în nelucrare, stăruind în lupta celor ce se sîrguiesc și se nevoiesc.

44. Prin armele credinței și prin sabia Duhului, care este rațiunea lui Dumnezeu, prăbușind la pămînt duhul iubirii de argint, îl junghiem, înălțîndu-ne spre contemplarea lucrurilor cu rațiunea înțelepciunii și, ridicîndu-ne deasupra micimii celor văzute, prin rațiunea cunoștinței, ne odihnim în Împărăția dragostei, cu nădejdea vistieriilor preafericite ale lui Dumnezeu.

45. Plutind pe aripile nepătimirii și ale smeritei cugetări în văzduhul cunoașterii tainice de Dumnezeu și pătrunzînd cu Duhul dumnezeiesc în adîncul de sus al cunoștinței tainelor lui Dumnezeu, ardem duhul iubirii de slavă cu fulgerele dogmelor și înțelesurilor dumnezeiești. Privind apoi spre sfîrșiturile lucrurilor

367. Cel ajuns în fața nepătrunsului dumnezeiesc nu mai are nici un temei pentru iubirea de slavă.

368. Aci Nichita leagă combaterea slavei deșarte, sau a patimii celei mai subțiri și mai greu de biruit, prin smerita cugetare, care se dobîndește pe treapta a treia, a celui desăvîrșit, odată cu pătrunderea în întinericul mai presus de cunoștință al cunoașterii lui Dumnezeu prin experiența prezenței Lui, cea mai înaltă cunoaștere de Dumnezeu fiind însoțită de conștiința neputinței de a-L defini și exprima. Aceasta întreprinde în același timp smerita cugetare în suflet. Iar aceasta e leacul cel mai propriu împotriva slavei deșarte. Dar la această cunoștință mai presus de cunoaștere se ajunge prin experiența legăturii cu Cuvîntul ipostatic sau personal al lui Dumnezeu, a Căruia prezență și revendicare e trăită într-un mod intens, deși indefinit.

omenești, îi înecăm în ploi de lacrimi și în râuri ale plînsului de pocăință pe cei trei draci de frunte care se oștesc împotriva noastră, prin închipuirea de sine, prin slava deșartă și prin mîndrie³⁶⁹.

46. Cel ce a urît cu mînie pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții (1 Ioan II, 16), cu toată lumea lor de nedreptate³⁷⁰, prin a căror prietenie ne facem dușmani ai lui Dumnezeu, și s-a lepădat de ele, și-a răstignit sieși lumea și el s-a răstignit ei (Gal. VI, 14), desființînd vrăjmășia dintre Dumnezeu și suflet, aflătoare în trupul său, și făcînd între amîndoi pace (Efes. II, 15—16)³⁷¹. Căci cel ce a murit față de acestea, prin dezbrăcarea de puterea cugetului trupesc, s-a împăcat pe sine cu Dumnezeu, risipind vrăjmășia lumii prin omorîrea plăcerilor, prin viața răstignită lumii, și a îmbrățișat prietenia lui Iisus. Drept aceea unul ca acesta nu mai este vrăjmaș al lui Dumnezeu, nemaifiind prieten al lumii³⁷², ci s-a făcut prieten lui Dumnezeu, ca

369. În ultimele trei capete Nichita repetă mijloacele prin care sufletul se curățește de cele trei patimi: iubirea de plăceri, iubirea de argint și iubirea de slava deșartă, urcînd pe cele trei trepte: a înfrînării, a contemplării rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor și a cunoștinței tainice de Dumnezeu. Pe a treia treaptă, pe lângă rolul atribuit plînsului și smereniei în alungarea iubirii de slavă, se mai atribuie un mare rol înțelegerii dogmelor, care țin în conștiință măreția și iubirea lui Dumnezeu. Dar smerenia și înțelegerea dogmelor o are numai cel ce plutește pe aripile nepătimirii, nelegate de nici o împătimită față de cele de jos și mărginite, în văzduhul infinit și indefinit al lui Dumnezeu, cunoscut prin experiență. Cele trei dhuri ale iubirii de slavă întrețin cele trei chipuri ale ei: părerea de sine, slava deșartă de la alții și mîndria față de alții. Ele sînt biruite în special prin lacrimile pocăinței.

370. Patimile sînt pricinile nedreptății, pentru că ele sînt tot atitea expresii ale egoismului acaparator. De aceea dreptatea este identificată în Sfînta Scriptură cu totalitatea virtuților, cu starea de deplină curățire a omului de egoism, care este și starea de desăvîrșire a lui. Nedreptatea sau dreptatea reprezintă astfel și o relație bună sau rea a omului cu Dumnezeu. Prin dreptate se respectă locul deținut după cuviință de fiecare, locul egal al tuturor credincioșilor și locul de stăpînitor al lui Dumnezeu.

371. Dușmănia se află în trup, dar are consecințe în suflet.

372. Cel ce folosește lumea pentru plăceri, face ca lumea însăși să apară ca dușman al lui Dumnezeu, ca una ce dă prilej păcatului, sau dușmăniei omului față de Dumnezeu. Însăși prietenia cu această lume este neplăcută lui Dumnezeu. Păcatul, apărînd ca o alianță a omului cu lumea împotriva lui Dumnezeu, face și lumea dușmană lui Dumnezeu. Viața

unul ce s-a răstignit lumii și poate zice: «Mie lumea s-a răstignit și eu lumii» (Gal. VI, 14).

47. Toată părăsirea ce se întâmplă celor ce se nevoiesc le vine pentru slava deșartă, pentru osîndirea aproapelui și pentru fălirea cu virtuțile. Deci oricare dintre acestea, care se ivește în sufletele celor ce se nevoiesc, le pricinuieste părăsirea de la Dumnezeu³⁷³. Și nu vor scăpa de această osîndă dreaptă pentru căderi, pînă ce nu vor lepăda pricina de mai înainte a părăsirii și nu vor alerga spre înălțimea smeritei cugetări³⁷⁴.

48. Necurăția inimii și întinarea trupului nu stă numai în a nu te curăți de cugetările pătimase, ci și în a te mîndri cu mulțimea isprăvilor, a te făli cu virtuțile, a te socoti lucru mare în ce privește înțelepciunea și cunoștința de Dumnezeu și în a disprețui pe frații trîndavi și nepăsători. Aceasta se vedește din pilda vameșului și fariseului (Luca XVIII, 10 ș. u.).

49. Nu socoti că te-ai ridicat deasupra patimilor și ai scăpat de întinarea cugetărilor pătimase, care se nasc din ele, cîtă vreme porți încă un cuget mîndru, umflîndu-te cu virtuțile. Căci nu vei vedea curțile păcii întru blîndețea gîndurilor, nici nu vei intra în locașul bisericesc al dragostei cu bucurie³⁷⁵, întru toată bună-tatea și seninătatea inimii, cîtă vreme te încrezi în tine, în faptele tale.

fără de păcat în lume restabilește și lumea în situația de creație plăcută lui Dumnezeu.

373. Chiar oamenii părăsesc pe cei ce se mîndresc cu virtuțile și osîndesc pe alții. De aci faptul, la aparență curios, că oamenii preținși morali, nu sînt iubiți aproape de nimeni.

374. Sporirea în virtuți trebuie să înainteze împreună cu sporirea în smerita cugetare. Numai așa omul nu devine rigid și nu se simte părăsit de oameni. Numai așa își apără virtuțile în același timp.

375. Dragostea este un locaș bisericesc, este o biserică, pentru că este totdeauna comuniune și pentru că este curată, sfîntă. Aflîndu-te în ea, te afli în comuniune curată cu Dumnezeu și cu oamenii, scăpat de mîndria care te izolează de toți și te rupe de Dumnezeu, făcîndu-te incapabil să te deschizi Lui și acelor.

50. Dacă sufletul tău e împătimit de înfățișările frumoase ale trupurilor și ești chinuit de gândurile pătimase ce se nasc în tine, zice-se, din ele, nu socoti că acestea sînt pricinile tulburării și mișcării pătimase din fire. Ci să știi că în lăuntru sufletului tău este pricina ascunsă care atrage ca un magnet la sine, în temeiul unei deprinderi pătimase și a unei obișnuințe rele, întinarea de la fețe, ca pilitura de fier³⁷⁶. Fiindcă toate sînt făpturile lui Dumnezeu și bune foarte în rațiunea lor, neavînd nici o rațiune care să învinovățească creația lui Dumnezeu.

51. Precum cei ce suferă de rău de mare nu pătinesc aceasta de la firea mării, ci din pricina mustimii stricate aflătoare de mai înainte în lăuntru lor, așa și sufletul, nu din pricina fețelor, ci din pricina deprinderii rele aflătoare de mai înainte în el, suferă clătinarea și tulburarea pătimasă³⁷⁷.

52. Însăși firea lucrurilor obișnuiește să se schimbe după starea din lăuntru a sufletului. Cînd deci simțurile minții lui se află în starea cea după fire și mintea se mișcă fără rătăcirii în jurul rațiunilor lucrurilor, rațiunea lămurindu-i firea și mișcările lor, sufletul vede și lucrurile și persoanele și toată firea corpurilor materiale, potrivit cu firea, neavînd în ele ascunsă vreo pricină de întinare sau de vătămare. Dar cînd puterile sufletului se mișcă împotriva firii, răzvrătindu-se împotriva lor înseși, le vede și pe acelea contrar firii lor³⁷⁸.

376. Propriu-zis, întinăciunea nu e în fețele frumoase, ci în cugetul pătimas al celui ce le privește. El proiectează asupra lor ispita la păcat, deci întinăciunea, pe care apoi o vede ca venindu-i de la ele.

377. Omul vede lumea potrivit cu starea lui. Starea omului influențează vederea ochilor, auzul urechilor, care proiectează peste lucruri înfățișări ce răspund stării lui sufletești. Dacă el se face mărginit prin preocuparea de plăceri, vede lucrurile în mărginirea lor și nu vede prin ele rațiunile lor indefinite în Dumnezeu cel infinit.

378. Starea de suflet pătimasă și fața lucrurilor afectată și ea de această stare sînt o strîmbare a firii omenești și a feții adevărate a lucrurilor, a feții lor curate și transparente pentru rațiunile dumnezeiești și deci cu adevărat frumoase și adînci în taina lor. Deci schimbarea

Ele nu ridică atunci sufletul prin frumusețea lor fi-rească la cunoașterea Făcătorului, ci-l coboară prin deprinderea lui pătimașă în adîncul pierzaniei.

53. Dacă, părăsit fiind, ai căzut în păcatul trupului sau al limbii, sau al gîndului, după ce ai dus o viață ostenitoare și aspră, să nu-ți pară acest lucru străin și ciudat. Căci căderea este a ta și din pricina ta. De nu ți-ai fi închipuit despre tine, fără folos, că ai făcut ceva nou și de mare preț, sau de nu te-ai fi înălțat cu cuget trufaș asupra altuia, sau de n-ai fi judecat pe cineva pentru neputința firii omenеști, ți-ai fi cunoscut neputința ta și nu ai fi fost părăsit de judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu. Dar a trebuit să o cunoști pe aceasta altfel, ca să înveți să nu judeci, să nu cugeți cele ce nu trebuie să le cugeți și să nu te înalți față de nimeni³⁷⁹.

54. Dacă ai căzut în adîncurile relelor, să nu deznădăjduiești nicidecum în ridicarea ta din nou, chiar dacă te-ai rostogolit pînă la ultima treaptă a iadului răutății. Căci dacă ai pus mai înainte, cu căldură, temelie evlaviei prin virtuțile cu fapta, chiar dacă casa acesteia, zidită de tine din diferite pietre ale virtuții, s-a surpat pînă la pămîntul pătimaș al relelor, Dumnezeu

subiectivă a lucrurilor e totdeauna o deformare a lor în sens rău, nu e ceva ce ține în mod fatal de raportul nostru cu lumea. Restabilirea firii noastre și a feții lumii coincide cu o trăire în legătură cu Dumnezeu. E propriu firii noastre să trăiască în ambianța luminii dumnezeiești și a lucrării lui Dumnezeu, care întărește puterile noastre spirituale, sau le ține și le dezvoltă pe linia dorinței lor întrinsece. Cînd puterile sufletului se mișcă împotriva firii, se mișcă și împotriva lor înseși. O rațiune care nu vede lucrurile ca avîndu-și cauza în Dumnezeu nu înaintează în direcția naturală spre care ea se cere. O alipire de lucruri prin plăcere nu actualizează bucuria adevărată pe care simțirea e chemată să o aibă din privirea curată a lor, care le vede nu ca obiecte de sine stătătoare, ci ca medii de comunicare cu subiectul infinit și de infinită iubire al lui Dumnezeu, și cu subiectele indefinite umane.

379. Cine judecă pe altul, datorită unor lucruri bune săvîrșite, uită de neputința sa. El nu știe că prin aceasta ușor poate deveni iarăși inapt să facă binele. El nu știe că binele adevărat constă esențial în iubire, care îl vede pe oricine în libertatea lui indefinită față de care trebuie să fie deschis. Prin judecată el se închide celuiilalt, sau îl reduce la un obiect pe care-l definește și-l manipulează într-un anumit fel mărginit.

nu va uita de vechile tale osteneli și sudori, dacă ai inima zdrobită pentru căderile tale, și-și amintește de zilele cele de odinioară și se căiește de căderea ei cu suspine înaintea Lui. Căci căutînd va căuta la tine degrabă, făcînd să vibreze cuvintele Sale (Isaia LXIV, 2) și-ți va atinge nevăzut ochii inimii tale îndurerate și va întări temelia virtuții, pusă de tine mai înainte cu osteneală³⁸⁰; și-ți va da o putere mai mare și mai desăvîrșită decît cea dinainte, ca, în căldura unui duh fierbinte, să dobîndești iarăși, cu răbdare, faptele virtuții celei surpate din pizma celui rău și, în duh de smerenie, să ridici din nou casa evlaviei, mai strălucită decît cea dintîi, spre odihna veșnică a Lui, după cum s-a scris³⁸¹.

55. Toate cîte ni se întîmplă spre necinstirea noastră, fie de la oameni, fie de la draci, ni se întîmplă prin judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, cu bun rost (prin iconomie), spre smerirea mîndriei deșarte a sufletelor noastre. Căci scopul cîrmuirii lui Dumnezeu, în ce privește viața noastră, e să fim pururea smeriți și să nu cugetăm despre noi ceea ce nu trebuie să cugetăm, ci să cugetăm spre a ne înțelepți prin cumpătare; nici să nu ne închipuim lucruri mari despre noi, ci să căutăm spre El și să-I urmăm, după putință, fericita smerenie. Căci a fost blînd și smerit cu inima. Așa dorește să ne

380. Ceea ce a fost pus odată bun în suflet nu se desființează cu totul. Dar trebuie o revenire la acel bine, prin pocăință, pentru a se descoperi din nou.

381. În casa virtuților se odihnește Dumnezeu, pentru că este o casă deschisă, prin smerenie, curăției, păcii, iubirii. Dar nu se odihnește în dărîmăturile unui suflet sfîșiat de contradicții, egoist, întunecat, închis, mărginit. Sufletul se închide și se dărîmă cînd nu mai e în legătură cu Dumnezeu. El este atunci ca o vioară stricată, din care arcușul artistului nu mai poate scoate melodiile sale armonioase și nesfîrșite. Numai o casă clădită deplin cum trebuie e luminoasă, armonioasă, stînd într-o legătură și cu lumea din afară, prin ferestre, prin terase, prin balcoane, puțînd fi locaș al unei persoane sau al unor persoane care nu vor să se închidă în această casă, ieșind din legătura cu toată realitatea. Dumnezeu cel infinit nu poate fi închis de nimeni în sine însuși. De aceea cel ce se mărginește pe sine prin alipirea la lucrurile mărginite, nu se poate face locaș al lui Dumnezeu.

facem și noi, Cel ce a răbdat pentru noi moartea nedreaptă și de ocară. Căci nimic nu iubește El așa de mult și nu este atît de folositor pentru orice virtute și în stare să ne înalțe din gunoiul patimilor, ca blîndețea, smerenia și dragostea către aproapele. Dacă nu le avem pe acestea cînd săvîrșim virtutea, deșartă e toată lucrarea noastră și toată osteneala nevoinței e nefolositoare și neprimită.

56. Începătorilor în viața virtuoasă le ajută în lucrarea poruncilor și în fuga de rele, frica de chinuri. Dar celor ce au înaintat prin virtute, ajungînd la vederea slavei lui Dumnezeu, li se naște o altă frică, potrivită cu starea lor. E temerea curată care îi înfricoșează foarte mult, din dragoste (Ps. XIX, 10). Aceasta îi ajută să stăruiască neclătinați în dragostea lui Dumnezeu, temîndu-se de înfricoșătoarea alunecare din ea. Celor dintîi, de li se întîmplă să cadă din starea lor, dar se căiesc și iarăși se ridică, le vine din nou frica cea dintîi, cu bune nădejdi. Celor de al doilea însă, de au căzut de la înălțimea vederii lui Dumnezeu, prin pizma vrăjmașului, nu le vine îndată frica a doua, ci îi ia în primire o negură și un întuneric gros de să-l prinzi cu mîna, fiind plini de mîhnire, de dureri, de amărăciune și de frica cea dintîi a muncilor veșnice³⁸². Și dacă Domnul Savaot n-ar scurta zilele acestei dureri cu neputință de purtat, nu s-ar mîntui niciunul dintre cei ce cad de acolo.

57. Cînd sufletul se ridică deasupra asupririi stăruitoare a gîndurilor pătimase, iar văpaia care chinuiește trupul se stinge, el vede în lăuntru făcîndu-se coborîrea Duhului Sfînt în noi și vestindu-ne iertarea păcate-

382. Aceștia sînt stăpîniți timp mai îndelungat de întristare, pentru că au căzut de la gustarea unor realități mai înalte, mai dulci, mai spirituale. Deosebirea între ceea ce au trăit și starea de acum e mult mai mare. Apoi acea cădere a trebuit să aibă pricini mai grele.

lor de mai înainte și dăruindu-ne nepătimirea. Dar pînă ce simte mirosul acelora, prin supărarea neconținută din partea lor, și pînă ce ard cele de sub pîntece ale trupului, să știi că e departe de tine buna mireasmă a Duhului și ești înfășurat întreg în legăturile nedelegate ale patimilor și ale simțurilor.

58. «Am văzut sub soare, zice înțeleptul, om socotindu-se întru sine că e înțelept» (Prov. XXVI, 12). L-am văzut și eu pe acesta între muritori, încrezîndu-se în faptele lui și cugetînd lucruri mari despre înțelepciunea omenească, pămîntească și naturală ; și nu numai fălindu-se din pricina ei față de cei neînvățați, ci rîzînd și bătîndu-și joc și de învățătorii întru Hristos, ajunși la fericirea dumnezeiască, pentru cuvîntul lor fără meșteșug și pentru că n-au căutat să se folosească de culegerile cuvintelor lustruite ale științei din afară, nici nu s-au apucat să împodobească, cu întocmirile lor armonioase, învățăturile lor scrise. Acestuia, care nu știe că la Dumnezeu nu lustrul cuvintelor, nici sunetul frumos al glasurilor e de preț, ci înțelesul curat și frumos al gîndurilor, îi voi aduce zicătoarea aceasta : «E mai bun un cîine viu, decît un leu mort» (Eccl. IX, 4); și «o slugă săracă și înțeleaptă e mai bună decît un împărat bătrîn care nu mai știe de el» (Eccl. IV, 13).

59. Cumplită și greu de biruit e patima hulirii. Izvoarele ei sînt în cugetul trufaș al satanei ; și ea supără pe toți cei ce viețuiesc după Dumnezeu în virtute, dar mai mult pe cei ce-au sporit în rugăciune și în vederea lucrurilor dumnezeiești. De aceea trebuie să-și păzească cu toată străjuirea simțurile și să fie cu sfială față de toate înfricoșătoarele taine ale lui Dumnezeu și de rînduielile și de cuvintele sfinte, și să ia aminte la apropierea acestui duh. Căci ne întinde curse cînd ne rugăm și cîntăm și vomitează uneori prin buzele noas-

tre, cînd nu sîntem atenți, blesteme împotriva noastră și huliri nebunești împotriva lui Dumnezeu celui Prea-înalt, furișîndu-le între stihurile psalmilor și între cuvintele rugăciunii. Să întoarcem împotriva lui atunci cuvîntul lui Hristos, cînd ne aduce așa ceva pe buze, sau ne furișează în cuget, spunîndu-i : «Mergi înapoia mea, satano» (Matei XVI, 23), tu cel plin de toată duhoarea și osîndit la focul cel veșnic; asupra capului tău să se întoarcă hулirea ta. Și îndată să ne îndeletnicim mintea, pînă la robirea ei, cu un alt lucru dumnezeiesc sau omenesc, sau să o înălțăm cu lacrimi spre cer și spre Dumnezeu ; și așa cu ajutorul lui Dumnezeu ne vom izbăvi de povara hulirii.

60. Întristarea e o patimă aducătoare de stricăciune în suflet și în trup, și atinge pînă și măduva; dar e vorba de cea a lumii, care vine asupra oamenilor din pricina celor vremelnice și care li se face adeseori chiar pricină de moarte. Întristarea după Dumnezeu, care e mîntuitoare și folositoare, lucrează răbdare în osteneli și în ispite³⁸³. Ea desfundă izvorul căinței în cel ce se nevoiește și însetează după dreptatea lui Dumnezeu și hrănește inima lui cu lacrimi, încît se împlinește cuvîntul lui David: «Ne vei hrăni pe noi cu pîinea lacrimilor, și ne vei adăpa cu lacrimi, peste măsură» (Ps. LXXIX, 6)³⁸⁴.

61. Întristarea după Dumnezeu însănătoșează și aduce puterile sufletului din nou la starea cea după fire din căderea pricinuită lor de lucrarea relelor³⁸⁵. Ea

383. Întristarea după Dumnezeu nu duce la disperare, pentru că nu pierde din ea nădejdea în mila lui Dumnezeu.

384. Căința dusă pînă la lacrimi e un adevărat vin întăritor al sufletului și o adevărată hrană spirituală, pentru că e o ieșire a sufletului din izolarea lui și o intrare în legătura cu iubirea nesfîrșită a lui Dumnezeu.

385. Căința are o lucrare de restaurare a firii; e o întoarcere a credinciosului nu numai la Dumnezeu cel infinit, ci și la sinea sa reală indefinită. Căci numai prin sinea indefinită se poate trăi în Dumnezeul cel infinit, sau viceversa.

subțiază prin lacrimi atît de mult iarna patimilor și norii păcatului și-i alungă din văzduhul înțeleghător al sufletului atît de mult, încît se face din nou senin în gîndurile minții, liniște pe marea cugetării, bucurie în inimile noastre și schimbare în înfățișarea feței noastre. Privind la aceasta, cei ce văd bine, odihnindu-și pe ea ochii și sufletul, strigă cu David: «Aceasta e schimbarea dreptei celui Preaînalt» (Ps. LXXVI, 11).

62. Nu primi gîndurile bănuitoare ce ți se seamănă pe furiș împotriva aproapelui; căci sînt mincinoase, pierzătoare și cu totul înșelătoare. Și să știi că prin aceasta dracii încearcă să împingă în prăpastia pierzării sufletele celor ce-au sporit în virtuți. Căci nu pot să trimită pe careva dintre cei ce se nevoiesc, în adîncul osîndei și al păcatului cu fapta, de nu-l vor putea prinde să-l înduplece la bănuieli rele față de aproapele, din pricina purtărilor din afară ale lui. Aducîndu-l pe acesta astfel sub judecată și în căderea păcatului, îl face să fie osîndit împreună cu lumea, după cuvîntul Scripturii: «Dacă ne-am judeca pe noi înșine, nu am fi judecați; judecați însă, sîntem povățuiți de Domnul, ca să nu fim osîndiți împreună cu lumea» (1 Cor. XI, 31).

63. Cînd din negrijă dăm dracilor putință să grăiască la urechea noastră bănuieli împotriva fraților, lăsînd fără pază mișcările ochilor, sîntem împinși de ei să osîndim uneori chiar și pe cei desăvîrșiți în virtute. Căci dacă cel ce privește bucuros, cu fața zîmbitoare și e gata să vorbească cu oricine, îți pare că s-ar învoi ușor cu plăcerile și cu patimile, îl vei socoti și pe cel ce privește grav și serios, plin de mîndrie și de mînie. Dar nu trebuie să luăm aminte la înfățișările oamenilor. Căci judecata tuturor greșește în privința acestora. Fiindcă sînt multe deosebiri între firile, deprinderile și întocmirile trupești ale oamenilor. Numai aceia le pot

pătrunde și judeca după cuviință, care au dobândit prin multă căință ochiul curat al sufletului și au sălășluit în ei lumina nemărginită a vieții în Dumnezeu. Numai lor li s-a dat să vadă și tainele Împărăției lui Dumnezeu³⁸⁶.

64. Când ne-am făcut lucrători ai faptelor păcătoase ale trupului, slujind poftelor contrare firii și miniei sufletului, ne-am întinat trupul cu urmările ce decurg din păcate, ne-am întunecat sufletul cu fierea miniei și ne-am înstrăinat de Fiul lui Dumnezeu. Drept aceea trebuie să curățim întinăciunea care a curs din păcatul trupului, prin curgerea lacrimilor ființei noastre, ca trupul pe care l-a spurcat plăcerea prin curgerea firească, să fie curățat iarăși de durerea întristării prin curgerea firească a lacrimilor; iar întunericul sufletului, cel din amărăciunea miniei, să-l alungăm prin lumina căinței, și prin dulceața dragostei de Dumnezeu să ne unim iarăși cu Cel de care ne-am înstrăinat prin acelea³⁸⁷.

65. Precum întinăciunea din plăcere are ca premergătoare dragostea satanică, spre ducerea pînă la capăt a stricăciunii, așa curățirea prin întristarea dureroasă are ca premergătoare căldura inimii spre deplîntătea plînsului și a lacrimilor. Iar aceasta se întîmplă prin economia lui Dumnezeu, ca lepădînd și curățînd prin ostenele durerii osteneala plăcerii, și prin curgeri de lacrimi curgerea preaîntînată a trupului, să ștergem întipărirea urîte din minte și chipurile necuvenite

386. Cei ce au viața în Dumnezeu au în El o lumină nemărginită și sînt în stare să vadă prin ea în mod nuanțat toată complexitatea stărilor sufletești ale semenilor lor.

387. Păcatul face să se murdărească chiar singele trupului nostru prin sucurile naturale exagerate ce le exală. El e curățit prin lacrimile de căință care ies tot din firea trupului nostru, dar dintr-o stare curată a lui, sau orientată spre curățire. Sînt altele sucurile puse în mișcare de simțirea plăcerii și altele cele puse în mișcare de simțirea durerii. Durerea este purificatoare, spre deosebire de voluptate, pentru că durerea e opusă plăcerii.

din suflet și să-l facem mai strălucitor prin frumusețea cea firească³⁸⁸.

66. Precum desfrînatul aflat sub lucrarea duhului rău își rodește ca plată voluptatea trupului și prin ea întinăciunea, așa cel aflat sub lucrarea Duhului Sfînt își rodește ca plată bucuria sufletului și prin ea bunătățile: curăția din lacrimi, nașterea din nou și unirea cu Dumnezeu.

67. Două sînt în noi curgerile naturale care pornesc din însăși ființa noastră : a seminței și a lacrimilor. Prin cea dintîi ne întinăm haina sufletului, prin lacrimi o curățim iarăși. De aceea e neapărat de trebuință să spălăm întinăciunea care vine din ființa noastră, prin lacrimile care vin din aceeași ființă. Căci altfel este cu neputință să curățim întinăciunea care vine din fire.

68. Toată aplecarea sufletului care păcătuiește, mișcată în chip necuvenit, nimicește rodul osteneții lui printr-o plăcere scurtă. Dar tot sufletul care se curățește de obișnuința și de aplecarea rea își prelungește ostenețile într-o plăcere și bucurie îndelungată. Și e de mirare cum o plăcere, înăbușind altă plăcere, îndulcește durerea născută din plăcere³⁸⁹.

69. Uneori, din curgerea lacrimilor, vine în simțirea înțelegătoare a inimii, amărăciune și durere; alteori, veselie și bucurie. Cînd ne curățim prin pocăință de

388. Eliminarea necurăției din trup, prin osteneți dureroase și prin lacrimi, are ca efect ștergerea chipurilor întinate din minte. Căci necurăția din sine întreține acele chipuri întinate din minte. Ele redau strălucirea frumuseții naturale a minții. Căci mintea e prin natură luminată de lumina dumnezeiască, în a cărei infinitate se mișcă. Nichita se dovedește prin importanța ce o dă întristării și lacrimilor, ca mijloc de curățire, ucenic fidel al dascălului său, sfîntul Simeon Noul Teolog.

289. Aci e redată învățătura sfîntului Maxim Mărturisitorul despre durerea ce se naște din plăcere și despre plăcerea prin care omul caută să iasă din durere (*Răspunsuri către Talasie*, 21, în *Filocalia românească*, vol. III, p. 62 ș.u.). Dar Nichita Stîlhatul pune în relief și plăcerea spirituală ce urmează durerii. Apoi menționează lungimea bucuriei ce urmează durerii și scurtimea plăcerii care nimicește rodul unor osteneți îndelungate.

veninul și de întinăciunea păcatului prin căldura focului din care ies după cuviință lacrimi învăpăiate de focul dumnezeiesc și sîntem loviți în cuget ca de niște ciocane grele de suspinele pornite din adîncul inimii, simțim cu mintea și cu simțirea amărăciune și durere. Dar cînd, curățiți îndeajuns prin astfel de lacrimi, ajungem la eliberarea de patimi, atunci, mîngîiați de Duhul dumnezeiesc ca unii ce am dobîndit inima senină și curată, lacrimile pricinuitoare de bucurie ale umilinței ne umplu de o bucurie și de o dulceață de negrăit.

70. Altele sînt lacrimile din pocăință și altele cele din umilința inimii. Cele dintîi sînt ca un rîu care dă-rîmă și duce toate întăriturile păcatului. Cele de-al doilea vin ca o ploaie pe pajiștea sufletului și ca o rouă pe plante, hrănind spicul cunoștinței, înmulțindu-l și făcîndu-l plin de rod³⁹⁰.

71. Nu orice lacrimă este și umilință. Ci e o mare depărtare între lacrimi și umilință. Căci lacrima vine din părerea de rău pentru purtări greșite și din amintirea vechilor căderi ale sufletului, ca un foc și ca o apă fierbinte ce curăță inima. Iar umilința coboară de sus, din roua mîngîietoare a Duhului, spre mîngîierea și înviorarea sufletului care a intrat cu căldură în adîncul smeritei cugetări și a primit vederea luminii neapropiate³⁹¹. Ea strigă cu bucurie către Dumnezeu, ca David: «Am trecut prin foc și prin apă și ne-ai scos pe noi întăriți» (Ps. LXV, 12).

390. Lacrimile pocăinței au în ele amintirea păcatului, deci ceva dureros în ele. Dar tocmai prin aceasta surpă întăriturile păcatului. Cele ale umilinței sînt expresia unei topiri a inimii smerite în ambianța iubirii lui Dumnezeu.

391. Spiritualitatea bizantină din vremea aceea făcea o deosebire între «pocăință» (μετάνοια) și «umilință» (κατάνοσις). Cea dintîi e însoțită de frică și de durere și curăță păcatul; cea de a doua e însoțită de bucuria prezenței Duhului mîngîietor și a vederii luminii dumnezeiești. Fiecare din ele e însoțită de altfel de lacrimi. Cea dintîi se arată pe o treaptă inferioară, ca un mijloc de ieșire din starea de păcat; cea de a doua pe treapta superioară a experienței iertării primite și a dulcii uniri cu Dumnezeu.

72. Am auzit zicîndu-se că nu poate ajunge cineva la deprinderea virtuții fără retragerea în singurătate și fără fuga în pustiu și m-am mirat : cum au socotit ei să mărginească într-un loc pe Cel nehotărnicit? Căci deprinderea virtuții este readucerea puterilor sufletului la străvechea lor noblețe și întîlnirea virtuților generale în lucrarea cea după fire. Iar acestea nu ne vin din afară ca niște adausuri străine, ci cresc în firea noastră de la creație ca o simțire dumnezeiască și mintală ³⁹². Și mișcați prin ele potrivit cu firea intrăm în Împărăția cerurilor, care este în lăuntrul nostru, după cuvîntul Domnului (Luca XVII, 21)³⁹³. Dacă e așa, e de prisos pustiu și putem intra în Împărăția cerurilor și fără el, prin pocăință și prin toată paza poruncilor lui Dumnezeu, ceea ce se poate face în tot locul stăpînirii Lui. Căci zice dumnezeiescul David: «Bine cuvintează suflete al meu pe Domnul, în tot locul stăpînirii Lui» (Ps. CII, 22).

73. Cel ce, în mijlocul taberei împărătești, sprijinit de generali și de căpetenii de oaste, și îmbărbătat de ei, nu poate să dovedească vreo vigoare și vreo vitejie în lupta împotriva vrăjmașilor, sau să răpună măcar pe vreunul dintre ei, cum va lupta singur și în mijlocul multor zeci de mii de vrăjmași și cum va putea arăta vreo ispravă ostășească, lipsit fiind de experiența războiului? Iar dacă aceasta este cu neputință în cele omenești, cu atît mai mult în cele dumnezeiești. Căci cum va cunoaște, fugind în pustiu, năvălirile dracilor și tăbărîrile nevăzute și nearătate ale patimilor? Sau cum

392. Virtuțile sînt sădite ca virtualități în fire sau în puterile firii noastre. Dar sînt sădite ca aspirații ale ei spre Dumnezeu, deci ca legături de actualizat și de dezvoltat ale omului cu Dumnezeu, care chiar prin aceasta se bucură, cînd omul face eforturi în acest sens, ajutat de harul lui Dumnezeu.

393. Este de remarcant legarea cuvîntului: «Împărăția cerurilor este în lăuntrul vostru» cu ideea despre aflarea ei virtuală în firea noastră însăși, sau cu ideea despre restabilirea și dezvoltarea firii noastre cu ajutorul harului dumnezeiesc.

va porni război împotriva lor, de nu se va fi deprins mai înainte cu tăierea voii, în mijlocul obștii de frați, sub un povățuitor încercat într-un astfel de război nevăzut și mintal? Iar dacă aceasta este cu neputință, cu neputință este fără îndoială unuia ca acesta și să lupte pentru alții și să învețe pe alții meșteșugurile luptei împotriva vrăjmașilor nevăzuți³⁹⁴.

74. Scoate de la tine osînda nepurtării de grijă și disprețuirea poruncilor lui Dumnezeu. Alungă iubirea de sine și pornește fără cruțare împotriva trupului. Caută dreptățile Domnului și mărturiile Lui. Disprețuiește slava și necinstirea. Urăște poftele plăcerii trupului. Fugi de săturare, prin care se aprind cele de sub pîn-tece. Îmbrățișează sărăcia și neplăcuta pătimire. Stai împotriva patimilor³⁹⁵. Întoarce-ți simțirile spre cele din lăuntru ale trupului. Apleacă-te în lăuntru spre lucrarea celor bune. Fă-te surd față de lucrurile omenești; deșartă-ți toată puterea în lucrarea poruncilor. Plîngi, culcă-te pe jos, postește. Pătimeste cele grele, liniștește-te, cunoaște cele din urmă și nu cele din jurul tău, ci pe tine însuși; ridică-te mai presus de micimea celor văzute. Înălță-ți ochiul minții spre vederea lui Dumnezeu și privește mărirea Domnului din frumusețea celor văzute. Iar coborîndu-te de acolo, talmăcește fraților tăi cele ale vieții veșnice și tainele Împărăției lui Dumnezeu. Acesta este rodul fugii de oameni, prin nevointă desăvîrșită și sfîrșitul petrecerii în pustiu³⁹⁶.

75. De vrei să vezi bunătățile ce le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El, mută-te în pustiu le-

394. Încă din secolul IV se cerea celui ce voia să se desăvîrșească, să se nevoiască întii multă vreme în obște și numai după aceea să se pustnicească. Nu-și poate slăbi cineva patimile, dacă n-are ocazie să le înfrîneze între camen. Apoi el află în oameni și un ajutor, un sfat și un prilej de făptuire a celor bune.

395. Trebuie căutate pătimirile dureroase fără de păcat și combătute patimile de plăcere și păcătoase.

396. Totul trebuie să sfîrșească în apostolat. Nevoința este un mijloc spre el.

pădării de voia ta și fugi de lume. Dar care este această lume? Pofta ochilor trupului, trufia gândurilor și amăgirea celor văzute. De vei fugi de această lume, îți va răsări ție lumina de dimineață, vei vedea viața în Dumnezeu și-ți vor izvorî curînd leacurile sufletului tău, adică lacrimile. Te vei schimba cu schimbarea dreptei Celui Preaînalt și de atunci nu se va mai apropia de cortul tău biciul patimilor. Și așa, petrecînd în mijlocul lumii și al poporului, vei fi ca unul ce petrece în pustiu și nu vede om. Iar de nu vei fugi așa de lumea aceasta, nu-ți va aduce nimic fuga de lumea văzută pentru desăvîrșirea virtuților și unirea cu Dumnezeu³⁹⁷.

76. A te face monah nu înseamnă a ieși dintre oameni și din lume, ci a te părăsi pe tine, ieșind din voile trupului și plecînd în pustiu patimilor³⁹⁸. Căci dacă s-a spus către acel mare bărbat : «Fugi de oameni și te vei mîntui» (lui Avva Arsenie), i s-a spus în acest înțeles. Căci și după ce a fugit, el locuia între oameni și petrecea în cetăți și viețuia împreună cu ucenici. Căci fugind cu mintea cu toată sîrguința, nu se vătăma cîtuși de puțin de petrecerea cu oamenii. Un altul dintre cei mari striga ieșind din adunare : «Fugiți fraților !». Dar întrebă de cine să fugă, arăta gura.

77. Locuirea la un loc cu alții este mai sigură decît singurătatea. Despre trebuința locuirii la un loc, e martor cuvîntul sfințit al lui Iisus și Dumnezeu : «Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor» (Matei XVIII, 20). Iar despre primejdia singurătății, Solomon zice : «Vai celui singur, că atunci cînd va cădea, nu este cine să-l ridice pe el» (Eccl. IV, 10). Pe cei ce-L laudă pe Dumnezeu în iubire și în bună înțelegere, îl laudă și David zicînd : «Fericit poporul care cunoaște cîntec de trîmbiță»

397. În cap. acesta, ca și în cap. 72, 76 și 77, fuga de lume e considerată nu fuga exterioară de lume, ci detașarea de ceea ce e rău în ea.

398. Adică în golul de patimi sau în lipsa de patimi.

(Ps. LXXXVIII, 16). Iar locuirea împreună o laudă zicînd : «Iată ce bine și ce frumos este să locuiască frații împreună» (Ps. CXXXII, 1). De asemenea și între ucenicii Domnului era un singur suflet și o singură inimă (Fapte IV, 26). Dar și coborîrea lui Dumnezeu la noi nu s-a făcut în pustiu, ci în cetăți și în mijlocul oamenilor păcătoși. Deci e trebuincioasă buna înțelegere a unei viețuiri la un loc și e primejdioasă singurătatea.

78. E de trebuință să vină smintelile, zice Domnul, dar vai celui prin care vine sminteala (Matei XVIII, 7). Acesta e cel ce, pierzînd evlavia și umblînd în obștea fraților în disprețul de Dumnezeu și fără frică de El, dă multora din cei mai simpli pricini de sminteală : pe de o parte prin fapte, prin înfățișările feții și prin purtările necuvenite, iar pe de alta prin cuvinte și convorbiri stricăcioase, surpînd suflete și purtări bune.

79. Cel ce păzește poruncile lui Dumnezeu nu se face piatră de poticneală oamenilor, pentru că nu este sminteală nici în el. Căci «cei ce iubesc legea Ta, au pace multă și nu este în ei sminteală» (Ps. CXVIII, 165). Și în acela este lumină, sare și viață, după cuvîntul Domnului : «Voi sînteți lumina lumii și sarea pămîntului» (Matei V, 13—14). Lumină, pentru că e virtuos cu viața, luminos cu cuvîntul și înțelept cu cugetul. Sare, pentru că e bogat în cunoștința dumnezeiască și puternic în înțelepciunea lui Dumnezeu. Viață, pentru că prin cuvintele lui învie pe cei omorîți de patimi și-i ridică din iadul deznădejdiei. Prin lumina faptelor sale de dreptate luminează înaintea oamenilor și-i luminează pe ei înșiși : prin dulceața și sarea cuvintelor sale îi strînge din moleșală și-i izbăvește de putreziciunea patimilor. Iar prin viața cuvintelor sale dă viață sufletelor omorîte de păcat.

80. Patima slavei deșarte este o furcă cu trei coar-ne : al părerii de sine, al slavei deșarte și al mîndriei. E o furcă încălzită și înroșită de draci. Dar cei ce sălășlu-

iesc în cortul Dumnezeului cerului o dau pe față și-î rup coarnele. Ei se ridică mai presus de acestea prin smerita cugetare și se odihnesc lângă pomul vieții ³⁹⁹.

81. Când acest drac necurat și foarte viclean te va momi pe tine, care ai sporit în virtute, cu înălțime de scaune, aducându-ți în amintire și înălțându-ți lucrarea, ca pe una mai presus de a altora, ba șoptindu-ți că ești destoinic să călăuzești și suflete, prinde-l pe el cu mintea și nu-l lăsa să scape, dacă ai luat putere de sus să faci aceasta. Și prinzîndu-l, du-te cu gîndul la vreun lucru netrebnic pe care l-ai făcut și dezvăluindu-l pe acesta înaintea lui, zi către el : «Oare cei ce fac unele ca acestea sînt vrednici să urce la un asemenea scaun de conducere și ți se pare destoinic să povățuiască suflete și să le aducă mîntuite lui Hristos ? Dacă tu zici acestea, am tăcut». Deci neavînd acela ce să-ți răspundă, se va mis-tui ca fumul de rușine și nu te va mai supăra cu atîta putere. Iar dacă nu este în viața ta mai presus de lume vreo faptă sau vreo lenevie netrebnică, pune-te față în față cu poruncile și cu patimile Domnului și vei afla că-ți lipsește atît de mult din desăvîrșire, cît îi lipsește unui lac ca să fie mare. Căci dreptatea oamenilor e atît de mult mai prejos decît dreptatea lui Dumnezeu, pe cît e de mult pămîntul în privința măririi mai prejos de cer și țînțarul mai prejos de leu.

82. Cel rănit în adînc de dragostea lui Dumnezeu are puterea trupului cu mult mai prejos de voința lui. Căci voința lui nu se poate sătura de ostenele și de sudorile nevoinei, fiind asemenea celor foarte însetați, care nu-și pot stîmpăra setea arzătoare, ci toată ziua și toată noaptea însetează să ostenească, dar e biruit de

399. Adică lângă Hristos; se odihnesc în iubirea nesfîrșită a lui Hristos, nemaiaivînd unde să înainteze. Hristos- e pomul vieții, prin iubirea Sa care nu se epuizează niciodată, căci iubirea dă viață. A se observa și aci darul poetic al lui Nichita.

lipsa de putere a trupului ⁴⁰⁰. Socotesc că și mucenicii lui Hristos, stăpîniți de această putere (patos) mai presus de fire, n-au simțit chinurile și nu se puteau sătura alipindu-se de ele, ci biruindu-se pe ei înșiși prin dragostea fierbinte de Dumnezeu, se vedeau totdeauna rămași în urmă față de dorința arzătoare de a pătimi.

83. Cel ce se măsoară pe sine în oarecare chip cu vreunul dintre frații ce se nevoiesc împreună cu el, și-a ieșit din minți fără să bage de seamă, și umblă pe o cale străină de Dumnezeu. Unul ca acesta sau nu s-a cunoscut pe sine, sau s-a abătut de la calea ce duce spre ceruri. Pe aceasta aleargă cu cuget smerit cei sîrguincioși și prin ea, ridicîndu-se deasupra curselor vrăjmașului, înaintează în văzduhul cunoscut cu mintea, pe aripile nepătîmirii, și petrec în locuri primăvăratice luminoase, împodobiți de o cugetare cumpătată.

84. Cel ce e plin de mîndrie și-și amăgește mintea cu închipuirea de sine nu va dobîndi niciodată harul smereniei, în lumina umilinței inimii ⁴⁰¹, prin care se dă lumina înțelepciunii lui Dumnezeu celor zdrobiți cu inima, după cuvîntul: «Întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps. XXXV, 10). Pe acela îl va acoperi noaptea patimilor, în care umblă toate fiarele pădurii firii omenești și vulpile părerii de sine ⁴⁰², adică dracii slavei deșarte și ai curviei, care caută răcnind pe cineva să înghită (1 Petru V, 8) și să-l scufunde în adîncul deznădejdiei.

85. Traiul și viața de aici se face o mare a răutăților celui ce viețuiește după oameni și e mișcat de du-

400. Nichita vede iubirea de Dumnezeu la baza tuturor ostenelilor nevoiții. Iubirea e de la început ca o forță susținătoare în aceste nevoițe; ea le dă putere. Nevoitele nu sînt prin urmare un efort aspru, încruntat și pur omenesc, ci sînt însuflețite de har și de bucurie. Iubirea de Dumnezeu, hrănită din iubirea lui Dumnezeu față de noi, e o revărsare de putere, niciodată epuizată, pentru voința de a face tot mai mult pentru Dumnezeu și pentru aproapele.

401. Umlința inimii se ivește dintr-o vedere a măririi de necuprins a lui Dumnezeu, de aceea este totodată o lumină.

402. Părerea de sine pentru virtuți e vicleană ca o vulpe.

hul părerii de sine ; ca o mare care învăluie și înghite puterea înțeleghătoare a sufletului cu talazurile sărate ale plăcerilor și izbește cu valurile sălbătice ale patimilor cele trei părți ale sufletului, infuriate de duhurile răutății. Ea se înalță ca o primejdie înspăimântătoare și-l aruncă în cea mai mare deznădejde, când vederea lui și cîrma sufletului e sfărîmată de plăcerile trupului, iar mintea cîrmace se scufundă în adîncul păcatului și în moartea duhovnicească. Dar cînd el a ajuns în adîncul smereniei, marea răutăților își liniștește valurile, dăruindu-i pacea, iar talazurile sărate ale plăcerilor își preschimbă valurile în ploi de lacrimi și le preface în bucuria umilinței luminoase.

86. Cel ce a slujit pînă la săturare plăcerilor trupului și faptelor lui, are trebuință și de săturarea cu ostenele nevoinței, în sudorile grelei pătimiri. În felul acesta, vei alunga săturarea prin săturare, plăcerea prin durere, tihna prin ostenele trupului și vei afla săturarea veseliei și a bucuriei spre odihnă. Prin aceasta te vei desfăta și de curăția bunei miresme și a nevinovăției și te vei bucura de plăcerea de negrăit a roadelor nemuritoare ale Duhului. Căci și în cazul petelor de pe haine obișnuim să folosim mijloace potrivite cu ele pentru curățirea lor, cînd sînt stricate rău de pete ⁴⁰³.

87. Bolile sînt folositoare celor începători în viața virtuoasă. Ele fac trupul neputincios, ca să-l ajute în veștejirea și în slăbirea aprinderii aflătoare în el ; iar cugetul pămîntesc al sufletului îl subțiază, în vreme ce-i întăresc și îi împuternicesc curajul, de poate spune după dumnezeiescul apostol : «Cînd sînt slab, atunci sînt

403. Mijloacele de curățire trebuie să aibă o putere contrară mai tare cu petele păcatelor. Străduințele de curățire trebuie să fie tot pe atît de îndelungate și de tari, pe cît sînt păcatele. Desigur aceasta nu exclude ajutorul harului. Căci aceste străduințe nu s-ar putea face fără har.

tare» (2 Cor. XII, 10). Dar pe cît sînt de folositoare bolile acestora, pe atît de vătămătoare sînt ele celor ce-au sporit în ostenele virtuților și s-au ridicat deasupra simțurilor și au ajuns la vederi cerești. Căci îi întrerup de la îndeletnicirea cu cele dumnezeiești, le îngroașă prin dureri și greutatea partea înțelegătoare a sufletului, o tulbură cu norul descurajării și usucă lacrimile umilinței cu seceta durerilor ⁴⁰⁴. Aceasta o știa și Pavel, care cultivînd cu înțelepciune darul dreptei socoteli, zice : «Îmi asupresc trupul cu deprinderile durerilor și-l cîrmuiesc ca pe un rob, avînd grijă de el, ca nu cumva, după ce am vestit altora, să ajung eu însumi de lepădat» (1 Cor. IX, 27).

88. Bolile se nasc în mulți adeseori din pricina hrănirii fără rînduială și mereu schimbate. Căci aceștia aci întind înfrînarea pînă la flămînzirea cea mai de pe urmă și se predau unor ostenele virtuozose fără măsură și fără dreaptă socoteală, aci trec la mîncare fără măsură și la săturarea care e dușmanul firii. Deci e de trebuință înfrînarea celor începători în virtute și celor ce și-au dus nevoințele pînă dincolo de mijloc, ajungînd la treapta cea mai înaltă a vederii. Căci ea e maica sănătății, e prietena curăției și însoțitoarea cea bună a smeritei cugetări.

89. Cunoaște că nepătimirea este îndoită și se naște în chip îndoit în cei ce se sîrguiesc. Nepătimirea primă se ivește în cei sîrguincioși la sfîrșitul înțelepciunii prin fapte. Ea sporind în chip felurit prin ostenele nevoinței celei după lege, omoară patimile și oprește pornirile păcătoase ale trupului și mișcă puterile sufletului spre ceea ce e potrivit cu firea, iar mintea o readuce la cugetarea cu înțelepciune la cele dumnezeiești. A doua nepătimire, care e mai desăvîrșită, se ivește în chip în-

404. Așadar nu se urmărește cu orice preț aducerea trupului la neputință, ci mai degrabă un echilibru între vigoarea lui și vigoarea sufletului.

țelept în aceia la începutul contemplației naturale ⁴⁰⁵. Aceasta, înălțându-se de la liniștea duhovnicească a gândurilor din minte la starea de pace a minții, o face pe aceasta atot-străvăzătoare și atot-înainte-văzătoare: atot-străvăzătoare în lucrurile dumnezeiești, în vederile celor mai bune și în descoperirea tainelor lui Dumnezeu ; atot-înainte-văzătoare în lucrurile omenești, care vin de departe și au să se întâmple în viitor ⁴⁰⁶. Dar în aceste două nepătimiri este unul și același Duh care lucrează, înfrînând și stăpînind în cea dintîi, și eliberînd spre viața veșnică în cea de-a doua, cum zice Pavel (1 Cor. XII, 11).

90. Cel ce s-a apropiat de hotarele nepătimirii, dobîndind vederi drepte despre Dumnezeu și despre firile lucrurilor, și înălțându-se de la frumusețea fapturilor, pe măsura curăției lui, spre Făcător, primește revărsările de lumină ale Duhului. Și avînd păreri bune despre toți, cugetă pururea cele bune despre toți ⁴⁰⁷. El îi vede pe toți sfinți și curați și rostește judecata cea dreaptă despre lucrurile dumnezeiești și omenești. Nu iubește nimic din cele pămîntești ale lumii, atît de căutate de oameni.

405. Contemplația naturală e vederea rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor din natură și prin aceasta vederea lor curată și înțelegerea lor plină de taină în infinitatea lui Dumnezeu, după cîștigarea primei nepătimiri, adică după ce credinciosul nu mai privește cu lăcomia care mărginește lucrurile și cu ispita care vrea să le stăpînească ca obiecte de sine stătătoare și care-i pot aparține exclusiv.

406. Pacea minții e o treaptă mai înaltă decît liniștea gândurilor. Gîndurile se pot mișca liniștit, într-o anumită armonie între ele, dar mintea încă nu e liberă de ele. Dar pacea minții, la rîndul ei, nu e o pasivitate egală cu moartea. Avînd pace din partea gîndurilor, mintea străvede tainele vieții dumnezeiești și vede înainte cele viitoare. Căci vede în Dumnezeu nu numai ce este, ci și spre ce se va dezvolta creația. Ea vede dinainte ce se va întîmpla cu cel ce înaintează spre Dumnezeu și cu acela pe care îl vede că nu înaintează spre El. Toate acestea țin de nepătimirea minții, care e mai presus de nepătimirea trupului. Țin de nepătimirea minții, pentru că în această stare mintea, nemaifiind ocupată de gîndurile mărginite, vede în legătură cu indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

407. Privind curat lucrurile, adică privindu-le în Dumnezeu, deci nu ca obiecte ale lăcomiei sale egoiste, nu poate privi decît curat și pe oameni. Nu-i privește nici pe ei cu lăcomie, sau cu dușmănie. Lucrurile i-au devenit medii transparente ale subiectelor umane privite curat și a tainei lor indefinite în infinitul dumnezeiesc.

Dezbrăcat cu mintea de simțirea a toată lumea, se înalță spre ceruri și spre Dumnezeu, curățit de tot noroiul și liber de toată robia ⁴⁰⁸. El e dăruit întreg bunătăților lui Dumnezeu cunoscute cu mintea, aflându-se numai în Duh, și vede frumusețea dumnezeiască și pătrunde în chip dumnezeiesc, într-o negrăită tăcere și bucurie, în locurile dumnezeiești ale fericitei slave a lui Dumnezeu. Schimbat în toate simțirile, petrece printre oameni în chip nematerial ca un înger, deși se află în trup material.

91. Scriptura cunoaște și pentru nevoință cinci simțuri : privegherea, cugetarea, rugăciunea, înfrînarea și liniștirea. Cel ce și-a unit cu acestea simțurile trupului, împreunându-și vederea cu privegherea, auzul cu cugetarea, mirosul cu rugăciunea, gustul cu înfrînarea și pipăitul cu liniștea, își curățește repede mintea sufletului său și, subțind-o prin acestea, o face nepătimitoare și străvăzătoare ⁴⁰⁹.

92. Mintea nepătimitoare este aceea care stăpânește patimile sale și s-a ridicat mai presus de întristare și de bucurie, încît nu se mai întristează nici de supărările din necazuri, și nu se mai revarsă nici în bucuria mulțumirii ; ci în necazuri își ține sufletul în bucurie, iar în cli-

408. Liber de toată robia patimilor, a lăcomiei, a invidiei, a prejudiciilor, care îl țin în planul lucrurilor mărginite și-l mărginesc pe el însuși și-l închid în mărginirea lui. Numai scăpat de aceste mărginiri, el zboară în nesfârșitul dumnezeiesc.

409. Simțurile sufletului se unesc cum se cuvine cu cele ale trupului mai mult pentru a le înfrîna pe cele din urmă, decît pentru a le potența. Dar cu vremea energia simțurilor trupului înduhovnicită întărește simțurile sufletului : privegherea vede, meditația aude, înfrînarea gustă cele spirituale. Prin toate acestea mintea, subțindu-se, intrucit s-a eliberat de gîndurile pămîntești care o îngroșau și o tulburau, devine liniștită și transparentă. E liniștită pentru că vede pe Cel Unul, infinit și liniștit, nemaiavînd lipsă să treacă de la un lucru la altul, nemaifiind îngrijorată de mărginirea lucrurilor pe care trebuie să le depășească pentru a-și înmulți cunoștința și satisface poftele. Dar nu numai energia simțurilor trupului se adaugă la energia simțirii minții, ci și invers ; energia simțirii minții sau a simțurilor sufletului se adaugă la energia simțurilor trupului, întărind-o și curățind-o, încît prin aceste simțuri mintea poate străbate la Dumnezeu cel străveziu prin lucruri sau prezent în rațiunile lucrurilor.

pele de fericire și-l ține înfrînat și nu-l lasă să iasă din dreapta măsură ⁴¹⁰.

93. Furia dracilor e mare împotriva celor ce-au făcut mari sporuri în contemplație (în vedere). Ei stau la pîndă ziua și noaptea împotriva acelor. Ei le stîrnesc ispite cumplite prin cei ce viețuiesc împreună cu ei, iar prin ei înșiși le prilejuiesc lovituri spre înfricoșare. Sau se năpustesc împotriva lor chiar prin cei ce-i laudă. Căci îi pizmuiesc pentru liniștea lor și îi supără în felurite chipuri, măcar că nu pot să-i întoarcă la nedreptate pe cei ce s-au predat pe ei lui Dumnezeu. Dacă n-ar fi îngerul Domnului atotțiitorul, care să-i păzească pe ei, nu ar putea scăpa de uneltirile lor și de cursele morții.

94. Dacă te nevoiești pentru înțelepciunea lucrătoare a virtuții, ia seama cu grijă la uneltirile dracilor pierzători. Căci cu cît înaintezi pe treptele virtuților înalte și cu cît îți crește lumina dumnezeiască în rugăciune și ajungi la descoperiri și vederi de negrăit prin Duhul, cu atît aceia, văzîndu-te că te ridici spre cer, scrișnesc din dinți și-și întind cu mai multă sîrguință mreșile mult-împletite ale răutății lor în văzduhul minții. Căci atunci nu mai suflă împotriva ta numai dracii poftei și ai mîniei, iubitori de trup și asemenea fiarelor sălbatice, ci se vor ridica împotriva ta și cei ai hulirii prin pizma amarnică. Pe lîngă aceștia se vor ridica, în chip arătat și nearătat, și cei din văzduh ⁴¹¹ într-aripînd începătoriile și stăpîniile, și luînd, prin imaginația lor nematerială, chipul unor vedenii străine și înfricoșătoare, spre chinuirea ta, cît le este îngăduit. Dar prin lucrarea rugăciunii făcută cu mintea, folosindu-te de privirea

410. Deci starea aceea nu e una de nesimțire, ci de echilibru, care de aceea poate dura continuu.

411. Duhurile rele lucrează din «văzduh», adică dintr-un «loc» care nu ține nici de lume, nici de Dumnezeu, ci se intercalează între lume și Dumnezeu, voind să ne despartă descurajați și de lume și de Dumnezeu. E un «loc» al nestatorniciei, al inconsistenței, al nălucirilor, al nemulțumirii cu orice. În acel «loc» caută duhurile rele să ne atragă și pe noi.

trează a minții și cugetînd la Dumnezeu, cu ajutorul înțelesurilor contemplației naturale a fapturilor, nu te vei teme de săgeata lor care zboară ziua, nici nu vor izbuti să se apropie de cortul tău, fiind izgoșiți de lumina din tine, asemenea întunericului, și fiind arși de focul dumnezeiesc.

95. Duhurile răutății se înspăimîntă cumplit de harul Duhului dumnezeiesc, mai ales cînd vine cu îmbelșugare, sau cînd ne curățim prin cugetare și rugăciune curată. Necutezînd să se apropie de cortul celor ce sînt luminați prin har, încearcă să-i înspăimînte și să-i tulbure numai prin năluciri și zgomote înfricoșătoare și prin glasuri fără înțeles, căutînd să-i depărteze de la fapta privegherii și a rugăciunii. Iar cînd dorm aceștia, ei stau la pîndă, aducîndu-le visuri mincinoase, necrutîndu-le nici cea mai scurtă odihnă din ostenele lor și le ia somnul de la gene prin smucituri, făcîndu-le, prin aceste meșteșugiri, viața mai ostenitoare și mai plină de durere.

96. Duhurile întunericului ne apar în trupuri subțiri, cum învățăm din experiență, fie că ne produc nălucirea acestora furîndu-ne simțirea, fie că sînt osîndite la aceasta prin căderea lor de odinioară. Dar se sîrguiesc să se împletească cu sufletul care se nevoiește, cînd trupul slujitor al sufletului se întoarce spre somn. De aceea mi se pare că este o probă pentru sufletul ridicat deasupra puținătății trupului, ca să se arate cum se ridică împotriva lor, cu minie și pornire multă, iuțimea și bărbăția lui, cînd aceia îl amenință cu lucruri înfricoșătoare. Sufletul pătruns de dragostea lui Dumnezeu și întărit în virtuțile generale nu numai că stă împotriva lor cu minie dreaptă, ci le și lovește, întrucît acestea par să aibă o oarecare simțire, odată ce s-au făcut pămîntești prin căderea de la prima și dumnezeiasca lumină⁴¹².

412. Duhurile rele, prin căderea lor de lîngă lumina dumnezeiască sau de lîngă strălucirea ei cea mai intensă, au devenit mai pămîntești,

97. Înainte de a fi izbiți și biruiți, dracii tulbură adesea simțirea sufletului și răpesc somnul de la gene. Dar sufletul umplut de Duhul Sfânt cu îndrăzneală și bărbăție disprețuiește năvala și furia amarnică a acestora și risipește nălucirile lor și-i fugărește pe ei înșiși numai cu semnul de viață făcător (al sfintei cruci) și cu chemarea lui Iisus Dumnezeu.

98. Dacă ai jefuit, cu înțelepciunea lucrătoare, de uneltele lor, duhurile care te războiesc, vezi și ia aminte dacă te-ai înarmat din toate părțile cu armele Duhului. Doar știi căror vrăjmași le-ai jefuit uneltele. Sînt războinici din lumea cunoscută cu mintea și netrupești. Fiindcă te războiești fiind încă în trup, sub Împăratul Duhurilor și Dumnezeu, știi cît de amarnic luptă aceia împotriva ta și cît de dibaci sînt în meșteșugirile împotriva ta. Făcîndu-te să uiți de tine în vreme ce te bucuri că i-ai prădat, te vor lua în robie împreună cu uneltele ce li le-ai luat și-ți vor umple sufletul de multă amărăciune, sau te vor supune unor ispite grele și dure-roase, care-ți vor fi ghimpi și chinuri pentru trup.

99. Un izvor bun nu poate izvorî apă tulbure și rău mirositoare, duhnind de conținut lumesc; nici inima care este în afară de Împărăția cerurilor nu poate izvorî riuri de viață dumnezeiască, care să împrăstie buna mireasmă a mirului duhovnicesc. Oare izvorăște izvorul din sine și ceea ce e dulce și ceea ce-i amar? (Iacob III, 11). Oare poate face mărăcinele măslina, sau măslinul ghindă? Tot așa nici izvorul unic al inimii nu poate naște deodată cuget rău și cuget bun. Ci omul bun din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune, iar cel rău, din vistieria rea a inimii sale scoate cele rele, după cuvîntul Domnului (Matei XII, 35).

pentru a lua forme mai apropiate de trupuri. Ele nu mai au o bucurie pur spirituală. Au căzut în «văzduhul» intermediar dintre spiritualitatea pură și ordinea apropiată de trupuri.

100. Precum este cu neputință candelii să ardă fără untdelemn și fără foc și să lumineze celor din casă, așa este cu neputință sufletului să grăiască limpede cele dumnezeiești și să lumineze pe oameni fără Duhul dumnezeiesc și fără foc. «Căci tot darul desăvârșit de sus este, pogorînd de la Tine Părintele luminilor», încununînd tot sufletul iubitor de Dumnezeu, «fiindcă la El nu este schimbare, nici umbră de mutare» (Iacob I, 17).

Suta a doua a capetelor naturale : despre curățirea minții ⁴¹³, ale aceluiași

1. Începutul dragostei de Dumnezeu este disprețuirea lucrurilor văzute și omenești. Mijlocul ei este curățirea inimii și a minții, din care ne vine dezvăluirea ochilor minții și cunoașterea Împărăției cerurilor ascunsă în noi. Iar sfîrșitul ei este iubirea de nerețînut a darurilor mai presus de fire ale lui Dumnezeu și dorința firească a unirii cu Dumnezeu ⁴¹⁴ și a odihnei în El.

2. Unde este iubirea de Dumnezeu și cultivarea lucrărilor minții și împărtășirea de lumina negrăită, acolo

413. Prima sută s-a ocupat cu practicarea faptelor prin care se curăță omul de patimi și dobîndește virtutea (*Capete practice*), ajungînd la nepătimirea trupească; a doua se va ocupa cu contemplarea rațiunilor dumnezeiești ale naturii, care presupune o minte curățită de privirea pătimasă a lucrurilor; o minte care nu le vede ca obiecte de sine stătătoare și slujind patimilor. De aceea capetele acestea se numesc «naturale» și vorbesc despre curățirea minții. Fără îndoială această contemplare «naturală» nu se face fără ajutorul Duhului Sfînt. Ea este a doua treaptă a urcușului duhovnicesc. Dacă prima sută s-a ocupat mai mult cu curățirea trupului, a doua se ocupă mai mult cu curățirea minții sau a înțelegerii lucrurilor în natura lor nestrîmbată de patimi.

414. Firea e înțeleasă ca constituția cea bună a omului, în care e sădită dorința după unirea cu Dumnezeu. Ține de firea omului să nu fie închis în el însuși și într-o relație pătimasă cu lucrurile, ci să se afle în relație pozitivă cu Dumnezeu cel personal și nesfîrșit în iubire. Se arată în acest cap cele trei trepte ale acestei iubiri.

este pacea puterilor sufletului, curățirea minții și sălășluirea Sfintei Treimi ⁴¹⁵. «Căci cel ce Mă iubește pe Mine, zice, va păzi cuvîntul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi pe el, și vom veni la el și Ne vom face locaș în el» (Ioan XIV, 21).

3. Scriptura cunoaște trei stări ale vieții: trupească, sufletească și duhovnicească. Fiecare din acestea are dispoziția ei deosebită și e cu totul neasemenea celorlalte.

4. Starea trupească a vieții e aplecată întreagă cu totul spre plăcerile și bucuriile vieții de aici, neavînd în sine nimic nici din starea sufletească, nici din starea duhovnicească, chiar dacă ar vrea să aibă ceva din acelea. Cea sufletească, fiind oarecum la mijloc între păcat și virtute, caută la grija și întărirea trupului și la lauda de la oameni ; ea leapădă, de asemenea, ostenele virtuții și aleargă la faptele trupului, nealipindu-se nici păcatului, nici virtuții, pentru pricini opuse. Nu se alipește virtuții, pentru asprimea și osteneala ei și nu se opune păcatului, pentru a nu pierde laudele oamenilor. Iar starea duhovnicească a vieții nu vrea să aibă nimic din cele două amintite și nu vrea să se coboare spre nici una din ele, amîndouă rele. Ea e întreagă cu totul liberă și de una și de alta. Fiind argintată de aripile dragostei și ale nepătimirii, zboară deasupra amîndurora, nefăcînd nimic din cele oprite și fugind de lucrarea celor lăudate doar ca bune.

5. Cei ce viețuiesc trupește și au în ei cugetul trupească, fiind cu totul trupuri, nu pot plăcea lui Dumnezeu. Căci sînt întunecați în cugetări și nepărtași de razele luminii dumnezeiești. Avînd norii patimilor așezați ca

415. Iubirea de Dumnezeu nu poate fi decît din iubirea lui Dumnezeu. Iar iubirea lui Dumnezeu este iubirea între Persoanele Sfintei Treimi. Sălășluirea acestei iubiri în suflet înseamnă sălășluirea Sfintei Treimi, înseamnă comunicarea cu oceanul infinit al iubirii trăită în cele trei Persoane și între ele. Unde este această iubire, este și pace, așa cum în Sfînta Treime e o pace nesfîrșită.

niște ziduri înalte în fața razelor Duhului, ei rămân neluminați ; iar simțirile sufletului fiindu-le tocite, nu pot căuta spre frumusețile cunoscute cu mintea ale lui Dumnezeu și nu pot vedea lumina adevărată a vieții și nu se pot ridica deasupra micimii celor văzute. Ci căutînd la cele de jos și fiind reduși numai la simțirea celor văzute, leagă demnitatea rațiunii de lucrurile supuse simțurilor și omenești, și toată lupta le este pentru cele văzute și stricăcioase, războindu-se întreolaltă pentru ele. Uneori își pun pentru ele și sufletele lor, lipindu-se de bani, de slavă și de plăcerile trupului și socotind mare pagubă nedobîndirea acestora. Față de aceștia, cu dreptate s-a spus acel cuvînt proorocesc, ca din partea lui Dumnezeu : «Nu va rămînea Duhul Meu în oamenii aceștia, fiindcă sînt numai trupuri» (Facere VI, 3).

6. Cei ce viețuiesc sufletește și de aceea sînt numiți sufletești, sînt ca unii pe jumătate lipsiți de minte și cu mădularele slăbănogite. Ei nu vor să ostenească pentru virtute și pentru porunca lui Dumnezeu, dar fug și de faptele de ocară, pentru slava oamenilor. Fiind stăpîniți însă de iubirea de sine, care hrănește patimile stricăcioase, toată grija lor și-o îndreaptă spre sănătatea și plăcerea trupului. Ei ocolesc tot necazul, toată osteneala și toată neplăcuta pătimire pentru virtute, îngrijindu-și peste trebuință trupul care-i războiește. Aceasta fiindu-le viața și purtarea, își fac mintea pămîntească, îngroșată de patimi și sînt neprimitori de conștinuturi ale minții și dumnezeiești, care răpesc sufletul de la cele văzute și-l fac să tindă întreg spre ceruri. Iar aceasta o pătimesc, fiind stăpîniți încă de duhul alipirii la cele văzute, ca unii ce-și iubesc sufletele lor și aleg să facă voile lor. Căci fiind deșerți de Duhul Sfînt, nu se împărtășesc nici de darurile Lui. De aceea nu se poate vedea în ei nici roadă dumnezeiască, iubire de Dumnezeu sau de aproapele, sau bucurie în sărăcie și

necazuri sau pacea sufletului sau credința din inimă sau înfrînarea cuprinzătoare sau umilința inimii, sau lacrimile sau smerenia și mila. Și toate sînt pline la ei de umflare și de mîndrie. Din pricina aceasta nu au putere să coboare în adîncimile Duhului, deoarece nu este în ei nici o lumină care să-i călăuzească și care să le deschidă mintea spre a înțelege Scripturile ⁴¹⁶. Ba nu sufăr să asculte nici pe alții povestind despre ele. Cu dreptate a spus și despre unii ca aceștia apostolul : «Omul sufletește nu primește cele ale Duhului, căci ne-bunie îi sînt lui și nu știe că legea este duhovnicească și duhovnicește se judecă» (1 Cor. II, 14).

7. Cei ce urmează Duhului și și-au ales cu totul viața duhovnicească, sînt bine-plăcuți lui Dumnezeu, ca unii ce s-au predat Lui ca niște nazirei. Aceștia își curățesc pururea sufletul prin osteneli și păzesc poruncile Domnului, dîndu-și sîngele lor pentru dragostea lui Dumnezeu ⁴¹⁷ ; își curățesc trupul prin posturi și privegheri ; își subțiază grosimea inimii prin lacrimi, își omoară măduarele prin neplăcute pătămări ; și își umplu mintea de lumină prin rugăciune și meditație, și o fac strălucitoare ; iar prin lepădarea voilor lor, își desfac sufletele de împătımirea trupească și se fac întregi numai ai Duhului. De aceea nu numai că sînt cunoscuți ca duhovnicești, ci sînt și numiți așa, pe drept cuvînt, de către toți ⁴¹⁸. Ajunși la nepătămire și la dragoste, ei zboară spre contemplarea zidirii și de acolo iau cunoștința lucrurilor prin înțelepciunea cea ascunsă în Dumnezeu

416. Ei n-au adîncime în înțelegere, nu descopere dimensiunile nesfîrșite ale vieții și iubirii dumnezeiești îndreptată spre oameni. Nu văd nici în Scriptură aceste dimensiuni.

417. Postind, priveghind, ei își fac sîngele subțire, ca să nu-i împingă la faptele de poftă și de minie care îi leagă de lucruri ca de obiecte și-i fac să nesocotească realitatea persoanelor nesfîrșit superioare lucrurilor.

418. Duhul Sfînt nu poate sălăslui într-un trup greu și stăpînit de impulsuri pătimașe. Ceea ce e ușor și subțire trage la ceea ce e ușor și subțire. Numai ceea ce e subțire e transparent pentru înfinitatea Duhului.

și dată numai celor ce au ajuns deasupra puținătății trupului ⁴¹⁹. Drept aceea trecînd dincolo de toată simțirea lumii și ajungînd prin înțelegere luminată la cele mai presus de simțuri, cîștigă putere în cuvînt în mijlocul Bisericii lui Dumnezeu și a marii adunări a credincioșilor, scot cuvinte bune din inimă curată și se fac oamenilor sare și lumină, cum zice și Domnul către ei : «Voi sînteți lumina lumii și sarea pămîntului» (Matei V, 13—14) ⁴²⁰.

8. «Opriți-vă și cunoașteți că Eu sînt Dumnezeu» (Ps. XLV, 11). Cuvîntul acesta este al lui Dumnezeu și el e cunoscut prin faptă de cei ce voiesc. Deci e de folos celui ce s-a lepădat odată de deșertăciunea zgomotoasă și cumplită a vieții, să cugete cu multă atenție la sine însuși și, prin liniștire, la lucrurile din lăuntru, să caute să cunoască pe Dumnezeu în Sine, Împărăția lui Dumnezeu fiind în lăuntru nostru. Căci numai de va face cineva așa în lungi răstimpuri de vreme, va putea șterge întipăririle păcatului din suflet și va putea recîștiga întru curăția ei străvechea frumusețe, pentru Cel ce a dat-o.

9. Veninul păcatului adunat în noi fiind mult, e nevoie și de foc mult care să-l curețe prin lacrimile pocăinței și prin durerile fără de voie ale căinței și prin cele de bunăvoie ale nevoinței. Fiindcă de petele păcatului ne curățim prin osteneli de bunăvoie sau prin necazuri fără de voie. Dacă premerg cele de bunăvoie, nu vin cele fără de voie. Dar dacă nu lucrează cele de bunăvoie curățirea părții din lăuntru a paharului și a blidului, împlinesc, în chip mai aspru, cele fără de voie readuce-

419. Cunoștința adevărată a lucrurilor e cunoștința sensurilor lor, o vedere a lor în Dumnezeu cel infinit, cauza și ținta lor ; în Dumnezeu în a Căruia infinitate își au obîrșia lor și în a Căruia infinitate își vor face vădită la sfîrșit adîncimea lor de înțelesuri.

420. Ei pot vorbi altora despre Dumnezeu, pentru că au cunoscut pe Dumnezeu cu adevărat, pentru că pot descoperi altora realitatea nouă și nesfîrșită a dumnezeirii, transparentă prin lucruri.

rea noastră la starea străveche. Așa a rînduit Făcătorul ⁴²¹.

10. Își rîd de evlavie, dar își rîd și lucrurile de cei ce nu s-au lepădat în chip rațional de ei înșiși și nu vor să se folosească de învățător și de povățuitor de la început, ci urmează socotinței lor și se arată știutori în fața lui ⁴²².

11. Precum nu poate cunoaște cineva întocmai pricinile aducătoare de boli trupești și leacurile lor, fără multă experiență a științei doftoricești, așa nici pricinile bolilor sufletești nu le poate cunoaște fără multă nevoie în privința lor. Căci precum poate greși judecata cu privire la bolile trupești și puținora le este cunoscută în chip desăvîrșit natura lor, cu care se ocupă știința doctorilor, cu atît mai mult poate greși cea cu privire la bolile sufletești. Căci cu cît e mai mare sufletul decît trupul, cu atît sînt mai mari și mai greu de pătruns patimile lui, decît ale trupului văzut de toți prin simțuri.

12. Virtuțile cuprinzătoare și începătoare au fost zidite împreună cu firea oamenilor ⁴²³. Din ele se umplu de apă ca din patru izvoare rîurile tuturor celorlalte virtuți și adapă cetatea lui Dumnezeu, care este inima curată și mîngîiată prin lacrimi. Cel ce le păzește pe acestea neclintite de duhurile răutății, sau cel ce, dacă a căzut, le-a ridicat din nou prin multele osteneli ale căin-

421. Deci ne curățim fie prin înfrînarea de bunăvoie, fie prin răbdarea fără cîrtire și cu înțelegere a necazurilor ce ne vin. Prin amîndouă străbatem la vederea lui Dumnezeu cel infinit și a sinei noastre indefinite mai presus de toate lucrurile și cu neputință de pierdut prin necazuri și greutate.

422. Acestora le vin necazurile, prin care se pot curăți dacă le rabdă fără cîrtire. Prin necazuri își rîd oarecum lucrurile de cei ce le-au dat preamultă importanță și le-au socotit ca ultima realitate, rîzînd de cei ce cunosc realitatea superioară a lui Dumnezeu și a persoanelor semenilor.

423. Ele au fost sădite în potență în firea noastră, în aspirația ei spre bine, în care e implicată iubirea de persoana lui Dumnezeu și de persoanele semenilor, deci de infinitatea iubitoare a lui Dumnezeu și de infinitul iubitor al persoanelor umane.

ței, și-a înălțat sieși casă și palat împărătesc, în care își face locuința Împăratul tuturor, Care împarte și dăruiește din belșug darurile Sale cele înalte celor ce s-au împodobit pe ei astfel ⁴²⁴.

13. Scurtă e viața, lung e veacul viitor și mic e răstimpul vieții de aici. Iar omul, viețuitoarea aceasta mare și de scurtă vreme, căreia i s-a dat vremea îngustă de acum, e neputincios. Vremea e îngustă, iar omul e slab. Dar cununa care-l așteaptă, ca răsplată a luptelor, e mare, deoarece are nenumărate țepușe care-i primejduesc viața cea atotscurtă ⁴²⁵.

14. Dumnezeu nu vrea ca lucrarea celor sîrguincioși să fie nechinuită, ci foarte încercată. De aceea îngăduie focul ispitelor și retrace puțin harul dat lor de sus și lasă ca pacea gîndurilor să fie tulburată de duhurile răutății ⁴²⁶ pentru o vreme, ca să vadă aplecarea sufletului, cui se dăruiește el mai mult ; Lui, Făcătorului și Binefăcătorului lui, sau simțirii lumii și lunecuşului în plăceri ? Pe urmă, sau le dă har îndoit, celor ce sporesc în dragostea Lui, sau îi biciuiește cu aceste ispite și neazuri pe cei lipiți de lucruri, pînă ce vor cîștiga neplăcerea față de lucrurile văzute și nestatornice și vor spăla prin lacrimi amărăciunea de pe urma plăcerilor venite de la ele.

15. Cînd pacea gîndurilor e tulburată de duhurile răutății, îndată sînt trimise fără încetare și săgețile aprinse ale poftelor împotriva minții, care aleargă sprinten

424. Există aproape o continuitate între virtuți și har, între efortul de iubire al omului și iubirea lui Dumnezeu care întreține acest efort. Harul e în virtuți, virtuțile traduc în ele bunătățile harului. Dreptatea, bunătatea, bărbăția nu se pot cugeta fără un har în ele.

425. Omul e o ființă paradoxală. E mare, căci e însetat de infinit și-l poate cuprinde și de aceea e făcut pentru veșnicie. Dar e slab prin trupul lui și prin el însuși. Răbdarea țepușelor, după sfîntul Pavel (2 Cor. XII, 7), îl întărește. Căci în această răbdare are în el puterea lui Dumnezeu.

426. Duhurile răutății sînt duhuri neliniștite și aduc neliniște, pentru că n-au tăria unei existențe nesfîrșite și plenare în ele însele. Omul e expus și el acestei neliniști, echivalentă cu frica, dacă nu se întâlnește în duhul său cu Dumnezeu, viața nesfîrșită, care i se comunică.

spre înălțimi, de către dracii vînători și iubitori de trup. Iar mintea fiind oprită astfel din mișcarea spre cele de sus, cade în mișcări necuvenite și amestecate. Și așa trupul începe să se răzvrătească fără rînduială împotriva duhului, trăgînd mintea cu gîdiliri și cu aprinderi și dorind s-o înmormînteze în groapa plăcerilor. Și dacă n-ar scurta Domnul Savaot zilele acelea și dacă n-ar dăruia slugilor Sale puterea răbdării, nu s-ar mîntui nici un trup (Matei XXIV, 22).

16. Dracul mult iscusit și preaviclean al curviei se face unora cădere și groapă de noroi, altora bici și ciomag drept, și iarăși altora, cercare și chin sufletului. Cel dintîi lucru poate fi văzut la începătorii care-și poartă încă jugul nevoinei cu trîndăvie și fără grijă. Cel de-al doilea, la cei ce se află în mijlocul sporirii în virtute și se întind spre ea încă cu oarecare lenevire. Iar al treilea, la cei ce și-au întins aripa minții pînă la contemplare și s-au săltat bine spre nepătimirea mai desăvîrșită. Deci fiecăruia i s-a rînduit de sus după folosul lui.

17. Cădere și groapă de noroi se face dracul curviei celor ce străbat viața călugărească cu nepăsare totală. Mădularele acestora sînt aprinse de el în văpaia și-n pofta curviei și le aduce prilejuri pentru împlinirea voii trupului, chiar fără unirea cu alt trup. Despre acestea este rușine a și gîndi și a și grăi. Aceștia sînt nebuni cu trupul, după cum s-a spus, și mănîncă roadele plăcerii sărate și ochii lor sînt plini de întuneric, iar la cele mai înalte, pe drept cuvînt, nu ajung. Tămăduirea lor, dacă o voiesc, stă în focul pocăinței și în zdrobirea inimii curate. Aceasta aduce scăparea de cel rău și curăță sufletul de pete și-l face moștenitor al milei lui Dumnezeu. Înțeleptul Solomon, dîndu-ne să înțelegem aceasta, a zis : «Leacul oprește păcate multe» (Eccl. X, 4).

18. Bici și ciomag se face, cu dreptate, acest duh, celor desăvârșiți în cea dintîi nepătimire prin înțelepciunea lucrătoare și celor ce-au sporit spre cele mai de sus și mai desăvârșite. Cînd slăbește încordarea nevoinței lor prin lenevire și se abat spre privirea fără pază a celor supuse simțurilor și deschid intrare poței pentru lucrurile omenesti, atunci e trimis biciuitorul acesta împotriva lor, din bunătatea cea mai mare a lui Dumnezeu față de ei. Acesta începe să lovească pe cei ce cugetă astfel, cu gînduri de-ale poței trupesti. Nerăbdînd ei aceasta, se întorc cu sîrguință iarăși spre cetățuia lor, spre lucrarea și atenția încordată, și se apucă cu și mai multă rîvnă de lucrurile care mîntuiesc, printr-o silință și mai ostenitoare. Căci nu vrea Dumnezeu cel Prea-bun ca sufletul care a ajuns pînă aci să se întoarcă cu totul la simțirea lumească, ci voiește să păsească neîncetat spre cele dinainte și să porceadă cu sîrguință spre lucrurile mai desăvârșite, ca să nu se apropie biciul răutății de cortul lui.

19. Cercare, ghimpe și chin li se face, după orînduirea de sus, acest duh, acelor a căror primă nepătimire s-a săltat spre cea de a doua. Aceasta, pentru ca supărați de el, să-și aducă aminte de neputința firească și să nu se mîndrească, cum zice Scriptura, pentru mărimea descoperirilor prin vedere (2 Cor. XII, 7) ; ci văzînd legea trupului care se oștește împotriva legii minții lor (Rom. VII, 23), să se scuture chiar și de amintirea simplă a păcatului, de teamă să nu primească simțirea spurcăciunii de la amintirea ei și să nu slăbească puterea văzătoare a minții lor și să cadă de la înălțimea contemplației.

20. Numai aceia au putut să-și păzească mintea lor nesurpată chiar și de simpla amintire a păcatului, care s-au învrednicit să primească de sus, prin Duhul, moartea de viață făcătoare a Domnului în măduarele și în

cugetările lor ; și trupul și-l poartă mort față de păcat, iar duhul și l-au îmbogățit cu viața în Hristos Iisus pentru dreptate ⁴²⁷. Iar în cei cărora li s-a dat mintea lui Hristos întru cuvînt de înțelepciune, se afla și omorîrea de viață făcătoare și netulburată întru cunoștința lui Dumnezeu ⁴²⁸.

21. De sufletele care s-au curățit de curînd, obișnuiește să se apropie mai mult duhul poftei și al miniei. Din ce pricină ? Ca să scuture roadele Duhului care au odrăslit în ele. Deoarece bucuria eliberării aduce o oarecare slăbire și împrăștiere în aceste suflete. Înțelepciunea care le cîrmuiește cu folos, voiește să atragă pururea spre sine, prin darurile sale, cugetarea lor și să rămîna neclintite în smerita cugetare, ca nu cumva din multa libertate și din bogăția darurilor să se înalțe față de alții, sau să li se pară că au cîștigat acest palat al păcii din puterea și înțelegerea lor. De aceea dă voie acestor duhuri să sară asupra sufletelor amintite, în vreme ce ea se retrage. Cuprins în felul acesta de teama căderii, sufletele se pironesc în păzirea fericitei smerite cugetări. Aflînd că sînt înjugate cu trupul și sîngele, caută

427. Starea de jertfă a Domnului rămîne în El ca o simțire a morții față de tot ce pare să fie viață, dar nu e de fapt. Starea de jertfă a Lui e o predare a Sa ca om lui Dumnezeu cel infinit. De aceea ea e o putere. În ea omenescul lui Hristos e concentrat întreg în Dumnezeu. Această simțire a morții ca putere orientată deplin spre Dumnezeu se imprimă în cei ce se alipesc de Hristos, în cei ce intră într-o comuniune lăuntrică cu El, Care trăiește ca om în infinitatea dumnezeiască, sau în relația de iubire nesfîrșită a Lui cu Dumnezeu-Tatăl. Ea devine în aceștia un mijloc de a se apăra chiar și de simpla amintire a păcatului sau a plăcerii de el.

428. Mintea lui Hristos e gîndirea Lui umană îndreptată întreagă spre Dumnezeu, trăind în infinitatea lui Dumnezeu de viață dătătoare. Dar aceasta înseamnă că în ea este simțirea morții față de toate cele ce nu sînt Dumnezeu și voia lui iubitoare ; că în simțirea aceasta a morții față de toate, este viața adevărată. Cine a primit mintea lui Hristos în sine a primit și această simțire a morții de viață făcătoare a lui Hristos. Căci a primit și vederea umană deplină a înfinității lui Dumnezeu. Dar și puterea comunicării prin cuvînt, sau a mărturisirii lui Dumnezeu cel astfel văzut. Cuvîntul adevărat și dătător de viață nouă este strîns legat de această cunoștință prin experiență a vieții lui Dumnezeu.

în chip firesc cetățuia lor, în care sînt păzite nevătămate prin puterea Duhului.

22. După boala patimii care stăpînește în noi și după putreziciunea păcatului aflătoare în noi, sînt și încercările care vin asupra noastră. Iar paharul amărăciunii judecăților lui Dumnezeu ni se dă mai aspru sau mai milos. Dacă materia păcatului aflătoare în noi poate fi ușor tămăduită și înlăturată, fiind alcătuită din gînduri iubitoare de plăcere sau de viață, paharul încercărilor care ni se dă de către Doctorul sufletelor noastre este amestecat cu milă, ca unora ce sîntem ispițiți de gînduri omenești și suferim încă cele omenești. Dar dacă este o materie greu de vindecat și zace în adînc și lucrează putreziciunea spre moarte, fiind alcătuită din gînduri de trufie și de mîndria cea mai mare, ni se dă paharul în toată asprimea mîniei, ca boala mistuită și subțiată în focul ispitelor ce vin una după alta să se depărteze din sufletele noastre, prin smerenia ce o aduc. Spălînd astfel sărăturile gîndurilor prin lacrimi, ne vom arăta curați, în lumina smereniei, Doctorului sufletelor noastre ⁴²⁹.

23. Cei ce se nevoiesc nu pot scăpa de valurile neconținute ale ispitelor, dacă nu-și recunosc neputința lor și nu se socotesc pe ei înșiși străini de toată dreptatea și nevrednici de toată mîngîierea, de toată cinstea și de toată odihna ⁴³⁰. Căci ținta lui Dumnezeu, Doctorul sufletelor noastre, este să fim pururea smeriți și întristați

429. Mîndria e încăpăținare în propria izolare, e învîrtoșare; de aceea trebuie înmuiată prin încercări mai grele, pe cînd pofta de plăceri e slăbiciune și, nefiind susținută de încăpăținare, e mai ușor de tămăduit. Mîndria e tămăduită numai de smerenie. Iar smerenia se cîștigă cel mai greu. Dar ea e împreună cu adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, sau cu vederea luminii Lui, care nu poate fi dobîndită pînă ce cineva e preocupat prea mult de sine.

430. Un alt paradox al ființei umane: în eforturile nevoinței celei mai încordate, credinciosul își trăiește în modul cel mai accentuat neputința sa. De aceea caută să ajungă prin rugăciune la puterea lui Dumnezeu.

pentru nevrednicia noastră, străini de tot omul și următori ai patimilor Domnului. Căci El era blînd și smerit cu inima și vrea să umblăm și noi în blîndețea și smerenia inimii, pe calea poruncilor Lui.

24. Smerenia nu se dobîndește prin încovoierea grumazului, prin rîncezeala coamei, sau prin haina neîngrijită, aspră și soioasă, în care mulți socot că stă toată virtutea ; ci ea vine din inimă zdrobită și stă în duh de smerenie, după David : «Duhul umilit, inima înfrîntă și smerită, Dumnezeu nu le va urgisi» (Ps. L, 19).

25. Altceva este vorbirea smerită, altceva smerenia și altceva smerita cugetare. Vorbirea smerită și smerenia le dobîndesc nevoitorii prin toată neplăcuta pătimire și prin ostenele din afară ale virtuții ; căci ele sînt îndreptate numai spre lucrarea și spre nevoința trupeză. De aceea, aflîndu-se sufletul în starea smereniei, cînd vine ispita, se tulbură. Dar smerita cugetare, fiind un lucru dumnezeiesc și înalt, vine numai în cei ce au trecut de mijloc, prin sălășluirea Mîngîietorului, adică în cei ce au sporit prin toată smerenia pe calea atotăspră a virtuții.

26. Smerita cugetare, pătrunzînd în adîncurile sufletului și căzînd ca un bolovan greu într-însul, îl apasă și îl frînge cu atîta putere, încît îi stoarce toată tăria într-un pîriu nerezînut de lacrimi ⁴³¹ ; iar mintea i-o curăță de toată întinăciunea gîndurilor, făcînd-o să ajungă la vederea lui Dumnezeu, ca Isaia, și sub lucrarea Lui. Căci zice Isaia : «Vai mie că sînt pierdut. Căci om fiind și avînd buze spurcate, locuiesc în mijlocul unui

431. Lacrimile sînt semnul că sufletul și-a înmuiat învîrtoșarea închisorii în sine, că s-a eliberat de sine, că s-a deschis Duhului dumnezeiesc. Relația intimă cu altă persoană, dar mai ales cu Dumnezeu, se manifestă într-o stare de simțire, opusă rigidității. Acum e simțit Dumnezeu. Smerenia e simțită într-adevăr ca un bolovan greu, care apăsîndu-i nevoitorului propria ființă îi înmoaie tăria învîrtoșată, prefăcînd-o în șiroaie de lacrimi. Numai așa sufletul se deschide lui Dumnezeu.

popor cu buze necurate. Și am văzut pe Domnul Savaot cu ochii mei» (Isaia VI, 5)

27. Când vorbirea smerită coboară în adîncul tău, atunci vorbirea înaltă se depărtează de la tine. Dar când smerenia însăși se înrădăcinează în adîncul inimii tale, atunci vorbirea smerită de la suprafață sau din lăuntru e lepădată de la tine ⁴³². Când însă te îmbogățești de sus cu smerita cugetare, atunci încetează atît smerenia din afară ⁴³³, cît și vorbirea smerită a limbii, după cuvîntul lui Pavel : «Cînd va veni ceea ce e desăvîrșit, va înceta ceea ce e din parte» (1 Cor. XIII, 10).

28. Pe cît e de departe răsăritul de apus, pe atîta e de departe vorbirea smerită de adevărata smerenie. Și cu cît e mai mare cerul ca pămîntul și sufletul ca trupul, cu atît e mai desăvîrșită și mai mare smerita cugetare dată celor desăvîrșiți prin Sfîntul Duh, decît adevărata smerenie.

29. Să nu socotești cu ușurință că este smerit cu inima nici pe cel ce spune lucruri smerite într-o înfățișare de smerenie și modestie ; nici pe cel ce spune lucruri înalte și mărețe să nu-l socotești că e plin de toată trufia și îngîmfarea și nechinuit lăuntric de ele. Din roadele lor să-i cunoști pe ei.

30. Roada Duhului Sfînt este dragostea, bucuria, pacea, bunătatea, îndelungă-răbdarea, credința, blindețea, înfrînarea. Iar roada duhului potrivnic este ura, întristarea lumească, nestatornicia sufletului, tulburarea inimii, răutatea, cugetul iscoditor, descurajarea, mînia,

432. Când smerenia se sălășluiește în suflet, nu te mai interesează vorbirea smerită din afară, prin care vrei încă să pari că ești smerit ; dar nici vorbirea smerită din adînc. Vrei mai bine să taci, pentru că simți că orice cuvînt te-ar putea pune în relief.

433. Chiar smerenia arată față de smerita cugetare, ca fiind din afară. Avem astfel trei grade ale smereniei. Iar cea mai adîncă, smerita cugetare, e fără sfîrșit. În ea nu termini a-ți vedea înfinitatea micimii tale, în comparație cu înfinitatea măririi lui Dumnezeu.

necredința, pizma, multa mîncare, beția, bîrfirea, osîndirea, pofta ochilor, îngîmfarea și trufia sufletului. Deci din aceste roade să-ți fie cunoscut pomul. Și în felul acesta vei cunoaște neîndoielnic al cărui duh este cel ce te întîmpină. Semnele acestora sînt vădite și de glasul Domnului : «Omul bun, zice, din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune» (Matei XII, 35), fiindcă după cum e pomul așa e și roada.

31. În cei în care sînt și se văd roadele Sfîntului Duh, în aceia este și sălășluirea lui Dumnezeu. În aceștia este și un izvor netulburat al cuvîntului împreunat cu înțelepciune și cu cunoștință, fie că sînt auziți vorbind smerit, fie că grăiesc cele înalte. Dar în cei în care nu se văd roadele și darurile acestui Duh, ci ale celui dimpotrivă, în aceștia este întunericul cunoștinței de Dumnezeu, roi de patimi și sălășluirea duhurilor vrăjmașe, fie că sînt văzuți grăind și purtîndu-se cu smerenie, fie grăind cele înalte și purtînd haine de preț și înfățișare aleasă.

32. Adevărul nu stă în fețe, înfățișări și cuvinte, nici nu se odihnește Dumnezeu în acestea, ci în inimi înfrînte, în duh de smerenie și în suflete luminate de cunoștința lui Dumnezeu. Căci se întîmplă să vedem uneori pe cineva acoperindu-se în afară sub cuvinte și folosindu-se de vorbe smerite față de alții, pentru a vîna lauda de la oameni, iar în lăuntru e plin de viclenie și de răutate și de ținerea de minte a răului aproapelui ; precum se întîmplă uneori să vedem pe cineva luptîndu-se în afară pentru dreptate prin cuvinte înalte de înțelepciune, și ridicîndu-se împotriva minciunii sau a călcării legilor dumnezeiești, iar în lăuntru e plin de cuviință, de smerenie și de dragoste față de aproapele ; ba uneori se și laudă în Domnul, după cuvîntul lui Pavel :

«Lăudîndu-mă, în Domnul mă voi lăuda, întru neputințele mele» (2 Cor. XII, 9) ⁴³⁴.

33. Dumnezeu nu privește fața din afară a celor zise sau făcute de noi, ci stările sufletelor și scopul pentru care facem ceva din cele văzute, sau zicem ceva din cele cugetate, precum cei ce se deosebesc de cei ce vorbesc sau fac ceva, prin înțelegerea lor, văd mai bine înțelesurile cuvintelor și sfîrșiturile lucrurilor și-și fac judecăți fără greșală despre ele. «Dar omul ca om caută la față ; Dumnezeu însă vede în inimă» (1 Regi XVI, 7 ; Ps. VII, 10).

34. Dumnezeu a judecat că trebuie să-și pregătească prin Duhul Său din neam în neam prooroci și prieteni pentru clădirea Bisericii Sale. Dacă șarpele cel vechi și-a vărsat veninul păcatului în urechile oamenilor, iar prin el se pricinuiește pieirea sufletelor, cum nu va ridica Cel ce a zidit inimile noastre una câte una, câte un sărac din puținătatea pămîntului ? El ridică din gunoiul patimilor câte un sărac, care poartă sabia Duhului, adică cuvîntul lui Dumnezeu (Efeseni VII, 17), spre ajutarea moștenirii Lui. Deci pe drept cuvînt cei ce au început să se smerească, lepădîndu-se de ei înșiși, se ridică spre înălțimea cunoștinței și primesc de sus cuvînt de înțelepciune, ca să binevestească, cu putere de la Dumnezeu, mîntuire Bisericii Sale ⁴³⁵.

35. Cunoaște-te pe tine însuși ! Iar aceasta este adevărata smerenie, care ne învață să cugetăm smerit, ne frînge inima și ne învață să lucrăm și să păzim această

434. Smerenia nu trebuie să oprească pe cineva de a lupta pentru dreptatea altora cu cuvinte înțelepte și cu multă iscusință și putere, dar să nu pretindă pentru sine nimic și să nu se socotească lucru mare pentru ceea ce face, ci ca împlinind o slujire obligatorie în fața lui Dumnezeu. Cu atît mai puțin trebuie să împiedice smerenia, propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu cu putere.

435. Cel ce propovăduiește cu putere și cu efect este în același timp smerit, pentru că e convins că propovăduiește cu puterea lui Dumnezeu, că propovăduiește cuvîntul dat lui de Dumnezeu.

stare ⁴³⁶. Iar dacă nu te-ai cunoscut încă pe tine, nu știi încă nici ce este smerenia, nici nu te-ai atins de adevărata lucrare și pază. Căci a te cunoaște pe tine este sfîrșitul lucrării virtuților ⁴³⁷.

36. Cel ce s-a săltat de la curăție la cunoștința lucrurilor, s-a cunoscut pe sine, după cuvîntul : cunoaște-te pe tine însuși ! Iar cel ce a ajuns la cunoștința rațiunilor zidirii și a lucrurilor dumnezeiești și omenești a cunoscut cele din jurul lui și cele din afară de el, dar pe sine însuși încă nu ⁴³⁸.

37. Altceva sînt eu și altceva cele ce țin de mine. De asemenea altceva sînt cele ce țin de mine și altceva cele privitoare la mine. Apoi altceva sînt cele privitoare la mine și altceva cele din afară de mine. Eu sînt cel ce zic : sînt al lui Dumnezeu și sînt văzut ca suflet înțelegător, nemuritor și cuvîntător, ca unul ce am minte care naște cuvîntul și care e nedespărțită și de-o ființă cu sufletul. Cele ce țin de mine sînt vrednicia împărătească, stăpînitore, cuvîntătoare și libertatea voinței. Iar cele privitoare la mine sînt toate cîte le aleg prin hotărîrea liberă : îndeletnicirea agricolă, comercială sau filozofică.

436. Creștinismul a legat dictonul acesta al filozofiei eline, cu smerenia în fața lui Dumnezeu. Numai cel smerit în fața infinității lui Dumnezeu se cunoaște pe sine cu adevărat, sau vice-versa.

437. Virtuțile sînt drumul spre cunoașterea de sine, pentru că sînt drumul spre cunoașterea și trăirea infinității iubitoare a lui Dumnezeu. Virful virtuților este smerita cugetare, iar în ea se arată adevărata cunoaștere de sine. Se identifică astfel făptuirea morală cu progresul în cunoașterea de sine. În afară de această făptuire, nu se poate cunoaște cineva pe sine. Cunoașterea de sine nu e o chestiune intelectuală. Numai în fapte poți cunoaște ce poți și ce nu poți și numai în faptele împlinite cu credința în Dumnezeu, prin Dumnezeu și cu ajutorul Lui, poți cunoaște înaintarea ta la infinit în Dumnezeu și te poți cunoaște nu ca o realitate mărginită, ci indefinită. Cel ce vorbește cu laudă de sine și de faptele sale e străin de sine, nu se cunoaște în toată adîncimea sa indefinită, legată de infinitatea lui Dumnezeu.

438. Cunoașterea de sine, fiind însoțită de smerita cugetare, este îmbinată și cu cunoașterea rațiunilor lucrurilor. Căci credinciosul nu se cunoaște pe sine și nu cugetă smerit despre sine, dacă nu vede în fața sa rațiunile dumnezeiești ale creaturilor. Cunoașterea de sine e legată astfel cu cunoașterea rațiunilor lucrurilor, care devin lăuntrice credinciosului îmbogățindu-l și deschizîndu-i sinea sa infinității dumnezeiești.

În sfârșit cele din afară de mine sînt toate cîte dau cinste și noblețe pămîntească vieții : bogăția, slava, cinstea, bunăstarea, mărimea slujbelor, sau cele dimpotrivă : sărăcia, lipsa de slavă, lipsa de cinste și insuccesele.

38. Tot cel ce s-a cunoscut pe sine s-a odihnit de la toate lucrurile sale cele după Dumnezeu și a intrat în locul sfînt al lui Dumnezeu și al smereniei ⁴³⁹. Iar cel ce nu s-a cunoscut încă pe sine, prin smerită cugetare și cunoștință, călătorește încă cu osteneală și sudoare în viață. Aceasta dorind și David să o înțelegem, a zis : «Aceasta este osteneala înaintea mea, pînă ce voi intra în locul cel sfînt al lui Dumnezeu» (Ps. LXXII, 16, 17).

39. Cînd ajunge cineva de se cunoaște pe sine în-suși (iar pentru aceasta are trebuință de multă pază din afară și de oprire de la lucrurile lumești și de cercetarea conștiinței), îndată vine în suflet oarecare smerenie dumnezeiască mai presus de cuvînt, aducînd în inimă zdrobire și lacrimi de umilință fierbinte, încît cel ce stă sub lucrarea ei se socotește pe sine : pămînt, cenușă, vierme și nu om ; ba încă nevrednic chiar de viața dobitocească. Aceasta din pricina covîrșirii acestui dar al lui Dumnezeu. Iar învrednicindu-se cineva să petreacă multă vreme în acest dar, se umple de altă beție negrătită ⁴⁴⁰ : de umilința inimii și pătrunde în adîncul smeritei cugetări. Acesta, ieșind din sine, nesocotește toate mîncările din afară, ca și băutura și veșmintele trupu-

439. Cunoașterea de sine și smerita cugetare coincid nu numai cu contemplarea rațiunilor lucrurilor, ci și cu intrarea conștientă la locul cel sfînt unde este Dumnezeu sau infinitatea Lui, în inimă. În conștiința neîntreruptă de a se afla în fața lui Dumnezeu, sufletul săvîrșește liturghia înțelegătoare sau conștientă, căci nu poate sta în fața lui Dumnezeu fără a-i jertfi Lui toate și chiar pe sine însuși, din puterea jertfei lui Hristos, pentru a-L cunoaște cu adevărat pe Dumnezeu și pe sine însuși și a se uni cu El.

440. Sf. Grigore de Nisa a vorbit de «beția trează». Este entuziasmul vederii lui Dumnezeu și a odihnei plină de bucurie în iubirea lui nesfîrșită. Dar aci ni se spune că ea e unită cu umilința sau cu zdrobirea inimii.

lui, necăutînd cele peste trebuință, ca unul ce s-a schimbat cu schimbarea dreptei celui Preaînalt.

40. Cel mai mare bun dintre virtuți este smerenia. Pe cei în care se sădește aceasta prin pocăință curată, avînd însoțitoare și rugăciunea cu înfrînare, îi face îndată slobozi de robie și dăruiește puterilor lor pace. Ea curățește inima prin lacrimi și o umple de seninătate prin venirea Duhului. Aflîndu-se aceștia într-o asemenea stare, cuvîntul lor se umple de limpezimea cunoștinței lui Dumnezeu și ajung la vederea tainelor Împărăției lui Dumnezeu și a rațiunilor zidirii. Dar pe măsură ce pătrund în adîncurile Duhului, străbat și în adîncul smeritei cugetări ⁴⁴¹. Iar din aceasta le crește cunoștința măsurilor proprii. Cunosc neputința firii omenești și li se înmulțește dragostea de Dumnezeu și de aproapele, încît socotesc că este un lucru sfînt să se izbăvească chiar și de simpla îmbrățișare și de apropierea petrecerii împreună ⁴⁴².

41. Nimic nu întraripează așa de mult sufletul oamenilor către dragostea lui Dumnezeu și către iubirea de oameni, ca smerita cugetare, umilința și rugăciunea curată. Cea dintîi le frînge duhul, îi face să le izvorască pîraie de lacrimi și, aducînd puținătatea omenească sub ochi, îi învață să-și cunoască măsurile lor. A doua curățește mintea de cele materiale și luminează ochii inimii

441. Înaintarea în smerita cugetare, fiind o înaintare în cunoaștere de sine, în cunoașterea neputinței proprii, e și o înaintare în adîncurile puterii Duhului, Care dă neputinței noastre susținere în existență și bogăție de viață. Sinea cunoscută întru smerenia sau în puținătatea ei e o sine din ce în ce mai transparentă, o inimă curățită de orice pată sau de orice învîrtoșare, care o face nestrăvezie și nesimțitoare la prezența lui Dumnezeu cel infinit, pentru că se menține ea însăși îngroșată în mărginirea ei exclusivă.

442. Dragostea de aproapele poate să fie foarte intensă și vibrantă și totuși să evite atingerile trupești, îmbrățișările, apropierile. O dovedește aceasta suferința pătrunzătoare pentru necazurile altora, pentru neputințele lui. Această dragoste a devenit cu totul duhovnicească, fără să fie mai puțin intensă, mai puțin duioasă. În această dragoste poate avea loc o comunicare, o interpenetrare lăuntrică cu mult mai adîncă decît cea prilejuită de îmbrățișările trupești, care pot rămînea simplu exterioare.

și face sufletul întreg luminos. Iar cea din urmă unește pe omul întreg cu Dumnezeu și-l face să petreacă împreună cu îngerii, să guste dulceața bunătăților veșnice ale lui Dumnezeu, îi dă vistierii de taine mari și, aprinzându-l de iubire, îl înduplecă să îndrăznească să-și pună sufletul pentru prietenii săi⁴⁴³, ca unul ce s-a ridicat mai presus de hotarele puținătății trupești.

42. Păzește comoara cea bună a smereniei care îmbogățește. În ea sînt ascunse vistieriile dragostei⁴⁴⁴. În ea se păzesc mărgăritarele umilinței și în ea se odihnește Împăratul Hristos Dumnezeu, ca pe un tron bătut în aur, împărțind darurile Sfîntului Său Duh celor hrăniți de ea. Iar darurile cele mari, pe care El le dă acestora, sînt : cuvîntul cunoștinței Sale, înțelepciunea Sa de negrăit, pătrunderea lucrurilor dumnezeiești, mai înainte-vederea lucrurilor omenești, omorîrea de viață făcătoare prin nepătimire și unirea cu El, pentru ca ei să împăratească împreună cu El în împărăția lui Dumnezeu și Tatăl. O spune aceasta El însuși, rugîndu-se pentru noi : «Părinte, pe care Mi i-ai dat Mie, voiesc ca unde sînt Eu să fie și ei» (Ioan XVII, 24).

43. Cînd se ostenește cineva cu fapta pentru împlinirea poruncilor, se umple deodată de o bucurie negrăită, încît încearcă o schimbare minunată și mai presus de cuvînt și leapădă greutatea trupului, iar de mîncare, de somn și de celelalte trebuințe ale firii uită cu totul. Să știe atunci că s-a împlinit cu el voința lui Dumnezeu față de el, care produce omorîrea de viață făcătoare în cei ce se nevoiesc și le dăruiește lor încă de aici

443. Autorul nu desface iubirea de oameni, de dragostea lui Dumnezeu, nici pe cele mai înalte trepte ale celei din urmă. Cu cît e mai mare dragostea lui Dumnezeu, cu atît devine mai adîncă dragostea de oameni, pentru că vede cu atît mai mult în oameni pe Hristos.

444. Pînă te iubești pe tine, nu poți iubi pe altul. Pînă te iubești pe tine, nu vezi pe altul și rămii într-o rigiditate, într-o lipsă de simțire, de duioșie, într-o izolare săracă. Smerenia se îmbogățește cu dragoste, pentru că te pune în comunicare cu Dumnezeu și cu aproapele.

starea ființelor fără de trup. Pricinuitorul acestei stări fericite este smerenia ; hrănitore și maică este sfânta umilință ⁴⁴⁵ ; prietenă și soră este vederea luminii dumnezeiești ; tron este nepătimirea ; iar sfârșit este Dumnezeu în Sfânta Treime ⁴⁴⁶.

44. Cel ce a cucerit această cetățuie de pe vîrf nu poate fi ținut de lanțurile simțirii lucrurilor ; nu vede nici una din desfătările vieții ; nu deosebește pe cel evlavios de cel neevlavios ; ci precum Dumnezeu face să plouă și face să răsară soarele peste drepti și nedrepti, peste răi și buni (Matei V, 45), așa și el își trimite și-și întinde razele dragostei către toți și nu-și îngustează inima, ci și-o lărgeste în iubirea tuturor. El se simte strîmătorat și chinuit că nu poate face atîta bine cît vrea. Din aceasta pornește ca din Eden un fel de alt izvor al umilinței spre smerită cugetare, spre nepătimire și spre înălțarea la rugăciunea neîmprăștiată ; un izvor care adapă fața întregii zidiri gîndite a lui Dumnezeu.

45. Cei ce n-au gustat dulceața lacrimilor umilinței și nu știu care este harul și lucrarea ei socotesc că nu se deosebesc întru nimic aceste lacrimi de cele care se varsă la morți. Ei le aseamănă cu cele ce vin din tot felul de pricini deșarte și din gînduri de nemulțumire. Dar ele se ivesc în noi în chip firesc atunci cînd trufia minții se pleacă spre smerenie, iar sufletul își închide privirea de la amăgirea celor văzute și o deschide numai spre vederea luminii prime și nemateriale, lepădînd toată simțirea lumii și dobîndind mîngîierea de sus a Du-

445. Umlința se deosebește de smerenie, prin simțirea micimii tale pînă aproape de topirea ta, pînă la o extremă înmuiere a ființei în fața măreției nesfîrșite a lui Dumnezeu. Ea e «o străpungere» a inimii (Fapte II, 37), care produce lacrimi, pentru că această străpungere merge pînă la măduva ființei, făcînd străveziu pe Dumnezeu prin subțirimea ființei noastre.

446. Totul culminează în simțirea comuniunii de dragoste a Treimii sălășluită în inimă. Credinciosul poate înainta la nesfîrșit în trăirea comuniunii de dragoste a Treimii, făcîndu-și proprie tot mai mult această dragoste.

hului. Atunci lacrimile izvorăsc din suflet ca o apă din izvor, îndulcindu-i simțirile și umplîndu-i cugetarea de toată veselia și lumina dumnezeiască. Ba mai mult, lacrimile acestea frîng inima și fac mintea să cugete cu smerenie, ridicînd-o la vederea celor mai înalte. Toate acestea sînt cu neputință să se întîmple în cei ce plîng și se tînguiesc altfel.

46. Este cu neputință să-și deschidă cineva izvorul lacrimilor fără o adîncă smerită cugetare. Dar nu poate avea smerită cugetare fără umilința venită din sălășluirea Duhului. Căci smerita cugetare se naște din umilință; și umilința naște smerita cugetare prin Sfîntul Duh. Ele alcătuiesc împreună un lanț, fiind legate împreună de un singur har și avînd între ele legătura nedesfăcută a Duhului ⁴⁴⁷.

47. Lumina Duhului dumnezeiesc, sălășluită în suflet, obișnuiește să se depărteze din pricina trîndăviei, a nepurtării de grijă și a nepăsării arătată în cuvinte și mîncări ⁴⁴⁸. Negrija la mîncări și mustul hranei, ca și neînfrînarea limbii și nepaza ochilor, obișnuiesc să alunge din suflet lumina și să ne facă întunecați. Iar umplîndu-ne noi de întuneric, îndată încep să umble prin sufletul nostru toate fiarele cîmpului inimii noastre și toți lei și gîndurile patimilor, căutînd cu răcnet hrana pentru patimi și să răpească comoara așezată în noi de Duhul. Dar înfrînarea care ne este prietenă cu adevărat și rugăciunea care ne face îngeri, nu numai că nu lasă nimic din acestea să intre în suflet, ci păstrează și lumina Duhului nestinsă în jurul minții, iar inima o face liniș-

447. Smerita cugetare se deosebește de umilință prin faptul că ea dă o expresie articulată a simțirii de topire și de străpungere a ființei noastre. De aceea una fără alta nu există, ci se pricinuiesc una pe alta, și pe amîndouă Duhul Sfînt.

448. Sălășluirea Duhului Sfînt împreună cu umilința este una cu o delicatețe extremă a sufletului, contrară grosolăniei manifestată în nepăsare, lăcomie și trufie. În cazul din urmă sufletul se umple de fiare și devine asemenea lor.

tită și curată și izvor de dumnezeiască umilință, pe cînd sufletul îl lărgește spre dragostea lui Dumnezeu și-l unește întreg cu Hristos întreg, prin bucurie și feciorie⁴⁴⁹.

48. Nimic nu ține atît de mult de cuvînt (rațiune) ca neprihănirea sufletului și curăția. Iar maica și prietena acestora este înfrînarea cuprinzătoare. Iar tatăl este temerea. Aceasta, prefăcîndu-se în dor aprins al lucrurilor dumnezeiești, face sufletul netemător și plin de dragostea lui Dumnezeu și maica cuvîntului (rațiunii) dumnezeiesc.

49. Frica unindu-se cu sufletul îl face să zămislească cuvîntul (rațiunea) judecății prin pocăință⁴⁵⁰. Apoi durerile nașterii, cuprinzînd sufletul ca niște chinuri ale iadului, îi frîng inima prin suspine și dureri neîncetate, făcîndu-l să cugete la viitoarea răsplată a păcatelor. Pe urmă, prin multe lacrimi și dureri, sufletul, dînd forma la ceea ce a zămislit în pîntecele cugetului, naște pe pămîntul inimii duh de mîntuire. Slobozit astfel de durerile de naștere pricinuite de gîndul iadului și izbăvit de suspinele judecății, ia loc în el dorul și bucuria de bunățile viitoare și dobîndește prin înfrînare neprihănirea, care îl unește cu Dumnezeu prin dragoste. Unit cu Dumnezeu, sufletul simte o plăcere de negrăit. Aceasta îl face să verse lacrimi de umilință, amestecate cu bucurie și dulceață și iese afară din simțirea lumii și aleargă după Mire, strigînd cu glasuri negrăite: «Înapoia Ta alerg, după mireasma mirului Tău, spune-mi Tu pe Care L-a iubit inima mea, unde-Ți paști turma, unde dormi în amiaza vederii curate, ca să nu fiu aruncată de la turmele dreptilor. La Tine sînt luminile tainelor mari»

449. Fecioria e dăruirea deplină a sufletului lui Dumnezeu întru totală curăție, delicatețe și nesfîrșită sete de iubire. Acest suflet se lărgește continuu, ca să cuprindă cît mai mult din dragostea nesfîrșită a lui Dumnezeu.

450. În grecește temerea (φόβος) e la masculin, iar sufletul (ψυχή) e la feminin. Aceasta dă puțință autorului să vorbească de o unire între temere și suflet, din care sufletul naște cuvîntul (sau rațiunea) despre Dumnezeu.

(Cînt. cînt. I, 2, 6). Și ducîndu-l Mirele în cămara vis-tierilor Lui ascunse, îl face văzător plin de înțelepciune al rațiunilor zidirii.

50. Să nu zici în inima ta : îmi este cu neputință să dobîndesc de aci înainte curăția fecioriei, după ce am căzut în stricăciunea și nebunia trupului în multe chipuri. Căci unde se stăruie cu ostenelele pocăinței și cu căldura inimii în greaua pătimire și curg rîuri de lacrimi din umilînța inimii, acolo se dărimă toate întăriturile, se stinge tot focul patimilor și se săvîrșește re-nașterea de sus, prin venirea Mîngîietorului ; și sufletul se face iarăși palat al curăției și al fecioriei. Coborîndu-se apoi Dumnezeu în acesta, printr-o lumină și bucurie negrăită, și șezînd pe înălțimea minții lui ca pe un tron de slavă, dă pacea Sa puterilor lui, zicînd : «Pace vouă», din partea patimilor care vă războiesc ; «pacea Mea dau vouă», ca să vă mișcați potrivit cu firea ; «pacea Mea o las vouă» (Ioan XIV, 27), ca să vă desăvîrșiți mai presus de fire. Deci tămăduind cele trei părți ale sufletului prin întreitul dar al păcii și ridicîndu-l pe acesta la desăvîrșirea întreită și unindu-l cu Sine, îl face întreg feciorelnic și frumos, învăluindu-l în buna mireasmă a mirului curăției. Și zice către el : «Scoală-te și apropie-te de Mine, frumoasa Mea porumbiță», prin înțelepciunea cu fapta, că iată iarna patimilor a trecut ; furtuna gîndurilor de plăcere s-a dus odată cu ea ; florile virtuților s-au arătat cu buna mireasmă a cugetărilor în pămîntul inimii tale. Ridică-te și vino aproape de Mine, în cunoștința contemplării naturale. Vino porumbița Mea, sub acoperămîntul și în întunericul teologiei tainice și al credinței tale tare ca piatra, în Mine, Dumnezeuul tău (Cînt. cînt. II, 10—14) ⁴⁵¹.

451. Contemplarea naturală și teologia de taină sînt cele două trepte superioare treptei făptuitoare, prin care se curătesc patimile și se dobîndesc virtuțile. Contemplarea naturală e privirea curată a rațiunilor

51. Fericit este și părtaș al buneii schimbări și înălțări cel ce prin înțelepciunea cu fapta a trecut peste zidul deprinderii pătimase și de acolo s-a înălțat, prin cunoștință, pe aripile argintate ale nepătimirii, în văzduhul mintal al contemplației lucrurilor, iar de acolo iarăși a pătruns în întunericul cunoștinței de Dumnezeu și s-a odihnit de toate lucrurile sale în Dumnezeu, întru viața cea fericită. Fericit este, pentru că făcându-se înger pămîntesc și om ceresc, slăvește pe Dumnezeu în sine și Dumnezeu îl va slăvi pe el ⁴⁵².

52. Cei ce iubesc legea lui Dumnezeu (Ps. CXVIII, 165) se bucură de multă pace și nu este sminteală în ei. Fiindcă nu toate cîte plac oamenilor plac și lui Dumnezeu, ci cîte par că nu sînt bune sînt foarte bune prin fire, celui ce cunoaște rațiunile lucrurilor și ale celor ce se petrec în făpturi.

53. Bine este a muri lumii și a vieții lui Hristos. Căci altfel nu poate cineva să se nască de sus, după cuvîntul Domnului. Iar dacă nu se naște de sus, nu poate nici intra în Împărăția cerurilor (Ioan III, 5). Această naștere însă vine din ascultarea de părinții duhovnicești. Căci de nu vom da întîi chip în noi seminței cuvîntului prin învățătura părinților și nu ne vom face fii ai lui Dumnezeu prin ei, nu vom putea să ne naștem de sus. Așa s-au născut cei doisprezece din Hristos cel Unul, iar cei șaptezeci s-au născut din cei doisprezece și s-au făcut fii ai lui Dumnezeu și Tatălui, după

dumnezeiești ale lucrurilor, care face lumea străvezie pentru Dumnezeu, iar teologia de taină e unirea cu Dumnezeu dincolo de orice cunoaștere a lucrurilor ca existențe deosebite. De aceea ea are loc «în întuneric», fiind o simțire indefinită a prezenței infinite a lui Dumnezeu, care se numește întuneric din pricina prea multei lumini, pe care niciodată mintea nu o poate cuprinde cu adevărat.

452. Aci sînt date toate cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc. Cunoștința adevărată a lucrurilor sau a rațiunilor lor dumnezeiești nu se obține decît în starea de nepătimire. Sufletul eliberat de greutatea patimilor și-a regăsit aripile, care sînt argintate sau curate de patimi. El poate zbura acum prin lucruri dincolo de caracterul lor de obiecte mărginite în ambianța infinită a Persoanei lui Dumnezeu.

cuvîntul Domnului : «Voi sînteți fiii Tatălui Meu Celui din ceruri» (Matei V, 45). De aceea și Pavel zice către noi : «Măcar că aveți mulți învățători, dar nu mulți părinți. Eu v-am născut pe voi, fiți următorii mei» (1 Cor. IV, 15).

54. A nu asculta de părintele duhovnicesc după pilda Fiului, Care s-a făcut ascultător Tatălui pînă la moarte și cruce (Filip. II, 8), înseamnă a nu te naște de sus⁴⁵³. Iar cel ce nu s-a făcut fiu iubit al unui părinte bun, cum va fi părinte, dacă nu s-a născut prin cuvînt și Duh de sus ? Cum va fi și el părinte bun al unor fii buni și cum va naște copii buni, după chipul bunătății părintelui lor ? Iar dacă nu e așa, fără îndoială cum e pomul, așa va fi și roada.

55. Lipsa evlaviei este puiul atotrău al iubirii celei rele de argint al pizmei. Iar dacă ea e rea, cu atît mai mult cea care-l naște. Căci ea face pe fiii oamenilor să prețuiască mai mult dragostea aurului decît dragostea lui Hristos și înfățișează pe Făcătorul materiei mai mic decît materia. Căci îi înduplecă să slujească mai mult materiei decît lui Dumnezeu, pe cei ce aduc închinare făpturii în locul Făcătorului și schimbă adevărul lui Dumnezeu în minciună. Iar dacă această boală e un rău așa de mare, încît primește ca un al doilea nume pe cel de slujire la idoli, nu întrece orice răutate sufletul care bolește de bună voie de aceasta ?

56. De iubești să fii prietenul lui Hristos, să urăști aurul și împătımirea lacomă de el, ca pe una ce întoarce cugetul spre el și-l răpește de la preadulcea iubire a lui Iisus, care socotesc că nu se arată în chipul

453. Aci se dă un alt sens nașterii de sus decît nașterii prin botez. Nașterea de sus prin botez trebuie actualizată prin relația voluntară de fiu față de Tatăl ceresc. Dar această relație trebuie cunoscută și trăită prin relații asemănătoare față de un părinte duhovnicesc. Cine nu înfăptuiește în sine o stare filială față de un om duhovnicesc nu o poate realiza nici față de Tatăl ceresc.

cuvîntului, ci în chipul împlinirii poruncilor Lui cu fapta ⁴⁵⁴. Iar dacă poftești, vai, aur, vei socoti că, îngropîndu-l pe care-l ai, cîștigi, dacă dragostea de el o socotești cîștig și nu paguba cea mai de pe urmă, odată ce-l pui mai presus de dragostea lui Hristos ⁴⁵⁵. Iubind aurul, te vei păgubi de Hristos și-L vei pierde pe El și pe Dumnezeu, Care este bunul de căpetenie și fără de Care nu este viață de mîntuire oamenilor.

57. Dacă iubești aurul, nu iubești pe Hristos. Iar dacă nu iubești pe Hristos și iubești aurul, ia seama cui te face asemenea acest tiran ? Aceluia care era ucenic, dar fără credință, care era prieten, dar s-a arătat vînzător și și-a bătut joc de Stăpînul tuturor și a căzut ca un nevrednic din credința și din dragostea față de El și s-a rostogolit în adîncul deznădejdiei. Teme-te de pilda aceluia și ascultă de mine și fugi de aur și de dragostea lui, ca-să poți cîștiga pe Hristos, dacă te iubești pe tine. Căci știi locul unde a ajuns cel ce a căzut.

58. Nu te grăbi niciodată să ajungi în scaun de întîistătător prin aur sau prin ajutorul oamenilor și prin rugăminți, fără chemare de sus, chiar dacă te știi în stare să folosești sufletelor. Căci acestea trei te vor urmări și una din ele te va ajunge : sau îți va veni asupra nemulțumirea și mînia lui Dumnezeu prin felurite greutăți și necazuri, căci nu vor lupta împotriva ta numai oameni, ci și aproape toată zidirea și-ți va fi viața plină de suspin ; sau vei fi scos de acolo cu multă necinste de cei mai tari ca tine ; sau vei muri fără vreme, fiind tăiat de la viața aceasta.

454. Iubirea adevărată de Iisus nu se arată în simple cuvinte de iubire către El sau despre El, ci în împlinirea cu fapta a poruncilor Lui. Căci aceasta imprimă în ființa noastră însăși iubirea față de Iisus.

455. Aurul ți-l asiguri mai degrabă îngropîndu-l decît punîndu-l în circulație. Dar ce ai cîștigat din aceasta ? Ți-ai îngropat și sufletul în locul în care ți-ai îngropat aurul. Numai iubirea de Hristos ține sufletul în mișcare, în creștere, prin rîvna de a împlini neîncetat, din iubire, poruncile Lui cu fapta, între care este și cea a iubirii de oameni.

59. Nu poate să disprețuiască cineva slava și necinstea și să ajungă deasupra plăcerii și durerii, de nu se va hotărî să privească spre sfîrșiturile lucrurilor. Căci cînd va vedea toată slava, plăcerea, desfătarea, bogăția și bunăstarea că sfîrșesc în nimic și tuturor le urmează și pe toate le strică moartea, atunci, disprețuind deșertăciunea vădită a tuturor lucrurilor omenești, își va întoarce simțurile (sufletului) spre sfîrșiturile lucrurilor dumnezeiești și se va prinde de ele. Căci ele sînt cu adevărat și nu se pot strica nicidecum. Iar prinzîndu-se de acestea, se ridică deasupra durerii și plăcerii : a durerii, ca unul ce a biruit iubirea de plăcere, de slavă și de bani a sufletului ; a plăcerii, ca unul ce a lepădat simțirea lumii și, drept urmare, fie că e slăvit, fie că e disprețuit, rămîne același. Căci fie că se află în dureri, fie în odihna trupului, pentru toate mulțumește lui Dumnezeu și nu se coboară cu gîndul la cele de jos.

60. Cel ce se nevoiește trebuie să-și cunoască mișcările și preocupările sufletului chiar și din visurile lui și să aibă grijă de starea lui. Căci după preocuparea omului din lăuntru și după grijile lui sînt și mișcările trupului și nălucirile minții. Dacă cineva are sufletul iubitor de cele materiale și de plăceri, își nălucește cîștiguri de lucruri și de bani, sau chipuri de femei și împreunări pătimase, din care vine îmbrăcămîntea pătată și întinăciunea trupului. Iar dacă are sufletul lacom și iubitor de argint, vede totdeauna aur și pe acesta îl doarește, se lăcomește după dobînzi și le așază în vistierii și e osîndit ca un om fără milă. Dacă are un suflet înclinat spre mînie și dușmănie, este urmărit de fiare și de șerpi veninoși și e năpădit de temeri și de spaime. Iar dacă își are sufletul îngîmfat de slavă deșartă, își nălucește laude și primiri din partea mulțimii, scaune de stăpînire și de conducere și le socotește, chiar cînd e treaz, pe cele ce încă nu le are, ca și cînd le are sau le va avea

cu siguranță. Dacă e cu sufletul plin de mândrie și de trufie, se vede pe sine purtat în trăsură strălucitoare și uneori zburînd în văzduh și pe toți îi vede tremurînd de covîrșirea puterii lui. La fel și omul iubitor de Dumnezeu, fiind sîrguincios întru lucrarea virtuții și drept în nevoințele pentru evlavie și cu sufletul curat de pofta celor materiale, vede în visuri sfîrșiturile lucrurilor viitoare și descoperiri de vedenii înfricoșătoare. Rugîndu-se pururea, el se ține în stare de umilință și de pace cu sufletul și cu trupul și cînd se trezește, vede pe obraji săi lacrimi, iar pe buzele lui are cuvinte către Dumnezeu.

61. Dintre cele ce ni se nălucesc în somn, unele sînt simple visuri, altele vederi, iar altele descoperiri. Visurile sînt toate cele care nu rămîn neschimbate în închipuirea minții, ci se amestecă, se alungă și se schimbă des dintr-unul într-altul. Din ele nu vine nici un folos pentru cei ce și le nălucesc, și după trezire se destramă. Pe acestea trebuie să le disprețuiască cei ce se nevoiesc. Vederile sînt cele care rămîn neschimbate și nu se prefac dintr-una într-alta, ci rămîn întipărite în minte și neuitate timp îndelungat ; de asemenea, cele care arată sfîrșituri ale lucrurilor viitoare și aduc sufletului folos prin umilință și din vedenii înfricoșătoare, făcînd pe cel ce le are să-și adune mintea și să tremure de vederea înfricoșătoare și neschimbată a celor ce i se arată. La acestea trebuie să fie cu luare-aminte cei ce se nevoiesc. Iar descoperirile sînt vederile sufletului curat și luminat, în afară de toată simțirea, care au ca cuprins lucruri și înțelesuri dumnezeiești minunate, deslușirea unor taine ascunse ale lui Dumnezeu și dezlegarea unor mari întrebări ce ni se pun, precum și schimbarea obștească a unor lucruri lumești și omenești.

62. Dintre cele pomenite, cele dintii sînt ale oamenilor iubitori de cele materiale și de trup, al căror dum-

nezeu e pîntecele și săturarea fără măsură, a căror întunecime de minte vine dintr-o viață fără de grijă și tocită de patimi și cărora le stîrnesc dracii năluciri, bătîndu-și joc de ei. Cele de al doilea sînt ale celor sîrguincioși și curățiți în simțirile sufletului, care prin cele ce li se arată sînt dăruiți cu înțelegerea lucrurilor dumnezeiești și cu sporirea în oricare. Iar cele din urmă sînt ale celor desăvîrșiți, care stau sub lucrarea Duhului dumnezeiesc și sînt uniți cu Dumnezeu datorită sufletului lor ajuns la cunoașterea lui Dumnezeu (datorită sufletului teolog) ⁴⁵⁶.

63. Nu toți au vederi adevărate în somn, nici nu se întipăresc acestea în mintea tuturor, ci numai aceia care sînt curați cu mintea și limpeziți în simțurile sufletului și care aleargă spre contemplarea naturală ; numai aceia care nu au nici o preocupare de lucrurile vieții și nici o grijă pentru viața de aici ; aceia ale căror îndelungate flămînziri i-au dus la înfrînarea cuprinzătoare și ale căror sudori și osteneli după Dumnezeu au aflat, în locul cel sfînt al lui Dumnezeu, cunoștința lucrurilor și odihna înțelepciunii celei mai înalte ; aceia a căror viață îngerească e ascunsă la Dumnezeu și a căror înaintare s-a suit de la sfînta liniște la treapta proorocilor Bisericii lui Dumnezeu. Despre acestea a vorbit Dumnezeu și lui Moisi : «De va fi prooroc între voi, Mă voi arăta lui în somn, și în vedere voi grăi către el» (Numeri XII, 6). Iar către Ioil : «Și va fi după aceasta că voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul și fiii voștri și fiicele voastre vor prooroci și bătrînii voștri vor avea visuri și tinerii voștri vor avea vedenii» (Ioil II, 28).

64. Liniștea (isihia) este starea netulburată a minții, seninătatea sufletului liber și bucurat, temelia netulburată și neînvolverată a inimii în Dumnezeu, vederea

456. Cele trei trepte ale vieții duhovnicești se cunosc și după cele trei feluri de arătări din somn : visuri, vederi și descoperiri. În cele din urmă are loc o inițiativă accentuată a Duhului Sfînt.

luminii, cunoștința tainelor lui Dumnezeu, cuvînt de înțelepciune din cuget curat, adîncul înțelesurilor lui Dumnezeu, răpirea minții, vorbirea cu Dumnezeu, ochiul neadormit, rugăciunea minții, odihna neostenită în osteneli mari ⁴⁵⁷ și, în sfîrșit, unirea și legătura cu Dumnezeu.

65. Cîtă vreme sufletul e dezbinat în el însuși și puterile lui se mișcă fără rînduială, cîtă vreme n-a primit în sine razele dumnezeiești, nu s-a învrednicit nici de eliberarea din robia cugetului trupesc și nu s-a bucurat nici de pace. Dacă a încetat de curînd războiul patimilor neastîmpărate, sufletul are nevoie de multă tăcere a buzelor, încît să zică asemenea lui David : «Eu ca un surd n-am auzit și ca un mut nu mi-am deschis gura mea» (Ps. XXXVII, 14). Trebuie să fie pururea trist și să umble mîhnit pe calea poruncilor lui Hristos, cît e supărat de vrăjmași, și să aștepte venirea Mîngîietorului, prin care primind umilința și lacrimile care-l spală, va dobîndi cu adevărat cununa libertății ⁴⁶⁸.

66. Cînd cel ce pregătește în liniște mierea virtuților se ridică mai presus de slăbiciunea trupului, prin nevoințele iubirii de înțelepciune și puterile sufletului său se înalță din cugetarea căzută, la starea cea după fire ; cînd se va umplea de razele Duhului și, curățindu-și inima cu lacrimi, va îmbrăca nestrîcăriunea morții de viață făcătoare a lui Hristos ⁴⁵⁹, și, șezînd în

457. O stare paradoxală : odihna sufletului în Dumnezeu este în același timp o neconținută lărgire pentru a cuprinde nesfîrșitul vieții și iubirii Lui. E o nesăturare a dorinței de înțelegere și de cuprindere a acestei vieți. Dar e odihnă, pentru că sufletul nu mai vrea să plece din Dumnezeu, nu mai găsește ceva mai bun afară de el.

458. E cununa eliberării de patimile înrobitoare, care-l duc pe om unde vor fără voia lui. Aceasta e o adevărată coroană împărătească pentru om. El e restabilit ca împărat peste lucruri și peste trup, ca împreună-împărat cu Hristos.

459. Moartea de viață făcătoare a lui Hristos a adus nestrîcăriunea în trupul Său prin înviere și o aduce și în om, prin eliberarea lui de patimile care-l robesc proceselor naturii ce-l duc la moarte sau la ultima

foișorul liniștii ⁴⁶⁰, va primi și el pe Mîngîietorul ca o limbă de foc, atunci e dator să grăiască cu îndrăzneală lucrurile mărețe ale lui Dumnezeu și să binevestească dreptatea Lui în Biserica cea mare (Ps. XXIV, 18), ca unul ce a primit în inima sa legea Duhului ⁴⁶¹. E dator să facă aceasta, ca să nu fie ca sluga aceea vicleană care a ascuns talantul Stăpînului său și să fie aruncat în focul cel veșnic. Așa a făcut și David care, spălîndu-și păcatul prin pocăință și primind iarăși darul proorocesc, neputînd să ascundă binefacerea aceasta, a zis către Dumnezeu : «Iată buzele mele nu le voi împiedica ; Doamne, Tu știi, dreptatea Ta n-am ascuns-o în inima mea. Adevărul Tău și mîntuirea Ta le-am grăit. N-am ascuns mila Ta și adevărul Tău de la adunare multă» (Ps. XXXIX, 12—13).

67. Mintea curățită de tot noroiul se face sufletului cer înstelat de înțelesuri strălucitoare și atotluminoase și Soarele dreptății luminează în ea, trimițînd în lume razele luminoase ale cunoștinței de Dumnezeu (ale teologiei). Iar rațiunea acestei minți, făcîndu-se curată, scoate din adîncul Înțelepciunii rațiunile simple și neamestecate ale lucrurilor și descoperirile lămurite ale celor ascunse, înfățișîndu-le minții, pentru a cunoaște care este adîncul, înălțimea și lărgimea conștiinței lui Dumnezeu. Și mintea, primindu-le pe acestea la sînul ei în chip firesc, face cunoscute adîncurile Duhului, prin cuvînt, tu-

neputință, privîndu-l de libertatea mișcării sinei sale indefinite în infinitatea dumnezeiască.

460. Într-un foișor înălțat din Ierusalim, sau în locul păcii, în stare de rugăciune l-au primit și apostolii pe Duhul Sfînt. De aceea numai avînd pacea din partea grijilor care mărginesc și trec sufletul de la una la alta și numai aflîndu-se adunat prin rugăciune în indefinitul sinei sale și în legătură cu infinitatea dumnezeiască, îi vine și celui ce se nevoiește, din acea infinitate, iubirea simțită a lui Dumnezeu, în Persoana Sfințului Duh.

461. Căci și apostolii, după ce au primit pe Duhul Sfînt, au pornit cu focul entuziasmului aprins în ei de El, la propovăduire. Propovăduirea e urmarea primirii Duhului Sfînt, e căldura comunicării care iradiază din focul acestui entuziasm aprins de El.

turor celor ce au Duh dumnezeiesc în cele din lăuntru și dă pe față vicleniile dracilor și povestește tainele Împărăției cerurilor (Ps. XXIX, 12—13) ⁴⁶².

68. Dorințele și imboldurile trupești le oprește înfrînarea și aprinderile inimii le răcește citirea dumnezeieștilor Scripturi, le smerește rugăciunea neîncetată și le potolește, ca un untdelemn, umilința.

69. Nimic nu face pe om așa de mult împreună-vorbitor cu Dumnezeu ca rugăciunea curată și nematerială ⁴⁶³. Pe cel ce se roagă cu gândul, ea îl știe unit fără împărtășire cu Cuvîntul, atunci cînd sufletul și l-a spălat cu lacrimi și l-a îndulcit cu dulceața umilinței și l-a luminat cu lumina Duhului.

70. E bună și cantitatea în cîntarea rugăciunilor, atunci cînd e stăpînită de stăruință și luare-aminte. Dar ceea ce dă viață sufletului este calitatea ; aceasta pricepuește și roada. Iar calitatea cîntării și rugăciunii stă în a se ruga cineva cu duhul și cu mintea. Și se roagă cineva cu mintea cînd, rugîndu-se și cîntînd, privește la înțelesul ce se află în dumnezeiasca Scriptură și primește prin aceasta urcușuri de înțelesuri în inima sa, prin cugetări vrednice de Dumnezeu. Sufletul, fiind răpit de acestea în chip înțelegător în văzduhul luminii, e luminat și curățit tot mai mult și se ridică întreg spre ceruri, unde vede frumusețile bunătăților rînduite sfinților. Aprinzîndu-se de dorința acestora, îndată sloboade

462. Mintea curățită se boltește ca un cerc peste suflet. Pe cerul acesta luminează Soarele dumnezeiesc, sau el e mediul străveziu al acestui Soare. Mintea sufletului nu mai e închisă, căci nu mai e umplută de lucruri mărginite, ci e deschisă lui Dumnezeu cel infinit și atotluminos. Dar e deschisă cînd e curată. Prin aceasta mintea vede și mai bine care este adîncimea și înălțimea și lărgimea nesfîrșită a lui Dumnezeu. Pe acestea le face apoi cunoscute prin cuvînt tuturor celor ce au și ei duh și sînt dispuși să le primească.

463. E rugăciunea fără gînduri și chipuri împrumutate de la lucruri. Această rugăciune nu mai are nimic care să se intercaleze între minte și Dumnezeu, care să întrerupă dialogul ei cu El, care să facă mintea să se mărginească după chipul lucrurilor și să nu mai vadă prin indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

din ochi rodul rugăciunii și lacrimile încep să-i curgă sub lucrarea de lumină făcătoare a Duhului ⁴⁶⁴. Gustul acestora e atît de dulce, încît cel ce s-a făcut părtaş de ele uită uneori și de hrana trupească. Acesta este rodul rugăciunii, care răsare în sufletele celor ce se roagă, din calitatea gîndită a cîntării.

71. Unde se vede roada Duhului, acolo este și calitatea gîndită a rugăciunii. Și unde e calitatea aceasta, acolo e foarte bună și cantitatea cîntării. Iar unde nu se arată rodul, e seacă și calitatea. Și dacă aceasta este uscată, de prisos este și cantitatea, care deși înseamnă deprinderea trupului, totuși nu aduce celor mai mulți nici un cîștig.

72. Rugîndu-te și cîntînd psalmi Domnului, ia aminte la viclenie. Căci dracii sau ne înșeală, furișîndu-ne în simțirea sufletului să spunem unele în locul altora, abătînd stihurile psalmilor spre hulire, ca să zicem cu gura cele ce nu se cuvin ; sau, făcînd noi începutul psalmilor, pun sfîrșit cuvîntului nostru, risipindu-le pe celelalte din minte ; sau ne întorc mereu la acelaș stih, nelăsîndu-ne, din pricina uitării, să găsim stihul următor al psalmului ; sau, aflîndu-ne la mijlocul psalmului, iau deodată din mintea noastră toată amintirea stihurilor rostite, încît nici nu ne mai aducem aminte ce stihuri am avut în gură și nu mai putem să le aflăm și să le aducem iarăși pe limbă. Iar aceasta o fac ca să ne arunce în negrijă și în trîndăvie și ca să zădărnicească roa-

464. Cunoașterea cea mai înaltă de Dumnezeu și lacrimile fac casă bună. Căci e o cunoaștere prin «vedere» a bunătăților iubirii lui Dumnezeu ce ne așteaptă, sau ni se dăruiesc în parte încă de acum. Mai bine zis e o cunoaștere și o simțire a iubirii nesfîrșite a lui Dumnezeu, care nu se poate să nu stoarcă lacrimi. Iar această cunoaștere prin vedere și prin trăire are loc în starea rugăciunii mintale sau înțelegătoare, a rugăciunii care reprezintă starea de dialog direct a minții cu Dumnezeu, de adunare a minții în indefinitul ei în fața infinității iubirii lui Dumnezeu. Ca și sfîntul Simeon, dascălul său, Nichita unește strîns lumina Duhului, sau vederea nesfîrșitului dumnezeiesc, cu lacrimile, și pe amîndouă cu rugăciunea, ca nemijlocită convorbire a sufletului cu Dumnezeu cel preadulce în manifestarea iubirii Lui nesfîrșite.

dele rugăciunii noastre, punîndu-ne în minte că s-a făcut tîrziu. Tu însă stăruiește cu putere și urmărește psalmul cu și mai multă liniște, ca să culegi folosul rugăciunii din stihuri, prin vedere (contemplare), și să te îmbogățești cu luminarea Duhului, care se ivește în sufletele celor ce se roagă ⁴⁶⁵.

73. Cînd ți s-ar întîmpla una ca aceasta în vreme ce te rogi cu luare-aminte, să nu te lenevești și să cazi în nepăsare, nici să nu prețuiești mai mult odihna trupului decît folosul sufletului, luînd seama că e ceasul tîrziu. Ci unde ți se va întîmpla robirea minții, acolo să stai pe loc. Dacă ți s-ar întîmpla spre sfîrșitul psalmului, revino din nou cu toată rîvna la început și, pornind de la început, urmărește iarăși psalmul pe calea lui, chiar dacă ți s-ar întîmpla de mai multe ori într-un ceas robirea minții. Făcînd tu aceasta, dracii nu vor putea suferi răbdarea stăruinței și încordarea rîvnei tale, și umplîndu-se de rușine, se vor depărta de la tine.

74. Să cunoști fără greșală că rugăciunea neîncetată este aceea care nu se isprăvește din suflet toată ziua și toată noaptea. Ea nu se arată privitorilor în întinderea mîinilor, sau în înfățișarea trupului și în sunetul limbii, ci se face cunoscută celor ce știu să înțeleagă, în meditația cugetării, în lucrarea minții și în pomenirea lui Dumnezeu cu umilință stăruitoare.

75. Cineva poate să stăruie pururea în rugăciune, cînd își are gîndurile adunate în minte întru pace și

465. Se stăruie asupra rugăciunii prin cuvinte și psalmodiere și asupra legăturii ei cu contemplația, care se ivește din aprofundarea în înțelesul cuvintelor. E necesară rostirea stăruitoare a cuvintelor rugăciunii, căci prin aceasta se face un efort și se ține cugetarea la înțelesurile din ele, al căror cuprins niciodată nu se epuizează. Altfel, sub pretextul unei contemplări nemijlocită de cuvintele rugăciunii rostite, se produce o împrăștiere neglijentă a cugetării și nu se dobîndește o adîncire în aceleași înțelesuri inepuizabile exprimate prin rugăciune. Nu trebuie să rostim nici cuvintele rugăciunii fără concentrarea minții, dar nu trebuie să neglijăm, sub pretextul contemplării, nici rostirea cuvintelor rugăciunilor.

evlavie multă, săpînd cu ele adîncurile lui Dumnezeu ⁴⁶⁶ și căutînd să guste de acolo preadulcea băutură a vederii (contemplării). Dacă lipsește această pace, nu poate. Căci rugăciunea neîncetată a dobîndit-o numai acela ale cărui puteri sufletești înaintează prin cunoștință ⁴⁶⁷.

76. De cînți rugăciune lui Dumnezeu și un frate stă la ușa chiliei tale și bate, să nu pui mai presus fapta rugăciunii decît fapta dragostei și să treci cu vederea pe fratele tău. Căci acest lucru nu e plăcut lui Dumnezeu. El vrea untdelemnul iubirii și nu jertfa rugăciunii. Lăsînd deci darul rugăciunii, dă cuvînt de iubire fratelui, slujindu-l pe el. Apoi, întorcîndu-te, adu darul tău Tatălui duhurilor, cu lacrimi și cu inimă zdrobită și duh drept se va înnoi în cele din lăuntru ale tale.

77. Taina rugăciunii nu se săvîrșește în vreme și în loc hotărît. Căci de hotărăști cele ale rugăciunii în ceasuri și timpuri și locuri, timpul rămas în afară își varsă veninul în alte lucruri ale deșertăciunii ⁴⁶⁸. Rugăciunea înseamnă mișcarea neconținută a minții în jurul lui Dumnezeu ; fapta ei stă în învîrtirea sufletului în jurul lucrărilor dumnezeiești ; iar sfîrșitul ei e lipirea cugetării de Dumnezeu și înălțarea la un singur duh cu El, după regula și cuvîntul apostolului.

78. Chiar dacă ți-ai omorît mădulele și ți-ai înviat sufletul prin duh și te-ai învrednicit de daruri mai presus de fire de la Dumnezeu, să nu-ți lași puterea cugetătoare a sufletului să lenevească, ci obișnuiește-o

466. E vorba nu de gîndurile despre lucruri, ci de gîndurile referitoare la Dumnezeu, sau aduse de Dumnezeu în minte.

467. Se face o legătură între puțința rugăciunii neîncetate și înaintarea cunoașterii la înțelesuri tot mai adînci ale lui Dumnezeu. Aci nu apare plictiseala de rugăciune.

468. Timpul este prilejul unui dialog neconținut cu Dumnezeu. Altfel nu înaintăm prin el spre Dumnezeu, nu e legat de veșnicie, ci devine fără rost. Desigur că dialogul acesta, fiind un dialog al iubirii, toată fapta de iubire dă timpului un rost, îl scapă de deșertăciune. Altfel timpul rămîne deșert și-și varsă veninul deșertăciunii în toate preocupările noastre.

să-și miște pururea amintirea în jurul păcatelor ce le-ai săvârșit și a chinurilor iadului și socotește-te cu mintea vrednic de osîndă. Învîrtindu-ți astfel mintea în acestea și socotindu-te așa, îți vei păstra duhul înfrînt și vei avea în tine izvorul umilinței, izvorînd rîurile harului dumnezeiesc, iar pe Dumnezeu căutînd la tine și dîndu-ți din Duhul Său pentru sporirea inimii tale ⁴⁶⁹.

79. Postul cu dreaptă socoteală, avînd ca însoțitoare privegherea împreună cu cugetarea și cu rugăciunea, face pe cel ce se nevoiește cu el să ajungă repede la hotarul nepătimirii, cînd acesta își are sufletul inundat de lacrimi pentru prisosința smereniei și cînd arde de dragostea lui Dumnezeu. Pe cel ajuns aci, postul îl duce la pacea duhului care este mai presus de orice minte slobodă și-l unește prin dragoste cu Dumnezeu.

80. Nu se mîndrește împăratul pentru slava și împărăția sa atît de mult și nu se bucură de stăpînire, cum se bucură monahul pentru nepătimirea sufletului și pentru lacrimile de umilință. Căci mîndria celui dintîi se veștejește împreună cu împărăția. Dar fericita nepătimire a celui de-al doilea rămîne, împreună cu bucuria pentru ea, în veacuri nesfîrșite. Unul ca acesta se învîrtește în mijlocul oamenilor, în vremea vieții de aici, ca o roată, apropiindu-se puțin de pămînt și de cei de pe el, pentru trebuința firii, dar mișcîndu-se în întregime ca un glob în văzduhul minții și purtînd în sine îmbinate, ca într-un cerc, începutul și sfîrșitul, și întipărite, în cununa smereniei, chipurile darurilor. Acesta are drept masă îmbelșugată contemplația lucrurilor și ca băutură, paharul înțelepciunii ; iar ca odihnă, pe Dumnezeu.

469. Sufletul e lipit prin umilință atît de mult de Dumnezeu, încît harul pare a izvorî chiar din el ; dar pe de altă parte Dumnezeu e trăit în modul cel mai accentuat ca Persoană ce caută la om și-i dăruiește Duhul Său, îmbogățindu-l neîncetat.

81. Cel ce s-a predat pe sine de bunăvoie ostene-lilor pentru virtute și străbate cu căldură calea nevoi-nței se învrednicește de mari daruri de la Dumnezeu. De aceea, înaintînd spre mijloc, ajunge la descoperiri și vederi dumnezeiești. Și se face întreg cu atît mai luminat și mai înțelept, cu cît își întinde mai mult osteneala nevoi-nțelor. Dar cu cît urcă spre înălțimea vederii, cu atît stîrnește mai mult și pizma cea mare a dracilor pier-zători împotriva sa. Căci nu rabdă aceștia să vadă om strămutat în fire de înger. Din pricina aceasta întind împotriva lui, cînd acesta nu bagă de seamă, săgeata ascuțită a părerii de sine. Dacă va descoperi viclenia și va fugi în cetatea smereniei, disprețuindu-se pe sine, va scăpa de pierzania mîndriei și va intra la limanurile mîntuirii. De nu se va întîmpla așa, ci va fi părăsit de sus, va fi dat duhurilor care-l cer spre pedepsirea fără de voie, fiindcă nu s-a lăsat cercat de cea de bunăvoie. Iar aceste duhuri sînt iubitoare de plăcere, iubitoare de trup, viclene și pline de mînie. Ele îl umilesc cumplit prin necazurile pe care le aduc, pînă ce-și va cunoaște neputința sa, și plîngînd va scăpa de încercări și va zice și el cu David : «Bine este că m-ai smerit pe mine, ca să văd dreptățile Tale» (Ps. CXVIII, 71).

82. Dumnezeu nu vrea ca noi să fim pururea înjosiți de patimi, ci, urmăriți de ele ca niște iepuri, să-L socotim numai pe El stîncă de scăpare. Căci altfel n-ar fi zis : «Eu am zis : dumnezei sînteți și toți fii ai Celui preaînalt» (Ps. LXXXI, 6). El mai vrea să fim și ca niște cerbi care aleargă pe munții înalți ai poruncilor Sale și însetează după apele de viață făcătoare ale Du-hului. În felul acesta, precum aceia mîncînd prin fire șerpilor, prefac în chip ciudat prin căldura din multa alergare firea veninoasă a lor în colț de iarbă, fără să se vatăme, așa și noi, primind în pîntecele cugetării orice gînd pătimas, să-l prefacem prin alergarea însetată pe

calea poruncilor lui Dumnezeu și cu puterea Duhului și prin predarea noastră lui Dumnezeu, în faptă bine mirositoare și mîntuitoare a virtuții, ca să ne arătăm ca unii ce ne robim tot cugetul, prin faptă, ascultării lui Hristos. Căci lumea de sus are trebuință, pentru a se umple, nu de oameni pămîntești și nedesăvîrșiți, ci de cei duhovnicești și desăvîrșiți, care aleargă spre bărbatul desăvîrșit al plinătății lui Hristos.

83. Cel ce se învîrtește pururea în loc și nu vrea să se miște mai departe, se aseamănă catîrului ce se mișcă pe acelaș loc în jurul mașinii de treierat. Căci cel ce se nevoiește pururea cu trupul și se îndeletnicește numai cu deprinderea trupului, prin toată greaua pătimire, se păgubește cît se poate de mult fără să bage de seamă, neînțelegînd scopul voii dumnezeiești. Deprinderea trupească, după Pavel (1 Tim. IV, 8), spre puține folosește, pînă ce nu e înghițit cugetul trupestc de pîraiele pocăinței și nu vine în trup omorîrea de viață făcătoare a Duhului și nu împărătește legea Duhului în trupul nostru cel muritor. Dar evlavia sufletului, care se vede prin cunoștința lucrurilor și a ramurilor nemuritoare, adică a cugetărilor dumnezeiești, ca un pom al vieții în lucrarea înțelegătoare a minții, e pretutindeni și în toate de folos. Căci ea lucrează curăția inimii și aduce pace între puterile ei ; aduce luminarea minții, curăția trupului, neprihănirea, înfrînarea cuprinzătoare, smerita cugetare, umilința, dragostea, sfințenia, cunoștința cerească, înțelepciunea cuvîntului și vederea lui Dumnezeu. Deci cel ce a înaintat de la multa deprindere la o astfel de desăvîrșire a evlaviei, a trecut Marea Roșie a patimilor și a intrat în pămîntul făgăduinței, în care curge laptele și mierea cunoștinței de Dumnezeu, desfătarea nesecată a sfinților.

84. Cel ce nu s-a hotărît să se ridice din cele din parte și spre puțin folositoare și să se suie spre cele în-

tru totul folositoare, mănîncă încă pîinea de orz întru sudoarea feței sale, după orînduirea de sus a lui Dumnezeu. De aceea sufletul lui nu simte dorul manei cunoscute cu mintea și a apei care curge din piatra lovită pe seama lui Israel. Dar cel ce a auzit cuvintele : «Sculăți să mergem de aici» (1 Ioan XIV, 31) și, trezit de glasul Învățătorului, s-a sculat de la lucrarea ostenitoare și a încetat să mai mănînce din pîinea durerii, acela, lepădîndu-se de simțire și, gustînd din paharul înțelepciunii lui Dumnezeu, a cunoscut că bun e Domnul, ca unul care, după ce a împlinit legea poruncilor în slujirea Cuvîntului, s-a urcat în foisor, așteptînd pogorîrea Mîngietorului.

85. Trebuie să pășim spre cele ce ne stau înaintea după rînduielile și treptele vieții înțelepte. Trebuie să urcăm cu sîrguință spre ceea ce e așezat mai sus, ca unii ce ne mișcăm neîncetat în jurul lui Dumnezeu și nu cunoaștem niciodată vreo oprire în mersul spre mai bine. De la nevoința cu fapta să înaintăm la contemplația naturală a zidirii. De la aceasta trebuie să urcăm la cunoașterea tainică a lui Dumnezeu și să ne odihnim în ea de toate faptele deprinderii trupesti, ca unii ce ne-am ridicat deasupra slăbiciunii trupului și am primit cunoștința adevăratei drepte socoteli și dreapta socoteală în-săși. Iar dacă n-am primit încă cunoștința acestei drepte socoteli (discernămînt) și încă nu știm să pășim spre cele ce ne stau înaintea și să ne întindem spre ceea ce e mai desăvîrșit, sîntem încă mai răi decît cei din lume, care nu cunosc regula înaintării de la vrednicia pe care o au, nici statornicia urcușului pînă ce se vor urca la ceea ce e deasupra celorlalte vrednicii (trepte) și-și vor odihni acolo dorul lor ⁴⁷⁰.

470. Toate acestea sînt conforme cu viziunea sfîntului Grigore de Nisa și a sfîntului Maxim Mărturisitorul. «Stabilitatea urcușului» înseamnă persistența în urcuș, «mișcarea stabilă» (motus stabilis). Dorul nu se poate odihni din întînderea lui însetată, decît cînd a ajuns în indefinita înfinitate a lui Dumnezeu.

86. Sufletul ce se curățește în chip încordat, cu multă căldură, prin ostenelile nevoinței, e înconjurat de lumina dumnezeiască și începe să vadă puțin câte puțin, în chip firesc, frumusețea dată lui de la început de Dumnezeu și să se lărgească în dragostea Celui ce l-a făcut pe el ⁴⁷¹. Dar cu cât i se fac mai limpezi razele Soarelui dreptății în urma curățirii, și i se dezvăluie și se face cunoscută frumusețea firească, cu atât își înmulțește și ostenelile nevoinței spre tot mai mare curățire a sa, ca să cunoască în chip curat slava darului de care s-a învrednicit și să redobândească vechea noblețe și să refacă chipul curat și netulburat de cele materiale pentru Cel ce l-a zidit. Și nu slăbește nicidecum în sporirea ostenelilor, pînă ce nu se curățește de toată pata și întinăriunea și nu se face vrednic de vederea și de convorbirea cu Dumnezeu ⁴⁷².

87. «Descoperă ochii mei și voi înțelege minunile legii Tale» (Ps. CXVIII, 18), strigă către Dumnezeu cel acoperit de ceața cugetului pămîntesc. Căci neștiința minții pămîntești, fiind o ceață și un întuneric adînc ce acoperă vederea sufletului, îl face pe acesta întunecat și înnegurat de nu poate înțelege cele dumnezeiești și omenești, nefiind în stare să privească spre razele luminii dumnezeiești, sau să se bucure de bunătățile acelea pe care «ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit» (1 Cor. II, 9). Dezvăluindu-i-se ochii prin pocăință, sufletul vede acestea în chip curat, le aude întru cunoștință și le pricepe cu înțelegerea ⁴⁷³. Dar nu numai atât, ci pune și trepte ale aces-

471. Numai luminat de lumina dumnezeiască, cel ce se nevoiește își cunoaște, prin curăție, natura sa adevărată, făcută pentru infinitatea plină de înțelesuri și de iubire a lui Dumnezeu, cum numai în relație iubitoare cu alte subiecte umane pune în valoare posibilitățile cele mai proprii ale sale, ascunse în bogăția descoperită a sinei sale.

472. E o afirmație clară a conlucrării celui ce se nevoiește cu Dumnezeu. Fiecare face să sporească din treaptă în treaptă lucrarea celui alt.

473. Pocăința dă sufletului puterea de a se cunoaște și de a cunoaște tot mai bine și pe Dumnezeu însuși. Pocăința e descoperirea

tor înțelesuri în inima sa și, gustînd din dulceața lor, își limpezește cunoștința. Iar prin cuvînt de înțelepciune de la Dumnezeu, descrie tuturor bunătățile minunate ale lui Dumnezeu, pe care le-a gătit celor ce-L iubesc pe El și îndeamnă pe toți să vină la împărtășirea de ele, prin multe nevoințe și lacrimi.

88. Darurile Duhului Sfînt fiind șapte, Scriptura începînd de la cel dintîi, le numără de la înțelepciune și coboară spre sfîrșit pînă la frica dumnezeiască a Duhului. Deci zice : «Duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoștinței, duhul evlaviei și duhul temerii de Dumnezeu» (Isaia XI, 2). Noi însă trebuie să începem de la temerea care curățește, adică de la frica de chinuri, ca prin aceasta, depărtîndu-ne mai întîi de rău și curățindu-ne prin pocăință de petele păcatului, să ajungem la frica duhului cea curată, mergînd pe calea ce duce la ea și odihnindu-ne în ea de toată lucrarea virtuții.

89. Cel ce a început de la frica de osîndă și înaintază la curăția inimii prin lacrimile pocăinței, se umple mai întîi de înțelepciune, deoarece temerea este începutul ei, după cuvîntul Scripturii (Prov. I, 7) ; apoi de înțelegere, după aceea de sfat, prin care îmbrățișează cu bun sfat cele de folos. Înaintînd pînă aci prin lucrarea poruncilor, se înalță la cunoștința lucrurilor și primește știrea adevărată despre lucrurile dumnezeiești și omenesti. După aceea, făcîndu-se întreg locaș al evlaviei, se desăvîrșește urcîndu-se în cetățuia de pe vîrf a iubirii. Și îndată îl primește temerea curată a duhului spre a păzi vistieria Împărăției cerurilor sălășluită în sine ⁴⁷⁴. Această temere fiind foarte mîntuitoare, face pe cel ce

adîncurilor sale în legătură cu adîncurile lui Dumnezeu, de care depinde adîncimea sa și din care se hrănește.

474. De aceea s-a spus că cel ce se nevoiește, înălțat pînă la dragostea de Dumnezeu, se odihnește în frica de El. E frica de a nu pierde dragostea de Dumnezeu și a lui Dumnezeu.

s-a înălțat la locul dragostei, să fie plin de cutremur și să susțină lupta, de teamă să nu cadă de la o asemenea înălțime a dragostei lui Dumnezeu și să fie aruncat iarăși în temerea înfricoșătoare de chinuri ⁴⁷⁵.

90. Altfel citesc Scripturile cei începători în viața de evlavie, altfel cei ce au înaintat pînă la mijloc și altfel cei ce au alergat pînă la desăvîrșire. Celor dintîi citirea le este pîinea de la masa lui Dumnezeu, care susține inimile lor în sfințitele nevoințe ale virtuții și le dă vigoarea tăriei pentru lupta cu duhurile care pricinuesc patimile, și-i face luptători viteji împotriva dracilor, ca să poată zice : «Gătît-ai înaintea mea masă împotriva celor ce mă necăjesc pe mine» (Ps. XXII, 5). Celor de-al doilea, le este vin din potirul dumnezeiesc, înveselind inimile lor și scoțîndu-i din ei înșiși prin puterea înțeleșurilor și ridicîndu-le mintea de la litera care-i omoară, ca să cerceteze adîncurile duhului ei și să le fie întreagă născătoare și descoperitoare de înțeleșuri, încît să poată spune și aceștia, cu drept cuvînt : «Paharul Tău mă îmbată cu tăria lui» (Ps. XXII, 5). Iar celor din urmă, le este untdelemn al Duhului dumnezeiesc, înfrăgezîndu-le sufletul, îmblînzîndu-l și smerîndu-l prin covîrșirea iluminărilor dumnezeiești și ridicîndu-l mai presus de slăbiciunea trupului, ca să poată striga și ei, bucurîndu-se : «Vărsat-ai untdelemn peste capul meu și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele» (Ps. XXII, 5, 6).

91. Cîtă vreme tindem spre Dumnezeu cu stăruință, prin iubirea de înțelepciune cu fapta, întru sudoarea feții, micșorînd patimile trupului, Domnul mănîncă cu noi la masa darurilor Sale pîinea cea spre ființă, cîștigată din plugăria virtuților, care sprijinește inimile oamenilor. Dar cînd prin nepătimire se sfințește

475. Toate virtuțile încep de la frica de chinuri și sfîrșesc la frica curată, care păzește virtuțile dobîndite și cu deosebire dragostea.

în noi numele Său și El împărățește în toate puterile sufletului nostru, împăcînd cele răzvrătite, și supunînd ceea ce e rău, gîndului bun, și voia Lui se face și pe pămînt ca în cer, atunci bea cu noi întru împărăția Sa venită la noi, băutura nouă, mai presus de cuvînt, a înțelepciunii Cuvîntului, amestecată cu umilința și cunoștința unor taine mari ⁴⁷⁶. Iar ajungînd noi la împărțășirea de Duhul Sfînt și schimbîndu-ne cu schimbarea cea bună întru înnoirea minții noastre, atunci El, Dumnezeu fiind, va fi cu noi ca și cu niște dumnezei, ca unul ce Și-a făcut trupul nemuritor ⁴⁷⁷.

92. Cînd apa neînfrînată a gîndurilor pătimase ale minții va fi stăvilită de venirea Sfîntului Duh și sărătura cugetărilor necuviincioase și adîncul prăpăstios al amintirilor va fi astupat prin înfrînarea și gîndul morții, Duhul dumnezeiesc al pocăinței va sufla și se vor coborî apele umilinței cu care Dumnezeu și Stăpînul, vîrsîndu-le în vasul de spălat al pocăinței, va spăla picioarele noastre cele cunoscute cu mintea și le va face vrednice să calce în curtea Împărăției Sale.

93. Cuvîntul lui Dumnezeu, făcîndu-se trup și dînd subzistență firii noastre în Sine și aflîndu-se om desăvîrșit, afară de păcat, a îndumnezeit-o, zidind-o pe aceasta din nou, ca Dumnezeu desăvîrșit. Și fiind Rațiune a primei Minți și Dumnezeu, s-a unit cu partea rațională a firii omenești, dîndu-i aripi ca să zboare la înălțime

476. Cunoștința tainelor mari, mai presus de cuvînt, ale Cuvîntului cel personal și iubitor, mai bine zis infinit iubitor, e ca o băătură care îmbată de entuziasm și de bucurie, producînd o adevărată uitare de sine, dar în același timp o uimire care-l face pe om să nu se confunde cu Dumnezeu, pentru că în uimire trăiește ceea ce nu este al lui. În tot urcușul duhovnicesc Dumnezeu urcă cu noi.

477. Dacă nu Și-ar fi făcut trupul nemuritor, n-ar mai fi cu noi și ca om, deci apropiat de noi. În acest caz n-ar mai fi decît Dumnezeu, departe de noi. Deci n-am mai fi nici noi aproape de El ca Dumnezeu și om. În acest caz n-am putea să ne folosim deplin de El pentru îndumnezeirea noastră, n-am putea să intrăm în legătură cu infinitul iubirii dumnezeiești revărsat în indefinitul naturii noastre omenești, asumată de Fiul lui Dumnezeu.

și să cugete și să gîndească la cele dumnezeiești ⁴⁷⁸. Dar fiind și foc, a întărit puternic cu focul ființial și dumnezeiesc iuțimea firii omenești, împotriva patimilor și a dracilor ⁴⁷⁹. În sfîrșit, fiind ținta dorinței întregii firi raționale și odihna poftei ei, a lărgit partea poftitoare a firii noastre, ca să se poată împărtăși de bunătățile vieții veșnice cu dragoste plină de simțire. Și așa, înnoind omul întreg în Sine, l-a făcut din vechi nou, ca să nu mai poarte în starea reînnoită nici un motiv de învinovățire a Cuvîntului ziditor ⁴⁸⁰.

94. Liturghisind Cuvîntul în Sine rezidirea noastră, s-a jertfit El însuși pe Sine pentru noi prin cruce și moarte și dă pururea trupul Său neprihănit să fie jertfit și ni-L îmbie în fiecare zi spre hrană susținătoare de suflet. Astfel, mîncînd trupul și bînd sîngele precinstit al Său, putem să ajungem, întru simțirea sufletului, prin împărtășire, mai buni decît sîntem. Amestecați cu acestea, sîntem prefăcuți din ceea ce e mai mic în ceea ce e mai mare și uniți în chip îndoit cu Cuvîntul îndoit, adică prin trup și suflet rațional, cu Dumnezeu cel întrupat și de-o ființă cu noi după trup, ca să nu mai fim ai noștri, ci ai Celui ce ne-a unit pe noi cu Sine, prin masa nemuritoare, și ne-a făcut să fim prin lucrare ceea ce este El prin fire ⁴⁸¹.

478. Rațiunii omenești i se deschid prin faptul că e personalizată în Rațiunea ipostatică dumnezeiască, înălțimile nesfîrșite ale vieții lui Dumnezeu și înțelesurile adîncite în Dumnezeu ale tuturor lucrurilor create și susținute de El și în El.

479. Dumnezeu e foc ființial, adică foc prin ființă, foc al bucuriei și al entuziasmului vieții și iubirii plenare prin el însuși. La El focul nu e ca la noi numai o lucrare a ființei, susținută de Creatorul acestei ființe. Cu focul Lui susține aprinderea iuțimii noastre împotriva patimilor.

480. În Fiul lui Dumnezeu întrupat nu e numai ceea ce corespunde rațiunii noastre, ca să o readucă pe aceasta, prin întrupare, la dreapta ei folosire, ci și ceea ce corespunde miniei și poftei firii omenești. De aceea El a readus și minia firii noastre la dreapta ei folosire împotriva păcatului și a readus și pofta noastră la poftirea a ceea ce merită să fie poftit și a lărgit și a adîncit această poftă ca să poată dori și să se poată desfăta de infinitatea vieții și iubirii dumnezeiești.

481. Baza liturghiei ce o săvîrșește Hristos cu noi este liturghia cea săvîrșită cu firea Sa omenească în Sine, jertfind-o și oferind-o lui

95. Drept aceea, dacă ne vom apropia să mîncăm din pîinea aceasta și să bem din potirul acesta prin cele două puteri ale firii, după ce ne-am făcut cercați întru ostenelele virtuților și ne-am curățit prin lacrimi, Cuvîntul îndoit se amestecă cu noi întreg, întru blîndețe, prefăcîndu-ne în ai Săi, ca unul ce e întrupat și de-o ființă cu noi, după omenitate ; și îndumnezeindu-ne întregi prin rațiunea cunoștinței ⁴⁸², și făcîndu-ne ai Săi, ca pe unii ajunși de un chip cu Sine și frați cu El, Care e Dumnezeu și de-o ființă cu Tatăl. Dar dacă se apropie de noi, aflîndu-ne amestecați cu conținutul patimilor și pătați de întinăciunea păcatului, ne arde și ne topește întregi cu focul care mistuie în chip firesc păcatul și taie viața noastră nu cu voia bunătății Sale, ci silit de desprețul nesimțirii noastre.

96. Domnul, apropiindu-se în chip nevăzut, călătorește împreună cu toți cei ce-au început să umble pe calea poruncilor Sale prin iubirea de înțelepciune cea lucrătoare, ajutîndu-le ca unora ce au cugetul nedesăvîrșit, iar sufletul le șovăie în cele ale virtuții. Iar cît privește pe cei ai căror ochi sufletești sînt ținuți încă de nu văd sporirea lor, pentru că nu văd că Domnul călătorește cu ei și lucrează împreună cu ei să se izbăvească de patimi, și le întinde o mînă de ajutor spre dobîndirea a toată virtutea, dar înaintează în nevoințele evlaviei și ajung prin smerenie la nepătimire, Cuvîntul nu voiește ca ei să se oprească aci, slăbiți de ostenelele virtuților, ci să meargă mai departe și să urce la contemplație. De aceea, hrănindu-i cu măsură, cu pîinea lacrimilor, îi binecuvîntează cu lumina umilinței și le deschide min-

Dumnezeu-Tatăl și ducînd-o prin aceasta la înviere și unind-o cu Dumnezeu cel infinit. Prin împărtășirea de trupul și singele Lui, El ni se face subiectul nostru, precum este al trupului și singelui Său, deschizîndu-ne și pe noi infinității lui Dumnezeu.

482. Îndumnezeirea are loc prin faptul că rațiunea noastră înălțată cunoaște adîncurile nesfîrșite ale dumnezeirii, prin ceea ce acele adîncuri devin proprii firii noastre, întrucît firea noastră a devenit a lui Hristos.

tea ca să înțeleagă adîncul Scripturilor dumnezeiești și prin aceasta să cunoască firile și rațiunile lucrurilor. Apoi se retrage îndată de la ei, ca ei să se ridice și să caute cu și mai multă sîrguință să afle care este cunoștința lucrurilor și înălțarea ce le vine din ea. Și căutînd-o ei aceasta cu sîrguință, se ridică la o slujire mai înaltă a Cuvîntului ⁴⁸³ și vestesc tuturor învierea Cuvîntului, pe care au cunoscut-o prin lucrare și contemplație.

97. Cu dreptate osîndește Cuvîntul zăbava celor ce întîrzie multă vreme în ostenele deprinderii făptuitoare și nu vor să se strămute de la ea și să urce la treapta mai înaltă a vederii, zicîndu-le : «O, voi nepricepuților și zăbavnici cu inima a crede» (Luca XXIV, 25) în Cuvîntul, Care poate să descopere contemplația naturală celor ce umblă cu duhul în adîncurile Duhului ⁴⁸⁴. Căci a nu voii să treci de la nevoințele începătoare la cele mai desăvîrșite și de la trupul literii dumnezeieștii Scripturi, la înțelesul Cuvîntului ⁴⁸⁵, e semnul unui suflet leneș și care n-a gustat Cuvîntul dumnezeiesc, ci cugetă lucru mare despre sporirea sa. Acestui suflet nu i se va spune numai, ca unuia ce-și poartă stinsă candela sa : «Du-te și cumpără untdelemn de la cei ce vînd» (Matei XXV, 9), ci i se va și închide ușa de la camera de nuntă, zicîndu-i-se : «Du-te, nu știu de unde ești» (Matei XXV, 12).

98. Cînd Cuvîntul lui Dumnezeu vine la sufletul căzut, ca în cetatea Betaniei, ca să învie mintea lui

483. Slujirea mai înaltă a Cuvîntului e propovăduirea Cuvîntului la sfîrșitul întregului urcuș cu Cuvîntul și în Cuvîntul întrupat. Astfel slujirea mai înaltă a Cuvîntului e în același timp slujirea mai înaltă a cuvîntului despre Cuvîntul. Din intimitatea cu Cuvîntul ca Persoană a celor ce-au urcat cu El le vin lor și cuvintele Lui și cuvintele despre El.

484. E contemplația rațiunilor din natură, care se face cu ajutorul Sfîntului Duh și deschide orizontul luminos și nesfîrșit al Duhului prin aceste rațiuni.

485. Înțelesul cuvîntului din Scriptură e totodată înțelesul Cuvîntului dumnezeiesc personal, Care împărtășește cuvîntul Scripturii. Cel ce înțelege cuvîntul Scripturii se pune în dialog cu Cuvîntul Dumnezeiesc ca persoană.

omorîta de păcat și îngropată sub stricăciunea patimilor, atunci înțelepciunea și dreptatea, scufundate în întristare de moartea minții, vin plîngînd înaintea Lui și zic : «Dacă erai aici la noi, păzind și supraveghind, fratele nostru nu ar fi murit» (Ioan XI, 21), adică n-ar fi murit fratele nostru mintea, din pricina păcatelor. Apoi dreptatea se grăbește să hrănească Cuvîntul cu multă grijă și cu lucrarea poruncilor, și întinde masa felurită și bogată a grelei pătimiri. Iar înțelepciunea, nesocotind toate celelalte griji și greaua pătimire ostenitoare, și-a ales lucrarea minții și voiește să șadă să asculte mișcările cuvîntului cunoscute cu mintea și înțelesurile lui descoperite prin contemplație⁴⁸⁶. De aceea, pe cea dinții Cuvîntul o primește să se nevoiască pentru a-l hrăni la masa iubirii de înțelepciune lucrătoare și felurită, dar o mustră totdeauna că se îngrijește de multe chipuri ale grelei pătimiri și se îndeletnicește cu ceea ce la puține folosește ; și îi spune că un lucru e de trebuință să fie căutat pentru slujirea Cuvîntului : să supună ceea ce e rău, gîndului bun și să prefacă cugetul pămîntesc al trupului în cuget duhovnicesc, prin sudorile virtuții. Pe cealaltă o laudă și și-o apropie în chip firesc, ca pe una ce și-a ales partea cea bună a cunoștinței Duhului, prin care, zburînd deasupra lucrurilor omenești, pătrunde la adîncurile lui Dumnezeu (1 Cor. II, 10) și scoate de acolo mărgăritarul Cuvîntului și privește vîstieriile ascunse ale Duhului, fapt din care i se naște o bucurie negrăită, care nu se va lua de la dînsa⁴⁸⁷.

99. Mintea omorîta de patimi și înviată de venirea Cuvîntului lui Dumnezeu, Care ridică piatra învîrtoșă-

486. Mintea în grecește e de genul masculin (voûς).

487. Este foarte interesantă această asemănare a Mariei cu treapta întâi a osteneților pentru virtute și a Mariei cu treapta a doua a contemplației rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor. Maria se ostenește lucrînd sau săvîrșind fapte, iar Maria se adîncește prin transparenta celor văzute în adîncurile celor nevăzute. Hristos vrea ca sufletul să treacă mai repede la treapta aceasta.

rii, e dezlegată de legăturile păcatului de către slujitorii Cuvîntului, adică de frica muncilor și de ostenele virtuții. Și bucurîndu-se de lumina vieții viitoare, e eliberată spre nepătimire. După aceea, șezînd pe scaunul simțirilor și liturghisind întru curăție taina vederii (contemplării), stă la masă cu Cuvîntul ; și urcîndu-se împreună cu El de pe pămînt la ceruri, împărătește cu Hristos în Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl, odihnindu-se de toate dorințele sale.

100. Fiecăruia dintre cei ce s-au nevoit cu sîrguință și după lege și au înaintat spre mijloc și s-au desăvîrșit pînă la măsura vîrstei plinătății lui Hristos (Efeseni IV, 13), i se face vădită și arătată, din încredințarea și lucrarea Duhului, restabilirea de care va avea parte după dezlegarea de trup⁴⁸⁸. Iar bucuria pe care o simte îi face cunoscută fericirea veșnică din lumina netrecătoare de la sfîrșit. Dar încă de aici inimile celor ce se nevoiesc după lege sînt cuprinse de o bucurie fără de sfîrșit și de veselia Duhului Sfînt, care, după cuvîntul Domnului, nu se va lua de la dînșii (Ioan XI, 22). Deci cel ce s-a învrednicit încă de aici de sălășluirea Mîngietorului și s-a bucurat de roadele Lui prin lucrarea virtuților și s-a îmbogățit de darurile Lui dumnezeiești, fiind plin de bucurie și de toată dragostea, adică izbăvit de toată frica, se va dezlega întru bucurie de legăturile trupului și se va despărți cu veselie de cele văzute, de care s-a desfăcut de mai înainte, cînd se folosea de simțuri. El se va odihni într-o bucurie de negrăit în lumină, acolo unde e locuința tuturor celor ce se veselesc, chiar dacă trupul suferă adeseori dureri din pricina desfacerii și a tăierii ~~unirii~~, pătîmind asemenea femeilor ce nasc.

488. Abia în starea de înviere, omul e restabilit acolo unde ar fi trebuit să ajungă dacă n-ar fi căzut.

Suta a treia a capetelor despre cunoștință, despre iubire și despre desăvîrșirea vieții, ale aceluiași

1. Dumnezeu este minte nepătimitoare, mai presus de toată mintea și de toată nepătimirea ; luminează și izvor al luminii celei bune ; înțelepciune, Cuvînt și cunoștință și dătător de înțelepciune, de cuvînt și de cunoștință. Drept aceea, în cei cărora li s-au dat acestea, pe temeiul curăției, și în care sînt văzute îmbelșugat, se păzește neștirbit și chipul Lui. De aceea aceștia sînt fiii lui Dumnezeu, călăuziți de Duhul Sfînt, după cum s-a spus : «Cîți sînt călăuziți de Duhul Sfînt, aceia sînt ai lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 14).

2. Toți cîți s-au făcut pe ei, prin ostenele nevoinei, curați de întinăciunea trupului și a duhului, au ajuns vase ale firii nemuritoare, prin darurile Duhului. Iar cei ajunși la această stare sînt plini de lumina cea bună. Aceasta umplîndu-le inima de liniște și pace, scot din ea cuvinte bune, și înțelepciunea lui Dumnezeu izvorăște de pe buzele lor, întru cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenești, și cuvîntul lor tîlcuiește netulburat adîncurile Duhului. Împotriva acestora nu este lege, odată ce s-au unit cu Dumnezeu și s-au schimbat cu schimbarea cea bună.

3. Cel ce tinde spre Dumnezeu stăruitor și cu sîrguință plină de rîvnă se face pecete a chipului Aceluia, prin virtuțile sufletului și ale trupului. Căci el se odihnește în Dumnezeu și Dumnezeu în el prin răsfrîngere. Astfel el este și arată ca un chip al fericirii dumnezeiești întru bogăția darurilor Duhului și e Dumnezeu prin lucrare, iar Dumnezeu este împlinitorul desăvîrșirii lui.

4. Nu e îngăduit cuiva să spună, stăpînit de neștiință, că omul este după chipul lui Dumnezeu în temeiul alcătuirii sale trupesti, ci în temeiul firii înțelegătoare a minții, care nu e hotărnicită de trupul care

trage în jos. Căci precum firea dumnezeiască, fiind în afară de toată zidirea și grosimea, nu e hotărnicită, ci e fără hotar, netrupească, mai presus de toată ființa și cuvîntul, fără calitate, de neatins, fără cantitate, nevăzută, nemuritoare, necuprinsă, neputînd fi cuprinsă nicidecum de noi, așa și firea înțelegătoare dată nouă de El, fiind nehotărnicită și în afară de toată grosimea, este netrupească, nevăzută, neatinsă, necuprinsă și e chip al slavei nemuritoare și veșnice a Lui ⁴⁸⁹.

5. Dumnezeu fiind Mintea primă, ca Împărat al tuturor, are în Sine pe Cuvîntul de-o ființă și împreună veșnic cu Duhul. El nu este niciodată în afară de Cuvîntul și de Duhul, datorită neîmpărțirii firii. Dar nu se confundă cu aceștia, datorită neamestecării ipostasurilor. De aceea, născînd în chip firesc pe Cuvîntul cel din ființa Lui, nu se desparte de Acela, nefiind tăiat întru Sine. Iar Cuvîntul cel împreună-veșnic are dinainte de veci pe Duhul cel de-o ființă cu El și purces mai înainte de veci din Tatăl, Care nu se taie de la Cel ce L-a purces. Căci toți trei au o singură fire netăiată, chiar dacă prin deosebirea ipostasurilor ea se împarte în persoane și e slăvită treimic : ca Tată, Fiu și Duh Sfînt. Niciodată aceștia, fiind o unică fire și un unic Dumnezeu, nu se despart de ființa și firea cea împreună-veșnică. Deci privește pe omul zidit de firea cea în trei ipostasuri și unică, drept chip al ei ⁴⁹⁰, după partea înțelegătoare, nu după cea care se vede, după ceea ce e nemuritor și rămîne pururea la fel, nu după ceea ce e muritor și se desface.

489. Omul este, în spiritul lui sau în sinea lui, cu neputință de definit și cu neputință de cuprins. Dar indefinitul lui are în același timp sentimentul unei limitări în putere. El nu e infinit, ci e însetat de infinit și în legătură cu infinitul dumnezeiesc.

490. Omul e chip al lui Dumnezeu și prin faptul că nu există ca o unică persoană, ci totdeauna legat în mod nedespărțit de celelalte. Numai în condiția aceasta își descopere indefinitul său mereu deschis ca un indefinit al iubirii, ca un indefinit al vieții și al mișcării.

6. Dumnezeu, fiind Minte și mai presus de faptele zidite de El întru înțelepciune și născînd fără curgere pe Cuvîntul spre dăinuirea lor și trimițînd, cum s-a scris, pe Duhul Sfînt spre puterea lor, este atît în afară cît și în lăuntru tuturor ⁴⁹¹. Tot așa și omul cel părtaș de firea dumnezeiască, fiind chip al Lui după partea înțeleghătoare, adică după sufletul mintal, netrupesc și nemuritor, și avînd prin fire mintea care naște rațiunea din ființa sa, iar prin acestea susținîndu-se toată puterea trupului, este și în afară și în lăuntru celor materiale și văzute. Și precum Cel ce l-a zidit pe el este nedespărțit de ipostasurile sale, adică de Cuvîntul și de Duhul, la fel și omul este netăiat cu sufletul de minte și de cuvînt (rațiune), fiind o singură fire și ființă, nehotărnicită de trup ⁴⁹².

7. Precum Dumnezeu e închinat în trei ipostasuri : în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt, așa și chipul zidit de El, adică omul, e văzut în trei părți : în suflet, în minte

491. Cuvîntul lui Dumnezeu e baza chipurilor subzistente ale creaturilor, deci în El subzistă acestea. Duhul Sfînt e baza puterii lor de activare a ceea ce e cuprins virtual în chipuri, în esențele lor. El pune și ține în mișcare iubitoare spre Dumnezeu și spre semenii indefinitul lor. Dar activarea acestei puteri e și o chestiune de conștiință mai clară și de voință mai accentuată a omului. Duhul Sfînt este însă factorul principal necesar de adîncire și îndrumare a subiectivității umane în direcția spre Dumnezeu și spre celelalte persoane umane. Se poate spune deci că Cuvîntul e baza existenței și constituției creaturilor, iar Duhul factorul care întărește caracterul lor de subiecte și lucrarea lor în relațiile cu Subiectul dumnezeiesc și cu subiectele umane. Ca atare Duhul Sfînt întărește și adîncește subiectivitatea umană. Fiul lui Dumnezeu ia chip de om, pentru a întări acest chip în indefinitul lui subiectiv, pentru că El l-a creat și îl susține; Duhul nu ia chip de om, pentru că nu a creat acest chip; dar îl actualizează prin lucrarea susținută subiectiv în acest chip și prin aceasta îl restabilește în mod practic și activ. Cuvîntul lui Dumnezeu nu susține numai cugetarea logică a noastră, spre deosebire de Duhul, Care ar susține simțirea omului. Amîndoi au o eficiență ontologică. Dar Cuvîntul, fiind modelul chipurilor, e cugetat mai ușor, pe cînd Duhul, fiind factorul care actualizează și întărește puterile creației, e mai mult trăit de oameni în această actualizare și întărire a puterilor lor.

492. Tatăl e asemănat cînd cu mintea, cînd cu sufletul. În cazul dintîi Fiul e asemănat cu rațiunea sau cu cuvîntul; în cazul al doilea, cu mintea. În cazul din urmă, Duhul e asemănat cu duhul omului. Dar mai degrabă Tatăl e considerat ultima bază subzistentă a ipostasurilor Fiului și Duhului. El are mai mult un înțeles de bază ontologică.

și în cuvînt, dar ca cel ce se închină lui Dumnezeu, Care a făcut toate din cele ce nu sînt. Deci cele ce sînt împreună-veșnice și de-o ființă cu Dumnezeu (Tatăl) după fire, acelea sînt de-o fire și de-o ființă și cu chipul Lui ⁴⁹³. Din acestea se vede în noi chipul și prin ele sîntem icona lui Dumnezeu, deși sînt amestecate cu lutul ⁴⁹⁴.

8. Altceva este chipul lui Dumnezeu și altceva cele văzute pe lîngă chip. Chipul lui Dumnezeu e sufletul înțelegător, mintea și rațiunea, firea cea una și neîmpărțită. Iar cele văzute pe lîngă chip sînt puterea stăpînitoare, puterea împărătească și libertatea. Tot așa alta e slava minții și altceva este demnitatea ei ; și altceva e chipul lui Dumnezeu și altceva asemănarea. Slava minții e tinderea și mișcarea ei neîncetată spre cele de sus, agerimea, curăția, înțelegerea, înțelepciunea, nemurirea. Demnitatea este puterea rațională, împărătească, stăpînitoare și libertatea. Chipul lui Dumnezeu care stă în suflet, minte și rațiune, este subzistența de sine, deoființimea, neîmpărțirea și nedespărțirea sufletului. Căci mintea și rațiunea sînt ale sufletului netrupesc, nemuritor, dumnezeiesc și înțelegător. Toate acestea sînt de-o ființă și împreună-veșnice, neputînd fi tăiate sau despartite întreolaltă. Iar asemănarea este dreptatea, adevărul, mila și iubirea de oameni. Deci în cei ce se lucrează și se păstrează acestea, se vede limpede și chipul și asemănarea. Aceștia se mișcă după fire, dar după demnitate sînt mai presus de toate celelalte ⁴⁹⁵.

9. Sufletul rațional se împarte, cum s-a spus, în trei, dar se vede în două. Căci o latură a lui e rațională, iar alta pătimitoare. Latura rațională a lui, fiind după

493. Adică așa cum Cuvîntul și Duhul sînt de-o ființă cu Tatăl, așa și rațiunea și duhul omului sînt de o ființă cu sufletul. În plus se afirmă aci oarecare pătășie a omului la Dumnezeu.

494. Din *Despre suflet*, cap. 21 ; Ed. J. Darrouzès, p. 84.

495. *Ibidem*, cap. 22—23, p. 84—86.

cihpu Ziditorului, nu opate fi ținută, văzută și hotărnicită de simțuri, fiind în afara și în lăuntrul lor. Prin ea sufletul este în comunicare cu puterile înțeleghătoare și dumnezeiești și tinde prin fire spre Dumnezeu, ca spre modelul său prin sfințita cunoștință a lucrurilor și se ridică la împărtășirea de firea dumnezeiască. Iar latura pătimitoare a sufletului se amestecă cu simțurile, fiind supusă patimilor și plăcerilor. Prin ea este în comuniune cu firea supusă simțurilor, care se hrănește și crește, se împărtășește de aer, de răceală, de căldură și de mîncare spre dăinuire, viață, creștere și sănătate. De aceea, schimbîndu-se împreună cu acestea, e cucerită uneori de pofte neraționale, abătîndu-se de la mișcarea cea după fire, alteori se înfurie și e dusă de mînia nerațională, care-l face pe om să nu mănînce, să nu bea, să se supere și iarăși să se bucure, îndulcindu-se de desfătări și întristîndu-se de necazuri. Pe drept cuvînt, latura aceasta a sufletului se numește pătimitoare, fiind pusă la încercare de patimi. Deci «cînd muritorul acesta va fi înghițit de viața» (1 Cor. XV, 54) Cuvîntului ⁴⁹⁶, biruind cel mai bun, atunci și viața lui Iisus se va arăta în trupul nostru muritor, așezînd în noi moartea de viață făcătoare a nepătimirii și dăruindu-ne nestricăciunea nemuririi întru dorirea Duhului.

10. Precum Ziditorul tuturor a avut în Sine, înainte de a face toate din cele ce nu sînt, cunoștința, firile și rațiunile tuturor lucrurilor, ca un Împărat al veacurilor și ca un mai înainte știutor, așa a făcut și pe omul plăsmuit după chipul Său ca împărat al zidirii, să aibă rațiunile, firile și cunoștința tuturor lucrurilor în sine. Calitatea uscată și rece a cărnii o are din pămînt prin plăsmuirea ei, căldura sîngelui și starea lui lichidă o are din aer și din foc. Iar starea lichidă și răcoroasă a suciri-

496. Va birui partea rațională din noi, îmbibată de Rațiunea personală dumnezeiască. Va birui nepătimirea nesupusă stricăciunii.

lor o are din apă. De la plante are puterea de creștere, iar de la toate cele vii are puterea hrănitoare. De la dobitoacele necuvântătoare, are latura pătimitoare. De la îngeri, mintea și rațiunea. De la Dumnezeu are suflarea nematerială, sufletul netrupesc și nemuritor, văzut în minte, în rațiune și în puterea Duhului Sfânt spre a fi și a viețui ⁴⁹⁷.

11. Sîntem după asemănarea lui Dumnezeu, Celui ce ne-a făcut după chipul și asemănarea Sa : din virtute și înțelepciune. Căci virtutea Lui a descoperit cerurile și de înțelepciunea Lui e plin pămîntul. «Iar virtutea Ta, Dumnezeule, dreptatea, sfințenia și adevărul Tău sînt în jurul Tău» (Ps. LXXXVIII, 9). Sau iarăși : «Drept și sfînt este Domnul» (Ps. X, 8). Ne-a făcut din dreptate și bunătate, căci «bun și drept este Domnul» (Ps. XXIV, 8). Ne-a făcut din cuvîntul înțelepciunii și din cuvîntul cunoștinței. Căci în El sînt acestea, și înțelepciune și cuvînt se numește. Ne-a făcut din sfințenie și desăvîrșire, cum El însuși zice : «Fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este» (Matei V, 48) ; sau : «Fiți sfinți, căci Eu sfînt sînt» (Lev. XI, 44). Ne-a făcut din smerenie și blîndețe : «Învățați de la Mine, zice, că sînt blînd și smerit cu inima și veți avea odihnă sufletelor voastre» (Matei XI, 29).

12. Mintea noastră, fiind chip al lui Dumnezeu, are ce-i al său întru sine, cînd rămîne întru ale sale și nu se mișcă departe de vrednicia și de firea sa. De aceea iubeste să petreacă în cele din jurul lui Dumnezeu și caută să se unească cu El, de la Care-și are începutul și prin Care se mișcă și spre Care aleargă, prin însușirile firești și dorește să-I urmeze în simplitate și iubirea de oameni. Din aceeași pricină, născînd și ea cuvîntul, rezidește ca alte ceruri sufletele oamenilor de acelaș neam

497. Din *Despre suflet*, cap. 18—19, *Ibidem*, p. 81—82.

cu sine și le face tari prin răbdare și prin virtuțile cu fapta. De asemenea le face vii prin duhul gurii sale, dându-le putere împotriva patimilor stricătioase. Și așa se vedește și ea ziditoare a lumii înțelegătoare, imitînd pe Dumnezeu Ziditorul lumii mari ⁴⁹⁸. De aceea aude limpede de sus : «Cel ce face vrednic din nevrednic este ca gura Mea» (Iov XIV, 4) ⁴⁹⁹.

13. Cel ce stăruie în mișcările cele după fire ale minții și în vrednicia cuvîntului, se păzește curat de cele materiale și se împodobește cu blîndețe, smerită cugetare, dragoste și milă și se umple de strălucirea iluminărilor Duhului Sfînt. Iar căutînd la vederile înalte, ajunge la cunoștința tainelor ascunse ale lui Dumnezeu și prin cuvînt de înțelepciune le împărtășește cu bunătate celor ce pot să audă. În felul acesta nu numai că-și înmulțește talantul său, ci împărtășește și celor apropiată bucuria de el.

14. Cel ce ușurează înfăptuirea unității doimii și eliberează noblețea sa, de doime, a aflat petrecerea cea bună între duhurile netrupești, făcîndu-se și el duh mintal, deși se vede petrecînd cu trupul între ceilalți oameni ⁵⁰⁰.

498. Omul este un creator în ordinea cunoscută prin gîndire, dar nu mai puțin reală decît cea cunoscută cu simțurile. El este creator prin cuvînt ca expresie a iubirii sale. El recrează sufletele semenilor săi, le insuflă viață, le dă putere să se rețină de la rău, adică de la înaintarea spre nimic, să se dezvolte în bine sau în existență. Dar aceasta o poate face numai în conlucrarea cu Duhul dumnezeiesc și conducînd sufletele spre Dumnezeu, izvorul vieții.

499. Duhul legat de cuvîntul omului, adresat semenilor săi, îi face de fapt vii pe aceștia. Iar viața aceasta e tărie împotriva patimilor egoiste, împotriva robiei și slăbiciunii lor și e relație cu Persoana lui Hristos și a semenilor, relație întru care este viață. E o căldură care ne este comunicată prin cuvîntul de atenție și de îmbărbătare al semenilor noștri. Chiar în acest cuvînt se activează comuniunea lor cu noi și iradierea vieții lor în noi, care, cînd este puternică, este din puterea Duhului.

500. «Duh mintal» este îngerul, care este duh și în același timp minte pură. Starea aceasta o înfăptuiește omul duhovnicesc. El eliberează această doime a diversității, adică doimea dintre minte și trup, care face mișcarea sufletului șovăitoare între îndreptarea spre cele înrudite cu el și spre cele cunoscute cu simțurile.

15. Cel ce a supus nobleții și firii unității, slujirea doimii, a supus toată zidirea lui Dumnezeu, adunînd la un loc cele dezbinat și împăcînd toate ⁵⁰¹.

16. Cîtă vreme firea puterilor din noi e dezbinată în sine și e împărțită în multe părți potrivnice, nu sîntem părtași de darurile mai presus firești ale lui Dumnezeu ⁵⁰². Iar nefiind părtași de acestea, stăm departe și de liturghia tainică a altarului ceresc, săvîrșită prin lucrarea minții ⁵⁰³. Dar cînd prin multa sîrguință a sfințitelor nevoițe ne-am curățit întinăciunea păcatului și am adunat la un loc părțile dezbinat din noi, prin puterea Duhului, atunci ajungem și la împărtășirea de bunătățile negrăite ale lui Dumnezeu și aducem dumnezeieștile taine ale liturghiei tainice a minții, la altarul înțelegător și mai presus de ceruri al lui Dumnezeu, în chip vrednic de Dumnezeu-Cuvîntul, ca niște văzători și preoți ai tainelor nemuritoare ale Sale.

17. Trupul pofteste împotriva Duhului și duhul împotriva trupului. Este o luptă surdă între amîndouă, fiecare voind să biruiască pe cealaltă și să atragă stăpînirea la sine. Aceasta se numește dezbinare, răzvrătire, pornire, împerechere și lupta celor două părți din noi. Prin ea se împarte sufletul, cînd mintea se apleacă spre vreun lucru al patimii omenești.

18. Pînă ce ne împărțim între gîndurile nestatornice și legea trupului stăpînește în noi și e susținută de noi, sîntem sfîșiați în multe părți și depărtați de la unitatea dumnezeiască, nefiind îmbogățiți de ea. Dar cînd muritorul acesta se va înghiți de către puterea unifica-

501. Cel ce reușește să facă trupul slujitor al minții, aduce la unitate, prin mintea lucrătoare în trup, toată lumea.

502. Dezbinarea din noi nu lasă mintea să-și împlinească lucrarea sa de cunoaștere a lui Dumnezeu, de unire cu El și cu semenii.

503. E o idee obișnuită a Părinților că mintea e preotul care, cînd e unită cu Dumnezeu, ca indefinitul personal cu infinitul personal, săvîrșește o liturghie tainică pe altarul ceresc, aducîndu-se pe sine și odată cu sine cele adunate și unificate în ea — deci toată lumea — lui Dum-

toare și mai presus de fire a negrijii ⁵⁰⁴ și mintea va ajunge a ei însăși, luminată de razele și înțelesurile dătătoare de înțelepciune, sufletul, adunîndu-se în chip dumnezeiesc într-o unitate, se va face unul în loc de multe părți dezbinat ; și, adunîndu-se în unitatea dumnezeiască, va fi unit în simplitatea asemenea lui Dumnezeu. Aceasta este reîntoarcerea sufletului la starea străveche și reînnoirea noastră spre ceea ce e mai bun.

19. Cumplit lucru este neștiința și dincolo de toate cele cumplite, fiind un întuneric de să-l pipăi cu mîna. Ea face sufletele în care intră, întunecate ; ea dezbină puterea lui cugetătoare în multe și desparte sufletul din unirea cu Dumnezeu. Tot ce adună ea este lipsit de rațiune. Căci ne face în întregime neraționali și nesimțitori, precum neștiința îngroșată se face sufletului covîrșit de ea, adînc prăpăstios de iad, în care e adunată toată osînda, durerea, întristarea și suspinul. Dimpotrivă, cunoștința dumnezeiască îi este bucurie și revărsare nesfîrșită de lumină, făcînd sufletele în care se sălășluiește prin curăție, luminoase într-un chip dumnezeiesc. Ea le umple de pace, de liniște, de bucurie, de înțelepciune negrăită și de dragoste desăvîrșită.

20. Prezența luminii dumnezeiești, fiind simplă și unitară, adună la sine sufletele care se împărtășesc de ea și le întoarce spre sine. Căci le unește cu desăvîrșirea sa și ridică spre adîncurile lui Dumnezeu ochiul înțelegerii lor și le face văzătoare, cunoscătoare și învățătoare ale marilor taine. Hotărăște-te deci să te cureți prin ostenele cele mai încordate și vei vedea în tine limpede lucrarea celor spuse, atît de plăcute lui Dumnezeu.

nezeu, sfințind-o în minte sau în acest «loc» în care se întilnește credinciosul cu Dumnezeu.

504. Grijă sfîșie viața sufletului, negrija o unește. Dar unitatea astfel cîștigată ne face părtași de unitatea lui Dumnezeu, care departe de a ne sărăci, ne îmbogățește. Nu se poate trăi unitatea lui Dumnezeu de cel ce nu-și trăiește unitatea sa proprie.

21. Iluminările Primei Lumini prin cunoștință în sufletele curățite, nu numai că le fac pe acestea bune și luminoase, ci le și ridică prin contemplare naturală la cerurile gândite cu mintea. Dar nici acolo nu se oprește lucrarea dumnezeiască în suflete, ci le desăvârșește pînă ce sufletele se unesc prin înțelepciune și prin cunoștința celor negrăite cu Unul și se fac în El unul în loc de multe ⁵⁰⁵.

22. Întii trebuie să ne facem neamestecați și netulburați, prin rînduiala curățirii, de păcatul întinării cu gîndurile necuvenite. Pe urmă să ne facem ochii înțelegerii luminați și pururea luminători prin cealaltă rînduială a lucrării luminătoare, care se săvîrșește prin înțelepciunea tainică, ascunsă în Dumnezeu. Și așa să alergăm la știința sfințitelor cunoștințe, care împărtășește prin cuvînt cele noi și cele vechi, celor ce au urechi și-i face să dăruiască mai departe înțelesurile tainice și ascunse ale ei, îndreptîndu-le spre urechile cele nepătate, dar reținîndu-le de la cele nedesăvîrșite. Aceasta, ca să nu se dea cele sfinte cîinilor și să nu se arunce mărgăritarul cuvîntului înaintea sufletelor porcești care-și bat joc de el ⁵⁰⁶.

23. Cînd cineva vede lărgindu-se focul sufletului său pentru credința din inimă și pentru dragostea lui

505. «Prima lumină» e Dumnezeu. «Cerurile inteligibile» sînt cerurile cunoscute de minte, spre deosebire de «cerurile sensibile», cunoscute prin simțuri. La aceste ceruri sufletele sînt ridicate de iluminările dumnezeiești prin contemplarea rațiunilor dumnezeiești ale firii. Dar aceasta e numai treapta a doua a urcușului duhovnicesc. A treia e unirea sufletului cu «Unul», de la Care își au obîrșia toate, adică cu Dumnezeu. Dar sufletul se unește cu Unul numai cînd el însuși a devenit «unul», ridicîndu-se peste privirea și cugetarea distinctă a rațiunilor dumnezeiești.

506. Există o gîndire care întinează rațiunile lucrurilor, amestecîndu-le cu pornirea spre păcat. Trebuie să ne ridicăm la înțelesurile curate ale lucrurilor, cum zice sfîntul Maxim Mărturisitorul. Să nu asociem, de exemplu, la înțelesul curat al aurului, pofta după el. În acest caz gîndirea la aur nu mai e un prilej de a lăuda pe Dumnezeu, Făcătorul lui. În acest caz înțelesul aurului nu se mai adîncește ca rațiune dumnezeiască a lui în infinitatea lui Dumnezeu și nu ne mai înalță spre Dumnezeu, ci ne mîrginește în pofta pămîntească de el.

Dumnezeu, atunci să știe că în el petrece Hristos, Care lucrează înălțarea sufletului său de la pământ și de la cele văzute și-i pregătește locuința cea din ceruri. Iar când va băga de seamă că inima lui se umple de bucurie și de dorința după bunătățile de negrăit ale lui Dumnezeu întru umilință, să știe că se află sub lucrarea Duhului dumnezeiesc. Când, în sfârșit, va simți mintea sa umplându-se de o lumină de negrăit și de înțelesurile unei înțelepciuni mai înalte, să știe că se petrece pogorîrea Mîngîietorului în sufletul său, pentru descoperirea vistierii Împărăției cerurilor ascunse în El și să se păzească pe sine ca pe un palat al lui Dumnezeu și locaș al Duhului.

24. Păzirea vistierii ascunse ale Duhului se face prin încetarea de la lucrurile omenești, pe care cuvîntul o numește liniștire. Aceasta, aprinzînd mai puternic dragostea de Dumnezeu, datorită curăției inimii și dulceții umilinței, dezleagă sufletul din legăturile simțurilor și-l înduplecă să îmbrățișeze libertatea virtuților⁵⁰⁷. Strămutînd astfel puterile lui, liniștea le cheamă spre cele potrivite cu firea și le dăruiește întoarcerea la starea străveche, ca să nu mai fie nici o răutate care să învinovățească pe Făcătorul bunătăților, din pricina abaterii și a mișcării chipului spre ceea ce e mai rău⁵⁰⁸.

25. Liniștea binecuvîntată, înțeleaptă și luminoasă ridică la această desăvîrșire sfințită și dumnezeiască pe cel ce o deprinde și se îndeletnicește cu ea după lege⁵⁰⁹.

507. În textul grec: «libertatea modurilor». Este expresie luată de la sfîntul Maxim Mărturisitorul. Dar «modurile» sînt în concepția sfîntului Maxim, felurile variate de activare a rațiunii ființei noastre. Iar «modurile» cele mai proprii ale activării rațiunii noastre sînt virtuțile. În virtuți se afirmă libertatea de alegere a omului, cîtă vreme patimile reprezintă robia lui și căderea din rațiune.

508. Readucerea puterilor sufletești la starea străveche arată pe Dumnezeu ca pe Cel ce n-a făcut o fire rea. De aceea ea înseamnă o laudă a lui Dumnezeu.

509. Desăvîrșirea e în același timp starea de la început sau starea adevăratei naturi a omului. Căci această stare nu-i o stare de închidere în sine, de limitare rigidă, ci de comunicare și de comuniune cu Dum-

Iar dacă nu ajunge la această înălțare și desăvîrșire, chiar dacă e socotit că se îndeletnicește cu liniștirea, nu s-a îndeletnicit cu liniștirea cea desăvîrșită, ci cu liniștirea cea pătată. Dar nici nu va dobîndi liniștea netulburată dinăuntru de patimile nestăpînite, pînă nu va urca la această înălțime. El va avea numai trupul împrejmuit de ziduri, de văgăuni și de peșteri, chinuit de o minte fără rînduială și rătăcitoare ⁵¹⁰.

26. Sufletele care s-au săltat pînă la curăția cea mai înaltă și au urcat pînă la o mare înălțime a înțelepciunii și a cunoștinței se aseamănă nemijlocit cu heruvimii, ca unele ce s-au apropiat prin știința lor de izvorul bunătăților și au primit de acolo în chip curat descoperirea vederii celei drepte. Căci de aceasta numai puterile heruvimilor sînt luminate, în chip nemijlocit, ca unele ce stau lîngă izvorul dumnezeiesc, primind, cum a zis cineva, vederile dumnezeiești prin înălțarea lor mai presus de toate.

27. Dintre primele puteri ale celor de sus, unele sînt cele mai învăpăiate și mai agere față de lucrurile dumnezeiești, fiind într-o neîncetată mișcare nesfîrșită în jurul lor ⁵¹¹, iar altele sînt cele mai văzătoare, mai cunoscatoare și mai înțelepte — și este o deprindere dumnezeiască a lor să se miște pururea în jurul acestor lucruri —. Așa și sufletele de felul acesta sînt cele mai învăpăiate față de lucrurile dumnezeiești și foarte agere,

nezeu cel personal și cu semenii. Aceasta e și o stare de liniște, pentru că e una cu trăirea în Dumnezeu, în care omul are totul și certitudinea existenței eterne.

510. Mișcarea e o liniște a semnării, care are o notă de disperare, un sentiment al neputinței de a mai face ceva care să-i dea o bucurie. Sau e liniștea unor satisfacții trupești momentane, care nu durează, ce pornesc din văgăuni și peșteri din noi.

511. Mișcarea neîncetată, făcîndu-se mereu în jurul lui Dumnezeu cel nesfîrșit, e în același timp o stabilitate mișcătoare nesfîrșită. Prin mișcarea aceasta puterile de sus sînt într-o stare de învăpăiere. Sufletul, deși are în treapta unirii cu Dumnezeu totul, dar pentru că totul acesta e infinit, e și el totuși într-o mișcare în sus, adică în mișcarea de cuprindere tot mai deplină a totului infinit.

înțelepte și cunoscătoare, tinzînd cu putere în sus spre vederile tainice. Lor le e proprie ca putere și ca deprindere dumnezeiască mișcarea neîncetată și întemeierea și stăruința neclintită în preajma lui Dumnezeu. Pe lângă acestea, ele au deprinderea de a primi iluminările de sus, prin care se împărtășesc de Cel ce este și dăruiesc celorlalți din belșug, prin cuvînt, revărsările de lumină și harurile Aceluia.

28. Dumnezeu este Minte și pricina întregii mișcări neîncetate și toate mințile își au în El, ca în prima Minte, stabilitatea neclintită și mișcarea fără sfîrșit ⁵¹². Dar aceasta o pătimesc numai aceia care nu au avut o mișcare întinată și amestecată, ci neamestecată și netulburată, prin sfîințite sudori. O pătimesc aceasta prin dragostea dumnezeiască, împărtășindu-și între ei și lor înșiși iluminările trimise cu bunătate din izvorul dumnezeiesc și înțelepciunea tainelor lui Dumnezeu, ascunsă în ele ; și împărtășindu-le și altora cu bunătate spre lăudarea neîncetată a dragostei lui Dumnezeu.

29. Stau și se mișcă în jurul lui Dumnezeu sufletele care și-au despovărat cugetarea de cele materiale, iar doimea care se războiește în toate cu sine însăși și-au făcut-o căruță ușor de mînat care aleargă spre ceruri ⁵¹³. Ele se mișcă în jurul lui Dumnezeu fără sfîrșit, ca în jurul unui centru și a pricinii mișcării în cerc. În același timp stau neclintite și fără aplecare într-o parte sau alta, neputînd să se împrăstie din concentrarea lor, spre cele

512. Este meritul sfîntului Grigore de Nisa și al sfîntului Maxim Mărturisitorul de a fi apărut împotriva origenismului mișcarea, arătînd originea ei în Dumnezeu, ca mijloc de urcare a creaturii la Dumnezeu. Ajunsă în Dumnezeu creatura se odihnește, dar în același timp se mișcă etern în această infinitate pentru a se umple de ea tot mai mult. Ea nu se plictisește, ca să se despartă de Dumnezeu.

513. «Doimea» e alcătuirea omului din suflet și trup. Cînd cineva a reușit să înlăture războiul dintre ele, a făcut-o căruță care aleargă ca o unitate în sus, purtată de doi cai spre ceruri. Ideea aceasta e de la sfîntul Maxim (Ambigua). Se accentuează prin aceasta apartenența mișcării spre Dumnezeu la natura umană.

ale simțurilor și spre amăgirea de jos a lucrurilor ome-nești. Acesta este sfîrșitul desăvîrșit al liniștirii ⁵¹⁴. Spre acesta îi duce ea pe cei ce se liniștesc cu adevărat. Astfel mișcîndu-se, stau, și stînd neclintit, se mișcă în jurul celor dumnezeiești ⁵¹⁵. Pînă ce nu se întîmplă aceasta, ne este cu neputință nouă celor ce ni se pare că ne liniștim, să avem mintea în afară de cele materiale și de rătăcire.

30. Cînd ajungem la străvechea frumusețe a rațiunii, prin toată silința și stăruința, și ne împărtășim de cunoștința și de înțelepciunea dată nouă de sus prin venirea Duhului ⁵¹⁶, atunci ni se face cunoscută nouă, celor ce putem să vedem în chip firesc, primul izvor și prima pricină înțeleaptă și bună a aducerii tuturor la existență. Căci nu mai e în noi nimic care s-o învinovățească din pricina păcatului care chinuiește făptura prin abaterea ei spre cele rele, cînd făptura, desfăcîndu-se de Dumnezeu, s-a surpat și, căzînd de la frumusețea cea străveche, a căzut de la îndumnezeire ⁵¹⁷, iar păcatul, furișat în ea, i-a dat forma lui nerațională.

514. Liniștirea e una cu stabilitatea, cu bucuria în stabilitate, cu bucuria plenară prin faptul că sufletele au totul, că au infinitul.

515. Ideea «mișcării stabile» (*motus stabilis*) sau a «stabilității mobile» (*status mobilis*), am văzut că este de la sfîntul Grigore de Nisa și a fost adîncită de sfîntul Maxim Mărturisitorul. Sufletul ajuns în Dumnezeu nu se află într-o stabilitate încremenită, ci într-o stabilitate mobilă sau într-o mișcare stabilă, pentru că nu se mișcă decît în supremul și infinitul bine al dragostei netrecătoare a lui Dumnezeu, nemaliieșind din El. De aceea nici nu se plictisește în Dumnezeu, pentru că niciodată nu epuizează cunoașterea și gustarea infinității lui de viață, de înțelesuri și de iubire.

516. Frumusețea străveche sau originară a rațiunii se recîștigă prin înțelepciunea și cunoștința date de sus, datorită sălășluirii Duhului în noi, care ne pune în relație cu persoanele Sfintei Treimi, izvorul iubirii infinite și al vieții nesecate. Observăm continuu ideea că natura normală a omului constă în relația cu Dumnezeu, în comuniunea cu El, că omul e deschis prin natură lui Dumnezeu și iubirii Lui infinite. A cunoaște real, adică prin experiență, înseamnă a fi în relație cu realitatea și cu Cauza supremă și personală a realității. Rațiunea are un sens larg și dinamic. Ea distinge pe om de starea pătimașă sau a repetiției monotone. Frumusețea străveche a ființei noastre stătea în această rațiune liberă și deschisă infinității și bogăției fără margini a luminii dumnezeiești.

517. Frumusețea străveche a firii noastre era frumusețea stării de îndumnezeire virtuală, a stării de mișcare spre îndumnezeire. Nu poate

31. Prima treaptă a celor ce se întind spre propășiri este cunoștința lucrurilor, venită din iubirea de înțelepciune lucrătoare, a doua e cunoștința tainelor ascunse ale lui Dumnezeu, în care sînt introduși tainic prin contemplarea naturală (a firii). A treia e legătura și unirea cu Prima lumină, în care se află odihna a toată înaintarea prin înțelepciunea lucrătoare și prin contemplare ⁵¹⁸.

32. Toate mințile se adună în ele înseși și cu celelalte și cu Cel ce este cu adevărat, fiind purtate prin cele trei mișcări în chip unitar. Luminînd mințile semenilor, ele le introduc tainic în cele dumnezeiești și le desăvîrșesc ca pe niște duhuri ce se curățesc, unindu-le prin înțelepciunea cerească cu ele înseși și cu Cel Unul ⁵¹⁹.

33. Îndumnezeirea în viață este slujba sfîntă (ierurgia) a minții, slujbă cu adevărat dumnezeiască, pe care o săvîrșește cu Sine Cuvîntul înțelepciunii negrăite și o dăruiește pe cît e cu putință celor ce s-au pregătit pe ei înșiși ⁵²⁰. Această liturghie a dăruit-o Dumnezeu cu bu-

fi frumos chipul peste care nu cade lumina soarelui și pe care nu se vede iubirea față de altul, sau bucuria de iubirea aceluia față de el. Starea cea dintîi nu era la capătul final al desăvîrșirii, dar aflîndu-se într-un dinamism nemișorat al comunicării cu Dumnezeu cel infinit, avea în ea îndumnezeirea în dezvoltare, cum n-a mai avut-o după căderea în rigiditatea necomunicării.

518. Cele două trepte mai de jos sînt urmate, după strădania pe care o reprezintă, de odihna în Dumnezeu, odihnă care este ea însăși treapta finală a urcușului spre Dumnezeu.

519. Mințile se readună în ele înseși. Dar în această reconcentrare în ele înseși e și o unire cu Dumnezeu și cu semenii cu care au dezvoltat relațiile iubitoare. Aceasta se face printr-o întreită mișcare: cine se mișcă spre sine se mișcă în același timp spre semenii și spre Dumnezeu, sau invers. Credinciosul devine mai conștient sau mai interior sieși în măsura în care devine mai interior altora, într-o cunoaștere mai intimă a lor, care îl unifică pe sine cu ei, sau pe ei cu sine; dar și în măsura în care e mai conștient că el este unit cu alții în sinul iubitor al lui Dumnezeu cel personal.

520. E vorba de o lucrare sau slujbă sfîntă, pe care o săvîrșește Cuvîntul cu Sine însuși pentru noi. Este o lucrare prin care El se dăruiește pe Sine Tatălui și celor ce se deschid ei prin curăție. Această liturghie e mintală, pentru că se săvîrșește în planul cunoscut de minte și accesibil ei, spre deosebire de cea din planul sensibil, de care ne îm-

nătate de sus, firii raționale, spre unirea credinței. Aceasta, pentru ca toți cei care prin curăție s-au făcut vrednici, să se împărtășească de ea, prin cunoștința celor dumnezeiești și să se asemene lui Dumnezeu, făcându-se împreună purtători ai chipului Fiului Său (Rom. VIII, 29), prin mișcările înalte și înțelegătoare ale lor în jurul celor dumnezeiești. Și așa să se facă dumnezei prin lucrarea cu voia, pe seama celorlalți oameni de pe pământ; iar ceilalți, curățindu-se prin cuvîntul dumnezeiesc al acelora și prin împreună-sfințita petrecere, să se desăvîrșească în virtute și, în măsura sporirii și curățirii lor, să se împărtășească de îndumnezeirea acelora și să se înfrățească cu ei în unirea lor cu Dumnezeu ⁵²¹. Astfel toți, făcându-se una și adunîndu-se în unitatea dragostei, se unesc cu Dumnezeu neîncetat. «Și va fi Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor», Cel prin fire Dumnezeu în mijlocul celor prin lucrare, Pricinuitorul lucrurilor bune, nemaifiind în zidire nimic care să-i învinovățească.

34. E cu neputință celui ce se nevoiește să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu, atîta cît ne este nouă cu puțință, dacă nu a curățit de mai înainte de pe sine urîțenia noroiului adăugat al păcatelor, prin lacrimi fierbinți, și dacă nu a săvîrșit ierurgia sfintelor porunci ale lui Hristos ⁵²². Altfel este cu neputință acestuia să ajungă

părtășim prin mijlocirea simțurilor. E o lucrare prin care El se dăruiește ca înțelepciune, dar și ca iubire și putere.

521. Sufletele se unesc între ele nu numai cînd ajung la unirea deplină cu Dumnezeu, ci se află într-o unire și pe calea urcușului spre Dumnezeu. Cele aflate pe treapta unirii nemijlocite cu Cuvîntul înțelepciunii care li se dăruiește, îl comunică celor aflate pe treapta făptuitoare, astfel că și aceștia se împărtășesc într-o anumită măsură de îndumnezeirea și de unirea cu Dumnezeu a acelora. Dacă Dionisie Areopagitul atribuia numai celor aflați într-o treaptă ierarhică un rol de intermediere între Dumnezeu și ceilalți credincioși, Nichita recunoaște acest rol tuturor celor înduhovniciți. Aceasta e înfrățirea sau comuniunea încă pe cale.

522. Ierurgiei dăruitoare săvîrșite de Hristos pentru noi trebuie să-i corespundă ierurgia primitoare săvîrșită de noi pentru a putea primi Cuvîntul dumnezeiesc ca dar de înțelepciune și cuvînt. Ierurgia sau

la împărtășirea de bunătățile tainice ale lui Dumnezeu. Căci cel ce dorește să guste cu mintea din dulceața și desfătarea dumnezeiască a celor de cunoscut cu mintea, trebuie să se despartă de toată simțirea lumii și să-și aibă sufletul stăruind numai întru dorirea bunătăților rînduite sfinților și în contemplarea lucrurilor ⁵²³.

35. Păstrarea neschimbată a asemănării cu Dumnezeu, care vine din curățirea cea mai deplină și din multa dragoste a lui Dumnezeu, nu o poate face decît tinderea neîncetată a minții atotvăzătoare spre Dumnezeu. Iar aceasta se naște în suflet din liniștea stăruitoare dobîndită prin virtuți ⁵²⁴, din rugăciunea fără gînduri materiale, neîmprăștiată și neîncetată, din înfrînarea cuprinzătoare și din citirea încordată a Scripturilor.

36. Nu trebuie să ne sîrguim numai ca să ajungem la pacea puterilor din noi, ci și la dorința după odihna minții, care știe să odihnească toată dorința după cele bune prin pacea gîndurilor și prin roua dumnezeiască coborîta din cer și să vindece și să odihnească inima rănită de focul aruncat de sus și aprins de Duhul.

37. Sufletul rănit pînă în adînc de dragostea lui Dumnezeu, după gustarea darurilor duhovnicești ale dulceții Lui, nu mai poate sta sau rămîne întru sine, în același loc, fără să se întindă spre cele dinainte ale celor din ceruri. Căci cu cît schimbă treptele sale prin Duhul și pătrunde în adîncul lui Dumnezeu, cu atît arde mai mult de focul dorinței și cercetează mărimea tainelor Lui încă și mai adînci și se grăbește să se apropie de lumina feri-

slujba noastră sfîntă constă în curățirea noastră, prin împlinirea poruncilor lui Hristos. De fapt și în aceasta e prezentă lucrarea lui Hristos.

523. Ierurgia împlinirii poruncilor, care ni se cere nouă pentru a primi bunătățile dăruite nouă de ierurgia lui Hristos, este în fond o desfacere de simțirea lumii și o ieșire în întîmpinarea lui Hristos. Numai așa se întîlnește «lucrarea sfîntă» a noastră cu «slujba sfîntă» a lui Hristos.

524. Liniștea stăruitoare dobîndită prin virtuți e stabilitatea în ele, sau în legătura cu Dumnezeu.

cită, unde se oprește orice ieșire a minții (extaz), ca să dea odihnă alergărilor sale întru veselie inimii ⁵²⁵.

38. Când ajunge cineva la împărtășirea de Duhul Sfânt și cunoaște sălășluirea Lui în sine printr-o oarecare lucrare și bună mireasmă de negrăit, în așa măsură că această bună mireasmă străbate și la suprafața trupului, atunci el nu mai rabdă să rămână mai departe în hotarele firii. Ci schimbându-se cu schimbarea cea bună a dreptei celui Preaînalt, uită de mîncare, de somn, își biruiește trebuințele trupesti, disprețuiește odihna trupestă și toată ziua fiind în osteneli și în sudorile nevoinei, nu simte vreo oboseală sau sila vreunei trebuințe firești, cum e foamea, setea, somnul, sau celelalte trebuințe ale firii ⁵²⁶. Căci dragostea lui Dumnezeu s-a revărsat în chip nevăzut, însoțită de o bucurie negrăită, în inima lui. De aceea stăruind toată noaptea în lumina focului, el săvîrșește lucrarea minții întru nevoia trupestă. Și se bucură de ospățul nemuritor din pomii nemuritori ai raiului cunoscut cu înțelegerea în care ridicat fiind ca și Pavel, a auzit cuvinte negrăite, pe care nu le poate auzi un om împătimit de simțirea celor văzute (2 Cor. XII, 4).

39. Odată trupul aprins de focul nevoinei și spălat de apa lacrimilor, nu se mai obosește în osteneli, ci se

525. Mîntea ajunsă în infinitatea lui Dumnezeu nu mai iese din sine spre ceva mai înalt, ca în întinderile de mai înainte. Sfîntul Grigore de Nisa a vorbit mult despre acestea. Mîntea ajunsă acolo îl are în sine însăși pe Dumnezeu. Ea se află în însuși oceanul dumnezeiesc, sau oceanul dumnezeiesc se află în ea.

526. Afirmatia de aci că cel ce a ajuns la împărtășirea de Duhul Sfînt iese din hotarele firii, nu contrazice afirmațiile anterioare că prin împărtășirea de Duhul Sfînt omul se restabilește în firea lui adevărată. Aci e vorba de biruirea unor trebuințe ale trupului, care au devenit naturale în urma căderii în păcat. Cel ce le învinge pe acestea, restabilește propriu-zis firea lui adevărată, creată pentru comunicarea spirituală cu Dumnezeu. Și învinge aceste trebuințe cînd puterea Duhului străbate ca o bună mireasmă prin trup, pînă la suprafața lui. Lucrarea Duhului Sfînt ia caracterul unei bune miresme cînd pătrunde în trup. În fond firea se află în ea însăși, cînd se află în Dumnezeu. Nu există o stare intermediară «supranaturală». Ea se află sau sub starea de natură, sau în starea de natură, adică în Dumnezeu. Desigur aflarea în Dumnezeu are diferite grade.

odihnește de sudori ca unul ce a ajuns deasupra nevoinței lucrătoare. Și primind înlăuntru seninătatea și tăcerea păcii, se umple mai degrabă de altă putere, de altă tărie, de altă vigoare, de cea a Duhului. Iar sufletul, avînd un astfel de trup împreună-lucrător și aflînd starea lui mai presus de nevoința trupească, preface mișcările naturale în nevoințe ale minții și, săvîrșind cu agerime lucrarea minții, păzește pe seama lui roadele pomilor nemuritori din raiul cunoscut cu înțelegerea. Astfel din izvorul cugetărilor vrednice de Dumnezeu, curg rîuri, și în rai stă pomul cunoștinței de Dumnezeu, purtînd roduri de înțelepciune, de bucurie, de pace, de bunătate, de îndelungă-răbdare și de iubire de negrăit. Lucrînd astfel cu sîrguință și păzind așa lucrarea minții, pleacă din trup și pătrunde în întunericul cunoștinței lui Dumnezeu (al teologiei) ; iese din toate, nefiind reținut de nimic din cele văzute și, unindu-se cu Dumnezeu, pune capăt sudorilor și dă odihnă dorinței.

40. Ce este mai înalt în noi care ne sîrguim, întrebă Scriptura ; ceea ce se vede, sau ceea ce se poate cunoaște cu mintea ? Dacă ceea ce se vede, nimic altceva nu trebuie să alegem și să iubim afară de cele stricacioase, și nu este mai mare sufletul decît trupul. Iar dacă Dumnezeu este Duh ce poate fi cunoscut cu mintea și cei ce se închină Lui se cade să se închine în Duh și în adevăr (Ioan IV, 24), e de prisos nevoința trupească, cînd s-a întărit în noi lucrarea înțelegătoare a sufletului. Căci aceasta ușurează povara trupului și-l face întreg duhovnicesc, în unirea cu ceea ce e mai înalt.

41. Trei sînt treptele celor ce înaintează în suișul desăvîrșirii : cea curățitoare, cea luminătoare și cea tainică sau desăvîrșitoare ⁵²⁷. Cea dintîi este a începătorilor ;

527. Acestea sînt și cele trei trepte prin care trec neîncetat Pute-
rile îngerești, revenind la ele la niveluri tot mai înalte, după Dionisie
Areopagitul.

a doua, a celor de la mijloc ; și a treia, a celor desăvârșiți. Prin acestea trei, înălțându-se după rînduială cel ce se sîrguiește, crește spre vîrsta lui Hristos și ajunge «bărbat desăvârșit la măsura vîrstei plinătății lui Hristos» (Efeseni IV, 13).

42. Treapta curățitoare este a celor ce au început sfințitele nevoințe. Propriu ei este lepădarea chipului omului pămîntesc, izbăvirea de toată întinăciunea păcatului și îmbrăcarea omului nou, înnoit prin Sfîntul Duh. Lucrul ei este dezlipirea de cele materiale, subțierea trupului, fuga de toată pricina care ațîță cugetarea spre patimă, grija la cele ce trebuie făcute ; pe lîngă acestea, spălarea sărăturii păcatului prin lacrimi, potrivirea purtărilor cu bunătatea Duhului și curățirea părții dinăuntru a paharului sau a minții de toată întinăciunea trupului și a duhului prin umilință, ca așa să se verse în el vinul cuvîntului care veselește inima omului (Ps. CIII, 15) ce s-a curățit și să se ofere Împăratului duhurilor spre gustare. Iar sfîrșitul ei este arderea prin fapte în focul nevoinței și în ostenelile luptelor și lepădarea a tot veninul păcatului, ascuțirea cea bună a sufletului și spălarea lui în apa lacrimilor și prefacerea lui în sabie tăioasă și puternică împotriva patimilor și a dracilor. Cel ce a ajuns aci prin multe lupte ale nevoinței, a stins puterea focului din lăuntrul lui, a rupt gurile leilor, adică ale patimilor sălbatice, s-a întărit cu Duhul, ridicîndu-se din neputința sa, s-a făcut puternic și ca un biruitor a dobîndit cununa răbdării, înfrîngînd pe ispititorul.

43. Treapta luminătoare este a acelor ce au înaintat de la luptele sfințite la cea dintîi nepătimire. Propriu ei este cunoștința lucrurilor, vederea sau contemplarea rațiunilor zidirii și împărtășirea de Sfîntul Duh. Lucrul ei este curățirea minții, produsă prin focul dumnezeiesc, dezvăluirea înțelegătoare a ochilor inimii și nașterea Cu-

vîntului cu înaltele înțelesuri ale cunoștinței ⁵²⁸. Iar sfîrșitul ei este cuvîntul înțelepciunii care lămurește firile lucrurilor, cunoștința lucrurilor omenești și dumnezeiești și descoperirea tainelor Împărăției cerurilor. Cel ce a ajuns aci prin lucrarea înțelegătoare a minții e luat în căruța de foc a pătrimii virtuților ⁵²⁹, și ca un alt Tesvitean e ridicat încă din timpul vieții în văzduhul ce poate fi cunoscut cu mintea și străbate cerurile, înălțîndu-se mai presus de puținătatea trupului.

44. Treapta tainică sau desăvîrșitoare este a aceloră ce au străbătut toate și au ajuns la măsura vîrstei lui Hristos. Propriu lor este să taie văzduhul, să se ridice deasupra tuturor, să ajungă între cetele de sus ale cerurilor, să se apropie de Lumina primă și să cerceteze adîncurile lui Dumnezeu prin Duhul. Lucrul lor este să umple mintea care vede acestea cu rațiunile providenței, ale dreptății și adevărului, ale tainelor și pildelor sfîrșitului și ale înțelesurilor cuvintelor umbrite ale dumnezeieștii Scripturi. Iar sfîrșitul acestei trepte este să învețe pe cel ce s-a desăvîrșit astfel tainele cele ascunse ale lui Dumnezeu, ca să se umple el însuși de înțelepciunea de negrăit prin împreuna-petrecere cu Duhul și să se arate înțelept cuvîntător de Dumnezeu (teolog) în mijlocul mării Biserici a lui Dumnezeu, luminînd pe oameni cu cuvîntul cunoștinței de Dumnezeu. Cel ce a ajuns aci, prin cea mai adîncă smerită cugetare și umilință, a fost ridicat în al treilea cer al cunoștinței de Dumnezeu (al teologiei), ca un alt Pavel (2 Cor. XII, 9), și a auzit cu-

528. În sufletul în care se naște Cuvîntul sau Rațiunea dumnezeiască se nasc și toate înțelesurile sau rațiunile care-l au pe El ca izvor, mai bine zis se imprimă în ființa lui ca puteri care-l mîină la împlinirea lor.

529. Cele patru virtuți sînt: înțelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăția. Se arată caracterul dinamic, înfocat, al acestor virtuți. Ele sînt forța prin care sufletul urcă continuu spre Dumnezeu, nesocotindu-se niciodată ajuns la capăt. Ele reprezintă mișcarea firească a celui ce se nevoiește în iubirea tot mai înaintată față de persoana înfinit iubitoare a lui Dumnezeu și față de persoanele semenilor. Dar prin aceasta ele înseamnă și o desăvîrșire continuă a lui.

vinte de negrăit, pe care nu le poate auzi un om ce se află sub simțire, și a gustat din bunătățile tainice pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit (1 Cor. II, 9). Acesta s-a făcut slujitor al tainelor lui Dumnezeu (1 Cor. IV, 1), ajungînd gura Lui ⁵³⁰ și slujindu-le pe acestea oamenilor prin cuvînt și odihnindu-se în Dumnezeu cu odihna cea fericită, ca un desăvîrșit în Dumnezeu cel desăvîrșit. El s-a unit împreună cu cunoscătorii de Dumnezeu (teologii) cu puterile cele mai de sus ale heruvimilor și serafimilor, cărora le este propriu cuvîntul înțelepciunii și al cunoștinței.

45. Viața oamenilor se împarte în două și are trei feluri de sfîrșituri. Una este în societate și în lume. Alta este în afară de societate și mai presus de lume. Cea din societate se deosebește în cumpătată și nesăturată. Cea în afară de societate, se deosebește în înțelepciunea lucrătoare, în știința firii și în lucrarea mai presus de fire ⁵³¹. Cea din societate sau se însoțește cu dreptatea, dacă se mișcă după fire, sau se însoțește cu nedreptatea și duce la nedreptate, rătăcindu-se de la mișcarea potrivită cu firea. Iar cealaltă, dacă-și urmărește scopul, mișcîndu-se după rînduială, sfîrșește la firea nemărginită, desăvîrșindu-se mai presus de fire. Iar dacă, umblînd după slavă, se abate de la scop, sfîrșește în minte neînțeleaptă și cel ce face astfel va fi lepădat ca un nedesăvîrșit, de Cel desăvîrșit.

530. Dumnezeu însuși grăiește în omul înduhovnicit oamenilor. Dumnezeu îi trezește prin cuvintele acestuia. Din El pornesc în omul înduhovnicit și din acesta în ceilalți cuvintele Lui. Omul înduhovnicit se face gura lui Dumnezeu. Omul experiază în aceasta pe Dumnezeu ca Persoană supremă Care apelează la responsabilitatea lui și îl revendică. El e persoană, Dumnezeu e persoană. Și între ele e legătura prin cuvînt și prin puterea cuvîntului, care e puterea Persoanei. Făcîndu-se gura lui Dumnezeu, omul se experiază în același timp ca răspunzător față de Dumnezeu nu numai pentru sine, ci și pentru ceilalți oameni.

531. În filozofia făptuitoare, în cunoștința rațiunilor firii și în cunoștința tainică de Dumnezeu. Acestea sînt cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc.

46. Duhul este lumină, viață și pace. Deci cel luminat de Duhul dumnezeiesc petrece viață senină, cu pace. Din Acesta izvorăsc cunoștința lucrurilor și înțelepciunea cuvîntului și în acesta vine mintea lui Hristos. Acesta cunoaște tainele Împărăției, pătrunde în adîncul lui Dumnezeu și zi de zi grăiește oamenilor cuvintele bune ale vieții dintr-o inimă netulburată și luminată, fiindcă este bun și are în sine pe Cel bun grăind vechi și noi (Matei XIII, 52).

47. Dumnezeu este înțelepciune și pe cei ce umblă în cuvînt și înțelepciune, îndumnezeindu-i prin cunoștința lucrurilor⁵³², îi unește cu Sine prin lumină și-i face dumnezei prin lucrare. Și precum El a făcut toate prin înțelepciune din nimic și conduce și cîrmuiește cu înțelepciune toate ale lumii și tot cu înțelepciune lucrează pururea mîntuirea tuturor celor ce se apropie de El prin întoarcere, așa și cel ce s-a învrednicit să se împărtășească de înțelepciunea cea de sus prin curăție, face și lucrează pururea, ca chip al lui Dumnezeu, cu înțelepciune, cele ale voii dumnezeiești. El se adună pe sine de la cele din afară și împărțite în multe și-și înalță în fiecare zi cugetarea sa, prin cunoștința celor negrăite, spre viețile cu adevărat îngerești. Și unificîndu-și după puțină viața sa, se unește pe sine cu puterile de sus, care se mișcă în chip unitar în jurul lui Dumnezeu; și prin ele se înalță, ca prin niște bune călăuzitoare, spre prima obîrșie și cauză.

48. Cel ce s-a unit pe sine, prin înțelepciunea cea mai înaltă, cu puterile de sus și pentru aceea și cu Dumnezeu, ca unul ce este după asemănarea lui Dumnezeu, apropiindu-se de toți în chip înțelept prin cuvînt și

532. Dumnezeu îndumnezeiește prin cunoștința celor ce sînt, sau a lucrurilor, pentru că cei ce au ajuns la această cunoștință s-au curățit de patimi și văd toate înțelesurile lucrurilor în chip curat, ca raze din Dumnezeu, ca gînduri lucrătoare ale Lui. Prin această cunoștință, ei se unesc propriu-zis cu Dumnezeu prin iluminările și puterile pornite din Dumnezeu și aflătoare în legătură cu Dumnezeu.

viață de comunitate, taie cu putere dumnezeiască deprinderile celor ce voiesc, cu cele din afară și împărțite și, adunîndu-i în duh ca și pe sine, ca un următor al lui Dumnezeu, îi ridică spre viața unificată, prin înțelepciune, prin cunoștință și prin dezvăluirea celor ascunse, înălțîndu-i la vederea slavei și a luminii prime și unice. Și unindu-i pe ei cu ființele și cu cetele din jurul lui Dumnezeu, îi duce la unitatea lui Dumnezeu, ca unii ce au ajuns în întregime luminători prin iluminarea Duhului ⁵³³.

49. Pătrimea virtuților e însoțită de optimea unor virtuți naturale și generale. Căci din fiecare din acestea răsar, pe amîndouă părțile, două virtuți, încît fiecare se face o treime. Din înțelepciune se naște cunoștința și vederea înțeleaptă ; din dreptate, puterea de a deosebi și socotința milostivă ; din bărbăție, răbdarea și stăruința statornică ; din cumpătare, curăția și fecioria. Deasupra acestei douăsprezecimi treimice, șade cu înțelepciune în scaunul minții Dumnezeu, ca adevărat Creator și Învățător al celor tainice, trimițînd cuvîntul spre lumea virtuților ⁵³⁴. Acesta luînd din începuturile nedezvoltate ale virtuților esența din cele două părți,

533. Lucrarea nevăzută a Duhului îi unește pe credincioși între ei și cu Dumnezeu. Duhul nu e împărțit. El se dă întreg tuturor, cum se dă lumina soarelui.

534. Lumea virtuților e o altă lume, deasupra căreia tronează Dumnezeu, Creator și susținător și al ei. El o creează și pe aceasta tot prin Cuvîntul, luat în toate trei sensurile : de Cuvînt personal, de rațiune ce pune ordine în ființa noastră și de cuvînt întăritor și luminător adresat nouă. În fiecare din aceste trei sensuri ale Sale, Cuvîntul întîlnește ceva corespunzător în noi și-l întărește : persoana noastră, rațiunea noastră și cuvîntul nostru. În această întreită calitate, imbinată cu întreita calitate corespunzătoare a noastră, creează Cuvîntul virtuțile în noi, împreună cu noi, întrucît El însuși le are încorporate în Sine prin întruparea și viața Sa de om și le transmite celor ce se unesc cu El prin putere personală și prin cuvîntul Lui, care îl exprimă pe El și are puterea să conducă spre virtute, sau spre asemănarea cu El, pe cei ce-L ascultă. Deci cuvîntul în acest plan are și înțelesul de rațiune, căci omul virtuos e omul rațional, omul care și-a rînduit viața conform cu rațiunea și o conduce conform ei. Dar prin virtuți omul devine rațional nu numai în viața lui individuală, ci și în relațiile sociale.

zidește în suflet lumea duhovnicească a evlaviei. Ca cer El întinde în suflete înțelepciunea înstelată, întreagă, spre o viață atotluminoasă, în care face să lumineze, ca doi mari luminători, cunoștința dumnezeiască și vederea firii (contemplația naturală)⁵³⁵. Ca pământ întemeiază în suflet dreptatea, ca izvor nesecat de hrană. Ca văzduh întinde cumpătarea spre reîmprospătarea și înrourarea vieții preacurate. Iar ca mare așază în slăbiciunea firii bărbăția, spre surparea întăriturilor și înălțimilor vrăjmașe. Zidind deci Cuvîntul astfel această lume, pune în suflet ca putere Duhul, pentru mișcarea înțelegătoare și pentru mișcarea neîncetată⁵³⁶ și pentru ținerea neîmprăștiată și statornică a ei, după cuvîntul lui David : «Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit, și cu Duhul gurii Sale, toată puterea lor» (Ps. XXXII, 61)⁵³⁷.

50. Domnul nostru Iisus Hristos crește împreună cu vîrstele duhovnicești ale celor ce se nevoiesc. Cînd sînt prunci și au nevoie de lapte, se zice că se alăptează El însuși cu laptele virtuților începătoare ale deprinderii trupești, al cărui folos e prea puțin celor ce au crescut cu virtutea și leapădă pe încetul pruncia. Cînd au ajuns la tinerețe și mănîncă mîncarea tare a contemplației făpturilor, ca unii ce și-au exercitat simțurile sufletului, se zice că sporește și Hristos cu vîrsta și cu harul și șade în mijlocul bătrînilor și le descoperă adîncuri acoperite de întuneric. Iar cînd au ajuns la bărbatul desăvîrșit (Efeseni IV, 13), la măsura vîrstei plinătății

535. Expresia greacă «φυσική θεωρία», pe care am tradus-o prin «contemplația naturală» și prin care se cunosc rațiunile dumnezeiești ale lucrurilor din natură, cînd trăim conform naturii noastre, poate fi tradusă și ca «vedere firească», pentru că de fapt ea e vederea normală a firii noastre, de la care am decăzut prin păcat, văzînd numai învelișul material al lucrurilor, sau văzînd lucrurile ca obiecte de sine stătătoare și satisfăcătoare de trebuințe trupești și nu ca plasticizări ale gîndurilor lui Dumnezeu cel personal.

536. Toată ordinea aceasta e pusă și ținută în mișcare neîncetată de Duhul. Iar prin această mișcare se unește și se desăvîrșește.

537. Despre suflet, cap. 27—28, Ed. cit., p. 88—90.

lui Hristos, se zice că vestește El însuși tuturor cuvîntul pocăinței și învață popoarele cele ale Împărăției cerurilor și se grăbește spre patimi. Căci acesta este sfîrșitul oricărui din cei ce s-au desăvîrșit în virtuți, ca după ce a străbătut toate vîrstele lui Hristos, să ajungă la pătimirea încercărilor (ispitelor), asemenea crucii Aceluia ⁵³⁸.

51. Cîtă vreme ne aflăm sub stihiiile nevoinței trupеști, păzindu-ne să nu ne atingem de mîncări, să nu pipăim ceva, să nu privim la frumuseți, să nu ascultăm cîntări, să nu mirosim mireisme, ne aflăm sub pedagogi ca niște prunci, măcar că sîntem moștenitori și stăpîni peste toate cele ale Tatălui. Dar cînd vine plinirea vremii nevoinței și ea se împlinește prin nepătimire, atunci se naște în noi Cuvîntul din înțelegere curată ⁵³⁹. Și aceasta se face sub legea Duhului, ca pe noi cei ce sîntem sub lege să ne răscumpere din cugetul trupesc

538. Creșterea noastră e din puterea lui Hristos sălășluit în noi. Fiecare vîrstă duhovnicească a noastră e din puterea aceleiași vîrste a lui Hristos, pe care o retrăiește în fiecare din cei ce se nevoielesc, așa cum mama retrăiește cu copilul vîrstele lui, îndrumîndu-l în trăirea dreaptă a lor. Din Hristos cresc virtuțile noastre. Dar El însuși se arată crescînd cu noi, împărtășindu-ne numai atîta putere pentru ele, cîtă sîntem în stare să folosim. Hristos ne ajută să creștem în virtuți, prin puterea Lui personală, prin rațiunea Lui care întărește rațiunea noastră formatoare de virtuți și prin cuvîntul Lui. Cuvîntul lui Dumnezeu implică toate aceste trei înțelesuri. În orice caz virtuțile sînt un rod al dialogului între noi și Hristos, Cuvîntul cel intrupat, și o anumită treaptă în participarea noastră la viața omenească a lui Hristos, aflătoare în înfinitatea divină. În creșterea aceasta îl vedem pe Hristos tot mai clar nu numai în rațiunea și în virtuțile noastre sporite, ci și în El însuși ca Persoană care ne vorbește și ne întărește. Virtuțile și rațiunea noastră devin tot mai transparente pentru Hristos, sau Hristos e tot mai vădit prezent în ele.

539. Cuvîntul dumnezeiesc ca Persoană apare în noi și se face vădit înțelegerii noastre cînd ne-am curățit de patimi, căci patimile ne țin legați cu deosebire de lucruri ca obiecte și ne împiedică să intrăm în relație adevărată cu persoanele semenilor, dar mai ales cu Persoana supremă a lui Hristos. Dar Hristos își impune stăpînirea în noi ca rațiune și cuvînt al Său, întărind rațiunea noastră și limpezind cuvîntul nostru, cînd am scăpat de patimi. Iar aceasta înseamnă înstăpînirea Duhului în noi, cu puterea și cu libertatea Lui. În baza acestei libertăți simțim pornirea să-I spunem lui Dumnezeu: «Avva, Părinte», ca unii ce ne simțim frați cu Hristos.

și să ne facă iarăși fii. Iar înfăptuindu-se aceasta, Duhul strigă în inimile noastre : «Avva, Părinte», arătându-ne și făcându-ne cunoscută înfierea și îndrăznirea cea către Dumnezeu și Tatăl. De aci înainte Duhul rămîne și vorbește cu noi ca și cu niște fii și moștenitori ai lui Dumnezeu prin Hristos, deoarece nu mai sîntem ținuți în robia simțurilor (Gal. IV, 37).

52. Celor ce au sporit în credință ca Petru, au ajuns la nădejde ca Iacob și s-au desăvîrșit în iubire ca Ioan, Domnul li se schimbă la față urcîndu-se pe muntele înalt al cunoștinței lui Dumnezeu (al teologiei). Și îi luminează, arătîndu-li-se și înfățișîndu-li-se ca Cel ce e Cuvîntul curat, asemenea soarelui, iar prin înțelesurile înțelepciunii tainice li se face strălucitor ca lumina. Și Cuvîntul se arată în aceștia stînd în mijlocul legii și al proorociei, unele legiuîndu-le și învățîndu-le, iar altele descoperîndu-le din vistieriile adînci și ascunse ale înțelepciunii, ba uneori mai înainte văzînd și mai înainte vestind⁵⁴⁰. Pe aceștia îi și umbrește Duhul ca un nor luminos și un glas de tainică cunoștință a lui Dumnezeu vine din acel nor la ei, învățîndu-i taina dumnezeirii în trei ipostasuri și spunîndu-le : «Acesta este vîrfurile Meu cel iubit al Cuvîntului desăvîrșirii, întru care bine am voit ; fiți Mie fii desăvîrșiți în Duh desăvîrșit» (Matei XVII, 5)⁵⁴¹.

53. Sufletul care disprețuiește toate cele de jos și e rănit în întregime de dragostea lui Dumnezeu, încearcă o ieșire străină și dumnezeiască (extaz). Căci

540. Vădirea ca Persoană a Cuvîntului lui Dumnezeu devine cu totul clară pe acest vîrf al desăvîrșirii. El se face evident ca atare chiar din cuvintele legii și ale proorocilor, ca Cel ce le legiuiește și le descoperă și le împlinește acum în noi, ba chiar ca Cel ce vede și vestește mai înainte cele viitoare prin noi.

541. E un citat interpretat pentru scopul autorului. Acesta este vîrfurile rațiunii desăvîrșite și deci al înfierii. Cuvîntul Tatălui către cei ajunși aci e Cuvîntul personal la Care trebuie să ajungă cei ce vor să se desăvîrșesc. Pentru că la acest vîrf se află Fiul Unul Născut. Cei ce ajung aci sînt uniți cu Fiul și cu Tatăl în Sfîntul Duh. Sînt atît de apropiați Tatălui, prin har, ca și Fiul cel Unul Născut ca om.

după ce a văzut limpede firile făpturilor și rațiunile lor și a înțeles sfârșiturile lucrurilor omenești, nu mai rabdă să fie înăuntrul zidirii și să mai fie hotărnicit de ceea ce-l mărginește. Ci ieșind din hotarele sale și biruind legăturile simțurilor și trecînd peste firile tuturor, pătrunde, într-o tăcere de negrăit, în întunericul cunoștinței lui Dumnezeu și privește frumusețea Celui ce este, în lumina înțelesurilor Înțelepciunii negrăite, atît cît i se dăruiește de ea prin har. Adîncindu-se apoi în chip vrednic de Dumnezeu prin aceste înțelesuri în vederea Lui, se bucură cu frică și cu dragoste de roadele pomilor nemuritori, adică de cugetările înțelesurilor dumnezeiești, a căror măreție și slavă nu o poate tălmăci niciodată în chip desăvîrșit cînd se întoarce la sine însuși ⁵⁴². Căci stînd în chip minunat sub lucrarea Duhului, își dă seama, în bucurie și tăcere de negrăit, de această pătimire vrednică de laudă, dar nu poate tălmăci cum se săvîrșește această lucrare, sau ce este ceea ce i s-a împărtășit, i s-a arătat și i s-a spus ; nu poate tălmăci cele negrăite, pe care le-a cunoscut în chip tainic.

54. Cel ce-și seamănă sieși spre dreptate lacrimi de umilință culege ca rod al vieții o bucurie negrăită. Iar cel ce caută și așteaptă pe Domnul pînă ce vin roadele dreptății Lui va secera înmulțit spicul cunoștinței de Dumnezeu. Și-l va lumina și pe el lumina înțelepciunii și se va face sfeșnic al luminii veșnice ca să

542. Experiența sufletului pe acest vîrf al întîlnirii cu Dumnezeu nu poate fi exprimată decît în termeni antinomici. Ea e vedere sau mai bine-zis contemplație, dar e vedere în întuneric sau contemplație de nedefinit ; e vedere și în același timp sesizare a unor înțelesuri, dar a unor înțelesuri negrăite care nu se disting din unitatea personală infinită a lui Dumnezeu Cel mai presus de înțelesuri. Ea are loc într-o stare de ieșire a sufletului nu numai din toate ideile definite ale lucrurilor și din legătura cu toate cele văzute în mod distinct cu simțurile, ci și din hotarele sale, căci nu mai cunoaște ceva hotărnicit. Propriu-zis sufletul se hotărniceste prin privirea și gîndirea lucrurilor hotărnicite, prin ideile sau prin imaginile reținute ale lor. Cînd iese din ele se dezlimitează. Dar nu pierde conștiința că e deosebit de realitatea nehotărnicită a lui Dumnezeu. Căci el se dezlimitează prin Dumnezeu, întrucît e capabil să-L cunoască pe El, dar nu prin sine.

lumineze pe toți oamenii. Acela nu se va lipsi pe sine și pe alții de lumina înțelepciunii dăruite lui, ascunzînd-o sub obrocul pizmei, ci va semăna cuvinte bune în Biserica credincioșilor, spre folosul celor mulți și va împărtăși toate învățăturile cîte le-a auzit de sus, încredințate de Duhul dumnezeiesc, și cîte le-a cunoscut în-deletnicindu-se cu contemplarea fapturilor, ca și cîte i-au spus lui părinții.

55. Fiecăruia dintre cei ce se nevoiesc îi vor fi și i se vor topi, în ziua desăvîrșirii sale întru virtute, munții lucrării poruncilor lui Dumnezeu într-o dulceață a veseliei. Căci va împărăți în Sionul înțelegerii curate. Iar dealurile, adică rațiunile virtuților, vor izvorî lapte, aducîndu-i hrana la patul nepătimirii pe care se odihnește⁵⁴³. Și toate dorințele lui Iuda, adică ale credinței și cunoștinței sale, vor izvorî ape, adică dogme, pilde și simboluri ale lucrurilor dumnezeiești. Din inima lui va ieși izvor de înțelepciune negrăită și va adăpa uscăciunea pîrîiașelor, adică pe oamenii uscați de seceta și de arșița patimilor. Atunci va cunoaște rodul adevărat al cuvintelor Domnului în sine. Căci zice : «Cel ce crede în Mine, rîuri de apă vie vor izvorî din pîntecele lui» (Ioan VII, 38).

56. «În cei ce se tem de Mine, zice Domnul, va răsați Soarele dreptății și tămăduirea în faptele lor» (Maleahi IV, 2). «Ei vor sări din închisoarea patimilor și vor sălta ca niște viței slobozi din lanțurile păcatului. Vor călca pe bărbații nelegiuiți și pe draci în picioarele

543. Muntele Sion e un munte dulce, căci în el se ivește dulceața stăpînirii peste patimi și odată cu aceasta dulceața înțeleșurilor curate, care reprezintă înălțimile la care s-a ridicat mintea care vede în ele pe Dumnezeu. Fiecare virtute are o rațiune, sau e o rațiune încorporată într-o deprindere; cîtă vreme patima este lipsită de rațiune, este contrară rațiunii virtuții opuse, e o coborîre spre nimic, pentru că e o coborîre a sufletului în limitare, o ieșire a lui din interiorul infinității divine care-l poate hrăni cu viață în veșnicie. Rațiunile virtuților hrănesc pe cel ce s-a eliberat de patimi și și-a regăsit odihna din partea lor; îl hrănesc din infinitatea vieții lui Dumnezeu cel personal și a toate iubitor.

lor, ca pe o țărână, în ziua învierii lor, pe care o voi face Eu, zice Domnul atotțiitorul» (Isaia XIII, 2), adică atunci când se vor înălța prin toate virtuțile și se vor desăvîrși prin împărtășirea de Duhul.

57. De vei fi ridicat de sus pe un munte înalt al lumii acesteia și al Bisericii lui Hristos, și de vei primi acolo semn al cunoștinței celei noi, să-ți înalți glasul cu înțelepciunea dată ție de la Dumnezeu, îndemnînd cu cuvîntul și învățînd pe frații tăi și deschizîndu-le lor înțelesul dumnezeieștii Scripturi, spre cunoașterea darurilor minunate ale lui Dumnezeu și spre împlinirea poruncilor Lui. Să nu te temi de cei ce pizmuiesc puterea cuvintelor tale și strîmbă toată dumnezeiasca Scriptură, căci sînt deșești și putrezi și gătiți spre locuință diavolului (Matei XII, 44). Dumnezeu va scrie cele rostite de buzele tale în cartea celor vii și nu vei pătimi vătămare de la aceștia, precum nici Petru de la Simon Magul. Ci să zici, mai degrabă, și tu în ziua aceea, în care vei vedea că-ți pregătesc curse în cale, împreună cu proorocul : «Iată Domnul este Dumnezeuul și Mîntuitorul meu, și voi fi nădăjduindu-mă într-Însul și voi fi mîntuit de El și nu mă voi teme», fiindcă «slava mea și lauda mea este Domnul și s-a făcut mie mîntuitor ; și nu voi înceta să vestesc cele slăvite ale Lui în tot pămîntul» (Isaia XII, 2, 5).

58. Dacă ai cunoscut că pornirea spre patimi este nelucrătoare în tine și lacrimile umilinței și ale smeritei cugetări izvorăsc din ochii tăi, să știi că a venit la tine Împărăția lui Dumnezeu și ai zămislit de la Duhul Sfînt. Iar dacă vezi în lăuntrul tău pe Duhul că și lucrează, se mișcă și grăiește și te mîna să grăiești în Biserică cu glas mare mîntuirea și adevărul lui Dumnezeu, să nu împiedici buzele tale pentru pizma oamenilor cu cuget iudaic. Ci șezînd, scrie pe table cele ce ți le spune Duhul, cum zice Isaia : «Că vor fi acestea spre zilele

vremurilor și pînă în veac, după cel ce a zis așa» (Isaia XXX, 8). Căci cei ce suferă de durerile pizmei sînt un popor neascultător, fii mincinoși, întru care nu este credință. Aceștia nu vor să audă că Evanghelia lucrează încă și face prieteni ai lui Dumnezeu și prooroci, ci zic proorocilor și învățătorilor Bisericii : «Nu ne vestiți nouă Împărăția lui Dumnezeu» ; iar celor ce împărtășesc vederile contemplației naturale : «Nu ne grăiți nouă acestea, ci grăiți și vestiți-ne altă rătăcire, pe care lumea o iubește și luați dinaintea noastră pe Sfîntul lui Israel» (Isaia XXX, 11). Nu lua aminte la bîrfirea și la cuvintele lor. Căci mulți surzi vor auzi pînă la urmă cuvintele tale spre folosul lor și ochii orbilor, care umblă în întunericul vieții și în ceața păcatului, vor vedea lumina cuvintelor tale. Și se vor bucura de ele cei săraci cu duhul și cei deznădăjduiți dintre oameni se vor umple de bucurie ; și cei rătăciți cu duhul vor afla înțelepciune în cuvintele tale. Iar cei ce cîrtesc împotriva ta vor învăța să asculte de cuvintele Duhului și limbile care vorbesc de rău vor învăța să grăiască pace.

59. Fericit cel ce a semănat în Sion, în Biserica lui Dumnezeu, sămînța învățaturii cuvintelor Lui, zice Isaia, și are fii ai săi în Duh, în Ierusalimul de sus al celor dintîi născuți. Căci omul acela va ascunde poate pentru o vreme cuvintele sale și va fi acoperit ca de o apă curgătoare. Dar la sfîrșit se va arăta în Sion, adică în Biserica credincioșilor, ca un rîu slăvit ce curge în pămîntul însetat de apele înțelepciunii lui. Și nu vor mai fi din aceia care să se rușineze de a asculta de el din pricina celor pizmuitori. Și-și vor da urechile lor să asculte cuvintele omului aceluia și inima celor slăbiți cu sufletul va lua aminte ca să asculte. Și nu vor mai spune slujitorii pizmei : taci ! Căci fiind evlavios, a sfătuit cele înțelepte și nu a grăit, ca înțelepții nebuni ai lumii, cele nebune. Nici n-a cugetat în inima lui să facă

lucruri deșarte și nelegiuite și să grăiască cu înșelăciune despre Dumnezeu, ca să risipească sufletele flămînde și să trimită neadăpate sufletele însetate. De aceea cuvintele lui rămîn spre folosul celor mulți, chiar dacă nu pare așa celor pizmași (Isaia XXXII, 2 ș.u.).

60. Celui ce locuiește în peștera înaltă a stîncii tari, i se va da spre săturare pîinea cunoștinței și ulciorul înțelepciunii spre îmbătare și va fi apa lui credincioasă⁵⁴⁴. El va vedea pe Împăratul întru slava Lui și ochii săi vor vedea pămîntul de departe. Sufletul său va cugeta înțelepciune și va vesti tuturor locul cel veșnic, în afara hotarelor căruia nu e nimic⁵⁴⁵.

61. Dacă învățătura Domnului deschide urechile oricui se teme de El și adaugă ureche ca să audă și dă limbă de învățătură, ca să știe cînd trebuie să spună cuvînt, cine altul respinge pe cuminții și înțelepții lumii și face nebună înțelepciunea lor, întărind numai cuvintele robilor Săi, decît El însuși? Căci El face lucruri noi și minunate spre slava Sa. El face în inima pustie și uscată cale de smerenie și de blîndețe, iar în cugetarea secată și fără apă, rîu de înțelepciune negrăită, ca să adape poporul Său cel ales, poporul pe care Și l-a pregătit ca să povestească virtuțile Lui. Căci El umblă înaintea celor ce-L iubesc și se tem de El, netezește munții patimilor, sfarmă porțile de aramă ale neștiinței, deschide ușile cunoștinței Sale și descoperă vistieriile acoperite de întunerice, ascunse și nevăzute ale ei, ca să cunoască că El este Domnul Dumnezeu, Care cheamă numele lor Israel.

62. Cine este Cel ce potolește marea patimilor și oprește valurile ei? Domnul Savaot, Cel ce scapă din

544. Va fi ca Ilie cel hrănit, după petrecerea în muntele Carmel, de văduva din Sarepta Sidonului cu pîinea cunoștinței și cu ulciorul înțelepciunii, spre îmbătarea sau entuziasmul dragostei de Dumnezeu.

545. Va fi ca Moise. În afara hotarelor locului veșnic nu e nimic, pentru că el nu are hotar. El este viața și iubirea nemărginită a lui Dumnezeu.

primejdia păcatului pe cei ce-L iubesc pe El, și liniștește furtuna gândurilor ; Cel ce pune cuvintele Sale în gura lor și-i acopere cu umbra mâinilor Sale, cu care a întărit cerul și a întemeiat pământul. El dăruiește celor ce se tem de El limbă de învățătură și ureche de înțelegere, ca să audă glasul Lui de sus și să vestească în casa lui Iacob, în Biserica credincioșilor, poruncile Lui. Iar cei ce n-au ochi să vadă razele Soarelui dreptății și ureche să audă cele slăvite ale lui Dumnezeu au ca parte întunericul neștiinței și nădejdea lor este deșartă. Nici unul dintre aceștia nu grăiește cele drepte, nici nu este întru ei judecată adevărată. Căci au ascultat de cei deșerți și de cei ce grăiesc sunete goale. Ei zămislesc pizmă și nasc bîrfire, căci urechile lor sînt netăiate împrejur și nu pot să audă. De aceea cuvîntul cunoștinței lui Dumnezeu li s-a făcut lor spre osîndă și nu vor să-l audă pe El.

63. Ce înțelepciune este în cei ce sînt chinuiți de pizmă față de aproapele ? Cum vor recunoaște pizmuitorii, întreabă Ieremia, că sîntem înțelepți și legea Domnului este cu noi (Ierem. VIII, 8), cînd se topesc de pizmă față de cei ce au luat harul Duhului, prin înțelepciunea și cunoștința lui Dumnezeu ? În deșert s-a născut cunoștința mincinoasă în cărturarii și înțelepții lumii, care s-au abătut de la cunoștința adevărată. De aceea au fost rușinați înțelepții, căzînd de la înțelepciunea Mîngietorului și văzînd-o pe aceasta înmulțindu-se în fiii pescarilor ; și s-au uimit de puterea cuvintelor lor și s-au prins în mrejele gândurilor lor (Ierem. VIII, 9) ca unii ce au lepădat cunoștința și înțelepciunea cea adevărată a Domnului.

64. Cum s-au topit de invidie cei care pizmuiesc pe cei ce s-au îmbogățit de harul Duhului ! Cum s-au topit de pizmă, cei ce au părăsit izvorul înțelepciunii lui Dumnezeu, față de cei ce-au primit limba de foc, ca

pe un condei de cărturar ager la scris !⁵⁴⁶. De ar fi umblat pe calea lui Dumnezeu, ar fi locuit în pacea nepătimirii în veac și ar fi aflat unde este înțelepciunea, unde este tăria, unde este înțelegerea și cunoștința lucrurilor, unde este dăinuirea îndelungată și viața, unde este lumina ochilor și înțelepciunea cu pace ; ar fi cunoscut cine află locul și cine intră la vistieriile ei ; ar fi cunoscut cum poruncește Dumnezeu proorocilor celor învățați de Cuvîntul, zicînd : «Proorocul care are în vis descoperire să povestească vedenia visului său, și cel la care a venit cuvîntul Meu, să împărtășească cuvîntul Meu pentru adevăr» (Ierem. XXIII, 28). Și iarăși : «Scrie-ți în carte toate cuvintele pe care ți le-am spus» (Ierem. XXX, 8). Dacă ar fi aflat acestea, nu s-ar fi topit de pizmă împotriva unora ca aceștia.

65. Cînd își va schimba arapul pielea și leopardul împestrîtăturile sale, vor putea și pizmașii să grăiască și să sfătuiască bine, gîndind cele rele. Căci ei înșeală pe cei apropiați lor, fiindcă umblă cu viclenie, și-și bat joc de prietenii lor, negrăind adevărul, fiindcă limba lor s-a învățat să grăiască cele deșarte și mincinoase. Ia aminte deci tu, cel ce pentru cunoștința și cuvîntul lui Dumnezeu ești pizmuț și batjocorit de ei, și roagă-te cu stăruință ca Ieremia și zi : «Doamne, pomenește-mă pe mine și cercetează-mă și scapă-mă de bărbații pizmași care mă urmăresc, nu mă pune la îndelungă-răbdare, vrînd să mă cerci multă vreme. Cunoaște că am fost luat în rîs de cei ce nesocotesc cunoștința Ta. Smerește-i pe ei în pizmuirea lor și-mi va fi cuvîntul cunoștinței Tale spre veselie și spre bucuria inimii mele. Căci n-am șezut în sfatul celor ce-și bat joc de cunoștința Ta, ci m-am temut de fața mîinii Tale și am șezut singur ; că pizma lor m-a umplut de amărăciune» (Ieremia XV, 15—18). Și vei auzi : «Bine știu aceasta. De vei întoar-

546. Limba de foc a Duhului poate lua și forma unui condei ager, adînc și înflăcărat.

ce vreun rătăcit de la calea lui, te voi așeza pe tine între prietenii Mei ; înaintea feței Mele vei sta. Și de vei face de preț pe vreun nevrednic, vei fi ca gura Mea, te voi izbăvi pe tine din ghiara lupilor pizmași, zice Domnul lui Israel» (Ierem. XV, 19—21).

66. Sfârșitul cuvîntului e totul. Deci să asculte înțelepții pizmași. Nazireii lui Dumnezeu s-au curățit prin osteneli mai mult decît zăpada. Albitu-s-a viața lor mai mult decît laptele. Chipul înțelepciunii lor a întrecut piatra de safir și înfățișarea cuvintelor lor e mai presus de mărgăritarul curat. Iar cei ce s-au desfătat cu cunoștința lumească au pierit la ieșirea duhului. Cei ce s-au hrănit din înțelepciunea elinilor s-au îmbrăcat cu fumul neștiinței. Căci li s-a lipit limba de gîtlejul lor și au amuțit, fiindcă au lepădat înțelepciunea și cunoștința adevărată a Duhului dumnezeiesc, nevoind să o primească pe aceasta prin osteneli ⁵⁴⁷.

67. Cel ce dă gură deschisă în mijloc de adunare multă, robilor săi, și cuvînt celor ce vestesc cu putere multă, este Dumnezeu, Care smerește pomul înalt și înalță pomul smerit, Care usucă pomul verde și înverzește pomul uscat. Căci a Lui este înțelepciunea și cunoștința și puterea. Și precum schimbă anotimpurile și anii, așa face și sufletele care-L caută și-L doresc pe El, să împărătească peste patimi, și le mută de la viață la viață, dînd înțelepciune celor înțelepți cu Duhul și pricepere celor ce au înțelegere. El descopere lucruri adînci și ascunse celor ce cercetează adîncurile lui Dumnezeu și le dă lor să cunoască ghiciturile acoperite de întuneric. Căci lumina cunoștinței și a înțelepciunii este cu El și o dă cui voiește.

547. Învățătura lui Hristos e o învățătură de practicat, nu o teorie de luat simplu la cunoștință. Pentru că prin ea omul trebuie să se facă asemenea lui Hristos și să intre și să înainteze în unirea cu El și cu viața dumnezeiască infinită, de care s-a umplut umanitatea Lui.

68. Tuturor celor ce lucrează întru răbdare poruncile, după omul din afară și din lăuntru, și caută numai la slava lui Dumnezeu, li se dă cinstea cunoștinței cerești, pacea sufletului și nestricăciunea, ca unora ce nu sînt numai auzitori, ci și făcători ai legii harului. Dumnezeu nu face de ocară cunoștința acestora, care e mărturisită prin fapte, ci o slăvește împreună cu cuvintele cunoștinței celor ce luminează, prin înțelepciunea Lui, în Biserica credincioșilor. Fiindcă la El nu este căutare la față. Iar celui ce se nevoiește pentru a se făli și nu ascultă de cuvintele celor ce sînt povățuiți de Duhul, ci ascultă de părerea lui și de cuvintele amăgitoare ale celor ce au îmbrăcat numai chipul evlaviei și sînt călăuziți de Duhul iubirii de slavă și al iubirii de plăcere, i se dă necaz și strîmtorare, pizmă, minie și furie, acum ca răsplată pentru amăgirea lui, iar la sfîrșit ca pedeapsă a gîndurilor lui ce se osîndesc, sau se apără între ele. Vorbim de ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor și va răsplăti fiecăruia după lucrul lui (Rom. II, 6—16).

69. Precum nu este iudeu cel ce este aceasta întru arătare, după cum s-a spus, și nici tăiere împrejur cea întru arătarea trupului (Rom. II, 28, 29), ci iudeu e cel ce e aceasta întru ascuns și tăiere împrejur e cea a inimii, care sînt în duh nu în literă, așa nici un bărbat desăvîrșit întru cunoștință și înțelepciune nu e cel tare numai în cuvîntul arătat și grăit, nici nevoitor la culme cel ce e așa întru nevoința trupească și văzută. Ci nevoitor este cel ce e aceasta întru lucrarea ascunsă și înțelegătoare, iar înțelept și desăvîrșit întru cunoștință este cel ce grăiește din inimă curată și bună prin Duhul lui Dumnezeu și nu prin literă. Lauda acestora nu e de la oameni, ci de la Dumnezeu. Căci sînt neștiuți sau pizmuiți de oameni, fiind iubiți și cunoscuți numai de Dumnezeu și de cei mișcați de Duhul Lui.

70. Dacă nu se va îndrepta, precum s-a spus, nici un trup înaintea lui Dumnezeu din faptele legii (Rom. III, 20), cine se va desăvârși înaintea lui Dumnezeu numai prin luptele și ostenelele nevoinței? Căci prin fapte ajungem la deprinderea virtuții și oprim lucrarea patimilor, dar numai prin ele nu ne desăvârșim întru plinătatea lui Hristos. Deci ce ne duce pe noi la desăvârșire? Credința sinceră în Dumnezeu. Ea este temelia celor nădăjduite (Evr. XI, 1). Prin ea Avel a adus lui Dumnezeu o jertfă mai deplină decât Cain și a primit mărturia de om drept, iar Avraam, când a fost chemat, a ascultat și a ieșit ca să locuiască în pământul făgăduinței. Ea urcă pe cei ce se nevoiesc la nădejtile mari ale darurilor mai înalte ale lui Dumnezeu și de acolo la cunoștința lucrurilor. Ea le dă lor comori nesecate ale Duhului în inimă, ca să scoată de acolo taine noi și vechi ale lui Dumnezeu și să le dea celor ce au trebuință. Drept aceia, cel ce s-a împărtășit de ea, s-a înălțat și s-a desăvârșit prin dragoste întru cunoștința lui Dumnezeu și a intrat întru odihna Lui, odihnindu-se și el de toate lucrurile sale, ca și Dumnezeu de ale Lui (Evr. IV, 3).

71. Dacă Dumnezeu s-a jurat odinioară, că cei neascultători nu vor intra întru odihna Sa și ca urmare nici n-au putut intra din pricina necredinței lor, cum vor putea să intre vreunii prin singura nevoieță trupească, fără de credință, întru odihna nepătimirii și întru desăvârșirea cunoștinței, când vedem pe mulți neputînd să intre și să se odihnească de toate ostenelele lor? Drept aceea trebuie să se cerceteze fiecare de nu cumva este întru sine o inimă vicleană și necredincioasă și de aceea se lipsește, deși se află în multe ostenele, de odihna și de desăvârșirea lui, din care pricină se chinuiește pururea cu faptele și mănîncă pîinea durerii. Și dacă lipsește odihna întru el, să se silească să intre prin

credință întru odihna nepătimirii și întru desăvârșirea cunoștinței⁵⁴⁸, ca nu cumva să cadă în vechea pildă a neascultării și să pătimească aceleași lucruri ca și cei ce n-au ascultat odinioară.

72. Deoarece sîntem ființe supuse simțurilor, cuvîntătoare și înzestrate cu minte, trebuie să aducem și noi o zeciuială din tot ce sîntem noi înșine. Ca ființe sensibile trebuie să simțim în chip cuvenit lucrurile supuse simțurilor și, prin frumusețea lor, să ne grăbim și să aducem cunoștința lor fără greșală Ziditorului. Ca ființe cuvîntătoare, să grăim bine despre lucrurile dumnezeiești și omenești. Iar ca ființe înzestrate cu minte, să cugetăm fără greșală despre Dumnezeu, despre viața veșnică, despre împărăția cerurilor și despre tainele Duhului ascunse în ea. Trebuie să ne conducem în chip sănătos și fără greșală potrivit cu Dumnezeu. Simțirea, vorbirea și cugetarea trebuie stăpînite și folosite în chip sănătos. Aceasta este măsura adevărată și dumnezeiască și aducerea noastră sfințită lui Dumnezeu⁵⁴⁹.

73. Zeciuiala adevărată adusă lui Dumnezeu este Paștele sufletesc, sau trecerea peste toată deprinderea pătimasă și peste toată simțirea nerațională⁵⁵⁰. În vremea acestui Paște se jertfește Cuvîntul în contemplarea lucrurilor și se mănîncă în pîinea cunoștinței și se bea

548. Odihna nepătimirii e legată de cunoștința ce vine din credința fermă, pentru că ea face clară și sigură legătura sufletului cu Dumnezeu cel personal; îi dă conștiința odihnei în iubirea Lui nesfîrșită și nemijlocită. În nevointe omul se simte încă departe de Dumnezeu; el luptă încă cu patimile, neavînd pe Duhul deplin în el.

549. Prin simțirea, prin vorbirea și gîndirea noastră, închinată lui Dumnezeu, ne aducem nu numai pe noi înșine Lui, ci toate cele simțite, vorbite și gîndite, adică întreaga lume sensibilă și inteligibilă, descoperindu-i prin aceasta transparența pentru Dumnezeu, sau străbaterea lui Dumnezeu prin ea.

550. Paștele înseamnă trecerea prin Marea Roșie și deci ieșirea din robia Egiptului, spre libertate și spre țara făgăduinței. Simbolic ea înseamnă trecerea peste ceea ce ne închide în robia patimilor, la largul infinității lui Dumnezeu și a libertății în ea, din strămtorarea robiei celor văzute, în care nu se simte bine sufletul.

preacinstitul Lui sînge în paharul înțelepciunii tainice. Deci cel ce serbează acest Paște, și-a jertfit sieși Mielul care ridică păcatele lumii și nu va mai muri, ci, după glasul Domnului, va trăi în veac (Ioan VI, 52) ⁵⁵¹.

74 Cel ce s-a ridicat din faptele moarte a înviat împreună cu Hristos. Iar dacă a înviat împreună cu Hristos prin cunoștință, și Hristos nu mai moare, nici pe el nu-l mai stăpînește moartea neștiinței (Rom. VI, 9). Căci cel ce a murit odinioară prin păcat, abătîndu-se de la mișcarea cea după fire, a murit o dată pentru totdeauna. Iar cel ce viețuiește acum, viețuiește lui Dumnezeu prin libertatea Duhului Sfînt, Care l-a ridicat pe el din faptele moarte ale păcatului. De aceea nu mai trăiește trupului și lumii, odată ce e mort față de mădularele trupului și față de lucrurile vieții, ci trăiește în el Hristos, odată ce se află sub harul Duhului Sfînt și nu mai este sub legea trupului. El își dăruiește acum mădularele sale, ca arme ale dreptății, lui Dumnezeu și Tatăl.

75. Cel ce și-a eliberat mădularele sale din robia patimilor și le-a înfățișat spre slujirea dreptății, s-a apropiat de sfințirea întru Duhul Sfînt, ridicîndu-se peste legea trupului. Și aceasta nu-l va mai stăpîni prin păcat, odată ce se odihnește în libertatea și în legea Duhului. Căci sfîrșiturile slujirii dreptății nu sînt ca sfîrșiturile robiei patimilor. Acestea duc la pieirea sufletului înțelegător, iar acelea sfîrșesc în viața veșnică, cea ascunsă în Hristos, Domnul nostru ⁵⁵².

551. Mielul se dă ca jertfă omului credincios în contemplarea lucrărilor; mai bine zis omul însuși îl jertfește sieși în această contemplare, sau îl coboară la sine în stare de mincare și băutură spre sfințirea lui, prin eliberarea de patimi, prin cunoștință și înțelepciune, care nu-i o cunoștință și o înțelepciune în izolare individuală și strîmtoată, ci în comunicare cu Cuvîntul sau cu Izvoritorul personal al cunoștinței, al înțelepciunii și al libertății.

552. Cel ce a intrat în viața liberă de patimi, care e o viață a cunoștinței lui Dumnezeu cel nesfîrșit în iubire, sporește continuu în

76. Cîtă vreme omul trăiește trupește, e stăpînit de legea trupului. Iar dacă moare și e mort lumii, e slobozit de legea trupului. Dar nu putem muri lumii, dacă nu murim mădulelor trupului. Și murim acestora cînd ne facem părtași Duhului Sfînt⁵⁵³. Iar Duhului Sfînt ne vădim că sîntem părtași, cînd aducem lui Dumnezeu roade vrednice de Duhul, și anume dragostea către Dumnezeu din tot sufletul și către aproapele din toată simțirea, bucuria inimii din conștiință curată, pacea sufletului din nepătimire și smerenie, bunătatea gîndurilor minții, îndelunga-răbdare în necazuri și încercări, dulceața în înfrînarea purtărilor, credință simțită și neîndoielnică în Dumnezeu, blîndețe din smerită cugere și din umilință și înfrînarea generală a simțurilor. Cînd aducem astfel de roade lui Dumnezeu, ne aflăm în afară de legea trupului și nu mai este împotriva noastră lege care să ne pedepsească pentru roadele ce le-am adus morții cîtă vreme trăiam trupului. Căci am fost sloboziți de legea trupului, ca unii ce am înviat împreună cu Hristos din lucrurile moarte prin libertatea Duhului (Rom. VIII, 21)⁵⁵⁴.

77. Cei ce au primit pîrga Duhului prin baia nașterii celei de-a doua și o păzesc pe ea nestinsă, apăsăți încă de povara trupului, suspină în sinea lor, așteptînd înfierea prin plinătatea Mîngîietorului, ca să vadă izbăvirea lor de robia stricăciunii⁵⁵⁵. Căci Duhul vine în

această viață. Ea este o viață veșnică. Dar cel ce a căzut din ea nu mai înaintează în viață, ci rămîne mereu mort, pentru că rămîne în aceeași mărginire monotonă a repetiției și a lipsei de libertate și de comuniune.

553. Totdeauna Duhul Sfînt cu libertatea Lui e opus automatismului legilor naturale și patimilor care ne mărginesc și ne țin în această mărginire.

554. Odată ce credinciosul e viu și liber de patimi în Duhul lui Hristos, nu mai are rost să fie pedepsit pentru lucrurile moarte în care trăia înainte.

555. Coruperea trupului nu va fi biruită decît prin plinătatea Duhului, prin covîrșirea puterii spirituale ce va iradia din El. Starea aceea va însemna o supremă intimitate și comunicare cu Dumnezeu, o stare

ajutorul slăbiciunilor lor firești și se roagă pentru ei cu suspine de negrăit (Rom. VIII, 26). Aceasta, deoarece cugetul lor este după Dumnezeu și nădejdea lor așteaptă să vadă descoperirea fiilor lui Dumnezeu în trupul lor muritor, adică moartea de viață făcătoare a lui Iisus⁵⁵⁶, ca să fie și ei fii ai lui Dumnezeu ca unii ce sînt călăuziți de Duhul Sfînt (Rom. VIII, 14) ; și să se slobozească de robia trupului și să ajungă la slobozenia fiilor lui Dumnezeu (Rom. VIII, 19, 23). Acestora li se ajută la tot lucrul bun, ca unora ce iubesc pe Dumnezeu (Rom. VIII, 28).

78. Dumnezeiasca Scriptură, înțelegîndu-se duhovnicește, și comorile din ea descoperindu-se prin Sfîntul Duh numai celor duhovnicești, nu poate vreun om sufletesc să primească descoperirea lor. Căci acesta nu primește să cugete sau să asculte, afară de înlănțuirea gîndurilor lui, nimic din ceea ce zic alții. Fiindcă el nu are în sine Duhul lui Dumnezeu, care cercetează adîncurile lui Dumnezeu (1 Cor. II, 10) și cunoaște cele ale lui Dumnezeu, ci duhul lumii cel pămîntesc și plin de dușmănie și de pizmă, de ceartă și de vrajbă. Din această pricină pentru el este nebunie să cerceteze și să urmărească înțelesul dinăuntru al literii. Căci el nu poate să-l cunoască, fiindcă toate ale dumnezeieștii Scripturi se înțeleg duhovnicește. El își bate joc de lucrurile omenesti și dumnezeiești și de cei ce le înțeleg pe acestea duhovnicește. Și nu-i socotește pe aceștia duhovnicești, nici călăuziți de Duhul dumnezeiesc, ci născocitori de

de filiație față de Dumnezeu. Duhul Sfînt odihnindu-se atunci deplin peste credincios și în el, îl va face fiu al Tatălui, asemenea Fiului Unuia Născut, peste Care se odihnește din veci.

556. «Moartea de viață făcătoare a lui Iisus» este puterea care ajută pe cei ce cred în El să moară și ei pornirilor trupesti care reprezintă moartea cea adevărată și prin aceasta să viețuiască lui Dumnezeu, adică să participe la viața cea adevărată, oferindu-și mădularele lor sufletești și trupesti lui Dumnezeu, ca prin ele să lucreze puterea lui și să trăiască viața Lui, viața înviată și nemuritoare a lui Hristos, Care trăiește ca om viața infinită a lui Dumnezeu, Care a biruit prin Duhul moartea.

înțelesuri închipuite. El strică și răstoarnă cuvintele Scripturilor și înțelesurile dumnezeiești ca Dima acela (2 Tim. IV, 10). Nu așa face însă cel duhovnicesc, ci judecă toate sub lucrarea Duhului dumnezeiesc, dar el însuși nu poate fi judecat de nimeni. Căci în el este mintea lui Hristos, pe care nimeni nu poate să o înțeleagă (1 Cor. II, 14—15).

79. Fapta fiecăruia, zice Pavel, va fi descoperită în ziua cea de apoi și va fi cercată prin foc (1 Cor. III, 13). Deci dacă lucrul cuiva e din substanță nestricăcioasă, ceea ce și-a așezat în sine spre zidire va rămîne nestricat în mijlocul focului. Ba nu numai că nu va arde, ci va căpăta și strălucire, curățindu-se cu totul de puțină tină. Dar dacă lucrul cuiva este din substanță stricăcioasă, ceea ce și-a legat de sine ca povară va arde, miștuindu-se, și el va rămîne golit în mijlocul focului. Iar lucrul nestricăcios și dăinuitor sînt lacrimile de pocăință, milostenia, împreuna-pățimire, rugăciunea, smerenia, credința, nădejdea, dragostea și tot ce se face în scopul evlaviei. Acestea, încă trăind omul, sînt zidite în Biserica sfîntă a lui Dumnezeu, iar plecînd de aici merg împreună cu el și rămîn împreună cu el nestricate în veci. Lucrul ce se va arde de focul acela însă, vădit este tuturor că e iubirea de plăcere, iubirea de slavă, iubirea de argint, ura, pizma, furtişagul, beția, bîrfirea, osîndirea și tot ce se face rău prin trup, din poftă sau mînie. Acestea se strică împreună cu omul care viețuiește ars de focul poftelor și pleacă cu el cînd se desface de trup, dar nu rămîn împreună cu el, ci, stricîndu-se, îl lasă pe lucrătorul lor în mijlocul focului, chinuit în vecii vecilor ⁵⁵⁷.

80. Cunoștința lui Dumnezeu înseamnă că cel înțărît în aceasta, prin smerită cugetare și rugăciune, a fost

557. Ele nu rămîn cu cel ce le-a săvîrșit, pentru că el nu le mai poate săvîrși, fiind sleit de orice putere. Dar e chinuit de amintirea lor și de urmările lor în ființa lui.

cunoscut de Dumnezeu și s-a îmbogățit de la Dumnezeu cu cunoștința tainelor Lui mai presus de fire ⁵⁵⁸. Iar dacă se vede mândrie în jurul lui, nu a fost zidit prin acestea în ea, ci e purtat de duhul cel pămîntesc al lumii acesteia. De aceea unul ca acesta, chiar dacă pare că știe ceva, nu cunoaște nimic din lucrurile dumnezeiești precum trebuie să cunoască. Dar cel ce iubește pe Dumnezeu și nu socotește nimic mai de preț decît iubirea de Dumnezeu și a aproapelui, a cunoscut și adîncurile dumnezeiești și tainele Împărăției Lui, cum trebuie să le cunoască cel mișcat de Duhul dumnezeiesc ⁵⁵⁹; și a fost cunoscut de Dumnezeu ca lucrător adevărat al raiului, adică al Bisericii Lui, care împlinește prin iubire voia lui Dumnezeu, întorcînd suflete și scoțînd vrednici din nevrednici, cu cuvîntul dat lui prin Sfîntul Duh, și păzind lucrul lui nerăpit, prin smerită cugetare și umilință.

81. Toți ne-am botezat întru Hristos în apă și în Duh Sfînt, și toți mîncăm aceeași mîncare duhovnicească și bem aceeași băutură duhovnicească (1 Cor. X, 2 ș.u.). Iar acestea sînt Hristos. Dar întru mulți dintre noi nu binevoiește Dumnezeu. Căci mulți dintre cei credincioși și sîrguincioși și-au asuprit și și-au vestejit trupurile lor prin multe osteneli și deprinderi ale nevoinei trupului, dar neavînd umilință din inimă zdrobită și din cugetare iubitoare de bine, și milă din dragoste, față de aproapele și față de ei înșiși, au fost găsiți goi de plîntărea Duhului Sfînt și s-au aflat departe de cunoștința lui Dumnezeu, avînd pîntece neroditor de înțelegere și cuvînt nesărat și neluminat ⁵⁶⁰.

558. Cunoștința celui duhovnicesc e o reflectare a cunoștinței lui Dumnezeu în el; căci orice cunoștință este prin participarea la ceea ce e cunoscut.

559. Dacă orice cunoștință se naște prin participare la ceea ce se cunoaște, participarea la o persoană are loc prin iubire. Cunoașterea unei persoane de către alta provine deci din iubirea reciprocă între ele.

560. Cuvînt neluminat pe dinăuntru și zornăind pe din afară și nesărat, adică neputînd întreține și dezvoltă viața.

82. Ceea ce li se cere nazireilor de către Scriptură nu este numai să urce muntele Sinai prin fapte, nici numai să se curățească înainte de a se urca și să-și spele veșmintele și să nu se împreune cu femeie, ci și să vadă, nu spatele lui Dumnezeu, ci pe Dumnezeu însuși întru slava Sa, binevoind întru dînșii și dîndu-le tablele cunoștinței spre zidirea poporului Său ⁵⁶¹.

83. Cuvîntul nu-i duce cu Sine pe toți slujitorii și ucenicii Săi la descoperirea tainelor ascunse și mai mari ale Sale, ci numai pe aceia cărora le-a dat ureche și le-a deschis ochi de vedere și le-a limpezit limbă nouă. Pe aceștia luîndu-i cu Sine și despărțindu-i de ceilalți, care și ei erau ucenici, urcă pe Muntele Tabor al contemplației și se schimbă la față înaintea lor. Nu-i mai învață acum tainic cele ale Împărăției cerurilor, ci le arată slava și strălucirea dumnezeirii, și lasă să lumineze din El, ca din Soarele dreptății, temelia vieții și a cuvîntului lor în mijlocul Bisericii credincioșilor ; iar înțelesurile lor le face albe și curate ca o lumină preastrălucitoare ; și așază mintea Sa în ei și-i trimite să scoată din gură lucruri noi și vechi spre zidirea Bisericii Sale.

84. Mulți și-au lucrat țarinile lor cu multă sîrguință și au aruncat în ele sămînță curată, curățind mai înainte mărăcinii și arzînd spinii cu focul pocăinței. Dar fiindcă n-a plouat în ele Dumnezeu ploaia Sfîntului Duh prin umilință, n-au dobîndit nimic din aceasta. Căci s-au uscat de secetă și n-au luat rodul spicului înmulțit al cunoștinței lui Dumnezeu. De aceea, deși n-au murit de foamea cuvîntului dumnezeiesc, totuși au pierit săraci de cunoștința lui Dumnezeu ⁵⁶² și cu mîinile goale, adu-

561. A vedea spatele lui Dumnezeu este a bănuî că este Dumnezeu, sau a deduce că El există, din creație și Scriptură. A-L vedea pe El însuși, sau din față, înseamnă a-L trăi intens și a-L asculta ca Persoană într-un dialog producător de răspundere pentru alții.

562. Au auzit cuvintele lui Dumnezeu, dar n-au avut cunoștința lui Dumnezeu ; n-au cunoscut înțelesul cuvîntului și n-au simțit pe Dumnezeu ca Persoană, grăind în cuvînt și dîndu-le viață, prin comuniunea Sa cu ei prin cuvînt.

nîndu-și puține lucruri spre hrană din darul lui Dumnezeu.

85. Tot cel ce scoate cuvinte de folos din gura sa, spre zidirea aproapelui, le scoate din vistieriile bune ale inimii sale, fiind el însuși bun, după cuvîntul Domnului. Dar nimeni nu poate fi mișcat să cuvînteze despre Dumnezeu, decît în Duhul Sfînt. Și nimeni, grăind în Duhul lui Dumnezeu, nu vorbește cele potrivnice credinței în Hristos, ci cele care zidesc și duc la Dumnezeu și în Împărăția Lui și refac străvechea noblețe și unesc cu Dumnezeu pe unii care se mîntuiesc. Dacă fiecărui i se dă arătarea Duhului spre folos, cel ce s-a îmbogățit cu cuvîntul înțelepciunii lui Dumnezeu și al cunoștinței stă sub lucrarea Duhului Dumnezeiesc și este casă a vistieriilor nesecate ale lui Dumnezeu.

86. Niciunul dintre cei ce s-au botezat și cred în Hristos nu rămîne nepărtaş de harul Duhului, dacă nu s-a predat pe sine la toată lucrarea duhului potrivit și nu și-a întinat credința prin fapte necuvenite, sau nu conviețuiește cu trîndăvia și cu nepăsarea. Dar cel ce a păzit pîrga Sfîntului Duh, pe care a primit-o din Sfîntul Botez, nestînsă, sau dacă s-a stîns a înviorat-o prin faptele dreptății, nu se poate să nu primească și plinirea ei de sus. Iar prin buna sa nevoință se învrednicește, primind plinătatea Duhului, sau de cuvîntul înțelepciunii lui Dumnezeu spre învățătura Bisericii ; sau de cuvîntul cunoștinței tainelor lui Dumnezeu prin acelaș Duh, ca să cunoască tainele Împărăției cerurilor ; sau de credința din inimă, prin acelaș Duh, spre a crede în făgăduințele lui Dumnezeu ca Avraam ; sau de darul vindecărilor, în acelaș Duh, spre tămăduirea bolilor ; sau de lucrarea puterilor, spre a alunga draci și a face semne ; sau de proorocie, spre a vedea înainte și a spune cele viitoare ; sau de deosebirea duhurilor, spre a cunoaște cine grăiește în Duhul lui Dumnezeu și cine

nu ; sau de tălmăcirea diferitelor limbi ; sau de darul mîngîierii celor întristați ; sau de darul cîrmuirii turmei și a poporului lui Dumnzeeu ; sau de dragostea față de toți și de darurile ei, de îndelungă-răbdare, de bună-tate și de toate celelalte. Iar dacă nu va fi cineva părtaş de niciunul din acestea, nu pot să spun că unul ca acesta e credincios, sau că face parte din rîndul celor ce-au îmbrăcat pe Hristos de la dumnezeiescul Botez.

87. Cel ce are dragoste nu știe să pizmuiască ; nu e ușuratic, fălos și pornit ; nu se îngîmfă față de cineva ; nu se poartă cu necuviință față de aproapele ; nu caută numai cele spre folosul său, ci și spre al aproapelui ; nu se mînie degrabă împotriva celor ce-l supără ; nu ia în seamă, dacă suferă vreodată vreun rău ; nu se bucură de nedreptatea prietenilor, ci se bucură de adevărul dreptății lor ; toate le rabdă cîte vin asupra lui cu întristare ; toate le crede din simplitate și nerăutate ; toate cele făgăduite nouă de Dumnezeu nădăjduiește că le va lua ; toate ispitele le rabdă, nerăsplătind răul cu rău ; și niciodată lucrătorul dragostei nu cade din dragostea aproapelui (1 Cor. XIII, 4—8).

88. Dintre cei ce s-au învrednicit de harul de sus al Duhului Sfînt, prin felurite daruri, unii sînt încă prunci și nedesăvîrșiți în darurile dumnezeiești, iar alții bărbați și desăvîrșiți în plinătatea acestora. Unii, întinzîndu-se spre lucrarea dumnezeieștilor porunci, cresc în ele și, umplîndu-se de darurile mai mari ale Duhului, părăsesc darurile din urmă ale prunciei. Iar alții, săl-tîndu-se la culmea iubirii și a cunoștinței de Dumnezeu, se odihnesc de lucrarea darurilor din parte, fie că sînt proorocii, fie deosebiri ale duhurilor, fie mîngîieri, fie conduceri ș.a.m.d. (1 Cor. XII, 4—11). Căci cel ce a intrat în palatul dragostei nu mai cunoaște din parte pe Dumnezeu, sau dragostea, ci îl cunoaște grăind față că-

tre față, precum el însuși este cunoscut de Dumnezeu (1 Cor. XIII, 12).

89. Cel ce din râvnirea darurilor duhovnicești urmărește dragostea și o primește nu suferă să vorbească numai cu sine însuși prin rugăciune și citire, spre zidirea sa. Căci cel ce vorbește numai cu gura cu Dumnezeu, prin rugăciune și psalmi, se zidește pe sine, cum zice Pavel. Ci se silește să și prooroească spre zidirea Bisericii lui Dumnezeu, adică să învețe pe cei apropiați lucrarea poruncilor lui Dumnezeu și felul cum trebuie să se silească ei spre a bine-plăcea lui Dumnezeu. Căci cu ce ar și putea să folosească pe alții înființătorul care grăiește totdeauna numai cu sine și cu Dumnezeu prin rugăciune și cîntare, dacă n-ar grăi și celor de sub el, fie întru descoperirea Duhului Sfînt, fie întru darul înainte-văzător al proorociei, fie întru învățătura cuvîntului de înțelepciune ? Care dintre cei de sub ascultare se va pregăti spre lupta cu patimile și cu dracii, de nu-i va da acela cuvînt lămurit de învățătură prin scris, sau prin grai viu ? Cu adevărat, de nu va căuta păstorul, spre zidirea turmei sale, să prisosească în cuvîntul învățaturii și în cunoștința Duhului, nu va fi râvnitor al darurilor lui Dumnezeu. Căci prin multa rugăciune și cîntare cu gura în Duh sau cu sufletul, se zidește pe sine, dar mintea sa este neroditoare, neproorocind prin cuvîntul învățaturii și nezidind Biserica lui Dumnezeu. Iar dacă Pavel, care s-a unit cu Dumnezeu prin rugăciune mai mult decît toți oamenii, voia mai bine să spună cinci cuvinte prin mintea roditoare în Biserică, ca să-i învețe și pe alții, decît zeci de mii de cuvinte ale cîntării cu gura, de bună seamă că s-au rătăcit de la dragoste cei ce stau în fruntea altora și-și împlinesc slujba de păstor numai cu cîntarea și cu citirea.

90. Cel ce ne-a dat nouă ființa din materia mai de jos și din firea înțelegătoare și a adunat în chip minunat

într-o ființă și într-un ipostas cele protivnice ale firii văzute în ele însele, ne-a dat și existența bună prin cuvîntul înțelepciunii Sale și prin cuvîntul cunoștinței. Aceasta, ca pe de o parte să vedem prin cunoștința Duhului comorile ascunse ale Împărăției cerurilor, dăruite nouă de El, pe de alta, să facem cunoscută și celor apropiați, prin cuvîntul înțelepciunii, bogăția iubirii Lui și bunătățile veșnice, pe care le-a gătit spre desfătare celor ce-L iubesc pe El.

91. Cel ce s-a ridicat peste amenințările și făgăduințele celor trei legi a intrat la viața nesupusă legii, făcîndu-se lege Bisericii și nefiind stăpînit de lege. Iar dacă viața nesupusă legii este liberă, atunci ea este mai presus de orice silă și putință de abatere ⁵⁶³. Și cine ajunge la ea, eliberat de trupul din afară și prefăcut în foc, prin împărtășirea de Duhul, s-a unit și el în întregime cu Hristos cel mai presus de toată firea, desființîndu-se în el ceea ce e din parte ⁵⁶⁴.

92. Cel ce a primit cunoștința primei Minți, Care este începutul și sfîrșitul tuturor și e nevăzută în Ea în-săși, fiind în lăuntrul și în afara tuturor celorlalte, știe să fie singur (monah) și cînd e singur și cînd e în mijlocul altora care sînt singuri. El nu suferă nici o păgubire a desăvîrșirii și bunătății nici cînd e singur, nici cînd e cu mulți. Ci este totdeauna și întru toate singur, ca înce-

563. Cel ridicat la libertatea duhovnicească, nu e nici rob legii, dar nu se abate nici spre rele. Chiar în libertatea sa e binele, sau invers, chiar în bine e libertatea, pentru că binele e fericirea comuniunii în iubire. Și aceasta nu-l lasă pe credincios să cadă la o viață săracă și mărginită individualistă. Cele trei legi pot fi: legea naturală, legea dinainte de Moise, legea lui Moise.

564. Cel ce lucrează din el însuși cele poruncite de lege e eliberat de lege. Acela e el însuși lege celor din Biserică. E lege și putere spre cele bune. El e foc ce se mișcă cu înfocare în cele bune, neputînd fi ținut într-un cadru rigid. El e foc pentru că e plin de entuziasmul curat al Duhului, Care-l mină să înainteze la fapte și la virtuți tot mai mari. De focul acesta curat se resimte și trupul, care e copleșit de Duhul și de aceea nu mai moare sau va învia. Trupul înviat al lui Hristos e și el trup de foc, cum se spune în cîntările bisericești ortodoxe de la duminica Tomii.

put al mișcării altora spre singurătate și ca țintă desăvârșită a virtuții.

93. Unirea neamestecată și legătura sufletului cu trupul, când e consimțită, face un singur lucru din materie și din suflet. Dar când nu e consimțită, trezește pofta lăuntrică a războiului. Dar venind Cuvîntul (rațiunea) și impunîndu-și stăpînirea, destramă gîlceava și vestind buna înțelegere, dă tot conținutul faptelor, firii și duhului.

94. În noi sînt trei puteri de căpetenie. Una stăpînește, dar nu e stăpînită⁵⁶⁵. Una stăpînește și e stăpînită⁵⁶⁶. Iar una nu stăpînește, dar e stăpînită. Deci când cea care stăpînește ajunge sub stăpînirea uneia din cele ce sînt stăpînite, cea roabă prin fire se arată liberă celor roabe prin fire și iese de sub stăpînire și din firea sa, și de aci se naște mare răzvrătire. Aflîndu-se între acestea o asemenea răzvrătire, nu le mai vedem pe toate supuse rațiunii. Dar când cea stăpînită domnește peste toate și le aduce sub ascultarea și stăpînirea sa, atunci cele ce sînt dezbinat, adunîndu-se la un loc și conglăsuind între ele, au pace cu Dumnezeu. Și tuturor celor ce s-au supus rațiunii, li se împărtășește prin ea Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl⁵⁶⁷.

95. Cele cinci simțuri, supunîndu-se celor patru stăpîniri ale virtuților cuprinzătoare și păzind buna ascultare, pregătesc firea trupului plăsmuită din patru stihii, să se miște fără tulburare pe roata vieții. Mișcîndu-se cele cinci simțuri astfel, puterile nu se răzvrătesc întreolaltă, ci partea pătimitoare a poftii și a iușimii se unește cu rațiunea, iar mintea își impune stăpînirea sa firească. Prin aceasta ea își face din cele patru stăpîniri

565. În aceasta se arată caracterul nostru de subiect, de eu.

566. E voința și cugetarea omului.

567. Cînd toate sînt supuse subiectului nostru făcut să fie liber și acesta nu e supus nici unei patimi, el trăiește liber legătura cu Dumnezeu, izvorul libertății în calitatea Lui de subiect suprem. Și toate în noi sînt unite.

o căruță de război cu patru cai, iar din cele cinci roabe, scaun, și oștindu-se împotriva trupului tiran, e ridicată, prin răpire, la ceruri, unde, înfățișându-se Împăratului veacurilor, primește cununa biruinței și se odihnește în El de tot drumul său ⁵⁶⁸.

96. Celor ce se desăvîrșesc în timp prin contemplație și se reazimă pe stîlpii Duhului, li se dă un pahar și li se pune înainte o pîine din ospățul împărătesc ; ei află scaun de odihnă din argint bogat și comoară de mărgăritare și de pietre prețioase și li se dă bogății negrăite în mîini. Pe aceștia lucrarea cu fapta îi face bărbați pricepuți în lucrurile împărătești, din foarte neîndemînatici cum erau, și-i face să nu mai stea între bărbații leneși.

97. Împărăția Cerurilor se dă tuturor celor ce se nevoiesc, încă de aici, sau numai după desfacerea trupului ? Dacă de aici, biruința este neclintită, bucuria negrăită și urcușul nostru spre rai e liber. Căci acesta se află nemijlocit la răsăriturile dumnezeiești. Iar dacă după moarte și desfacere, e de întrebare dacă ieșirea se face fără frică. Și trebuie să aflăm ce este Împărăția lui Dumnezeu și raiul și prin ce se deosebește una de altul și care este vremea fiecăruia și dacă ne aflăm în amîndouă, și cum și cînd și după cîtă vreme. Căci cel ce a ajuns înăuntrul celei dintîi, trăind încă și purtînd trup, nu a pierdut pe celălalt.

98. Lumea de sus, fiind încă neîmplinită, așteaptă plinirea, ca să ia restabilirea începînd de la cei dintîi născuți ai lui Israel, care văd pe Dumnezeu. Căci ea se desăvîrșește împlinindu-se prin cei ce aleargă spre cunoștința lui Dumnezeu. Și odată desăvîrșită, hotărăște

568. Părinții dau cu deosebire minții rolul de subiect liber. Ea se ridică la unirea cu Dumnezeu, izvorul libertății, eliberîndu-se prin virtuți de robia patimilor care o strîmtoarează și o țin moartă în monotonia automată a acelorăși mișcări făcute fără voie. Prin virtuțile libertății mintea poate zbura în sus spre Dumnezeu cel liber și izvorul libertății.

sfârșiturile lumii de jos a credincioșilor și necredincioșilor și o face să se adune în sine, dînd fiecăruia ce e al său și despărțind din împreunarea lor cele ce prin ele însăși nu pot rămîne adunate. Astfel adună la sine începuturile celorlalte lucruri și sfârșiturile, pe care acestea le au de la ea și le hotărînicește pe acestea ca hotar nehotărînicit al lor ⁵⁶⁹. Dumnezeuzeirea însăși nu e condusă însă de altă stăpînire, nici nu e hotărînicită, întrucît nu e purtată spre ceva. Căci Ea are mișcarea de-a pururi, întrucît nici nu se poate opri prin fire, nici nu se poate întinde peste hotarele Ei, ci este simbăta și odihna oricărei conduceri și mișcări ⁵⁷⁰.

99. Uniunea puterilor de sus, care cîntă și conduce cîntările de laudă, alcătuieste un cor treimic, care înfățișîndu-se Treimii în chip treimic, îi aduce cîntarea lor de laudă, liturghisind cu frică și cu cutremur. Dintre aceste puteri, unele se află la picioarele Începutului și Cauzei tuturor, de la Care își au începutul cele care sînt mai apropiate și conduc cîntările de laudă. Numele lor sînt : scaune, heruvimi și serafimi. Propriu lor este înțelepciunea înfocată și cunoștința celor cerești, iar culmea lucrării lor este cîntarea vrednică de Dumnezeu, numită în limba evreiască «Ghel». Cele ce se află la mijloc între acestea și cele ce urmează stau în jurul lui Dumnezeu și se numesc : stăpîinii, domnii și puteri. Propriu lor este întocmirea lucrurilor mari, lucrările minunate și ale semnelor. Iar culmea lucrărilor lor e cîntarea întreit sfîntă : «Sfînt, Sfînt, Sfînt». Cele ce

569. Hotarul lor nehotărînicit e Dumnezeu, în Care se adună sfârșiturile nesfârșite ale tuturor făpturilor, care au început. Căci precum El este începutul lor, așa este și sfîrșitul lor nesfârșit.

570. Dumnezeu le mișcă pe toate spre Sine, dar El însuși este nemișcat, căci n-are spre ce se mișca, nefiind nimic dincolo de hotarele Sale infinite. Ideea aceasta a dezvoltat-o sfințul Maxim Mărturisitorul (Ambigua), de care Nichita e foarte influențat în suta a treia a capetelor. Aristotel a caracterizat și el Suprema realitate ca «Mișcătorul nemișcat», dar la el lipsește conștiința clară a caracterului personal al lui Dumnezeu și explicarea mișcării imprimată creaturilor din iubirea care le atrage spre El.

sfîrşesc aproape de noi, care sînt deasupra noastră, dar dedesubtul celor de sus, stau de asemenea în jurul lui Dumnezeu. Ele se numesc : începătorii, arhangheli şi îngeri. Proprie lor este liturghisirea în slujbe, iar culmea lucrării lor, cîntarea : «Aliluia». De darurile lor dumnezeieşti se împărtăşeşte firea raţională a oamenilor, care se desăvîrşeşte prin toată virtutea şi se înalţă prin toată cunoştinţa şi înţelepciunea Duhului şi a focului dumnezeiesc, atrăgîndu-şi de la toate ceea ce le e propriu, prin curăţie. De la unele se împărtăşeşte de slujirea şi de liturghisirea poruncilor lui Dumnezeu, de la altele din grija şi supravegherea celor de un neam, ca şi de orînduirea lucrurilor mari şi dumnezeieşti şi de lucrările Duhului ; iar de la cele mai de sus, de înţelepciunea înfocată a cuvîntului şi de cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omenesti. Desăvîrşindu-se astfel şi schimbînd darurile firii, firea noastră raţională se uneşte prin ele cu Dumnezeu, aducîndu-I ca decadă de la sine pîrga zeciuielii ⁵⁷¹.

100. Dumnezeu cel Unul şi Întreit, începînd de la unitate, se desăvîrşeşte întru Sine în cerc, ca un fel de decadă. El are în lăuntrul Său începuturile şi sfîrşiturile tuturor, dar este în afară de toate ca unul ce este aşezat deasupra tuturor. Cel ce a ajuns în lăuntrul Lui, a primit în sine raţiunile şi cunoştinţa lucrurilor. Şi stînd afară de toate, sălăşluieşte în lăuntrul tuturor, cunoscînd începuturile şi sfîrşiturile tuturor, ca unul ce are prin Cuvîntul legătura înţelegătoare cu Tatăl şi e desăvîrşit întru Duhul, fiind în legătură cu Însăşi Treimea atotdesăvîrşită, nedespărţită şi cea de o fiinţă, închinată în Tatăl, în Fiul şi în Sfîntul Duh şi slăvit într-o fire, o împărăţie şi o putere, a Căreia este stăpînirea în veci. Amin.

571. Toată învăţătura e luată de la Dionisie Areopagitul. Dar noi ne unim prin toate cu Dumnezeu. Cetele îngereşti nu se interpun între noi şi Dumnezeu. În om se face o sinteză a tuturor darurilor. El primeşte de la toate cetele îngereşti ceea ce le e propriu.

Vederea duhovnicească a raiului⁵⁷²

1. Vino, aşadar, să vorbim şi despre rai. Căci acesta era scopul cuvîntului nostru. Pentru el ne-am îmbrăcat de luptă, după ce am alcătuit «Cuvîntul despre suflet». Dar, dacă vrei, să aruncăm o primă privire asupra temei.

Mai întîi trebuie să cercetăm în ce chip a fost zidit pentru noi raiul dumnezeiesc în acelaş timp supus simţurilor (sensibil) şi gîndit cu mintea (inteligibil) ; care sînt rodurile ambelor feluri de plante dumnezeieşti ale raiului inteligibil ; care e lucrarea şi păzirea raiului gîndit cu mintea şi de ce fel de roduri se împărtăşesc din el cei ce lucrează în el în chip felurit ; în ce chip Cuvîntul a aşezat în acest rai două porţi şi nu mai multe, două porţi care se învîrteau ca heruvimii, şi în ce constă lucrarea deosebită a fiecăreia ? Apoi trebuie să ne îndreptăm privirea spre pomul vieţii şi spre cel al cunoştinţei, care se numeşte cunoştinţa binelui şi a răului. Căci în felul acesta, vom cunoaşte, pe cît ne este cu putinţă, şi în noi, precum zice dumnezeiescul apostol, «care este bogăţia bunătăţii lui Dumnezeu cu privire la noi» (Rom. II, 4) şi care sînt bunătăţile dăruite nouă la început de El (1 Cor. II, 12 ; Iacob I, 17) ; şi cum noi, prin reaua alegere, am căzut şi cădem din darurile dumnezeieşti.

572. După ediţia lui Darrouzès, *op. cit.*, p. 155—227. Ce se scrie în această lucrare e o explicare a treptei a doua a urcuşului duhovnicesc al omului, în care acesta, contemplînd raţiunile divine ale lucrurilor sau privind lumea în chip curat, o vede ca rai. Sfîntul Maxim numeşte foarte multe din paragrafele operei «Ambigua», «contemplări»: contemplarea lui Ilie, contemplarea lui Melchisedec, contemplarea celui căzut între tilhari. Prin fiecare din aceştia vede raţiunea mai înaltă a lui. Noi traducem aci cuvîntul «contemplare» prin «vederea duhovnicească».

2. Deci vă rog să-mi dați ascultare cu luare-aminte spre primirea cuvîntului, și alipiți-vă mintea de cele ce voi spune. În felul acesta pe de o parte veți cunoaște și voi adevărul, iar pe de alta cuvîntul meu mi se va face și mie folositor, pricinuindu-mi ca pe o plată binecuvîntată și harul Duhului, întrucît va aduce folos celor ce-l ascultă. Iată așadar cuprinsul lui.

3. Dumnezeu, zidind pe om de la început ca pe o ființă îndoită, adică din fire văzută și nevăzută, văzut și nevăzut, supus simțurilor și înțelegător, i-a făcut și locașul lui potrivit firilor lui, adică raiul supus simțurilor și cel cunoscut cu mintea, văzut și nevăzut, sădind în mijlocul lui pomul vieții și pomul cunoștinței, care se numește cunoștința binelui și a răului. Pe unul din aceste raiuri l-a sădit în Eden, în lumea aceasta văzută ; el a fost «așezat la răsărit», fiind mai înalt decît tot pămîntul, spre desfătarea lui Adam, căci Eden se tălmăcește «desfătare». El era înconjurat de un aer subțire, temperat și preacurat, bogat în plante pururea roditoare, plin de lumină și de mireasmă negrăită, întrecînd toată armonia cunoscută cu simțurile și închipuirea oricărei frumuseți, cum se cuvenea să fie locașul celui zidit după chipul lui Dumnezeu ⁵⁷³. Pe celălalt rai, l-a sădit în lumea gîndită cu mintea și nevăzută, aflîndu-se și fiind așezat în mijlocul omului ca o lume mare în cea mică văzută ⁵⁷⁴, în mijlocul omului zidit de Dumnezeu și așezat pe pămînt.

4. Noi vom vorbi aci despre acest rai cunoscut cu mintea, căci pe el avem trebuință să-l cunoaștem. Pentru că celălalt rai a fost închis de la greșeala lui Adam ; sau pentru că sabia de foc întorcîndu-se de către noi de cînd Hristos s-a răstignit și a înviat, noi credincioșii

⁵⁷³. Sfîntul Ioan Damaschin, *De Fide orthodoxa*, 25 ; P.G. 94, 912—913 B.

⁵⁷⁴. Idem, *op. cit.*, 921 A ; Sfîntul Grigore de Nazianz, *Cuv.* 38, 11 ; P.G. 36, 324-A.

nu mai avem trebuință de el acum, întrucît tuturor ni s-a deschis intrarea la ceruri și Împărăția lui Hristos e făgăduită de către El tuturor, ca să fim și noi unde este El, cum zice El însuși în Evangheliile Sale : «Ca unde sînt Eu și voi să fiți» (Ioan XVII, 27). Avem însă mare trebuință, cum s-a spus, de raiul gîndit cu mintea și nevăzut, ca să cunoaștem întocmai firea și locul lui și plantele dumnezeiești sădite de Dumnezeu în el, plante de care trebuie să ne împărtășim la timp potrivit în raiul în care am fost așezați «să lucrăm și să-l păzim» (Facere II, 15).

Vom începe astfel tîlcuirea lui, care e o tîlcuire foarte bună și pricinuitoare de folos celor ce-au început să înainteze de curînd în contemplație, și e un adaos de cunoștință mai desăvîrșită celor ce cercetează adîncurile Duhului.

5. Prin pizma diavolului și prin ispita femeii am căzut din acel locaș nesupus stricăciunii și am fost scoși, din pricina greșelilor strămoșilor, din raiul desfătării și am fost aruncați ⁵⁷⁵ pe acest pămînt ca să-l lucrăm și am fost pedepsiți să mîncăm pîinea noastră din el întru sudoare și osteneală ⁵⁷⁶, dat fiind că el ne odrăslește de cele mai multe ori spini și pălămidă în loc de semințe. Dar tocmai aceasta ni s-a făcut prilej de a intra în al doilea rai, adică să contemplăm, în lumea aceasta văzută, zidirea lui, pe cît e cu putință, ca, urcîndu-ne de la frumusețea lucrurilor la Făcătorul lor (Rom. I, 20), cum zice dumnezeiasca Scriptură, să se nască în noi cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenești, luminați fiind de Duhul. Astfel, prin cuvîntul și înțelepciunea harului lui Dumnezeu, vom intra nu numai în raiul gîndit cu

575. Filozoful german Heidegger vorbește și el de «aruncarea» noastră în lume. Dar pentru el acesta este un fapt neînțeles și fără ieșire.

576. Natura nu se mai lasă ușor prelucrată, pentru că duhul nostru a slăbit în putere.

mintea și vom cerceta cu amănuntul nu numai firile celor din el și mișcările și rațiunile lor ⁵⁷⁷, ci ne vom desfăta și de florile zidirii văzute și ne vom îngriji cu evlavie de cultivarea lor.

6. Căci e îndoit și acest rai ce stă în fața noastră a celor alcătuiți din două firi ⁵⁷⁸. Și care este el ? Toată zidirea văzută și cea nevăzută din noi, despre care dumnezeiescul Pavel zice împreună cu proorocul David : «Căci cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii, fiind înțelese din făpturi, se văd» (Rom. I, 20). Iar David zice : «Minunată s-a făcut cunoștința mea de la mine, nu voi căuta spre ea» (Ps. CXXXVIII, 6) ; adică de la întocmirea și plăsmuirea mea, care s-a făcut atunci primejdioasă lui Adam cel nou zidit, care nu putea veni încă la contemplarea și înțelegerea ei.

7. Dar să grăim, dacă voiți, mai întâi despre acest rai văzut și cunoscut prin simțuri, în care am fost așezați, cum s-a spus, de Dumnezeu, după căderea lui Adam, noi cei din neamul lui ⁵⁷⁹. Apoi vom face, după putere, și explicarea raiului cunoscut cu mintea. Căci nimic nu ne va împiedica să vorbim cu evlavie despre rai, odată ce ne-am îndatorat să ne robim tot gândul ascultării lui Hristos, cum zice apostolul (2 Cor. X, 5), și să țilcuim cu înțelegere cele ale dumnezeieștii Scrip-

577. Lumea aceasta însăși este un rai virtual, pentru cei ce pot să vadă prin lucruri rațiunile dumnezeiești ale lor.

578. E îndoit ca și noi pentru că însăși lumea văzută e frumoasă și deci e un rai, dar prin ea străvedem cu mintea și latura lui nevăzută a rațiunilor dumnezeiești.

579. Lumea noastră din lăuntru și lumea din afară sînt două raiuri care erau la început deschise, apoi s-au închis, dar pot fi iarăși deschise. Raiul lăuntric se deschide prin virtuți, cel din afară prin contemplarea rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor. Dar raiul din afară se deschide tot în urma deschiderii raiului lăuntric. Căci la contemplație se ridică numai omul curățit de patimi și ajuns la virtuți. Numai acestuia i se face străvezie lumea din afară pentru Dumnezeu cel nesfîrșit în iubire. Sfîntul schimbă la față lumea întreagă. Cine cade din raiul din lăuntru cade și din cel din afară. Aceluia i se acoperă și frumusețea lumii din afară. Așa s-a întîmplat cu Adam.

turi, potrivit cu Solomon care zice : «Urechea ta va auzi înțelepciune și vei lipi urechea ta de cunoștință» (Prov. II, 3).

I. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tâlcuire evlavioasă ?

8. Deci toată zidirea acestei lumi văzute și simțite, adică cerul și pământul și toate cele din ele, s-a făcut ca un rai mare tuturor oamenilor, înainte de cel pregătit și sădit lui Adam în Eden. Căci Dumnezeu a întocmit raiul la răsărit, după ce a făcut toată zidirea celor din nimic (Fac. II, 8). Pentru că știind, ca un înainte-știutor, greșeala aceluia și că, odată scos de acolo, i se va închide raiul dumnezeiesc, a pregătit de mai-nainte și pentru noi, cei ce aveam să ne naștem din acela, ca pe un ospăț fără sfârșit, această lume văzută ca pe un al doilea rai, nu mai mare ca acela în ce privește mărimea harului, dar plin de toată puțința de a fi contemplat și de a produce desfătare. Căci îndoîți fiind noi, îndoit a voit Dumnezeu să ne fie și ospățul nostru din el : prin simțuri și prin minte. De aceea el este sensibil, fiind alcătuit din semințe, din roduri, din animale și păsări ; și inteligibil, fiind alcătuit din toate rațiunile fapturilor Lui, după înțeleptul Solomon : «De la frumusețea zidirilor sîntem ridicați, pe măsura lor, spre Făcătorul» (Înțel. Sol. XIII, 5).

9. În mijlocul acestuia s-a sădit deci pomul vieții și un alt pom numit pomul cunoștinței binelui și răului. Ce sînt acestea ? Ia aminte cu atenție. Pomul vieții este Dumnezeu însuși, Făcătorul tuturor, precum s-a scris : «Dumnezeu în mijlocul ei și nu se va clătina» (Ps. XLV, 5). Iar pomul cunoștinței, sau al cunoștinței binelui și răului, e firea noastră și alcătuirea omului ⁵⁸⁰.

580. Prima explicare duhovnicească : raiul este acum pentru noi lumea supusă simțurilor ; pomul vieții e Dumnezeu, pomul cunoștinței este natura omului cu puțința ei alternativă.

Căci omul este o ființă capabilă de bine și de rău. El este cu adevărat pomul pururea roditor de cunoștință, sădit în acest rai al lumii, după aducerea la ființă a celor ce sînt din cele ce nu sînt, cum scrie și David în psalmi : «Și va fi ca pomul sădit la marginea apelor» (Ps. I, 3). Fără îndoială în alte scrieri, în care am vorbit despre «ceruri noi și pămînt nou» (2 Petru III, 13), am înfățișat explicarea lui și altfel. Căci aurul este un pom cu multe chipuri și are înțelesuri și nume deosebite. Fiindcă se numește lumină, viață, pom, plantă și piatră prețioasă, sfeșnic și alte multe. El poartă și în privința aceasta mulțimea de nume a firii dumnezeiești, ca unul ce este chipul acesteia ⁵⁸¹.

10. Odată împlinit raiul lumii și odată sădite plantele dumnezeiești din el, Dumnezeu a dat omului poruncă, zicînd : «Din tot pomul din rai poți să mănînci, dar din pomul cunoștinței binelui și a răului să nu mîncați ; în ziua în care veți mînca din el, cu moarte veți muri». Mai întîi își îndreaptă cuvîntul ca spre unul. Căci a zis : «Din tot pomul din rai poți să mănînci». Apoi vorbește la plural către mai mulți : «Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncați». Ce înseamnă aceasta ? Dumnezeu ne învață că taina poruncii acesteia nu se îndreaptă numai spre Adam, ci va trece fără îndoială și la noi la toți. Și pe drept cuvînt. Căci ceea ce a pățit atunci Adam, amăgit de Eva, și Eva de șarpe, se întîmplă și cu noi, cei ce ne naștem după ei de la ei.

11. Și ia seama la înțelesul tainic. Omul a fost așezat în acest rai sensibil al creației, «ca să-l lucreze și să-l păzească». Iar lucrarea și păzirea încredințată omului se arată în porunca dată lui : «Din tot pomul din rai să mănînci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncați». Fiindcă deci «tot pomul» și așa-

581. Se menționează complexitatea ființei umane.

dar și cel «al vieții» este Dumnezeu — căci El este «tot», El Care a și adus la existență totul din nimic⁵⁸² și Care este în afara și înăuntrul totulului — iar pomul cunoștinței e alcătuirea omului⁵⁸³, în care este cunoștința bine-lui și răului, tot cel ce împlinește lucrarea aceasta în sine, cum cere porunca, rămîne într-o desfătare care nu se isprăvește și stăruie neclintit în păzirea sa.

12. Dar fiindcă sîntem dintr-o fire schimbăcioasă și ostenim în acest fel de viațuire, pățim ceea ce a pățit și Adam. Căci gîndirea omului se apleacă din tinerețe spre cele rele și primește ca și Eva ispita șarpelui din ea, pe care o socotește folositoare. Lăsînd această ispită să urce în mintea omului, ea convinge pe om să guste din rodul pe care-l socotește bun, și îndată rodul acesta se face pricină căderii lui (Facere III, 6).

13. Dar să vedem și felul lucrării și cum se hrănește omul din toate cele din raiul acesta. Cel ce cerce-tează rațiunile și mișcările întregii zidiri cu o minte ne-tulburată și cu o cugetare liberă de împătımirea de cele văzute și se hrănește cu înțelegerea mai dumnezeiască din toate rațiunile ce răsar din cele supuse simțurilor, îndată ce și-a îpuținat grija și preocuparea de viață și s-a ridicat mai presus de toată pofta dulceților lumii, urcă prin ele la Făcătorul și Cauza tuturor, cum spune dumnezeiescul Pavel (Rom. I, 20 ; Înțel. XIII, 5). Căci Acesta este pomul deplin și neîmpărțit, care nu odrăs-lește decît rodul binelui, dăruindu-le împărtășirea de el celor vrednici. Așa ne-a voit Dumnezeu să fim⁵⁸⁴ : ne-pătimitori, fără griji și avînd numai lucrarea îngerilor,

582. Sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, 25 ; P.G. cit., 916 C.

583. Idem, *op. cit.*, 917 B.

584. Tot paragraful ce urmează e din sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, 25 ; P.G., vol. cit., 915 B. Deci firea omului e pomul cunoștinței binelui și răului. Dar dacă ea vede în lume rațiunile dumnezeiești, ne ridicăm la pomul vieții.

ne-a voit adică să laudăm fără sfârșit și veșnic pe Făcătorul și să ne desfătăm numai de privirea Lui din singura cercetare a fapturilor Lui, precum ni se spune prin proorocul David : «Predă grija ta Domnului și El te va hrăni» (Ps. LIV, 23) ; și prin Evangheliile Lui : «Nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru, ce veți mânca și pentru trupul vostru, cu ce vă veți îmbrăca» (Matei VI, 25) ; și iarăși : «Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și acestea toate se vor adăuga vouă» (Matei VI, 23) ; și către Marta : «Marto, Marto, de multe te îngrijești și spre multe te silești, dar un lucru trebuiește. Iar Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea» (Luca X, 41—42).

14. Deci pomul vieții este Dumnezeu, a Cărui lucrare este să procure viață și Care dă rod bun de mîncat numai celor vrednici de viață, ca unii ce nu sînt supuși morții. El produce o dulceață negrăită celor ce se împărtășesc de El și le dăruiește o viață nemuritoare. De aceea, pe drept cuvînt s-a numit «pomul vieții» și «tot pomul». Căci El este totul, în Care și prin Care e totul ⁵⁸⁵.

15. Iar pomul cunoștinței binelui și răului este deosebirea privirii, precum au spus și au gîndit și alții înainte de noi ⁵⁸⁶. El e descoperirea alcătuirii firii noastre, care e bună celor ce au urcat la bărbatul desăvîrșit și la măsura vîrstei lui Hristos (Efeseni IV, 13) prin toată nepătimirea și înțelepciunea Duhului, înălțîndu-se prin contemplarea și frumusețea ei la măreția lucrării Făcătorului (Înțel. XIII, 5) ; căci celor ce au ajuns cu timpul la deprinderea statornică a virtuții, ea nu le este și nu li se face abatere de la bine, ca unora ce au pășit cu tărie în contemplația dumnezeiască. Dar celor tineri încă și

585. Sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, P.G. cit., 916 C.

586. Idem, *ibidem*.

mai șovăitori în dorință, nu le este bună ; căci celor ce nu s-au statornicit cu neclintire în pășirea stăruitoare și neabătută a virtuții, pe drumul faptelor bune, nu le este de folos contemplarea și privirea trupului propriu, din pricina lipsei lor de tărie în stăruirea în bine ; această contemplare poate atrage și răpi spre ea pe cel lipsit de tărie și-l poate împinge la gânduri, mișcări și preocupări necuviincioase.

16. Acesta e motivul opreliștii lui Dumnezeu, Care a zis : «Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mâncați, căci în ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri». Fiindcă privirea trupului nostru și contemplarea alcătuirii lui duce în mod natural pe cel nedesăvârșit la cunoștința dulceții plăcerii, chiar fără să vrea. Ba nu numai la aceasta, ci, cum s-a spus, și la mișcări și gânduri necuviincioase, motiv pentru care ni se spune totdeauna cuvîntul dumnezeiesc : «Ușile, ușile, să luăm aminte !» Prin repetare, cuvîntul poruncește pentru cei nevrednici, păzirea porților simțitoare și înțelegătoare, adică a simțurilor, prin care obișnuiește să intre moartea în sufletul omului.

17. Și pe drept cuvînt. Căci cel ce stăruie, fără deprinderea în bine și fără luare-aminte, în privirea alcătuirii firii noastre, e înduplecat de cugetarea lui, ca de o Evă amăgită de șarpele cel vechi, să se gîndească la dulceața plăcerii ca Adam și să se împărtășească de ea ca bună ; și astfel se va vedea pe sine, întocmai ca acela, gol de harul lui Dumnezeu și depărtat de la bucuria nemuritoare de Dumnezeu ; se va afla șezînd afară de raiul acesta și plîngînd, ca unul ce nu mai are mintea acoperită decît de frunze de smochin. Acesta este, în cîteva cuvinte, după judecata noastră, înțelesul raiului sensibil al creației, care este acelaș cu înțelesul arătat de alți părinți dinaintea noastră.

II. În câte feluri se poate tâlcui în cuvinte de ale înțelegerii duhovnicești, raiul cunoscut de minte (inteligibil) și care sînt plantele din el ?

18. Dar să vorbim și despre raiul dumnezeiesc și cunoscut cu mintea, sădit în zidirea nevăzută a sufletelor noastre ; să arătăm care sînt plantele dumnezeiești sădite în el și care e lucrarea noastră în acesta. Despre acestea n-am aflat să fi scris nici unul din dumnezeieștii părinți și înțelepți de odinioară.

Celor ce au lucrat în el și au păzit porunca, sau, după ce au căzut, au reluat lucrarea în el și paza lui, contemplarea lui le e foarte dulce și atrăgătoare, ca unora ce și-au deprins simțurile sufletului și au gustat din pomul vieții, iar de gustarea din celălalt, adică din pomul cunoștinței, nu au fost vătămați. Dar pentru ceilalți, care nu se preocupă deloc de lucrurile dumnezeiești și a căror osteneală și sîrguință nu s-a dedicat lucrării Duhului și de aceea nu pot să-și închipuie nimic în afară de cele văzute, această contemplare este o nebulie sigură. Căci ei sînt sufletești în înțelesul dumnezeiescului apostol : «Iar omul sufletesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sînt nebulie și nu poate să le înțeleagă, pentru că ele se Judecă duhovnicește» (1 Cor. II, 14). Aceștia vor numi-o pe aceasta închipuire, dar nu vederea adevărului. Nedînd nici un preț gîndirii acestora, să pășim la contemplarea raiului cunoscut cu mintea. Iată ce este el.

19. Dumnezeu, după ce a adus lucrurile la ființă din nimic, făcînd pe om la început ca pe o lume mare, l-a așezat în această lume, ca într-una mică ⁵⁸⁷, creindu-l ca pe un chip al Său și arătîndu-l ca pe un împărat al

587. Conf. cap. 3 ; *Cuvîntul despre suflet*, cap. 27—30 ; Ed. Darrouzès, *op. cit.*, 88, 92. Încă sfîntul Maxim Mărturisitorul a spus că omul e nu lumea mică, ci lumea mare, pentru că cuprinde lumea văzută în sine prin cugetare.

tuturor celor de pe pământ. Deci sădește în el în chip înțelegător, ca într-o lume mare, un alt rai dumnezeiesc, mult superior celui ce cade sub simțuri, ca unul ce e împodobit cu plante veșnic nemuritoare și pururea verzi și luminat de Soarele dreptății. Acesta este locul Împărăției cerurilor, așezat la răsăritul Soarelui dreptății, în pământul celor blînzi (Matei V, 5), cum zice Dumnezeu însuși : «Împărăția lui Dumnezeu este în lăuntrul vostru» (Luca XVII, 21). În acest rai a sădit Dumnezeu pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului. Care sînt aceștia ?

20. Pomul vieții este Sfîntul Duh, Care sălășluiește în omul credincios, cum spune Pavel : «Nu știți că trupurile voastre sînt templul Sfîntului Duh, Care locuiește în voi ? (1 Cor. VI, 19 ; Rom. VIII, 11). Iar pomul cunoștinței binelui și răului este simțirea, care produce două roduri contrare între ele, îndoite la rîndul lor ele înseși prin fire.

III. *Care sînt rodurile celor două feluri de pomi ai raiului cunoscut cu mintea (inteligibil) ?*

21. Care sînt acestea ? Plăcerea și durerea. Dintre acestea, fiecare se împarte iarăși în două. Prima e fie din trebuință naturală și necesară, fie din voluptate și trecerea măsurii. A doua e fie din temere și întristare, fie din nevoințe și osteneli duhovnicești.

Dintre acestea, plăcerea e bună cînd ne împărtășim de ea la vreme potrivită dintr-o trebuință naturală și necesară. Căci nu s-a sădit în noi simțirea în chip rău, nici nu ne-a zis Dumnezeu din pizmă : «Din tot pomul din rai să mănînci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncați». Ci simțirea e un pom bun și dumnezeiesc, cînd ne împărtășim de ea, cum s-a spus, la vremea cuvenită, pentru o trebuință naturală și necesară. Căci produce în noi și cunoștința binelui. Pentru că s-a sădit în noi pentru o cunoaștere, o cercare și o

deprindere a putinței omului de a asculta și de a nu asculta. De aceea s-a și numit pomul cunoștinței binelui și răului. Căci dă prilej de cunoaștere celor ce se împărtășesc de firea proprie, care e bună pentru cei desăvârșiți și rea celor încă nedesăvârșiți și lacomi la simțire, precum e rea hrana tare celor ce au încă nevoie de lapte⁵⁸⁸. Fiindcă în acest caz împărtășirea de ea le e prilej de voluptate și de trecerea măsurii și printr-o astfel de împărtășire se naște în ei cunoștința răului. Iar aceasta este durerea, care pricinuieste sufletului frică și întristare. De fapt, plăcerea produce în suflet cunoștința binelui, când ne împărtășim de ea dintr-o trebuință naturală și necesară ; iar durerea, dimpotrivă, cunoștința răului, când împărtășirea de plăcere nu are loc dintr-o trebuință naturală. Căci oricărei plăceri îi urmează durerea⁵⁸⁹.

22. De aceea pomul simțirii s-a numit pomul cunoștinței binelui și răului și pe drept cuvânt Dumnezeu a oprit reaua întrebuintare a lui. Căci zice : «Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncați ; în ziua în care veți mînca din el, cu moarte veți muri». «Din tot pomul din rai să mănânci», adică din toată firea fapturilor văzute, din toată mișcarea lor, sau a rațiunilor lor, adică a cunoștinței Mele adevărate, a măreției creatoare a Împărăției și cauzei creatoare să te împărtășești și să-ți întinzi prin contemplație aceste rațiuni ca pe o masă a unui ospaț nemuritor ; și prin ele să intri la cunoștința celor nevăzute ale Mele, ca într-o Împărăție și să-Mi dai cu mulțumire închinarea cuvenită. «Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci». Ce e deci acest altceva în noi, asemenea unui pom, care ne procură prin împărtășire cunoștința binelui și răului, dacă nu sim-

588. Sfântul Ioan Damaschin, *op. cit.*, P.G. vol. cit., 913 B și 917 A.

589. Toată doctrina aceasta e luată de la sfântul Maxim Mărturisitorul (Răsp. către Talasie 43 ; Filoc. rom. III, p. 149).

țirea ? ⁵⁹⁰. Căci prin ea vine în mine cunoștința tuturor celor ce sînt bune și nu sînt bune. Fiindcă precum ne procură cunoștința căldurii și a frigului, a ceea ce e moale și aspru, a bunei miresme și a răului miros, a acrii și a dulceții, a albului și a negrului, a greutateii și a ușorului, așa și a plăcerii și a durerii. Căci cu dreptate ne ferește Scriptura de întrebuintarea ei, nu pentru că ar fi contrară firii, căci Dumnezeu nu a făcut nimic rău, ci pentru că ne dă prilejul cunoștinței răului prin ceea ce pare că e bun ⁵⁹¹.

23. Și ca să facem mai clară explicarea acesteia, pentru a cunoaște întocmai rodul amăgitor și purtător de moarte al ei, sau cum se ascunde el în folosirea bine-lui, vom porni de la cele ce se întîmplă în noi. Urmînd părinților dinainte de noi, vom face înfățișarea acestora astfel :

Unele dintre plăceri sînt sufletești, altele trupești. Cele sufletești sînt cele ce se nasc din contemplație și din învățăături ; iar cele trupești sînt cele ce se nasc din unirea sufletului cu trupul, cele legate de mîncări și de uniri trupești și de cele asemănătoare. Dintre plăceri iarăși unele sînt adevărate, iar altele mincinoase. Cele dintîi sînt proprii cugetării ce se ocupă cu contemplarea și cu știința ; cele de al doilea, ale trupului, fiind prilejuite de simțire. Iar dintre plăcerile trupului, unele sînt naturale și necesare, căci fără ele omul nu poate trăi, cum sînt mîncările și veșmintele ; altele sînt naturale, dar nu necesare, ca împreunările potrivit legii și firii, fără de care cel ce voiește poate trăi în feciorie. Altele nu sînt nici naturale, nici necesare, ca voluptățile, bețiile și excesele care întrec trebuințele.

590. Sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, P.G. vol. cit., col. 917 B. ; Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Răsp. către Talasie* 43, *ibid.*

591. Tot paragraful ce urmează e din sfîntul Ioan Damaschin ; *op. cit.* col. 917 BC. Între lume ca rai posibil și lăuntru omului ca rai posibil e o strînsă legătură.

24. Omul care a ales să viețuiască după Dumnezeu, căutînd să folosească plăcerile necesare și naturale, care sînt potrivite și folositoare și foarte bune pentru menținerea și păstrarea naturii omenești și neamestecate cu durerea și cu supărarea, cade de multe ori, fără să știe și fără să vrea, în cunoștința răului, aflînd durerea ascunsă în însăși împărtășirea de bine. Așa se întîmplă cu prilejul întrebuițării mîncărilor și veșmintelor. Căci pentru cumpărarea acestora e nevoie de bani. Iar folosirea lor e necesară ; căci e naturală. Dar ajungînd la o abundență de bani pentru trebuința aceasta necesară și naturală, cădem în lăcomie și nesăturare, iar uneori într-o folosire peste trebuință. Căci putînd să ne mulțumim cu lucruri puține și modeste, nu ne oprim trebuința la acestea, ci căutînd luxul și ceea ce este peste măsură, cădem prin întrebuițarea binelui în cunoștința răului. Dar legea conștiinței noastre, respingînd această rea întrebuițare și arătîndu-ne-o, face chiar prin aceasta celui atent cunoscut binele și răul simțirii și îndată se ivește în el tristețea răului, prin părerea de rău.

IV. *Trecerea de la această explicare la o alta*

25. Dar mai e și o altă explicație : toată mișcarea sufletului e pusă în lucrare spre poftirea unui lucru trebuincios și necesar printr-o plăcere bună și necesară firii, căutînd poate hrană pentru trup și veșminte, sau împreunare naturală și legiuită. Aceasta e cunoștința binelui. Dar în mîncări se ascunde săturarea și nesăturarea, în veșminte lăcomia și reaua întrebuițare, în împreunările legiuite și naturale, cele contrare firii și destrăbălările. Aceasta e cunoștința răului. Iar cunoștința amîndurora vine în noi prin simțire.

Cum ? Ia aminte ! Amăgit de plăcere și tîrit în săturare și nesăturare, sau în reaua întrebuițare și lăcomie, sau în destrăbălări și în plăcerile de sub pîntece contrare firii, omul moare, vai, de moarte veșnică, căzînd

din unirea cu Dumnezeu și din împărtășirea de Duhul Sfânt. De aceea zice : «Iar în ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri». Căci cunoștința răului, născându-se în om din împărtășirea prin simțuri și plină de voluptate, îl duce spre căderea în robia patimilor celor mai generale, sau a pricinilor lor. Astfel de pricini sînt : slava, dorința, nepăsarea, care, străbătînd prin toate simțirile omului, se fac pricinuitoare ale morții veșnice a lui. În acestea se află deci cunoștința îmbinată a binelui și a răului prin simțire, cunoștință prin care moare omul cînd se împărtășește de ele. Căci prin ele ajunge fie la trufia vieții pentru iubirea de slavă, fie la pofta ochilor pentru năravul iubirii de argint, fie la pofta trupului (1 Ioan II, 16), pentru iubirea de voluptate și pentru bucuria de plăcerile sufletului. Pe drept cuvînt a oprit deci Scriptura împărtășirea de pomul simțirii, zicînd : «Din tot pomul din rai să mîncîci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncăți».

V. Alt înțeles mai înalt al poruncii lui Dumnezeu către Adam

26. Dar Scriptura înfățișează gîndirii mele și un alt înțeles al acestor cuvinte. Și trebuie să adaug la cuvîntul meu și acest înțeles. Căci el se potrivește cu acest cuvînt și cu scopul lui. Am văzut că Dumnezeu se adresează mai întîi lui Adam ca unuia, zicînd : «Din tot pomul din rai să mîncîci», apoi se adresează ca la doi sau mai mulți : «Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncăți». Prin aceasta mi se pare că cuvîntul arată caracterul îndoit al alcătuirii și firii omului ; și la fel, al puterii sufletului lui.

27. De aceea adresîndu-se părții raționale a sufletului lui, ca singurei părți mai bune, Dumnezeu îi încredințează ținutul contemplării lucrurilor dumnezeiești și îi pune înaintea masa încărcată de mîncările dumnezeiești ale înțeleșurilor, zicînd : «Din tot pomul cel din rai

să mănînci» ; adică să te împărtăşeşti din toată firea celor ce sînt, sau din cunoştinţa Mea şi din desfătarea de Mine, prin contemplare curată, cercetînd raţiunile lucrurilor şi mişcările lor. Iar părţii mai neraţionale, sau doimii mai trupeşti a miniei şi a poftei, care atrage uşor cugetarea spre cele rele, îi porunceşte, cum spune limpede, să fugă de cercarea şi de cunoştinţa prin simţire a acestor roduri ale pomului simţirii. De care adică ? De plăcere şi de durere, precum am spus mai înainte. Căci zice : «Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mîncati». Şi pe drept cuvînt. Căci plăcerea sădeşte cunoştinţa ei în partea poftitoare, cînd omul se împărtăşeşte de ea fără trebuinţă ; iar durerea sădeşte cunoştinţa ei în minie. Şi astfel împărtăşirea din ele trimite aceste două puteri, către care se adresează cuvîntul, la moartea veşnică. Căci zice : «În ziua în care veţi mîncă din el, cu moarte veţi muri».

28. De aceea, omul fiind îndoit şi avînd sufletul compus din fire raţională şi neraţională, Dumnezeu îi dă şi El o poruncă îndoită. Pe de o parte îi porunceşte să se împărtăşească de o hrană mai bună şi nemuritoare şi să nu se îngrijească în primul rînd de cele trebuitoare trupului, aşa cum ne îndeamnă şi Cuvîntul întrupat : «Căutaţi mai întii Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33), întărind oarecum prima sa poruncă. Pe de altă parte, îl fereşte de amintitul pom al simţirii, ca nu cumva gustînd prin el din cele dulci ale vieţii acesteia, să se umple de durere, căzînd printr-o astfel de gustare de la ospăţul şi bucuria dumnezeiască.

29. Dar, folosindu-ne de un cuvînt mai desăvîrşit, să gîndim şi să vorbim şi altfel despre rai şi despre tema aceasta cercetată de mulţi. De aceea ridică-te de la cuvîntul auzit, care îi învăluie cu sunetul lui pe cei ce sînt amăgiţi de înţelesul lui de la suprafaţă, dacă doreşti să

te înalți prin înțelegerea celor spuse la înțelesurile cuvîntului cunoscute cu mintea. Ascultă de cel ce zice : «Sculați-vă, să plecăm de aci» (Ioan XIV, 31 ; Matei XXVI, 46). Treci la înțelesul și la duhul cuvîntului, deschizîndu-ți auzul față de el și căutînd să înțelegi din el cele dumnezeiești și omenești. Iată care sînt acestea.

VI. *Alt înțeles preaînțelept și înalt al raiului cunoscut cu mintea. Care e poarta prin care se intră în el și care cea prin care se iese ? Și care sînt pomii dumnezeiești din el ?*

30. Raiul este, din alt punct de vedere, marele cîmp al iubirii de înțelepciune (al filosofiei) cu fapta, împodobit de plante nemuritoare de tot felul și de felurite virtuți, în care s-a sădit de Dumnezeu pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și al răului ⁵⁹². Căci iubirea de înțelepciune (filosofia) lucrătoare e ca un rai luminos și bine mirositor plantat de Dumnezeu la răsăritul Bisericii Lui ⁵⁹³, acoperit de plantele frumoase de tot felul ale virtuților, care hrănesc cu îmbelșugare pe cei ce lucrează în el poruncile lui Dumnezeu și le păzesc ca o hrană nepieritoare și nemuritoare.

31. În acest rai dumnezeiesc au fost așezate spre pază două porți la marginile opuse, ca niște heruvimi. Una introduce fără greutate pe cei ce doresc și bat cu dorul sufletului, la desfătarea și bucuria de plantele ei nemuritoare ; cealaltă îi trece pe cei ce s-au săturat de bunătățile din el, la alte pășuni nemuritoare despre care se va vorbi puțin mai încolo. Una e smerenia dumnezeiască, care introduce pe cei ce intră prin ea la desfătarea și odihna de împărăția cerurilor ; cealaltă e iubirea desăvîrșită, care îi trece, pe cei ce ies de-acolo, la pășunile

592. Aci se explică raiul în legătură cu treapta întâi a urcușului duhovnicesc.

593. La începutul viețuirii credincioșilor în Biserică.

Împărăției lui Dumnezeu ⁵⁹⁴. Fără aceste porți nu se poate nici intra în rai, nici ieși spre Împărăția lui Dumnezeu, măcar că sînt multe căi care duc spre Împărăția cerurilor. Căci toate căile evlaviei duc pe cel ce pășește pe ea spre poarta de la apus a smereniei și așa îl introduc prin aceasta în rai.

32. Dar de ce au fost făcute numai două și nu mai multe porți, așa cum sînt mai multe locașuri la Dumnezeu și Tatăl (Ioan XIV, 2), ca fiecare dintre cei ce intră să-și facă intrarea în el prin poarta care voiește ? Pentru că omul e din două firi : din suflet și trup. O parte a lui e smerită, cealaltă înaltă și dumnezeiască. Sau altfel : pentru doimea mai trupească a părții neraționale a sufletului lui, din care una, adică mînia, intră în curtea blîndeții, iar cealaltă, pofta, iese prin iubire din împătîmirea de cele lumești și de cele văzute și află pășune în Dumnezeu prin împărtășirea de Duhul. Căci potrivit cu alcătuirea omului, a fost zidit de Dumnezeu și raiul cunoscut cu simțurile cît și cel cunoscut cu mintea, și nu este altă poartă decît cele spuse, care să introducă sau să scoată din acesta.

33. Din pricina amintită au și fost plantate de Dumnezeu în mijlocul raiului acesta dumnezeiesc doi pomi minunați : pomul vieții și pomul cunoștinței, care se numește și cunoștința binelui și răului. Care sînt aceștia ? Contemplația naturală, cum socotește și dumnezeiescul Grigorie ⁵⁹⁵, și teologia tainică. Cea dintîi, contemplația, avînd ca roduri judecata și cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenеști, este pomul cunoștinței binelui și răului. Căci prin cunoașterea lucrurilor, cunoaștem rațiunile proniei, iar prin judecată facem deosebirea clară a lucrurilor, deosebind fără greșeală ce e bun și ce e

594. Nichita Stithatul face deosebire aci între Împărăția cerurilor și Împărăția lui Dumnezeu. Ultima e mai sus decît prima. Prima e identică cu raiul redeschis prin contemplarea rațiunilor lumii.

595. Sfîntul Grigore de Nazianz, Cuv. 38, 12 ; P.G. 36, 324 C.

rău, care e cauza făcătoare și care e lucrul făcut. Iar teologia tainică este pomul vieții. Căci are ca rod dătător de viață și de nemurire, credința în Sfînta Treime, care se naște în suflet în afară de orice rațiune și simțire ; căci Sfînta Treime nu se cunoaște nici prin simțire, nici prin rațiune, ci numai prin credința neîndoielnică și din inimă. Un alt rod al ei este înțelegerea dreptcredincioasă a întrupării Celui Unuia-Născut.

VII. Care este lucrarea și păzirea raiului cunoscut cu mintea și ce bunătăți aduce împărtășirea de rodurile lui, celor ce lucrează în el în diferite feluri ?

34. Din pricina acestor plante nemuritoare și dumnezeiești, a fost dată de Dumnezeu, tot celui ce săvîrșește în cîmpul raiului cu mintea și cu simțirea lucrarea înțelepciunii lucrătoare, porunca să mănînce din tot pomul raiului, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănînce. Căci cel dintîi pricinuieste viața și nemurirea, iar cel de-al doilea, binele, celor mai desăvîrșiți în deprinderi, și primejdia, celor încă tineri și mai nestatornici în dorință. De fapt, contemplația fiind plantată în mijlocul raiului înțelepciunii lucrătoare ca un pom nemuritor și pururea înverzit («pentru că pomul era contemplația, după înțelegerea mea, și avea ca rod puterea dată celor ce se împărtășeau de el, de a-și cunoaște firea proprie») ⁵⁹⁶, celor ce se împărtășesc de ea la timp potrivit, de pildă după o perioadă de ani mulți de deprindere în virtuți și în nevoințe și după curățirea deplină a ochilor sufletului de toate urdorii, li se face foarte bună și mîntuitoare. Aceasta pentru că ei nu se mai tem de o cădere care să vină după aceea, ca unii ce au ajuns cu timpul la o deprindere a acestei contemplații, care face vădită măreția Făcătorului.

35. Dar celor încă tineri și neajunși, printr-o deprindere îndelungată, la o statornicie în lucrarea virtuților,

596. *Ibidem*.

sau celor ce nu și-au curățit ochiul sufletului de toate urdorile, din cauza nestatorniciei ce o mai au în viețuirea virtuoaasă, pomul contemplației li se face pricină de mândria cea mai mare și de hulă, de moarte veșnică și de pieire, cum s-a făcut odinioară lui Origen, Didim, Evagriu și celorlalte căpetenii de eresuri. De aceea, ferind pe unii ca aceștia, Scriptura oprește împărtășirea de pomul acesta, zicînd : «Din tot pomul din rai să mîncați, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncați, căci în ziua în care veți mînca cu moarte veți muri».

36. Împărtășirea de acest pom al contemplației se numește cunoștința binelui și a răului în înțelesul următor. Întîi, pentru că celor desăvîrșiți le dăruiește puterea cunoașterii tuturor lucrurilor văzute și nevăzute, omenеști și dumnezeiești. Căci e o putere «ce robește toată mintea ascultării lui Hristos» (2 Cor. X, 5)⁵⁹⁷ ; și aceștia pot culege cu evlavie rod bun nu numai din contemplarea celor bune, ci și a celor contrarii. Dar în gustarea acestui rod se ascunde pentru cei ce se împărtășesc din el o putere îndoită, adică un folos și o pagubă, după deprinderea lăuntrică ce stăpînește în fiecare. Celui ce se împărtășește i se face pricină de viață cînd se supune legii care-l robește (lui Hristos). Așa de pildă, dacă vede cineva chipul frumos al unei femei desfrîinate și de moravuri ușoare, iar văzînd-o preamărește îndată pe Dumnezeu și dă slavă Lui, el a cunoscut în ființa ei coruptă frumusețea întocmită de El, în așa fel că contemplarea ei îl duce pînă la străpungerea inimii și-l face să înainteze pînă la iubirea lui Dumnezeu care a zidit-o pe ea, ba chiar intră în convorbire cu ea. Iar prin aceasta preschimbă reaua ei deprindere în deprinderea virtuții și prin pocăință o aduce la Hristos, făcînd-o din necurată curată prin învățătura cuvîntului și unind-o ca pe o mireasă fecioară cu Hristos pe cea care era înainte o des-

597. Idem, Cuv. 43, 11 ; P.G. 36, 508 C.

frînată (2 Cor. XI, 1) ⁵⁹⁸. Aşa a făcut acel dumnezeiesc părinte Nonu, care a înfăţişat lui Hristos pe fericita Pelaghia, mai înainte desfrînată, ca pe o fecioară curată ⁵⁹⁹.

37. Deci celor desăvîrşiţi împărtăşirea de acest pom dumnezeiesc al contemplaţiei le dăruieşte, cum s-a spus, o astfel de putere, cînd se împărtăşesc de ea la vremea potrivită pornind de la lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti, ba chiar de la cele contrare acestora. Dar celor mai nedesăvîrşiţi şi nedeprinşi în cele dumnezeieşti şi lipsiţi de cercarea trebuincioasă pentru împărtăşirea de ea, li se face pricină a cunoştinţei contrare a răului, chiar cînd pornesc de la cauzele dumnezeieşti şi bune. O astfel de pricină li s-a făcut acelor preoţi şi judecători de odinioară contemplarea Suzanei (Daniel XIII), deoarece nu erau încă deprinşi în această contemplare. Ceea ce, aşadar, dumnezeiescului părinte Nonu i s-a făcut pricină de viaţă în har, aceea li s-a făcut acelor preoţi de odinioară pricină de moarte.

38. Şi nu numai atunci s-au întîmplat acestea dintr-o contemplare a pomului acesta potrivit cu starea fiecăruia, ci şi acum se întîmplă în fiecare zi fiecăruia din cei ce purced la contemplarea acestui pom, fie după ce s-au deprins la aceasta, fie înainte de a se fi deprins. Iar aceasta se întîmplă nu pentru că aşa este pomul din fire. Nu se poate spune aceasta. Căci n-a fost plantat în chip rău, ca pom rău. Dumnezeu n-a făcut nimic rău, nici n-a interzis ceva din pizmă. Ci pentru că e nevoie de mădule curate ale simţurilor pentru privirea şi vederea lui,

598. Astfel urcuşul duhovnicesc al cuiva nu e numai ceva ce se petrece pe plan subiectiv, ci ceva ce se răsfîrge asupra lumii obiective, transformînd-o şi pe ea. Cel ce se curăţă lăuntric nu descopere prin aceasta numai raţiunile dumnezeieşti în realitatea lumii din afară, ci le şi restabileşte puterea asupra oamenilor în care sînt încorporate şi, prin ei, asupra lucrurilor. Între planul subiectiv şi cel obiectiv nu e o lipsă de continuitate. Restabilirea raiului lăuntric înseamnă şi începutul restabilirii raiului lumii din afară, prin contemplarea curată şi prin folosirea ei cu iubire faţă de semenii.

599. *Viaţa sfîntei Pelaghia*, text grec după ed. H. Usener, *Legenden der heiligen Pelagia*, Bonn, 1879, p. 1—16; text latin, P.L. 73, 663—672.

cum zice apostolul chiar despre trupul și sîngele Domnului nostru Iisus Hristos : «Să se cerceteze cineva mai întîi pe sine și așa să mănînce din pîinea aceasta și să bea din potirul acesta. Căci cel ce mănîncă și bea cu nevrednicie, judecată sieși mănîncă și bea. De aceea sînt mulți neputincioși și bolnavi și mulți mor între noi» (1 Cor. XI, 28—30). În felul acesta părinților cuvîntători de Dumnezeu (teologi), pentru că erau curați și se aflau sub lucrarea Duhului Sfînt, contemplarea lucrurilor omenești și a însușirilor firii dumnezeiești le-a fost bună, fără de greșeală, neprimejdioasă și mîntuitoare. Căci aveau mădularele simțurilor deprinse pentru contemplarea dumnezeiască.

39. Ei au cunoscut că Dumnezeirea este ⁶⁰⁰ «necreată, fără de început, nemuritoare, nesfîrșită, veșnică, nematerială, bună, făcătoare, dreaptă, luminătoare, neschimbată, nepătimitoare, nemărginită, neîncăpută, ne cuprinsă, nehotărnicită, necorporală, nevăzută, neînțeleasă, fără lipsă, de sine stăpînitoare și liberă, atotîiitoare, de viață dătătoare, atotputernică, nesfîrșită în putere, sfînțitoare, în stare de a se împărtăși, atotcuprinzătoare, susținătoare și proniatoare. Ei au cunoscut că firea dumnezeiască le are toate acestea prin fire și nu le-a primit din altă parte, ci ea, în care-și au întocmirea și persistența ipostasurile, aflătoare unul în altul, împărtășește tot binele fapturilor Sale după puterea de primire a fiecăreia. Ei le-au teologhisit pe acestea nedepărtate și nedespărțite între ele, avînd o mișcare unul în altul (perihoreză), neconfundate între ele, în așa fel că nu se amestecă și nu se contopesc, ci se au unul pe altul. Căci Fiul

600. Începînd de aci și pînă la cap. 45 inclusiv aproape totul e citat din sfîntul Ioan Damaschin. De aci și pînă la cap. 41 inclusiv e citat literal din sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, 14, P.G. vol. cit., 860 A—861 A. În toate capitolele dogmatice ce urmează, Nichita Stithatul face dependență și cunoașterea și menținerea nealterată a dogmelor de contemplarea curată, la care se ajunge prin urcușul purificator, și viceversa. Între viața duhovnicească și cunoașterea dogmelor există astfel o strînsă legătură.

este în Tatăl și în Duhul și Duhul în Tatăl și în Fiul și Tatăl în Fiul și în Duhul, neproducându-se nici o contopire, amestecare și confundare. Și mișcarea lor este una și aceeași, căci au dogmatizat o singură pornire și o unică mișcare a celor trei ipostasuri, ceea ce este cu neputință să se contemple la firea creată».

40. «Și că iluminarea și lucrarea dumnezeiască, fiind una și simplă și fără părți, cu toate că se face felurită ca bunătate în cele împărțite și împarte tuturor acestora elementele constitutive ale firii lor, rămîne simplă, înmulțindu-se în chip neîmpărțit în cele împărțite și aducînd și întorcînd pe cele împărțite spre simplitatea ei. Căci toate se doresc după ea și în ea își au subzistența și ea dă tuturor existența precum o au după fire, și ea este existența celor ce sînt și viața celor vii și rațiunea celor raționale și înțelegerea celor înțelegătoare. Căci dumnezeieștii părinți au cunoscut-o pe ea prin minte curată, ca fiind mai presus de minte, mai presus de rațiune, mai presus de viață și mai presus de ființă»⁶⁰¹.

41. «Pe lîngă acestea (au cunoscut) că ea străbate prin toate în chip neamestecat, dar prin ea nimic. Apoi că ea cunoaște printr-o cunoaștere simplă toate și pe toate le vede în chip simplu prin ochiul ei dumnezeiesc și a toate văzător și nematerial, pe cele prezente, pe cele trecute și pe cele viitoare, înainte de facerea lor ; că ea este fără de păcat și poate ierta păcatele și mîntui ; și că toate cîte le vrea le poate, dar nu le vrea cîte le poate. Căci poate pierde lumea, dar nu voiește».

42. Acestea le-au teologhisit ei printr-o contemplație curată, fără greșală și fără primejdie despre însușirile firii dumnezeiești. Iar despre iconomia întrupării, au

601. De fapt, o minte necurățită va confunda pe Dumnezeu cu ceva din ale lumii, sau cu lumea însăși.

teologhisit, privind iarăși, prin contemplație curată, astfel și zicînd⁶⁰²: «Duhul Sfînt a venit peste sfînta Fecioară, potrivit cu cuvîntul Domnului, pe care i l-a spus ei îngerul, cuvînt care a curățit-o și i-a dat putere să primească dumnezeirea Cuvîntului și puterea de naștere. Și atunci a umbrit-o pe ea înțelepciunea și puterea ipostatică a lui Dumnezeu cel Preaînalt, Fiul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl, ca o sămînță dumnezeiască, și și-a închegat Lui din sîngele preacurat și nevinovat al ei trup însuflețit de suflet rațional și înțelegător, pîrga frămîntăturii noastre, nu prin lucrarea seminței, ci prin lucrarea creatoare, prin Sfîntul Duh, neconstituindu-se chipul prin adaosuri treptate, ci constituindu-se deplin dintr-odată, Însuși Cuvîntul lui Dumnezeu împlinind rolul de ipostas al trupului. Căci nu s-a unit Dumnezeu-Cuvîntul cu un trup care preexista ipostatic în el însuși, ci sălășluindu-se în pîntecele sfîntei Fecioare în chip nescris împrejur, a dat subzistență în ipostasul său trupului însuflețit de suflet rațional și înțelegător, luat din sîngele curat al Fecioarei. Luînd pîrga frămîntăturii noastre, Însuși Cuvîntul s-a făcut ipostas trupului, ca să fie în același timp trup al lui Dumnezeu-Cuvîntul, trup însuflețit, rațional și înțelegător».

43. «De aceea nu i-au spus om îndumnezeit, ci Dumnezeu înomenit ; căci fiind prin fire Dumnezeu desăvîrșit, s-a făcut Același om desăvîrșit, nu schimbîndu-se după fire, nici înfățișînd o economie închipuită, ci unindu-se după ipostas cu trupul însuflețit, rațional și înțelegător, pe care l-a luat din sfînta Fecioară și care și-a primit existența în El, în chip neamestecat și neschimbabil și neîmpărțit, neschimbînd firea dumnezeirii Lui în ființa trupului, nici ființa trupului Său în firea dumne-

602. De aci urmează pînă la sfîrșitul cap. 43, cap. 46 din *op. cit.* a sfîntului Ioan Damaschin, P.G. vol. cit., col. 985—988 D.

zeirii, nici făcînd din firea Sa dumnezeiască și din firea omenească pe care a luat-o o unică fire compusă»⁶⁰³.

44. Căci s-au unit firile între ele fără să se schimbe și fără să devină altele; nici firea dumnezeiască n-a ieșit din simplitatea proprie, nici cea omenească nu s-a schimbat în firea dumnezeirii, sau n-a ajuns la neexistență, nici în cele două nu s-a înfăptuit o unică fire compusă. Nici nu s-a produs din cele deosebite o alta, ca omul din suflet și trup, sau ca trupul din patru elemente, ci din cele deosebite Același. Căci din dumnezeire și umanitate este și se zice Același, Dumnezeu desăvîrșit și om desăvîrșit. Căci «L-au mărturisit și-L mărturisim din două și în două firi»⁶⁰⁴.

45. «Dar mărturisindu-L pe Același Dumnezeu desăvîrșit și om desăvîrșit, au spus și spunem, că Același le are toate cîte le are Tatăl, afară de nenaștere și le are toate cîte le are Adam cel dintii, afară numai de păcat; iar acestea sînt trupul și sufletul rațional și înțelegător. De asemenea că Același are, corespunzător cu cele două firi, însușirile naturale îndoite ale celor două firi, două voințe naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească, și două lucrări naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească, și două libertăți naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească; și înțelepciune și cunoștință dumnezeiască și omenească. Căci fiind de-o ființă cu Dumnezeu și Tatăl, voiește și lucrează în chip liber ca Dumnezeu, dar de-o ființă și cu noi, voiește și lucrează în chip liber Același ca om. Căci ale Lui sînt minunile și ale Lui pătimirile»⁶⁰⁵.

46. Astfel dumnezeieștii părinți, purcezînd la contemplarea pomului vieții cu un ochi curat și netulburat,

603. Sfîrșitul cap. 47 din *op. cit.*, al sfîntului Ioan Damaschin. Combătîndu-se o «fire compusă», se combate doctrina lui Sever de Antiohia.

604. Urmează cap. 57 din *op. cit.*, al aceluiași; P.G. vol. cit., 1033 A. De observat că expresia necalcedonienilor «din două firi» nu e evitată, dar e îmbinată cu expresia de la Calcedon «în două firi».

605. Sfîrșitul citatelor din sfîntul Ioan Damaschin.

au cules din el fără greșeală rodul teologiei și împărtășindu-se de el s-au împărtășit și de viața îndumnezeită și ca niște credincioși iconomi ni le-au trecut și nouă ca să ne hrănim și noi din El spre viața veșnică⁶⁰⁶. Tot așa purcezînd la contemplarea pomului cunoștinței cu un ochi dumnezeiesc și luminat, au dobîndit cunoștința lui nepătată și curată și nu s-au vătămat de rodul lui, cum s-a spus mai înainte. Dar nu tot așa s-a întîmplat cu cei ce au purces cu necurăție și în stare nedesăvîrșită la contemplarea acestora, ci unii au căzut în robia plăcerilor și a neînfrînărilor, iar ceilalți în hule și trufii.

47. Căci spune-mi, cum a căzut Arie, cel care își are numele de la furie, și dușmanul evlaviei, Manes, și Nestorie cel stricat la minte și celelalte căpetenii ale ereticilor, în hula lor împotriva lui Dumnezeu și a dreptelor dogme ale Bisericii lui Hristos ? Nu pentru că au fost necurați în simțurile sufletului și cumplit învîrtoșați la inimă din cauza cumplitei boli a mîndriei, au purces la explicarea Sfintei Scripturi, avînd înțelegerea întunecată de patimi și de închipuirea de sine ? Căci unul a auzit dumnezeiasca Scriptură zicînd : «Domnul M-a zidit pe Mine început al căilor Sale spre lucrurile Sale și Mă naște înaintea tuturor munților» (Prov. VIII, 22—25) ; celălalt : «Vine stăpînitorul lumii acesteia și nu va afla în Mine nimic» (Ioan XIV, 30) ; iar al treilea, despre Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu desăvîrșit și om desăvîrșit. Dar neputînd afla înțelesul sau sensul celor spuse, nici pătrunde în chip curat în adîncurile Duhului, fiind cu totul lipsiți de Duhul Sfînt, unul a tăiat pe Fiul și Dumnezeu Cuvîntul de la deoființimea cu Dumnezeu și Tatăl, declarîndu-L făptură ; celălalt a

606. Prin viață curată se ajunge la cunoașterea fără greșeală a lui Dumnezeu, sau a dogmelor ; prin aceasta se întărește, la rîndul ei, viața duhovnicească. Și amîndouă au ca rod propovăduirea. Teologia nu e numai cunoașterea teoretică despre Dumnezeu, ci împărtășirea de Dumnezeu și în același timp mărturisirea lui Dumnezeu cunoscut prin împărtășire. E cuvîntare despre Dumnezeu din experiența împărtășirii de El.

născocit două începuturi, unul bun, sus, și altul cu totul rău, jos, căpetenia întunericului, și, învățînd astfel, a trimis la pierzanie pe cei ce au primit învățătura lui ; al treilea, întunecat și cu nume urît, a despărțit pe Hristos în doi fii, socotind că altul este Fiul și Cuvîntul din Dumnezeu și Tatăl și altul cel din Fecioara Maria ; și astfel a numit pe preacurata Maică a Fiului și a Cuvîntului lui Dumnezeu, Născătoare de Hristos și nu Născătoare de Dumnezeu.

48. Astfel, deci, pe cei desăvîrșiți în cunoștință și rațiune și virtute, pe cei ce au ajuns adică la măsura vîrstei plinătății lui Hristos (Efes. IV, 13) și au dobîndit mintea Lui prin cea mai deplină curăție, nu-i poate vătăma nici gustarea oprită a acestui pom, măcar că se numește cunoștință a binelui și a răului. Ci mai degrabă se aseamănă aceștia celor ce culeg struguri din rug și încă struguri copti, fapt cu totul minunat, și rodii din mărăcini. Dar celor încă tineri și necercați și neluminați, chiar și împărtășirea de bine li se face adeseori pricină de moarte, așa cum li se face copiilor neîntărcați de lapte mîncarea pîinii (Evr. V, 13—14)⁶⁰⁷, și celor cu ochii plini de urdori, razele soarelui, precum a arătat în multe feluri cuvîntul nostru mai înainte.

VIII. *În ce înțeles a amintit cuvîntul de două porți și nu de mai multe în acest rai ; de două porți învîrtindu-se ca niște heruvimi, și care e lucrarea deosebită a fiecăreia din ele ?*

49. Acestea le-am spus despre rai și despre pomii sădiți în ei de Dumnezeu. Rămîne să mai spunem în ce fel cuvîntul a amintit numai de două porți în acest rai, care se învîrtesc ca niște heruvimi, cînd sînt multe locașuri curate, cum zice Hristos-Dumnezeu (Ioan XIV, 2), la Dumnezeu și Tatăl Său și multe căi ce duc la împărăția lui Dumnezeu.

607. Conform sfîntului Ioan Damaschin, *op. cit.*, 25 ; P.G. cit., 913 B.

50. Smerenia și iubirea sînt începutul și capătul ultim al celor două părți ale șirului dumnezeiesc al tuturor virtuților. Căci smerenia e începutul de jos cel mai din cap al acestui șir, iar iubirea, sfîrșitul lui de sus cel mai din urmă. Sau altfel : ele sînt treptele opuse cele mai din cap și mai din urmă ale sfințitei scăări a virtuților dumnezeiești. Smerenia pune începutul urcușului scării, iar iubirea, fiind sfîrșitul treptelor virtuții și al urcușului scării spre înălțime, scoate pe cel ce își sprijinește pașii pe ea la pășunile pururea vii și nepătate ale firii dumnezeiești.

51. Smerenia și iubirea fiind deci începutul și sfîrșitul urcușului spre Dumnezeu și spre Împărăția Lui, cu dreptate cuvîntul le-a înțeles ca porți așezate la marginile opuse ale raiului înțelepciunii făptuitoare. Aceasta, pentru că una introduce pe cel ce bate și cere să intre în Eden, adică la însăși desfătarea de plantele nemuritoare ale lucrării și pazei minții ; iar a doua scoate de acolo la Împărăția cerurilor și la unirea cu Dumnezeu ⁶⁰⁸ și la pășunile veșnice și preacurate ale îngerilor. Căci așa ne făgăduiește în mod limpede și Domnul Iisus nouă tuturor, zicînd : «Eu sînt ușa, de va intra cineva prin Mine, se va mîntui și va intra și va ieși și pășune va afla» (Ioan X, 9). Pentru că El este cu adevărat ușa raiului Împărăției cerurilor, iar portar este Duhul Sfînt ⁶⁰⁹.

52. Celui ce s-a apropiat de poarta drepte credințe, după ce a părăsit de curînd lumea, și bate la poarta poruncilor lui Hristos prin smerenie, portarul, adică Însuși

608. Aci Nichita face deosebire între Edenul de la început, împărăția cerurilor, contemplarea lui Dumnezeu în lume, și între Împărăția lui Dumnezeu sau unirea cu El.

609. Aceasta nu stă în contradicție cu declarația că iubirea este ușa. Căci Hristos este iubirea culminantă personificată. Iubirea nu există decît ca iradiere a persoanei. Dar noi nu putem iradia iubirea desăvîrșită, pentru că nu sîntem ultimul ei izvor. Ultimul ei izvor pentru noi este Hristos. Iar Duhul Sfînt deschide ușa noastră și prin aceasta pe Hristos ca ușa. El este factorul activ al vieții dumnezeiești în noi. El întărește subiectul nostru ca subiect al vieții dumnezeiești, primită prin har.

Sfântul Duh, îi deschide intrarea, deschizându-i mintea ca să înțeleagă «care este voia lui Dumnezeu cea bună și desăvârșită și bine plăcută» (Rom. XII, 2). Iar după ce a intrat și s-a desfătat prin făptuire și prin multe nevoițe ale virtuții de acele bunătăți veșnice, îl scoate iarăși de acolo la pășunile contemplației naturale ale făpturilor lui Dumnezeu ⁶¹⁰. Astfel portarul îl face să se odihnească de toate lucrurile lui (Facere II, 3) și să se unească cu Dumnezeu pe înălțimile teologiei (cunoașterii) Treimii neîmpărțite și de o ființă, în odihna iubirii dumnezeiești ⁶¹¹, potrivit lui Hristos și Dumnezeului nostru care zice : «Învățați de la minte, că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre» (Matei XI, 29).

53. Altfel nu poate intra cineva în palatele împărătești ale lui Hristos și în ținuturile dumnezeiești și pururea înverzite ale raiului cunoscut cu mintea, unde sînt locuri luminoase, locuri răcoritoare, corturile dreptilor, apa odihnei, bucurie, veselie și fericire ; și nu poate afla odihnă sufletului său, decît prin poarta cea dintîi de la apus, care e ascunsă în Hristos însuși, care este sfînta smerenie ⁶¹². Și pe drept cuvînt. Căci cel ce s-a rupt pe sine de lume și de toată prietenia și de împătîmirea de prieteni, de cei ai săi, de rudenii, și a răstignit lumea în sine prin tăierea voii sale, disprețuind toată tihna trupească, și bate prin durerile pocăinței și nevoițelor pen-

610. Deci smerenia ca prima poartă introduce la treapta întîi a urcușului duhovnicesc, la curățirea de patimi și la deprinderea virtuților. Și tot smerenia, ca a doua poartă, introduce la treapta a doua, a contemplării curate a lumii.

611. Numai iubirea odihnește sufletul. Pînă nu găsim iubirea cuiva nu ne odihnim. Dar iubirea veșnic persistentă, care ne poate da o veșnică odihnă, o găsim numai lîngă Hristos, unit într-o iubire desăvârșită cu Tatăl și cu Duhul.

612. Smerenia este ascunsă în Hristos. Căci El este izvorul ei, ca Cel ce s-a coborît la nivelul nostru, pentru a intra în comuniune cu noi. Smerenia e delicatețea față de Dumnezeu și față de orice persoană. Smerenia o are Hristos ca Fiul lui Dumnezeu față de Tatăl, dar o are și ca om față de Dumnezeu-Tatăl și față de orice om. De aceea s-a umilit prin întrupare și prin moarte, de aceea ni se dă ca jertfă pînă la sfîrșitul lumii. De la El învățăm smerenia și luăm puterea pentru ea.

tru virtute, cu răbdare multă, la poarta poruncilor lui Hristos, intră prin smerenie, cum s-a spus, în tinda înțelepciunii lucrătoare a raiului, care este supunerea, slujirea prin orice lucru de mai puțină cinstită, răbdarea necazurilor și a încercărilor, greaua pătimire, culcarea pe jos, starea în picioare de toată noaptea, privegherea, psalmodierea neîncetată, rugăciunea și postul, citirea dumnezeieștilor Scripturi și ascultarea și supunerea față de toți.

54. Intrînd în acestea prin smerenia cu care urmează lui Hristos, se mîntuiește de toată robia păcatului, trecînd marea patimilor fără să se scufunde, ducînd corabia nevătămată la Dumnezeu, la portul nepătimirii, prin faptele înțelepciunii lucrătoare și virtuozitate ale împlinirii poruncilor lui Hristos ; și de acolo, deschizîndu-i-se lui iarăși porțile contemplării (vederii înțelegătoare) prin Duhul, intră în locul sfînt al lui Dumnezeu care este cunoștința făpturilor și recunoașterea lucrurilor dumnezeiești și omenești. Prin aceasta, scrutînd adîncurile Duhului, cercetează rațiunile proniei, ieșind îndată din faptele trupești și obositoare ale făptuirii, din toate cîte țin de slujire și de supunere, după dumnezeiescul David care zice : «Aceasta este osteneala înaintea mea, pînă ce voi intra în locul cel sfînt al lui Dumnezeu și voi înțelege cele din urmă ale lor» (Ps. LXXII, 2).

55. După ce a cunoscut limpede rațiunile și firile și mișcările făpturilor, iese, prin desăvîrșita iubire față de Dumnezeu, din toată zidirea văzută și nevăzută, fiind răpit în al treilea cer (2 Cor. XII, 1—4)⁶¹³, ca unul ce a ajuns mai presus de puținătatea trupului. În felul acesta intră la dureri și osteneli, potrivit celui ce zice : «Cel ce a adăugat cunoștință, adaugă durere» (Eccl. I, 18). Acolo află o pășune de înțelesuri dumnezeiești, pătrunzînd în întunericul cunoștinței de Dumnezeu (al teologiei), ca

613. Adică deasupra celor văzute și nevăzute.

într-un alt rai, în care a fost răpit și dumnezeiescul Pavel. Și teologhisește în chip curat Treimea, și pe lângă aceasta întruparea Cuvîntului și se face, după dumnezeiescul David, limba Lui, «trestia scriitorului iute la scris» (Ps. XLIV, 2). De aceea nemairăbdînd să se bucure singur de cele privitoare la Dumnezeu, scoate cuvinte bune din inimă în Biserica lui Hristos, spunînd vechi și noi din lăuntru său. El nu mai poate împiedica din acel moment buzele sale de a vesti mila și adevărul lui Dumnezeu în adunare mare de credincioși, chiar dacă ar vrea, nici nu-i mai este îngăduit să ascundă dreptatea Domnului în inima sa (Ps. XXXIX, 10—11)⁶¹⁴. Căci Duhul îl împunge în toată ființa și îl mîină să vorbească.

56. De fapt Duhul Sfînt e Cel ce grăiește și lucrează în el și-l mișcă. El mișcă limba celor în care se sălășluiește spre grăirea limpede ale celor ce le săvîrșește El însuși, ca să răsune în ei, și mișcă înțelegerea lor spre cercetarea lucrurilor dumnezeiești și omenеști și spre scrutarea adîncurilor lui Dumnezeu (1 Cor. II, 10—11). În general El lucrează în ei lucrările darurilor Lui (1 Cor. XII, 7—11). Îi învață pe cei neînvățați înțelepciunea care coboară de sus, cea nepizmașă, nedușmănoasă, pașnică și binevoitoare, plină de milă și de roduri bune. El le dă acelora înțelegere, ca să înțeleagă care sînt adîncurile lui Dumnezeu, care e bogăția bunătății Lui Dumnezeu (Rom. II, 4), care e înălțimea smereniei Lui coborîtoare la noi. El le dăruiește cunoștința celor ce sînt, ca să cunoască cele ce există în calitate de fapte. Le dăruiește sfat bun, ca să aleagă ceea ce e plin de tot folosul și mîntuirea pentru ei și ca să arate semenilor care este lucrarea poruncilor Lui. Le dă lor tărie ca să lupte cu putere împotriva dracilor și a patimilor pierzătoare. Îi învață evlavia cea dreaptă și fără greșală și la sfîr-

614. Ca și sfîntul Simeon, așa și Nichita Stithatul socotește că cel înălțat la unirea cu Dumnezeu nu se rupe de oameni, ci de-abea acum se simte îndemnat să vorbească acelora despre Dumnezeu.

șit le dă, ca pază, frica curată, care vine din marea iubire de Dumnezeu.

57. Cel ce a ajuns la împărtășirea bogată de acestea, s-a făcut, cum s-a scris (Iacob III, 17), plin de milă și de roduri bune, de rodurile Sfântului Duh (Gal. V, 22). Ajuns astfel prin harurile amintite ale Duhului, are o iubire desăvârșită față de Dumnezeu și față de aproapele lui, neprețuind ceva din cele văzute mai mult decât iubirea de Dumnezeu, sau odihna sa mai mult decât pe aproapele ⁶¹⁵. El are bucurie în suflet, pentru că s-a eliberat de patimi și disprețuiește cele văzute ; are pace cu tot omul, cu Dumnezeu și cu puterile Lui, îndelungă-răbdare în ostenele și sudorile pentru virtute, bunătate în gândurile cugetării sale și în mișcările minții, cuviință în purtările din afară și în stările din lăuntru ale sufletului său, credință nu numai în Treime, ci și în ceea ce privește bunătățile viitoare. Căci mai ales dacă ea este adânc înrădăcinată, nădăjduiește și crede că le va dobîndi pe toate cîte le-a făgăduit Dumnezeu în veacul de față și în cel viitor. El are blîndețea care suportă cu răbdare toată ispita, care primește necazurile ce vin asupra-i, care răbdă toate și nu gîndește rău de aproapele. Pe lîngă acestea, are, prin puterea Duhului, înfrînarea cuprinzătoare a tuturor simțurilor.

58. Deci cel ce s-a îmbogățit cu rodurile acestea și cu darurile Sfântului și închinatului Duh a intrat încă de acum în raiul în care a intrat dumnezeiescul apostol Pavel, răpit în el ca în al treilea cer, unde s-a desfătat de pomul vieții, a auzit cuvinte care nu-i sînt îngăduite omului pătimăș și robit păcatului să le audă, și a mîncat din pomul cunoștinței, care e cunoștința binelui și a răului, fără să se vateme. Mai bine zis a ajuns el însuși

615. Iubirea aproapelui pusă mai presus de orice odihnă proprie, arată că Nichita nu prețuiește viața omului duhovnicesc ruptă de semenii ca un bun în sine, ci prin toate trebuie ca el să urmărească o despătimire de egoism, care e egală cu iubirea.

rai dumnezeiesc și casă a Treimii neîmpărțite, avînd în mijlocul inimii sale sădit pomul vieții, adică pe Dumnezeu însuși, încărcat de rodirile nemuritoare ale Duhului Dumnezeiesc și Sfînt. Acesta nu s-a vătămat de pomul cunoștinței binelui și răului, adică de simțirea sa proprie, deosebind după cuviință binele de rău, făcîndu-se organ al singurei și întregii lucrări a Sfîntului și Dumnezeiescului Duh.

59. Iată ce știm că este Împărăția cerurilor și credem că este Împărăția lui Dumnezeu. E ceea ce ne-a învățat Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, fie cînd a zis : «Împărăția cerurilor este în lăuntrul vostru» (Luca XVII, 21), fie cînd ne-a îndemnat să ne rugăm Tatălui : «Vie Împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pre pămînt» (Matei VI, 10 ; Luca XI, 2). Fie ca să ne învrednicim și noi de ea încă de aici, dar și acolo, cum ne-a învățat cuvîntul acesta, prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine împreună cu Tatăl și cu Sfîntul și de viață Făcătorul Duh, slava și stăpînirea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

SFÎRȘIT ȘI LUI DUMNEZEU LAUDA !

C U P R I N S

SFINTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Pag.

I n t r o d u c e r e

Viața, opera și învățătura sfântului Simeon Noul Teolog . . . 7

Cele 225 de capete teologice și practice

Ale celui între sfinți părintelui nostru Simeon Noul Teolog, egumenul Mănăstirii sfântul Mamas din Xirokerkos, una sută capete făptuitoare și de Dumnezeu cuvântătoare (practice și teologice) . . . 17

Ale aceluiași, 25 de alte capete ale cunoștinței și ale cuvântării de Dumnezeu (gnostice și teologice) . . . 50

Ale aceluiași, una sută capete de Dumnezeu cuvântătoare și făptuitoare (teologice și practice) . . . 60

Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul . . . 97

Cap aparte . . . 117

Cuvântări morale

Iniția cuvântare morală a sfântului Simeon Noul Teolog . . . 119

1. Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam . . . 121

2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai . . . 126

3. Despre întruparea Cuvîntului și în ce chip s-a întrupat El pentru noi . . . 131

4. Cum va fi reinnoită toată zidirea și cum se va face «ceruri noi și pământ nou», cum zice dumnezeiescul apostol . . . 136

5. Care va fi strălucirea de pe urmă a zidirii? . . . 139

6. Cum se unesc toți sfinții cu Hristos și Dumnezeu . . . 144

7. Cum trebuie să se plinească lumea de sus și ce este ea și în ce fel se va plini . . . 150

8. Dacă nu se vor naște toți cei mai înainte rânduți din neam în neam pînă la ziua de apoi și nu vor ajunge la plinire, nici lumea de sus nu se va plini	151
9. La cuvintele Evangheliei: «Asemănatu-s-a împărăția cerurilor» (Matei XXII, 1—14); și care este nunta de taină a lui Dumnezeu	153
10. Toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvîntul lui Dumnezeu în chip apropiat cu Născătoarea de Dumnezeu și îl nasc pe El și El se naște în ei și ei se nasc din El. În ce fel sînt fii și frați și mame ale Lui	156
11. La cuvîntul Evangheliei: «Și a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitați la nuntă și nu au voit să vină» (Matei XXII, 3—14)	162
12. Nu trebuie ca cineva din cei nedepriși să cerceteze tainele ascunse ale împărăției cerurilor, înainte de lucrarea poruncilor și de înaintarea în virtuți și de desăvîrșire; și că la a doua venire a Domnului toți sfinții se vor cunoaște unii pe alții	164
— Credință și fapte	165
— Închipuirile deșarte ale celor nedesăvîrșiți	169
— Cunoștința sfinților între ei	173
— Pilda celui închis	175
— Indemn	180

A cîncea cuvîntare morală

— Despre cei ce socotesc că au în ei pe Sfîntul Duh în chip neștiut, fără să simtă deloc lucrarea Lui; și despre cei ce zic că nu poate cineva dintre oameni să vadă în viața de aici slava Lui; și dovedire prin citate despre aceasta	183
— Realitatea întrupării	184
— Prezența Duhului	186
— Condiția vederii lui Dumnezeu	187
— Învățătura și pilda sfîntului apostol Pavel	188
— Cunoștința proorocilor și a apostolilor	190
— Întîietatea vederii	191
— Înțeles și înfățișare	196
— Prezența Duhului	197
— Indemn	199

CUVIOSUL NICHITA STITHATUL

Introducere

Viața cuviosului Nichita Stithatul	205
Scrierile cuviosului Nichita Stithatul	207
Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință	
Suta întâi a capetelor despre făptuire	211
Suta a doua a capetelor naturale, despre curățirea minții	255
Suta a treia a capetelor despre cunoștință, despre iubire și despre desăvârșirea vieții	303
Vederea duhovnicească a raiului	355
I. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tîlcuire evlavioasă ?	359
II. În câte feluri se poate tîlcui în cuvinte ale înțelegerii duhovnicești raiul cunoscut de minte (inteligibil) și care sînt plantele din ele ?	364
III. Care sînt rodurile celor două feluri de pomi ai raiului cunoscut cu mintea (inteligibil) ?	365
IV. Trecerea de la această explicare la o alta	368
V. Alt înțeles mai înalt al poruncii lui Dumnezeu către Adam	369
VI. Alt înțeles preaînțelept și înalt al raiului cunoscut cu mintea. Care e poarta prin care se intră în el și care cea prin care se iese ? Și care sînt pomii dumnezeiești din el ?	371
VII. Care este lucrarea și păzirea raiului cunoscut cu mintea și ce bunătăți aduce împărtășirea de rodurile lui, celor ce lucrează în el în diferite feluri ?	373
VIII. În ce înțeles a amintit cuvîntul de două porți și nu de mai multe în acest rai ; de două porți învîrtindu-se ca niște heruvimi, și care e lucrarea deosebită a fiecăruia din ele ?	381
Cuprinsul	389

Digitally signed by Apologeticum

DN: cn=Apologeticum, c=RO, o=Apologeticum, ou=Biblioteca
teologica digitala, email=apologeticum2003@yahoo.com

Reason: I attest to the accuracy and integrity of this document

Location: Romania

Date: 2005.03.21 19:31:49 +02'00'

PRETINCE

FILOCALIA, Vol. VI

**392 pagini, format 1/16 din 61×86. Dat la cules la
1 octombrie 1976. Bun de tipar la 31 martie 1977.**

Apărut în 1977. Comanda nr. 330/1976

**EDITURA ȘI TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ**